Rękopis

Compendium Logiki.

{w całości.}

Kom. 23

X, 2

Wstęp do Logiki

Proszę Pana Feliksa abyście uważali że niemówi się o Kaligrafii — jak to doskonale umie zdycha

Nadto przypominam że tekst obejmuje we wszelkich #

#§§ tam ma zajmować całą szerokość strony papieru, zostawiając atoli cal jeden ze strony wewnętrznego przegubu, to jest od strony lewej na stronicach nieparzystych a od strony prawej na stronicach parzystych —

~~Przy pisaniu~~ każdej stronie przy pisaniu zostawiając od tego przegubu odstęp prawie na 1½ cala —

§1.

Logika jest umiejętnością mającą za przedmiot poznanie myślenia i prawa jego wedle których nam myśleć należy.

Wyrazy główniejsze wchodzące do tej definicyi znajdą w §§ach następnych wyjaśnienie znaczenia swojego, co do wyrazu „umiejętność" odsyłamy czytelnika do § 219 i nast —

§2.

Myślenie

Gdy przedmiotem logiki jest myślenie, zatem cały dokładnie ~~rozwój~~ rozwój tej umiejętności wykaże dokładnie znaczenie myślenia — w tem miejscu atoli już powiedzieć możemy że myślenie jest czynnością naszego rozumu dążącą do poznania prawdy a zarazem jest środkiem do tego celu.

Gdy myślenie jest ~~to~~ tylko środkiem do poznania ~~prawdy~~, a zatem myślenie a poznanie nie jest bynajmniej jedno i to samo, a często wypada nam wierzyć ~~[illegible]~~ Możemy długo myśleć nad jakąś rzeczą ~~[illegible]~~ wyznać że o tej rzeczy nie poznali — Z tego wynika że niebo jesteśmy zawsze największej pewności o prawdzie którą nasze myślenie poznało, jednak z tego nie możemy wnosić jakoby to nie było

2.

prawdą, zgodny myśleniem, to jest rozumem ponad nie zdołali.

§ 3.

~~Sprawa myślenia.~~

~~Sprawa myślenia odnosi się w ogólności polega na czynności rozeznania~~

O sprawę myślenia jako czynności poznania wchodzą dwie strony odrębne

I. osoba mająca za pomocą myślenia poznać rzecz daną; tę osobę zowiemy podmiotem poznania (subjectum).

II. Rzecz która ma być poznaną, a którą zowiemy przedmiotem poznania (objectum).

~~Obaczmy jak się ma w tym stosunku za pierwszy podmiot. Po zachowaniu się jego: będzie~~

~~a) Bo będzie odnoszenie~~

§ 3

Sprawa myślenia

Sprawa myślenia, będąc środkiem poznania wogólności niczém jest rozróżnianiem przedmiotu danego od drugiego przedmiotu. Lecz mając do przedmiotu rozróżnić

~~Obaczmy tę czynność w wogólności~~ jedne z drugiemi.

Zatem gdy poniżej mówić będziemy o rozróżnianiu tem samem jak mamy na myśli poznania jednej rzeczy danej z innemi rzeczami.

Obaczmy teraz jak w szczególności tę czynność poznającego myślenia.

Co do strony osoby poznającej, to jak co do podmiotu jest z kolei rozróżnić należy dwa stosunki:

a) Stosunek podmiotu do osoby do przedmiotu.

b) Stosunek też podmiotu do niego samego.

ad a) Stosunek podmiotu do przedmiotu. Pod tym względem spostrzegamy dwojakie rozróżnienie, więc

Konys

1° Naprzód osoba mająca poznać dany przedmiot winna mieć świadomość swojej czynności, to jest swego zadania; wie że ma wiedzieć zgoła, przy tem [illegible] dojść do poznania przedmiotu; to poznanie ma być [illegible] jej sprawą umysłu; [illegible] sama ta osoba musi poznać; otóż osobie do celu jest przedmiot który umie jest przedmiotem samodzielnym myślenia [illegible] poznać! § Tak w pierwszej [illegible] że osoba poznająca winna mająca poznać rozróżnić w myśli siebie mającego być poznającym od przedmiotu = Jest to więc pierwsze rozróżnienie na którem polega wielka czynność poznania —

§ Tak widzimy że podmiot poznający winien siebie samego rozróżnić od przedmiotu który ma być poznanym; Jest to więc pierwsza sprawa rozróżnienia na której polega poznanie.

2° Drugim warunkiem poznania jest także rozróżnienie = czyli danego przedmiotu z innemi przedmiotami także od rozróżnienia od innych — albowiem Podmiot tak tedy dopiero poznaje dany przedmiot gdy go odróżni od innych —

4.

Uważamy jeszcze i przez to porównywanie i przedmiotów przedmiot nie tylko poznaje czem i jakiem jest przedmiot dany ale poznaje także z czem i jakiem jest ów przedmiot związany od którego odróżnia ten przedmiot dany.

[illegible]

a) Osoba poznająca ma przez całą przytomność myśli [illegible], ma koniecznie [illegible], winna to [illegible] do poznania przedmiotu [illegible] jak winna [illegible] myśleniu i poznaniu [illegible] może [illegible] tu — Człowiek [illegible] może na [illegible] jak obecny [illegible] myśleniu [illegible] jak obecny [illegible] Oto taki człowiek nie ma świadomości [illegible] przedmiotu. — [illegible] w takim stanie [illegible] bez świadomości znajduje się człowiek który może nie [illegible] a tem mniej [illegible] tego się [illegible].

Komp. 24/V

b. spostrzegamy w oddzielnie przedmiot ale nie wiemy rozważnie czyli co to jest osoba czyli stop. [illegible] nie też nie poznajemy co to przedmiot — Bo dopiero rozwinięcie jest poznaniem. —

c. Niechaj przedmiot ten danym będzie mnie czerwony, a [illegible] odróżniamy ją od rzeczy B zielonej — w tedy nie tylko barwa jej czerwona dowiemy. A [illegible] z całą dokładnością [illegible] przedmiotu B [illegible] ale również barwa zielona przedmiotu B [illegible] się z całą dokładnością. — zatem barwy obu tych rzeczy porównane jedna z drugą i rozróżniające się jedna od drugiej dokładnego do poznania [illegible] drugiej. Tak przez porównanie i rozróżnienie nie tylko poznajemy czem jest barwa czerwona ale również czem jest barwa zielona.

d) Wszelkie poznanie nasze rozpoczyna się za pośrednictwem zmysłów, więc od spostrzeżenia rzeczy materialnych [illegible] jednostkowe. Tak pierwsze wiadomości o rzeczach [illegible] potrzeba [illegible] ogień i t.p. [illegible] — Później dopiero o przedmiotach [illegible] poznania nasze stają przedmioty ogólne i przedmioty wewnętrzne myślenia, a [illegible] ogólne — i przedmioty [illegible]

§ 4

Dalszy ciąg.

W § 3 powiedziano pod b. że [illegible] że w sprawie poznania [illegible] nad myślenia rzeczy [illegible] uwagę na wszystkie [illegible] w [illegible] zachować [illegible] przedmiot

do siebie samego.

Pod tym względem pomiędzy re osoba poznająca powinna mieć świadomość siebie, a to pod dwojakim względem.

Pod. [illegible] przedmiot poznający ma znać usposobienie swoje osobiste, to jest stan swój przytomny — Jakoż w duszy naszej oprócz czynności myślenia przebywają jeszcze inne czynniki różne od myślenia i takiemi czynnikami są np. fantazya, uczucia, pragnienia, skłonności, zadrości i p. pierwiastki wstrętu odrazy przytomne — gdy atoli samo myślenie jest jak niemy środkiem do poznania prawdy z tego czynnika warunek aby osoba poznająca była świadoma siebie, aby ponad przedmiot [illegible] ściśle rozróżniała mete myślenie właściwe od tych innych wszystkich czynników przytomnych które nie są zdatny nami, a nawet mieszają się do myślenia, [illegible] system myśle[illegible] i mieszają to myślenie [illegible] zamąconem, [illegible] z tego może wypływać że podmiot

Z drżeniem nad znaczkiem

Zatem potrzeba aby podmiot
całą świadomością siebie
to jest świadomością wiecznego samoustosunkowania
odgraniczał od myśle-
nia swojego owe pewniki
potrzebujące prawdy poznania-

podmiot poznający ma
śród myślenia swojego
ale tylko
system, a nie rozłożone nad
owych przedmiotów,
odmyślenia
aby myślenie nie było
pracą, zabarwione ponad poziom
tylko obecnem polę.
Bo w przedmiotach nie przedmiot
nie będzie poznany w prawdzie
swojej, ale przedstawi się on
w barwach i spaceniach
odziałania
przechodzącym jednego lub
z owem
wielu [illegible]

Mówimy
2° że z potrzeby aby podmiot
poznający świat świadomość
siebie atoli jeszcze nie będący
warunek poznania - jakoż nie
ustawały abyśmy zachowali
niezależności myślenia od obecnych
psychicznych wpływów i nie
dość aby myślenie było samo
wolne w myśle ale
potrzeba jeszcze aby to myśle-
nie w przedmiotach przedmiotowo
sposobem, wybrem
sobie [illegible]

8 iżeby wiadszto o tym tylko utraciwszym
o czeto przy łomności skrowato się do niego

Tu wie chodzi o to aby myślenie
uważające baczność na celu
do dalszego toku swego prowadzić
stosownie do swojej i tożsamej – do
prawideł myślenia. Δ

Δ Tu rozumie widzimy i rozchodzi
potrzebę aby osoba mająca
przedmiot odrzuciła sprawę
wymowy czynności prawidłowej
go od czynności bezprawidłowej, samowolnej
swawolnej –

ad I. Często się dzieje że naszemu myśleniu tylko odpowiedź
nie dostaje, która nie jest w ... naszemu myśleniu
bo temu myśleniu naszemu nawet mimo
woli i wiedzy naszej wiąże się wszystko wyobrażenia na oś
czyściej fantazya pragnienia upodobania lub ... nie
nie jasna ze i ... przedmiotu nad którym myślimy
nie będzie prawdą. Uważamy że to bywa zawsze tedy aż
nie zachowujemy warunku podanego w § 3 a) 1).
... myślenia naszego odpowiednego ... prawdzie
aby jest ... myśl ... wyobrażeniu nie ma nic prawdzi-
wego ... co tylko w mierze ... ... w gorączce ... bo one same ... naszej
... zadziwiających które nam się przedstawiają, ... przedmioci
... wolności ... bo one ... sąd o ... przedmiocie
... na osobę ... naszej ... by się ...
... by przeszło do celu, ... (do ...)
by była ... że ...
Rodzice studenci nie tylko ... dzieciom inaczej na nie
... niż osoby obce bezstronne –
Często bywa ... zdania wielu osób

ad 1. Często się dzieje iż nazywamy to myśleniem co nie jest właściwem
systemem myślenia, ale raczej myśleniem ... samowolnem
bo uważeniem z ... pierwiastkami wyobrażenia, które mimo naszej woli
i wiedzy przejęły sobą myślenie nasze – ...
...
Z tego wynika że przedmiot nie będzie poznany rzeczywiście ... swojej
jest sam w sobie, ale nie będzie poznany rzeczywiście ... przedstawi się nam tym i takim
... jakim jest ale przedstawi się nam ... takim
jakim go czynią

E ... ad ... ... etc

ad 1. Często się dzieje że to nazywamy myśleniem co nie jest
myśleniem w ścisłem właściwem znaczeniu, ale myśle-
niem zmąconem, bo pomieszanem z owemi pierwiastka-
mi psychicznemi które są obce myśleniu – Z tego wynika
że nie poznajemy przedmiotu jakim on jest po prawdzie
swojej, ale takim jakim go [przedmiot przedstawi się nam] uczyniło to osobliwe nasze chwi-
lowe usposobienie – stanie się to zawsze w tedy gdy my
nie zachowali warunku podanego w § 3, a) to jest gdy my
nie rozróżnili nas samych od przedmiotu mającego być pozna-
nym. –

We śnie, w gorączce nie mamy prawdziwego sądu o rzeczach
które nam się marzą, bo one są utworami naszej fantazyi – nie
rozróżniamy tych rzeczy od nas samych. – Podobnie nie mamy ~~nas~~ trzeźwego §

§ to jest jasnego sądu o rzeczach gdy nami miota namiętność jak gniew, przestrach, ~~żądza itd.~~ trwoga, gwałtowna żądza i t.p.

~~Rodzice~~ osoby ~~[?]~~ niekiedy ślepą miłością ~~ta~~ rodzicielską
~~widzą w dzieciach~~ unoszą się na dzieci swoje [?] od
osób obcych bez hamulca. –

Często ~~wiel~~ zdania wielu osób o jednym i tym samym przedmiocie
są sprzeczne sobie, a zdarza się nawet że one jawno stoją [?]
zdań nie jest prawdziwe – Pochodzi to stąd że żadna z tych
osób nie widzi tego przedmiotu takim jakim jest, ale z osobna
każda widzi go w barwach swego własnego usposobienia
~~[?]~~ a zatem każda ~~widzi~~ ~~poznaje~~ maluje sobie inny
przedmiot.

ad 2.

Prawa myślenia

§ 5.

~~Tu po~~
Tu przepisać z manuskryptu
§ 5 str. 20 – od wyrazów:
Z 9tej pod ... przedmiotu
...... do wyrazów: i do praw
myślenia str. 21. –
a następnie jako przypis
Dawny przypis od wyrazów
Powszechnym są prawa
wolności str. 21 do wyrazu
ima odwrót str. 23. – Dalej

10

Dalej to na stronie 23 co zakreślone czerwonem

~~§6~~

Prawa a prawidła myślenia

§6.

Z §5 wiemy że prawa myślenia są nam wrodzone, że tkwią w istocie naszej ~~a naszem~~ myśleniu, choćbyśmy o nich nie wiedzieli – ~~Jeżeli zaś~~ Te prawa ~~atoli wiemy~~ ~~a~~ ~~absolutnie~~ w myśleniu ~~nam~~ Nam te prawa zachować należy gdyż inaczej ~~naszemu myśleniu~~ byłby ~~sobie~~ ~~się~~ sprzeciwia w jednej części z sobą a tem samem stałby się myśleniem błędnem, sprzecznem niedorzecznem, bo swawolnem.

A tak te prawa ~~i te prawa~~ mogą wzięte ~~stają się dla~~ mają dla naszego myślenia ~~samowolnie zakłócone~~ znaczenie prawideł do których myśleć nam stosować można, a których nam nie odstępować nie wolno.

myśleć nam stosować można, a których nam nie wolno.

Obaczymy później że są prawa prawa które są zasadniczemi prawami myślenia i że z nich jako zasad a z porównania według umiejętności następnie prawa i prawidła które stanowią uwolnieni naszej formy naszego myślenia –

Te prawidła a formy myślenia stanowią treść logiki formalnej.

Logika a psychologia

Odnieść §7 danej — strona 26 od wyrazów Gdy logika i psy[illegible] do wyrazów rozbiorem psychologii — na str. 28.

§8.

Korzyści wypływające z logiki

Odnieść §8 danej od strony 28 od wyrazów Gdy szukamy w §1, do wyrazów w ścisłem znaczeniu umiejętności str. 30.

~~Bardzo [illegible]~~ — ~~Część pierwsza Logiki~~

~~§9.~~

Części Logiki

§9.

str. 32 od ~~strony~~ wyrazów Powyższy §9ty — do wyrazów wszystkie metodologią str. 33

~~Część~~

CZĘŚĆ PIERWSZA LOGIKI.

Pisać durenie (?) bardzo

O zawiązkach myślenia

§10

Początek tej pierwszej części

12

§ 10 przepisać całkowicie prosto od wyrazów Tr cześć pierw w szer. str. 33 do wyrazów naukę o umiejętnościach str. 35 –

~~XX~~

~~Przepisać cały str. 35 od~~

~~D~~

Dział pierwszy

Prawa zasadnicze myślenia

§ 11

~~do~~ Przepisać cały § 11 od wyrazów § 5 wystąpił str. 35 – do wyrazów III Prawo powoda str. 36.

~~III~~

~~Prawo rac~~

§ 12

I Prawo zasadnicze tożsamości

Przepisać cały od wyrazów Prawo zasadnicze str. 36 – do wyrazów z nią tożsamą, lub nie wyrzutywają strona 37

Potem jako przypis a) wciągnąć to co na str. 37 określone czerwonem od wyrazów a) według prawa do wyrazów nigdy dojrzałym.

potem przypis jako b) następujący przykład Gdy nazwany ~~róża~~ ten kwiat jest czerwony pachnący, lubię według prawdy ~~...~~ ... ~~całej barwy~~ czerwonej i woni, że cały ~~...~~ najlepszym ~~albo ... nie za~~ ~~... ...~~ i zmysły uczynią zapowiedź to, tego kwiatu, ale nie znają, aby one i ten kwiat miały jeno i to samo. Bo jeśli z jednej strony kwiat oprócz tych trzech przymiotów wiele innych ... zawsze musi ... wiele innych ..., tak z drugiej strony jest jeno wiele ... przymiotów prócz tego ... a ... jest wiele innych ... które są czerwone lub wonne.

§ 13.

§ 13

II Prawo zasadnicze sprzeczności

Pisać cały § 13 od wyrazów Prawo zasadnicze sprzeczności (principium contradictionis) str. 38. do wyrazów sa sprzeczne (contradictoria) str. 40.

Potem jako przypis potrzeba przypis a) określony na stronie 43 czerwonem

potem jako przypis b) cały ustęp oznaczony miejscami, zielono od wyrazów b) Aby już w tem miejscu dokładniej str. 40 do wyrazów jakieś inne pojęcie jest prawdą str. 42

NB ale bardzo proszę pana Feliksa aby już nie pisał jak dotąd w tym razem ~~to jest~~ to jest niechaj towar wiedz. ~~nomt~~ nomt razem ~~bez~~ jako jeden wyraz a nie rozdzielać – podobnie niechaj aby pisał jako jeden wyraz: niemaszczyzna niewesoły, nieczerwony i td.

~~podobnie i poniżej niechaj~~

~~na str. 37 a) określone czerwono~~

Tak pisze nomt, nomB. i td.

Odtąd należy oddać pana Teleksowi — d. 5go września

§14

III Prawo zasadnicze wyłączającego środka

Pan T. przeszedł od wyrazów „Pojmowanie zasadnicze myślenia str. 43 do wyrazów A albo nonA, jedno z dwojga str. 44

(nonA jeden wyraz!)

§15

IV Prawo zasadnicze powodu

Opuścić od wyrazów Owentens z kolei prawem zasadniczym jest prawo powodu (principium rationis) str. 49 do wyrazów orzeczona nie jest str. 50 — Potem przepisać ustęp [Gdy pomocą przedmiotu jestem do wyrazów zachodzi związek nexus logicus) str. 50.

potem wiac!

DZIAŁ DRUGI.

Utwory myślenia

A Pojęcie

§16.

Pojęcie (notio, conceptus, Begriff) jest wyobrażenie prawdziwe o istocie ~~tego jest zasadnie~~ danego przedmiotu, przeto pojęcie jest takiem wyobrażeniem które w sobie obejmuje wszystkie cechy istotne ~~danego~~ przedmiotu danego, to jest te cechy które sprawują, że przedmiot dany jest właśnie ~~tym~~ tym danym a nie innym jakimś przedmiotem.

14

Pojęcie zatem jest jeż mawdziwem pomnieniem danego przedmiotu, dej dowej jednostkowy rzeczy, pojęcie może w sobie obejmować wiele jednostkowych rzeczy, które z przedmiotem danym wyja spólne cechy ...

Aby dojść do pojęcia, to jest do prawdziwego wyobrażenia rzeczy, czyli do pomnienia prawdziwego rzeczy potrzeba myślenia rozsądnego rzeki potrzeba rozumu (intellectus), potrzeba dojrzałości naszej wrodzonych w duszy ...

a) Każdy człowiek posiada w duszy mnóstwo wyobrażeń rozmaitych rzeczy które podpadły pod zmysły albo o których się dowiedział od innych osób.

Prawie każde z tych wyobrażeń rodzi się w nas też jeszcze naszej wiedzy, niby instynktem, a to tym sposobem iż pewna ilość obrazów rzeczy jednostkowych które nam się zdają być podobne jedne do drugich spływają wszystkie w jeden wspólny ogół, to jest w jedno i to samo wyobrażenie. Wszystkie te rzeczy ... nadajemy do spólnego wyobrażenia nazywamy też spólnym imieniem (imieniem pospolitem np. człowiek, dom, drzewo, ptak, ryba i t. d.)

b) W ten sposób jak dopiero co wytworzony ... jeż w nas gotowe, ażeby więc nawyobrażenia samo które już są w nas gotowe ... jakiś przedmiot odpowiedni ... nas stępnie spostrzeżemy jakiś przedmiot odpowiedni ... z tych wyobrażeń ... już poprzednio ... w nas zadrzemy ... wtedy już niby znamy ten przedmiot, już go bowiem z tego odpowiedniem nam wyobrażeniem ... znanym ... owem spólnem imieniem

(prawdziwy to człowiek, koń, drzewo, ptak, ryba i t.d.

c) Gdy jednak te wyobrażenia prostsze, jak się wielkie, w duszy człowieka sposobem bezwiednym, jakby psychicznym instynktem z danych par odgadywany, zaś że odpowiednie takie wyobrażenie nie jest dostatecznem prawdziwem poznaniem przedmiotu, bo się nie zgadza w sposobem, który [illegible] przyczyn [illegible] w §§ 3. 4. Zresztą te wyobrażenia nie są owocem dokładnego i jasnego rozpatrzenia się [illegible] wielu przedmiotów ale najczęściej tworzą się stosownie do bytu [illegible] i od wrażeń najsilniej [illegible] zwaru [illegible] przy postrzeżeniu ich najsilniej [illegible] (np. dziecię widzi latającego nietoperza, ma go za ptaka, a przestraszone wieloryba pływającego z [illegible] do wody i [illegible] nazywa go rybą). Tak więc były z wspólnie i tem samem wyobrażeniem [illegible] przedmioty, różniące się co do swej natury, (np. nietoperz i ptaka, wieloryba i rybę) i znowu mieszczący w sobie [illegible] wyobrażenia rzeczy należące do jednego wyobrażenia. Z tego się zwykle tłumaczy, że osoba mająca przez [illegible] zapytana o złe wyobrażenie jakieś rzeczy, jasnej nie zdoła nam [illegible] i jakiej, jest ta rzecz nie zdoła nam jasnej i dokładniej dać sprawy o niej, odpowiedzi [illegible] pomieszczone w sposób niejasny.

Z tego co przy się powiedziało widać, że aby poznać prawdziwie przedmiot, [illegible] przemieszczać złe wyobrażenie o nim, że należy postępować stosownie do §§ 3 i 4, a zatem że trzeba te wyobrażenia przetworzyć i przeistoczyć i myślenie przerobić i przeistoczyć na wyobrażenia prawdziwe [illegible] żadne z przedmiotów, tak a tak przetworzone wyobrażenie stanie się pojęciem (notio)

16

§17

Tworzenie pojęcia

W §16 powiedziano że do utworzenia pojęcia potrzeba dopełnienia warunków wymaganych w §§ 3 i 4 – to jest od potrzeba 1° od całej świadomości naszego myślenia 2° Porównywania rozmaitych przedmiotów

Tworzenie pojęcia rozpoczynamy w każdym razie od danej nam pierwotnie rzeczy którą pojąć usiłujemy, której szukamy pojęcia –

Tę rzecz daną porównywamy z innemi pojedynczemi [illegible] które nam się zdają do niej podobne, to jest z rzeczami które wraz z tą rzeczą daną należą do jednego wspólnego ogólnego które z nią razem objęte [illegible] spólną nazwą (§16 napis a).

Aby zaś to porównywanie odbyło się najprzód zastanowienie się (refleksyi), oraz dokładnie potrzeba rozpatrzenie się dokładnego w cechach (to jest we właściwościach) tej rzeczy rozmyślanej, to jest należy ją w myśli naszej rozebrać na cechy aby każdą cechę z osobna dokładnie uważać – dopiero porównywamy te cechy ich z cechami tych innych rzeczy które mieć do tego samego urobienia – w tem porównywaniu spostrzegamy

Ze ~~wogólności~~ cechy tych porównywanych
rzeczy przedmiotowych są wcale nie
dwojakiego rodzaju – Jakoż jedne z tych
cech są takie że je stale spotykamy
we wszystkich tych rzeczach
które porównywaliśmy jedne z drugiemi
są to te cechy które stanowią właściwie
podobieństwo tych rzeczy, ~~które~~ są
to cechy które można sprowadzić
i te rzeczy należą do jednego i tego
samego wyobrażenia, że je obejmuje
jedna wspólna im nazwa. Są to
przeto właśnie te cechy bez których
żadna z tych rzeczy nie byłaby tą
rzeczą którą rzeczywiście jest ale
inną jakąś rzeczą – Te więc cechy
stanowią istotę każdej z tych rzeczy
są to przeto cechy istotne (~~cechy~~ wsp.
całkowności i dla człowieka są cechami
istotnemi wszystkiemi, ~~twierdz~~ i stanowią w człowieku jest rozumu
rozumieniem ‡

‡ cechą istotną trójkąta jest iż
jest przestrzenią zamkniętą
trzema bokami)

Od tych cech istotnych odróżniamy
cechy ~~istotne~~ nieistotne. Są to cechy
które w każdej z tych rzeczy porównywanych
mogą być inne a inne, te cechy
nieistotne nie stanowią istoty
rzeczy, ~~te cechy~~ (takiemi ~~nieistotnemi~~
~~nie~~ nieistotnemi cechami są wsp.
u zwierząt budulec, ~~...~~ wzrost ‡) wyrażone
i ~~t.d.~~ płeć barwa oczu włosów

‡ cechami nieistotnemi trójkąta
jest nasz wzrok czy określony pion
kreda lub atramentem czy na ścianie
na papierze ~~...~~ ~~...~~ ~~...~~ a nawet
cechy stanowiące ~~cecha nieistotna~~ jest ~~...~~ ~~...~~ bokiem
~~jest~~ ze trójkąt jest prostokątnym, ostrokątnym
rozwartokątnym jest nieistotne
wtedy gdy nam ~~...~~ chodzi o pojęcie ogólne trójkąta)

~~Oprócz tej wspólności porównywanych~~ –
Dzieje niektóre z tych cech bywają wcale
podrzędnej
bo mogą się stać podstawą pojęć podrzędnych
zwiadowczych więc gatunków nieistotnych
~~nieistotne~~ a ~~nie wspólne~~
się w pojęciach gatunkowym, ~~ale na~~ ~~same to~~
na ~~pojęcie~~ ~~ułożone~~

ale nie wystarczają na utworzenie samego tego pojęcia głównego, bo wobec niego nie będą miały znaczenia cechy nie istotnych. Np. cechy raz wydzielone ważne podstawą podziału wydzieli cały wielkości ale nie wystarczają na główne pojęcie [illegible]. Podobnie dla głównego pojęcia trójkąt cechy trójkąta prócz których [illegible] których, równobocznego [illegible] podziału [illegible] lub [illegible] zasady podziału trójkąta).

Oprócz tej czynności przemyśliwania rozróżniania myślenia atoli jeszcze odbywa się też [illegible] czynności mającej dojść do [illegible] utworzenia pojęcia — Jakoż owe cechy istotne które stanowią [illegible] istotne cechy porównywamy jeszcze przed rozróżnieniem i rozróżniamy jedne od drugich, aby [illegible] uważamy każdą z nich osobno, a następnie zaś oderwawszy te cechy od tych rzeczy (abstractio) i te cechy zestawiwszy, łączymy w jedną całość abstrakcyjną, w jeden obraz myśli w jeden wzór idealny, który jest wzorem idealnym pojęciem [illegible] pod pojęciem rozumiemy [illegible] w tem wzorze w tem pojęciu umieszczony idealnym [illegible] nie tylko że [illegible] których my poprzednio przy porównywali jeszcze rozróżnieniu, które więc należą do pewnego i [illegible] obrazem a [illegible] do utworzenia [illegible] pojęcia

(np. kształt [illegible] i organów ciała człowieka jego wnętrze [illegible] obrazy [illegible] boki i koła trójkąta [illegible] wymieniali [illegible] [illegible] ciężkości gatunkowej, [illegible] chemiczny, kryształy i t. d.)

To dzieło Milla zwróciło nawet powszechną uwagę uczonych Europy – i rzeczywiście jest nader ważne i zawiera wiele uwag trafnych i bystrych – lecz mimo bystrości autora z orzekł on w zakresie logiki twierdzenia błędne które są następstwem filozofii pozytywnej do której Mill należy –

etc

Do końca strony 6 – §7 w ch. 7

i są podstawą prawdy formalnej która ~~zatem zależy~~ wtedy ma miejsce
gdy ~~myślenie~~ rozumowanie jest w zgodzie ze sobą samem, aż w myśleniu nie
~~zaprzecza się~~ jest przeciwne sobie samemu; od prawdy formalnej
odróżnia się prawda materyalna, która zatem zależy od
~~myślenia~~ naszego przedmiotu ... prawdziwe
... (obszernie
... ze stołu ... przedmiotu
wyjaśnienie w §216.).

ale co więcej w tej wzór idealny przeszłości ułożony
wszelkiej wszystkie rzeczy

Ale co więcej w ten wzór idealny
już utworzony, przeszłości
w to pojęcie znaleźć się
wszelkie rzeczy naturalnie wszystkie
rzeczy poniżej spostrzegamy

Ale co więcej – z tym wzorem
idealnym, z tym pojęciem już
gotowym porównujemy
wszystkie rzeczy poniżej spostrzeżone
rzeczy –

Ale co więcej wszystkie rzeczy
poniżej spostrzeżone wstawiamy
wszystkie w to pojęcie, w ten
wzór jako idealny już gotowy
(jako wzory przygotowane)
Jeżeli która z tych rzeczy
nadaje się do tego wzoru (jeżeli
nadaje się do tych wszystkich) to
jest jeżeli ona ma te same cechy
i te same które ma pojęcie
w tedy przyznajemy tej rzeczy
to pojęcie i sądzimy że ta
rzecz ma tę
i to, że jest ta
pewna rzecz a nie inna –
W przeciwnym razie jeżeli pewna
rzecz poniżej spostrzeżona nie nadaje
się do tego wzoru w tedy mówię że ona
ma cech odpowiednich

20

~~pojęcie~~ odpowiednich temu pojęciu
wtedy ~~[illegible]~~ będziemy sądzić ~~że to samo~~ że też
rzeczy należy odnosić tego danego
pojęcia — *

§ 18

Rozkład nauki o pojęciu

Naukę o pojęciu rozkładając
następująco dzielić [illegible]

II Pojęcie wzięte samo w sobie
to jest uważane osobno.

III Wytworzenie rzeczy o ~~[illegible]~~ wzajemnych
~~[illegible]~~
stosunkach pojęć.

---

dalszy ciąg tekstu do § 17 20

[Z innych podanego * sposobu jakim należy utworzyć
pojęcie poznajemy bliżej jego
znaczenie, którem się różni od wyobrażenia.
[Jakkolwiek widzimy że pojęcie jest
myślą naszą, która odpowiada
prawdzie przedmiotu ~~[illegible]~~
że jest więc jednością myśli
i rzeczy zarazem (jednością myśli
a istnienia)
[Tak więc pojęcie ~~tem~~ przedmiotem
tem się różni od wyobrażenia
o przedmiocie, że wyobrażenie
~~[illegible]~~ zwykle od usposobie-
nia ~~[illegible]~~ różnych ludzi
może być w każdym złych ludzi ~~[illegible]~~
inne, pojęcie zaś ~~[illegible]~~ jest
jedno i to samo dla wszystkich
ludzi bo jest prawdą samego przedmio-
tu — wyobrażenie może ~~[illegible]~~
mogą o jednym i tym samem
przedmiocie może być inne —
(według samego usposobienia różnych ludzi)
[illegible] pojęcie zaś się
nie zmienia, jest zawsze jedno
i to samo, kiedy w rzeczy samej
istnieje, choćby ludzie nie wiedzieli
o niem.

§ 18

[illegible marginal notes]

§ 19.

II Pojęcie uważane samo w sobie.

Już z §§ 16, 17 wynika, że gdy będziemy uważali pojęcie samo w sobie, już w tedy należy nam mieć na względzie dwie jego strony, to jest raz treść, a drugi raz jego zakres.

Gdy w § 17 okazaliśmy sposób, którym mamy tworzyć pojęcia #

Zatem już z tego samego sposobu przedstawiania pojęcia, a przytem z samej treści tego § 17 wynika, że badając pojęcie nasze, o ile jest samo w sobie, należy mieć na względzie dwie jego strony. Jakkolwiek jedna jego jest całości owych wszystkich cech istotnych w danem pojęciu, o których mówi § 17, otóż całość tych cech stanowi treść danego pojęcia; jest to jedna z jego dwóch stron — Druga zaś strona pojęcia □

gdy uważamy [illegible] § 17 [illegible] Druga

□ strona pojęcia stanowią te wszystkie przedmioty, które się mieszczą w danem pojęciu — to jest te wszystkie rzeczy, które mieszczą w sobie idealny w to pojęcie jako cechy, które wszystkim wspólny, którym wszystkim przysługujemy, jak to również okazał § 17. Ta strona druga danego pojęcia zowie się zakresem pojęcia.

~~#~~ 22

[Z tego wynika że nauka o pojęciu uważaniem ~~jakiem~~ jakiém jest samo w sobie wytonie winna

~~a Treść~~

a Rzecz o treści pojęcia

b " o zakresie pojęcia

c " o stosunku wzajemnym treści a zakresu pojęcia

Przypis

Aby już tutaj wyjaśnić czem jest treść a czem zakres pojęcia podajemy niektóre przykłady.

Treść pojęcia „trójkąt płaski" ~~jest~~ stanowią cechy co jest przestrzenią zamkniętą trzema bokami; zakres tego pojęcia *stanowią trójkąty * ostrokątne, prostokątne, rozwartokątne, lub mające na względzie boki zakres stanowią trójkąty równoboczne, równoramienne itd.

Dalej pan Teliks przepisze przykłady na str. 65 od wyrazów Pojęcie umiejętności przyrodniczej — do wyrazów treść i zakres wszelkiej str. 66.

Pan Teliks te litery a, b, c napisze charakterem drukowanym —

a drukowane

a Treść pojęcia

§ 20

Treść pojęcia (complexus, comprehensio quantitas intensiva notionis, der Inhalt des Begriffs) ~~Gdy treść pojęcia odnosi się do cech przeto nauka o treści pojęcia~~ odnosi się do cech jego, przeto nauka o treści pojęcia ~~może być~~ może być:

1. O cechach w ogólności niemniej o ich podziale

2. O ogólnej różnicy pojęć względem ich cech, pod tym względem wyjęcej z ich cech; pod tym względem

pięcia ~~będą~~ są moście i stronie a stronie ~~są~~ są one wedle ma[illegible] to wedle formy.

~~§21.~~

~~O cechach w ogólności~~

~~Gdy każda cecha przynosi [illegible] każda ze znamion, każda wznosi go przyjmie, [illegible] jest także przejęciem a gdy ~~[illegible]~~ przystanie wchodzi do [illegible]~~

§21

O cechach w ogólności

odpisać §21 ~~ze~~ strona by do (notio partialis) więc jak bez przypisu –

do strony 25ᵃ mniejszego manuskryptu §22

#24

Do pane Teletsa do 8 (int mgty olfa
bez druhowany

15

25

Z Trzeciej części

§20.

Przechodzi cały ku §20.

§21

O cechach wogolności

mówiący cechy p. Teletis a od

tej kwestii do wolej partialis

a potem jako mówi co należy

do tworzenia

§22

Podział cech

pan Teletis mówi na

około strony 67 ad uwagi,

cechy wogolności do uwagi orna

czonem określeniem str. 68.

potem mówi

2. Nesłowni cechy

mające dzieli na

a) istotne b) nie istotne

a cechy istotne (notae essentiales sive attributa) są tych jaz

uczta mowa już ustaleniu

o pojęciu §16 i już nauczono tworzenia

pojęcia §17. Z tych §§ też wiemy już

wiemy że cechy istotne są wogole

że bez których dany przedmiot nie byłby

tym czem istotnie jest, są to więc

wewnętrzna (od niechcemy essentia

sive interna natura rei)

nazwanie p. Teletis mówi

na stronie 69 odnośnie tak

których jedną z cech istotnych

aż do uwagi str. 70 one określa

wymienić

‡ bez których obejść się nie może pojęcie dane

~~24~~ ~~27~~ 26

6 cechy nieistotne (notae accidentales, modi, Beschaffenheiten) p. Teliks odesian na str. 68a) uzywanie cechy nieistotne do uzywania ~~cech~~ nieistotnych str. 69.

~~3. cechy [illegible] są jeszcze [illegible] wspólne~~

potem pisać

3 cechy są jeszcze albo wspólne albo ~~[illegible]~~ właściwe pojedynczym przedmiotom

cechy wspólne (notae communes, identicae) są te które się mieszczą we dwóch i więcej lub we wielkiej ilości rzeczy –

cechy właściwe pojedynczym (notae propriae) są te które zawierają się ~~w~~ ~~[illegible]~~ ~~jednej od~~ znaczą ~~którą każdej jedności [illegible]~~ ~~chcąc te pojedyńczej materyały do~~ ~~[illegible]~~. Lecz zaczną pisać –

Nr 28 16

Dalej jako przykłady

Przykłady do 1.6 od uzywania cecha ~~[illegible]~~ na str. 71 do używania ~~[illegible]~~, ~~[illegible]~~ str. 71.

Do 2 a, cecha ~~[illegible]~~ istotną zasadniczą, pierwotna, (nota ~~eso~~ essentialis, constitutiva) utworzona jest jego natura ~~[illegible]~~ duchowa i cielesna, cecha ~~[illegible]~~ prostokątnego jest są że jeden z jego kątów jest kątem prostym

ad 2. 6 cechy istotne następcze (essentialis consecutiva), utworzona jako pochodna duchowa jest mowa i wola – a tych znaczyły, używają jako dobre ~~[illegible]~~ naslepione ~~[illegible]~~, idea [illegible] prawo ~~[illegible]~~ jest

~~ad 3. cechy wspólne~~ cecha ~~ad istotna~~ następcza trójkąta prostokątnego jest kwadrat ~~[illegible]~~ przeciwprostokątnej równa się dwom kwadratom z boków przyległych katom prostemu – 66 przypis do § 12.

ad 3 cechy wspólne takowe są cechy ~~[illegible]~~ ~~istotne~~, np. ale bywają cechy wspólne które nie są istotne, np. ~~[illegible]~~ cechą wspólną wszystkich ludzi jest to, że mają wszystko którego nie mają zwierzęta, albo np. trzeci ~~[illegible]~~ kąt ~~[illegible]~~ nie są ~~[illegible]~~ koncentryczne trójkąt prostokątny [illegible] cechą istotną wszystkich się ~~[illegible]~~.

Cechy właściwe Po prawdzie niemasz żadnej rzeczy cecha właściwa jej w tym ~~[illegible]~~ pojedyńczej ~~[illegible]~~ cechy właściwe jej zupełnie ~~[illegible]~~ np. każda lipa różni się od każdej innej cechami właściwemi ~~w~~ drobnemi – ~~[illegible]~~ nawet każdy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~nie mają~~ od każdego ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ Te cechy pojedyńcze

~~21.~~ ~~[illegible]~~ rzeczy nie mają znaczenia i bywają obojętne – Na wyższych zaś stopniach działa nabierają znaczenia np. u koni, psów i ~~[illegible]~~ cechy indywidualne są wielce ważne, a zaś u ludzi, cechy indywidualne ~~[illegible]~~ którymi się różnili ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ stronie od wielkich wszystkich są wielce ważne np. jakieś cechy Cezara ~~[illegible]~~ koniecznie – lecz o tem później obszerniej pomówimy

(całkowicie)

Podobnie cecha istotna trójkąta jest ~~ta~~ ~~iż~~ jest ~~przestrzenią~~ przestrzeń zamkniętą, ~~[illegible]~~ trzema liniami prostemi, która przeto tworzy trzy kąty a tem utworzeniu pojęcia ogólnego trójkąt wnijdzie cechy jako ~~dla pojęcia ogólnego~~ [illegible] obejście z cechy wszystkich trójkątów właściwe itd.

Gdy atoli mamy utworzyć pojęcie ~~[illegible]~~ szczegółowe ~~to~~ ~~tworzą~~ mieszczące jako pojęcie szczególne ~~w~~ pojęciu ogólnem, w tym (gatunku) utworzeniu ~~[illegible]~~ niektórych szczegółowych cech ~~[illegible]~~ które w ~~utworzeniu~~ ~~[illegible] cechy~~ [illegible] uważaliśmy za nieistotne pojęcia ogólnego [illegible] stają się istotnemi dla tych pojęć szczegółowych ~~[illegible]~~ np. w pojęciu ogólnem ~~[illegible]~~ cechy rasowe, ~~[illegible]~~ dalej (gatunku) ~~[illegible]~~ narodowe płci [illegible] ~~[illegible]~~ stają się cechami istotnemi, podobnie ~~dla więc~~ stosując (gatunku) [illegible] dla pojęć szczegółowych ~~[illegible]~~ pojęcia ogólnego trójkąt [illegible] kąty ostre kąt rozwarty, lub ~~[illegible]~~ Lecz ~~[illegible]~~ prawie stają się cechami istotnemi ~~[illegible]~~ ~~[illegible] [illegible] [illegible]~~ ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ za cechy ~~[illegible]~~ nieistotne zawsze uchodzą wielkość lub ocena w stosunku przypadkowe barwa, lub wszystkie nazywamy go ~~[illegible]~~ ~~trzeci ogólnym pojęciem itd.~~

ad 3. od [illegible] str. 73 cecha ~~[illegible]~~ do [illegible] ~~ad~~ trójkąta [illegible] [illegible] str. 73.

Potem dowieść – ~~[illegible]~~ w szczególności inaczej [illegible] nie ma rzeczy, któraby nie miała cech właściwych ~~[illegible]~~ rzecz jako jednostka od wszystkich indywidualnych odróżniających się [illegible] lub gatunków jednostek wszystkie [illegible] sobie [illegible] (E) na jednej i tem samem drzewie nawet na [illegible] gatunku ~~[illegible]~~

Tak każdy liść [illegible]

(E) ma cechy [illegible] [illegible] [illegible] odróżniające go od każdego innego liścia ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ i [illegible] na jednem

(gatunku)

Lecz ~~[illegible]~~ powiedzieć [illegible] że w [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cechy indywidualne [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] cechy [illegible] [illegible] [illegible] (np. [illegible] [illegible] itd.)

~~26~~ 28

§ 23

Pojęcie proste i złożone

~~Przepisać cały ad~~

Przepisać cały ad wyraz Pojęcie uważane str. 74

do wyrazów stanowią jego treść 74 – następnie

tylko do pojęć prostych. 74 do wyrazu pojęcie złożone 75

tylko przepisać od wyrazów ~~[illegible]~~ ... złożone str. 75

§ 24

Materya a forma pojęcia

Przepisać na str. 75 od wyrazów w treści każdego

złożonego pojęcia do wyrazów obecna treści i

na odwrót str. 76 To jest porządek ... ...

dowodzie –

Potem przepisać ustępie str. 77 od wyrazów uważny

następnie że ~~[illegible]~~ zwykle do wyrazów

i t. d. str. 77 – Potem tylko wypisać mogą być dwa pojęcia 77 76

do wyrazów, ozdobione kolorem 78 – Potem przepisać

~~Potem jako pojęcia od a)~~ ~~dwa pojęcia~~ str.

jako wypisać b) Porządek ... pojęcia 78

~~do wyrazów kolorem 78~~

dwa

~~76 do 77~~

b) Zakres pojęcia

§ 25.

§ b) drukowane odpowiednie temu § treści nad § 20

to jest b) drukowane ...

Gdy zakres pojęcia, rzecz wzięty sam w sobie (bez cech) ~~[illegible]~~ umfang des Begriffs) ~~[illegible]~~

bez względu na treść pojęcia w tedy jest jedynie

obszarem, wielkością (ἔκτασις, quantum, ambitus, sphaera, extensio umfang des Begriffs)

Mając mówić o zakresie pojęcia

~~[illegible]~~ nam przedewszystkiem uważać zakres pojęcia

wyłącznie ~~to jest [illegible]~~ czyli ... on

~~[illegible]~~ jest sam w sobie, albo ~~[illegible]~~ to jest bez względu

na cechy ~~[illegible]~~ czyli na treść pojęcia, albo zakres wzięty wyłącznie ~~[illegible]~~

pod tym względem ~~zakres~~ jest jedynie obszarem, wielkością, ἔκτασις

quantum) ~~[illegible]~~ a przecie zakresy uważane

~~rozwiązują się~~ ~~[illegible]~~ w tem znaczeniu ~~[illegible]~~ rozwodnią

ani jedne od drugich jedynie sama wielkością, że zes

~~[illegible]~~ różnice ich widać jedynie można

gdy ~~będą~~ zakresy będą objęte jeden w drugim, ~~[illegible]~~ że tylko

Jest to jedyny stosunek w którym zakresy ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

pod ~~względem~~ ~~one gdy [illegible] być~~ ~~[illegible] ...~~

~~[illegible] pod do drugich~~ – ~~one~~ mogą rozstawać

Do siebie jeśli je uważać będziemy ~~[illegible]~~ li ze stałe

ze względu na ich zakres.

Pan Feliks niechaj te figurę wyrysuje w jak najmniejszych fig 1

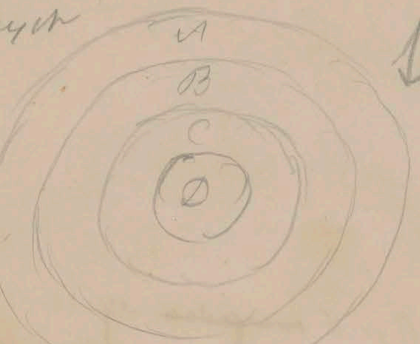

fig 1

wymiarach byle litery mieścić się mogły w kółkach nie dotykając obwodów kółek —

Ten stosunek unaoczniony jest we figurze 1. Kółka oznaczają zakresy ~~objęte~~ z kolei ~~jed~~ mniejszy we większym, ~~objęte~~ — ~~Obaczmy jakie~~ zachodzących obejmujące ~~stosunki~~ stosunkach zachodzących ~~Zakres~~ ~~W zakresie A objęty jest zakres B mniejszy od zakresu~~ dających między zakresami

1. W zakresie A objęty jest mniejszy od niego zakres B —

~~Zakres A~~

~~Pojęcie oznaczone zakresem~~

‡ Pojęcie mające zakres A jest pojęciem ogólnem (powszechnem, notio generalis, universalis, ~~allgemeiner Begriff~~) względem pojęcia mającego zakres B — To ~~To~~ pojęcie A ~~jest~~ ~~jest~~ nazywamy ~~pojęciem~~ względnie wyższem, nadrzędnem, nadporządkowanem, obszerniejszem, ~~rodzajem~~ rodzajowem (notio superior, superordinata, latior, genus (Gattung)) ~~höherer übergeordneter weiterer~~ ~~weiterer~~, w stosunku do ~~względem~~ pojęcia ze zakresem B.)

Odpowiednio stosunku zachodzącego ~~pojęcia~~ ze zakresem B do pojęcia ze zakresem A — takie pojęcie mniejsze B jest pojęciem niższem, podrzędnem, podporządkowanem, ciaśniejszem, gatunkowem, gatunkiem ~~Art~~ ‡ (~~Art~~) ~~względem pojęcia ze zakresem A~~

‡ (notio particularis ~~sive~~ ~~specialis~~ specifica, inferior, subordinata, angustior, specifica, species, (Art)) ~~względem pojęcia~~ ~~A~~ w stosunku do pojęcia A.

Do Pana Feliksa — wobec miejsca nawiasy oznaczone czerwonem mające być wyższe a w nich zamknięte napisy zawierające wyrazy niemieckie Gattung, Art mają być małe.

30

[Prócz te nazwy powyższe mają jednak znaczenie względne, bo te same nazwy które służyły pojęciu ze zakresem A wobec pojęcia ze zakresem B, służą z kolei w porównaniu do zakresu B wobec zakresu C, stosują się do zakresu C a z kolei wobec zakresu D. —

Te nazwy odnoszą

2 Jedną ostatecznością ze wszystkich zakresów jest ten który jest ze wszystkich najogólniejszym, najwyższym rodzajem, (summum sive supremum genus) jest to więc ten który nie ma nad sobą ogólniejszego rodzaju

co wyrażać od niego zakresu odmiennego który mimo to przecież jest gatunkiem

Drugą ostatecznością są pojęcia pojedyncze, rzeczy pojedyncze indywidualne (notio singularis individualis, Einzelwesen, Einzelbegriffe), i te jednostki obejmują są w gatunku już najniższym w pojęciu szczegółowem najbliżej uszczegółowionem (jest to species infima, specialissima).

str. następna

3 W razach gdy ...

str. 30 znak ♉

C jest względem szczegółowem pojęciem względem B, jako jego ogółem, a D szczegółem względem B jako ogółem-

ogółem (genus Gattung)

C jako jego szczegółem

Tak samo jak pojęcie A jest ogółem, rodzajem (genus Gattung) wobec pojęcia B (jako szczegółu gatunku species, Art) tak wobec B jest ogółem rodzajem pojęcia C, a ... D.

a pojęcie C jest gatunkiem pojęcia B — Nawzajem C jest rodzajem pojęcia D a D gatunkiem jego

np. pojęcie ze zakresem D. jest to gatunek najniższy (species specialissima) który nie ma pod sobą już nie obejmującą innych gatunków ale zamyka w sobie już pojedyncze rzeczy pojedyncze pojęcia C.

pojedyncze rzeczy (notio singularis, Einzelwesen, Einzelbegriff)

w razach gdy między ...

str. nast.

3. Rodzajem najbliższym (genus proximum) względem danego pojęcia, jest nps pojęcie A względem pojęcia B gdy między zakresem B a zakresem A nie ma jusz żadnego pojęcia ze zakresem pośrednim

3 Rodzajem najbliższym (genus proximum) względem danego

3 w wyrazach gdy między zakresem pojęcia danego, a zakresem od niego wyższego nie ma już zakresu pośredniego w tedy to pojęcie wyższe jest rodzajem najbliższym (genus proximum) względem pojęcia danego a to pojęcie dane objęte bezpośrednio w zakresie tego pojęcia wyższego jest względem niego gatunkiem najbliższym (species proxima) dla niego rodzajem najbliższym

Tak pojęcie B jest gatunkiem najbliższym względem pojęcia A który jest nawzajem rodzajem najbliższym względem B z kolei B jest rodzajem najbliższym dla C, a C gatunkiem najbliższym dla rodzaju B i t.d.

34

Gdy zaś między zakresami dwóch (np. A i D) danych pojęć mieści się jeden lub więcej (A) ... zakres naj-

34 Wedle naszej fig. 1. pojęcie A jest nadrzędnem odda-
lonym (genus remotum) względem pojęcia D, gdyż między zakresami
obu tych pojęć mieszczą się zakresy pojęć B i C. —

To tekst

remota))

4) Z tego wynika ze gdy między
pojęciem (D) najmniejszego zakresu
a pojęciem (A) największego zakresu
znajduje się jedno lub więcej pojęć
np. (B, C) owe
pośrednich
pojęcie najmniejsze (D) jest
w dalekim stopniu podrzędne
względem pojęcia A największego
a tem samem na odwrót pojęcie A jest w dalekim stopniu nadrzędnem względem D.
Te stopnie
podrzędności i nadrzędności liczą się wedle
ilości zakresów tych pojęć
pośrednich (D jest podrzędne
w pierwszym stopniu względem
C a w drugim stopniu względem
B a w trzecim stopniu względem
A — Podobnie C w pierwszym
stopniu w drugim
do B i td.)

20

Dodajmy jeszcze że gdy pojęcia są w jednym i tym samym stosunku podrzędnym do pojęcia nadrzędnego, to jest gdy mają wspólny rodzaj najbliższy (genus proximum) wtedy te pojęcia mają się same do siebie w stosunku spółrzędności, są pojęciami spółrzędnymi (coordinatio) (notiones coordinatae). Ten stosunek jest także jak obaczymy poniżej ...

Pan Tetelli nadesłał ... ze strony 82 od wyrazów Zkąd wszystkie do wyrazów rodzajowe str. 82 ... następnie dwa wiersze a), b) ... następnie tytuł C. Stosunek wzajemny i ... § 26 str. 82 do wyrazów swojego gatunku 83 a następnie wypis. Porównajmy do wyrazów ciasnego str. 83.

TO C w formie drobno napis, wytytułowany § 26

C Stosunek wzajemny treści a zakresu pojęć

§ 26

Pan T. przenieść ... § 26 str. 82. od wyrazów Powyżej mówiliśmy do wyrazów swojego gatunku 83 następnie jako wypis ... od Porównajmy do wyrazów ciasnego 83.

§ 27

To jest tytuł

Pojęcie ogólne czyli rodzaje szczegółowe czyli gatunki pośrednie czyli ... co do treści i zakresu

Z § 25 okazało się . . . .

Zachodzący wyraźnie pomiędzy zakresem a treścią

Z § 25 okazało się że co do zakresu ... uważanego ... są takie ... jedne ... obszerniejsze ... czyli gatunki, zaś ... ogólne czyli rodzajowe, ... wzajemny zachodzący ... § 26 stosunek zakresu ... dokładniej ... treści, możemy ... wzajemny stosunek tych trzech pojęć a to ze sposobem który one ... tworzy

W §17 okazano tryb jakiem z jednostkowej przedmiotu dochodzimy do utworzenia pojęcia

tak utworzone pojęcie jest gatunkiem (species Art) jest ogółem ogółem rzeczy

tym jednostkowym rzeczy które w niem są objęte §25

(§25) nazywamy

pojęcie ten gatunek przez a to

to gatunkiem a Z tego pojęcia

gatunkiem a należy sobie wyobrazić

postawić jak postanowiono

w §17 ze rzeczy jednostkowej to jest należy to pojęcie a

porównywać z innemi

gatunkami

które również tą

samą drogą powstały jak pojęcie a

to jest z porównania

jednostek – w tym porównaniu

spostrzeżemy że jedne z tych

innych gatunków nie są podobne do pojęcia gatunku a

drugie zaś są podobne do a

bo mają te same

cechy istotne wspólne z a

ale nie są przecież tym samym

gatunkiem którym jest a

Chcemy ten gatunek nazwać przez a, oznaczmy postępujemy podobnie jak postanowiliśmy w §17 ze rzeczy jednostkowej; to jest należy nam ten gatunek a porównywać z innemi gatunkami które również jak a powstały z porównania odpowiednich im rzeczy jednostkowych w tem porównywaniu gatunku a z innemi gatunkami spostrzeżemy że jedne z tych gatunków są różne od a, są przecież pod pewnym względem podobne do a bo wspólną ani nie są podobne do a ani podobne jedne do drugich inne zaś gatunki np. b, c, d są podobne jedne do drugich i podobne do a bo one wszystkie mają część atomu treści (§24) wspólną i są same a różnią się te gatunki tylko tem że każdy z nich ma część treści tylko właściwą (§24) i tą treścią każdy różni się od każdego z nich

Pojęcia jednostkowe, szczególne ogólne uważane co do zakresu a zarazem co do ich treści

W § 25 wyłuszczono że pojęcia są trojakie bo 1º jednostkowe czyli individualne 2º szczególne czyli gatunki 3º ogólne czyli rodzaje — Jednakże w tym § 25 uważaliśmy te trojakie pojęcia wyłącznie ze samego względu na ich zakres, więc też mówiliśmy o ich stosunku wyłącznie co do zakresu — Teraz zaś gdy w § 26 już nam wiadomem jest jaki zachodzi stosunek (z osobna wziętem) w każdem pojęciu między zakresem a treścią jego należy nam poznać stosunek wzajemny tych trojakich pojęć uważając je ze względu nie tylko na zakres a zarazem ze względu na ich treść —

Gdy atoli stosunek ten wyjaśni się nam najdobitniej gdy badać będziemy sposób powstawania tych trojakich pojęć, to zaś po trzymy w treści ich zadania. —

36

W § 17 okazało się że tworzenie pojęć rozpoczyna się od danej jednostkowej rzeczy która porównywany z innemi rzeczami jednostkowemi podobnemi do rzeczy danej a tak dochodzimy do ogółu to jest do pojęcia rzeczy kappa jak w obec wszystkich te jednostki

Ten ogół jest pojęciem najniższym pojęcia szczegółowego to jest gatunkiem z tym gatunkiem pierwszym więc naprzód otrzymanym porównujmy teraz podobne jak wiec postawiliśmy powiedzieliśmy z jednostka, nie to jest wypadek ten naprzód ten pierwszy dany gatunek naprzód porównywać z innemi gatunkami podobnemi do niego które atoli jak każdy gatunek powstał z porównywania jednostek podobnych jednych z drugiemi. Te gatunki inne atoli w tem są podobne do owego danego pierwszego iż mają z nim grupę cech w tej samej spólnej cech ... gatunek grupę, a ta część składowa jest główną składową treści wiemy z § 24 mieści w sobie grupę tych cech które tworzą rodzaj spólny tym gatunkom wszystkim, to jest tych cech

która stanowi w treści część składową główną ich treści a która jak wiemy z § 24 oznacza rodzaj tym wszystkim gatunkom a rodzaj ich najbliższy (genus proximum), a dany owo naprzód otrzymany gatunek i wszystkie inne gatunki jemu podobne to jest mające z nim tę samą spólną część główną składową treści są to genus proximum spólnego jako są gatunkami najbliższemi (species proxima) względem tego ich najbliższego ich rodzaju.

~~Lecz jak każdy z tych gatunków należący do wspólnego im wszystkim rodzaju najbliższ.~~

Jak atoli wszystkie te gatunki wspólnego rodzaju mają wspólną wszystkim część główną składową treści, tak też każdy z tych gatunków ~~ma jeszcze więcej treści~~ (~~przytoczony z § 24~~) ~~zawiera~~ mieści w swej treści takie cechy, któremi ~~[illegible]~~ tak każdy z tych gatunków różni od każdego z nich ~~otóż~~ a te właśnie cechy stanowią część uboczną składowe w treści pojęcia szczególniejszego, owszem oznacza każdy z tych gatunków jak to wszystko już wiemy z § 24. – Dodajemy tylko że ~~to~~ ta część uboczna treści, będąca różnicą zachodzącą między temi gatunkami ~~to~~ zowie się różnicą gatunkową (differentia specifica).

Podrzędne zaś takie jako gatunki objęte ~~rod~~ wspólnym ~~to~~ rodzajem najbliższym zowią pojęciami współrzędnemi (coordinatae) jak to powiedziano w § 25. –

Uważmy następnie że te same drogą ♯ który z gatunków do nas pojęcia rodzaju, tak my do pojęcia rodzaju, tak ...

♯ przenosząc się z rodzaju podobnie przez zdrowienie dochodzimy do rodzaju rodzajów te rodzaje będą ~~przeto nazwany~~ z kolei ~~[illegible]~~ gatunkami niewiemowa rodzaju rodzajów ~~[illegible]~~ i tak następnie

pp. Dalej odpisać ze strony 39 od wyrazu Tak widzimy jakiem tryben pp

38

Mając dane pojęcie [illegible]
jako się wszystko składa [illegible]
A + a + b + c, rozpoczy[illegible]
od najdalszej cząstki [illegible]
od C., tak się pocz[illegible]
A + a + b uważać należy za [illegible]
składową treści pojęcia danego [illegible]
widzimy że pojęcie drugie [illegible]
jące za całą treść A + a + b jest [illegible]
pojęcia X rodzajem najbliż[illegible]
stąd się przekonywamy że [illegible] ze [illegible]
treść najbliższego rodzaj[illegible]
tylko cząstkę główną skł[illegible]
najbliższego gatunku
danego X.
oderwawszy od pojęcia d[illegible]
ną C. dochodzę do [illegible]
pojęcia Y które jest ogól[illegible]
treść A + a + b, zat[illegible]
za całą swoją treść te [illegible]
które w pojęciu danem [illegible]
stanowiły tylko cząstkę główną skł[illegible]
gdy atoli pojęcie Y jes[illegible]
rodzajem najbliższym [illegible]
danego X, zatem z te[illegible]
wa prawidło iż treść główna [illegible]
wa każdego pojęcia stanowi [illegible]
treść jego najbliższego rodzaj[illegible]
Dalej pojęcie Y ma [illegible]
treść A + a + b. Teraz znowu [illegible]
A + a za część główną składa[illegible]
za część uboczną — przez oderw[illegible]
do [illegible]
ogólniejszego pojęcia Z kt[illegible]
[illegible] które
najbliższym pojęcia Y, [illegible] A + [illegible]
w tem pojęciu Z cała treść je[illegible]
składowa pojęcia Y [illegible]
treść oprócz A + a mieści się [illegible]
jako cząstka [illegible]
skła[illegible]

wnego

gdyż oprócz tych cech, które
mają spólne z gatunkiem
a każdy z tych trzech gatunków
a, b, c
ma osobne cechy jemu właściwe,
właściwe, które nadają mu, że
powodem jest, że każdy
z nich jest osobnym gatunkiem.

a które te cechy stanowią między gatunkami różnicę zwaną różnicą gatunkową (differentia specifica).

Pomijając zaś te różnice gatunkowe (b, c, d) a mając na uwadze wyłącznie istotne cechy które są wspólne tym trzem gatunkom, i te cechy tworząc wyraźnie osobne pojęcie będące rodzajem otrzyma pojęcie tych trzech gatunków jego (genus) tych trzech gatunków a rodzajem ich najbliższym (genus proximum).

Widzimy że ten rodzaj jest pojęciem nadrzędnem, względem ogólniejszem, obszerniejszem względem tych trzech pojęć które są gatunkami a, b, c.

Odgadnąć dalej możemy tą samą drogą którą do tego rodzaju możemy dosięgnąć jeszcze ogólniejszego pojęcia — rodzaju najbliższy rodzaj [illegible]

Np. weźmy b oznacza trójkąt prostokątny, c [illegible] widzimy że figury [illegible] jest kwadrat, koło [illegible] objęte są w pojęciu a b. ale spostrzegamy

Tak widzimy jak tworzy się pojęcia szczegółowe, cechy gatunki a z tych pojęć rodzajowe. Dodajmy do tego [illegible]

zaś cechy [illegible] ogólne [illegible] różne od innych a także wyraźnie [illegible]

oznaczenia pojęć jednostkowych.

~~Pojęcia jednostkowe odnoszą się do rzeczy jednostkowych, a tak~~ których ~~że nie wszystkie pojęcia mają znaczenie~~ wspólne ~~ogólne~~ że albo gatunki i rodzaje są pojęciami które w sobie wszystkie (jako ogóły) obejmują wiele jednostek, toć również i pojęcia jednostkowe ~~odno~~ które się odnoszą

o znaczeniu pojęć jednostkowych. Spostrzegamy ~~widzimy~~ że gatunki i rodzaje są pojęciami które jako ogóły obejmują w sobie jednostki, toć również i pojęcia jednostkowe ~~odnoszące się~~ odnoszące się do jednostki jest ~~jednostkowe~~ także ogółem, bo sama jednostka jest również lub wszędzie jako ogół. Bo jakoż ona jako ogół zawiera w sobie najpierw ~~równe~~ strony [illegible] wszystkie ~~po sobie~~ równe strony których równe a w ogół każda jednostka należy do ~~gat~~ wszelkiego ~~ro~~ jej gatunku jest ogółem cech tego gatunku a gdy ten jej gatunek mieści się w odpowiednim rodzaju wraz także sama ta jednostka jest ogółem cech ~~tego~~ swojego rodzaju ~~powodu~~ powodów wszelkich że aż ~~Zkąd~~ Z tych ~~[illegible]~~ określić nam jest

Każda tedy jednostka jest tylko obrazem, (egzemplarzem) swojego gatunku, i dla oznaczenia jej używamy imion pospolitych (np. koń, wieś). Atoli mamy ja takie oznaczenia imiony ja które właściwe

Z tego ~~wynika~~ ~~wskazuje~~ dla oznaczenia jednostek ~~używamy~~ ~~dla~~ imion ~~dla~~ używamy imion pospolitych ~~np.~~ ~~[illegible]~~ (~~np.~~ koń np. wołowi ~~[illegible]~~ albo ~~[illegible]~~ osobnik pomiędzy jednymi ~~[illegible]~~ ... w ~~[illegible]~~ stronie lepiej ~~[illegible]~~).

Powtóre ~~Czwarte~~ ponieważ każda jednostka zawiera się jako ~~jej~~ w wszelkim swoim rodzaju zatem ona jest sama jest ogółem ~~[illegible]~~ cech tego rodzaju, gdyż ona te wszystkie cechy w sobie obejmuje ~~jednocześnie~~ a ~~[illegible]~~ gdy one należą istnieją do ~~[illegible]~~ jednego z gatunków tego rodzaju zatem jeszcze jest ogółem ~~tych cech~~ obejmującym ~~[illegible]~~ cechy które wszystkie ~~ta jej~~ ten jej gatunek stanowią gdy każda dan[illegible]

Z tego powodu w ~~[illegible]~~ że mają określić ~~[illegible]~~ cechy jest ~~dana~~ jako dana jednostka wyrażona gdy ~~[illegible]~~ wskazany gatunek do rodzaju ona gatunek do jest którego ona należy, to jest gdy ~~[illegible]~~ jej definicya ~~[illegible]~~

24

(z 917) Jeśli Twierdzimy, że w każdej z tych rzeczy jednostkowych, które porównywamy, mieszczą się jeszcze takie cechy, które we wszystkich tych rzeczach są inne a inne, tedy cechami przeto każda z tych rzeczy jednostkowych różni się od każdej innej; ale mniemamy także (z 917), że takie cechy jednostkowe są między tymi, że są obojętne dla pojęcia do którego te rzeczy jednostkowe należą, że nie takie cechy przyjmujemy. Gdy uważamy, że bywają też przedmioty, u których te cechy jednostkowe także są obojętne dla ogólnego pojęcia, do jednostki.

Z 917 że porównywając jednostki Pan Felix od tych uwolnionych str. 87 będzie wiódł dalej

Jednak z z 917 uważamy że porównywając jednostki dla utworzenia pojęcia odmienne te cechy od tych wyrazów na str. 87 do wyrazów Cato Caesar Piotr i t.d.) str. 88

Teraz Pan Felikssa... co z tymi ... jednostek ogółu, a z gatunków nadrzęd. z jednostek a z gatunków nadrzędnych

Dotąd wrócić p. Felix
o z Uwzględnieniem ...

O Z tego powodu

Odbiór Leśniewski

Gdy każda dana jednostka ma wyłącznie służące któremi cechy jej wyłącznie różni się od każdej innej chociaż ta inna z danej jednostki należała do tego samego i tego gatunku ... ostatniego okazuje się że każda rzecz jednostkowa jest taka że jest jedyną we świecie że ona jest raz tylko raz jest powtórzona. Sup. każdy różni się od każdego innego chociaż należał do tej samej gatunku) Do pana Feleksa

Jednak z 917 właśnie

Jednak z 917

~~40~~ 42 ~~Przypisy do § 27~~

a Przykład
Widząc jakieś pojedyncze drzewo, wiedzę że drzewa porównywając jedno z drugiem spostrzegam że pewne cechy istotne spólne - zatem odrzucam te cechy ~~[illegible]~~ (swoiste) którymi każde się różni - a potrzymuję ~~te~~ owe cechy istotne wspólne. Każde się różni - a potrzymuję ~~te~~ owe cechy istotne wspólne pojęcie gatunkowe ~~[illegible]~~ orzekam że wszystkie drzewa są lipami, że lipa jest ich gatunkiem - następnie porównywam z tym gatunkiem lipa inne gatunki np. dąb, wierzba sosny i.t.d. ~~[illegible]~~ pomijając cechy nieistotne którem się gatunki różnią (differentia specifica) a zebrawszy ich cechy spólne istotne dojdziemy do pojęcia drzewo i.t. - Tym sposobem otrzymujemy ~~[illegible]~~ pojęcie roślina, całkowicie ogólne i t.d.

6. ~~Zestawienie definicji str. 88 do od innych filozofów~~

§ 28

Uogólnianie i uszczególnianie pojęć

od wyrazu 2 do według § 26 do wyrazu ~~[illegible]~~ do (principium continuitatis) str. 89

§ 29

Odrywanie i ~~[illegible]~~ uogólnianie

Jest to prep. odrywanie. Przez odrywanie ... str. 90 do wyrazu uogólniać stopniowo. Z zasady będzie str. 90 wtem dowodzi: według zasady ciągłości (§ 28) należy w tych razach w których jest więcej myśli ubocznych, rozpocząć odrywanie od ostatniej najdalszej myśli ubocznej to jest od tej która najściślej uszczególnia rzecz.

~~Im posiłkowany~~ ~~a principiata~~ do najdalszych a principio str. 92.

~~[illegible]~~ ~~i t.d.) str. 90~~ ~~[illegible]~~ str. 90
Do wyrazu ~~[illegible]~~ najdalszych ubocznych; także należące str. 90
Potem jako przykład od wyrazu Tak np. może pojęcie najściślej uszczególnione kwadrat do wyrazu, zatem ~~[illegible]~~ w całości 90

Potem pan T. nauczyć jako dalszy ciąg tekstu od [illegible]. Po przeczytaniu przepisu str. 91 do [illegible] str. 92

Potem jako [illegible] [illegible] 90 już [illegible]

§ 36

Oznaczanie i uszczegółowianie pojęć

Jak wydzieliliśmy w §29 jakoby przez odrywanie z kolei od treści pojęcia danego cech, dostawaliśmy do pojęć coraz ogólniejszych, wznosząc się do coraz to wyższych i tak zwanych nadrzędnych, tak odwrotnie przez dodawanie kolejne cech do treści pojęcia danego schodzimy do pojęcia coraz mniej ogólnego, coraz niższego, podrzędnego, a zatem coraz ściślej oznaczonego i coraz więcej uszczegółowionego – przez stopniowe zwiększające się treści. Takowe postępowanie jest przeto oznaczeniem, uszczegółowieniem pojęć (specificatio et determinatio). Podobnie i [illegible] wolę rzymskie ... nowy zachować principium contrarii.

Tekst

[To postępowaniem zbiorowem i syntetycznem p. T. od ludzi uważam str. 93 mniej więcej jako tekst § tu do uzupełnienia i potwierdzenia str. 94 p. Tekstu teraz jako uzupełnienie dodać co tu nabolła określone czerwonem

Przypis

Uogólniając pojęcie „kwadrat" dochodzimy stopniowo do pojęć prostokąt, równoległobok, czworobok

† Tu też zważać należy również przestrzegać zasady stosowności – Jakoż mając pojęcie ogólne dane należy do niego dodać cechę uboczną, która to pojęcie dane uszczegółowia w pierwszym stopniu, a następnie do cechy, które je jeszcze bliżej uszczegóławiają, które są niżej dalsze uboczne –

Przypis mając (pojęcie najogólniejsze czworobok i dodając coraz dalszych cech ubocznych otrzymujemy pojęcia coraz szczegółowsze równoległobok, prostokąt, kwadrat.)

Przypis

~~42~~ 44

P. Teleki ten tytuł pod kreskami niebieskiem napisze tą samą kaligrafią, którą napisał tytuł nad § 19 Pojęcie uważane samo w sobie —

III Stosunki wzajemne pojęć

§ 31

Ogólna uwaga.

~~Tem~~ W powyższych §§ tacy wytoczyliśmy naukę o pojęciu wziętem z osobna, to jest czem ono jest gdy pojęcie uważać będziemy czem one jest uważane samo w sobie, zatem wyjaśniliśmy stosunek który ~~zach~~ zachodzi między treścią a zakresem jednego i tego samego pojęcia; teraz rozebrać należy stosunek ~~wspólny~~ wzajemny w jakim do siebie zachowują dwa pojęcia lub więcej ich trzeba.

Gdy atoli treść i zakres w ścisłym zostają ze sobą związku, i nawzajem ściśle ~~sobie~~ sobie odpowiadają, a gdy przy tem stosunki zakresów rysunkowo uwydatnić możemy, przeto dla ułatwienia sobie nauki o ~~stosunkach wza-~~ wzajemnych stosunkach pojęć weźmiemy sobie za podstawę stosunki zakresów, trzymając

tej samej kolei w której następo-

wać po sobie ~~nie~~ w innym ~~słowie~~ rowne

stosunki zakresów, a ~~a za~~ spostrzegać przy każdym

z tych ~~tym~~ stosunków wyjaśnimy i odpowie-

dnie stosunki pojęć co do treści.

Cała ta nauka o ~~st~~ wzajemnych

stosunkach pojęć stanie się wstępem

nauki o sądach, bo jak obaczymy

sąd jest ~~[illegible]~~ niczem innem jak

uznaniem wzajemnego stosunku

dwoch pojęć (: podmiotu a orzecze-

nia.)

§ 32.

Stosunek wzajemny zakresów pojęć

w ogólności

pan Tetens przepisze § 32 cały – str 103.

~~§ 33~~

a) Pojęcia mające jednakie

zakresy

§ 33.

Przepisze pan T. str. 103 od wyrazów

Gdy zakresy pojęć są równe jednakie –

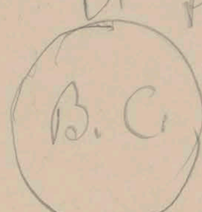
do wyrazów na miejscu drugiego str. 104

wyrysuje fig 2 str. 103.

i doda przypis określony niebieskim na str. 104.

To a) także [illegible]
jak nad § 20 Treści pojęcia

A fig 2

b drukowane to
b manyi kaligrafii
odpowiedniej & nad § 33.

b Pojęcia mające różne zakresy

§ 34

Ogólny pogląd

Pan Feliks przepisze co oblicześlone niebieskiem na str. 105.

potem co obrzeczone niebieskiem str. 106

Następnie pan F. napisze: [Tym bowiem przyczynom stosunkom zakresów odpowiadają ~~wogólności co~~ w ogóle co do treści stosunki mające osobną a utrzyma terminologia

Ja~~kkoż co do treści pojęcia są albo podobne albo są nie podobne.~~

~~Ztąd p. Feliks~~

Te stosunki piszę co do treści są następujące:

~~Poję.~~ Pan Feliks przepisze nie ~~uważając na~~ dawniej ~~nie~~ przekreślenia od wyrazów:

I Pojęcia podobne (n. similes) ~~str.~~ 106 do wyrazów jako jego najbliższe gatunki (§ 25) str. 107 –

Dalej pisać [Podobnym stosunkom przez co do treści odpowiadają stosunki podrzędności co do zakresów, o tym stosunku wyjmuje nasz § przepis pod I –

Dalej przepisać nie zważając na przekreślenia od wyrazów

II Pojęcia ~~niezgodne~~ niepodobne, czyli różne co do treści (n. diversae) str. 107 do wyrazów w jednym i tym samym przedmiocie mało ✕ str. 108

Następnie dopisać co na str. 108 oblicześlone niebieskiem

L

d 48

Otoż ten stosunek pojęć nierzędnych tworzy stosunek przeciwległości pojęć (oppositio), i co do treści odpowiada stosunkowi wyłączania się zakresów o których wspomina nam § na wstępie pod II

Stosunek zaś pojęć niepodrzędnych co do treści a zgadzających, mogących przeto się połączyć w pewnej i tej samej myśli lub rzeczy jest odpowiedni stosunkowi zakresów krzyżujących się, o tym stosunku mówił nam § pod III – Dodajmy że

Każde z tych pojęć krzyżujących się stanowi się rodzajem od każdego innego, a tak nazywają się równorzędne (lat. disparatae disparate Begr.).

I Stosunek podrzędności

§ 35

Stosunek podrzędności lub podporządkowania (subordinatio), lub subalternatio przedstawia nam fig 3. – B jest pojęciem podrzędnem względem pojęcia A, B jest pojęciem szczegółowem, jest gatunkiem względem pojęcia A które jest ogółem, rodzajem jego

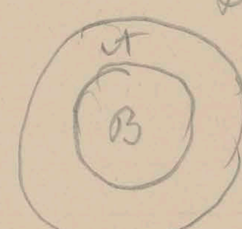

fig 3

Nie ma czego przytaczać terminologii wszystkich odnoszącej się do stosunków tych dwóch pojęć a zwłaszcza odnoszącej się i do zakresów i do treści ich.

Jakoż wszystko to co nadwczas nadmienia wykazał § 25 co do zakresów pojęć A, B na fig 1. stosuje się także do wzajemnego odnoszenia się zakresów A, B na obecnej fig. 2

Co zaś się dotyczy stosunku pojęć A, B pod względem ich treści, nie powtarzamy rzeczy powyżej wytoczonej w § 24 i w § 27 – Przypomniemy jedynie, że cała treść E pojęcia A jako najbliższego rodzaju (genus proximum) mieści się w jego najbliższym gatunku (species proxima) to jest w pojęciu B. Lecz ta treść pojęcia A stanowi tylko część główną, składową w treści pojęcia B, bo oprócz tej treści głównej, pojęcie B mieści w sobie wytaczane cechy jemu tylko właściwe a stanowiące część uboczną treści pojęcia B.

E (to jest wszystkie cechy.)

Nakoniec stosujące do pojęć A B to co się orzekło w § 24 powiedzmy że te pojęcia A, B względem siebie są co do treści podobne, podrzędne, zależne – Te pojęcia są wreszcie zgodne gdyż cechy pojęcia A jako rodzaju mieszczą się obok cech pojęcia B, gdyż w jednym i tym samym przedmiocie cechy B znajdują się cechy właściwe pojęciom A oraz B.

Jako wyżej p. F dowiesie tego stosunku podrzędności wynikają niektóre sądy, których [illegible] najważniejsze stwierdzenia odwrotni str. III ad [illegible] [1.] wielkiej jest [illegible] – [illegible] nie mogą być ani zaprzeczeni ani rozdzielone str. 112.

50

§ 36

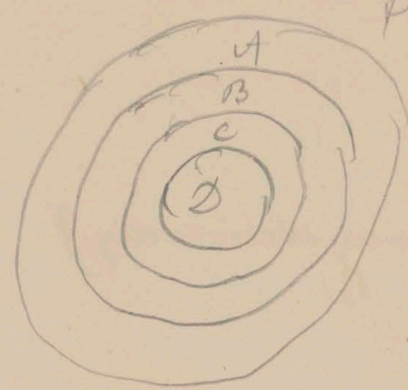
Dalszy ciąg

Mając dalej jeszcze rozwinąć odnośnie co do treści i zakresu pojęć zachodzących w stosunku podrzędności użyjmy powtórnie fig 1. która nam w §25 unaoczniła naocznie coraz węższych zakresów. Jak w §35 zachodził stosunek między pojęciami A, B, tak tutaj zachodzi między A B, oraz między B, C, oraz między B D. – Widać przeto że cząstkowa składowa treść pojęcia D stanowi sama cechy pojęć C, B, A. – Spostrzegamy też że z tych wszystkich pojęć pojęcie A jest najogólniejsze mające największy zakres ale najmniejszą treść –

ce B.

Również też jest najmniej przysługują cechy stanowiące więc z kolei uszczuplone treści pojęć B, C, D pojęcia w stosunku co raz bardziej uszczuplają, a ostatnie najniższe pojęcie D ma ze treści cząstkową składową treści coraz nadrzędniejszych wszelkich wszystkich pojęć C, B, A. –

fig 1.

Tu widzimy, że postępując od pojęcia A do pojęć coraz mniejszych słownikowo ściślej uszczegółowionych, to jest do pojęć z kolei B, C, D a to przez przybieranie treści obszerniej wyznaczonej drogą [illegible] syntetyczną.

Widzimy zaś, że rozpoczynając od pojęcia D, i odrzucając z jego treści części jej składowe stopniowo dojdziemy do pojęcia ogólniejszego C, a następnie tym samym postępowaniem z kolei do B, a w końcu do A. Będzie to postępowanie zaś odwrotne analityczne dające nam abstrahowanie do [illegible] uogólniania pojęć – o tem pomówimy niżej w § 29. –

Gdy zaś droga zwrotna to jest od A do D wtedy przez dodawanie kolejne cech obocznych treści [illegible] postępowanie uszczegółowienia pojęć, obierając syntetyczną drogę [illegible] patrz § 30,

II Stosunek wyłączania się zakresów

§ 37

Stosunek dwóch pojęć jest taki gdy się ich zakresy wyłączają, jest to jak widzimy z § 34 ten przypadek, gdy zachodzi niepodobieństwo zjednoczenia pojęć w jednej i tej samej myśli lub pamięci. Widzimy zatem że ten stosunek zachodzi przeciwległości pojęć (oppositio, Gegensatz).—

Stosunek ten wynika z dwojakiego powodu—

1. Gdy pojęcia zostają w sprzeczności ze sobą, w takim razie wyłączenie się zakresów jest bezwzględne, bo zakres danego pojęcia wyłącza bezwzględnie wszystkie z zakresu innych pojęć i na odwrót od niego wszystkich jest wyłączone—jest to [illegible]

2. Gdy pojęcia są przeciwne zastają w stosunku przeciwieństwa jedne drugim, w takim razie wyłączenie się zakresów jest względne—gdyż wyłączenie ma miejsce względem tych tylko pojęć które z danym przeciwnie należą do tego samego rodzaju.

52

Tyrczas przeciwieństwo jest ostrzejsza [illegible] z powodu że pojęcia przeciwległe są sprzeczne ze sobą F 2go że różni się tego że pojęcia się przeciwnych [illegible]

F W takim razie zakres pojęcia danego wytwarza bezwzględnie zakresy wszystkich innych pojęć [illegible] od innych nazwą jest wytworzony [illegible] zakresów bezwzględnie

§ 38

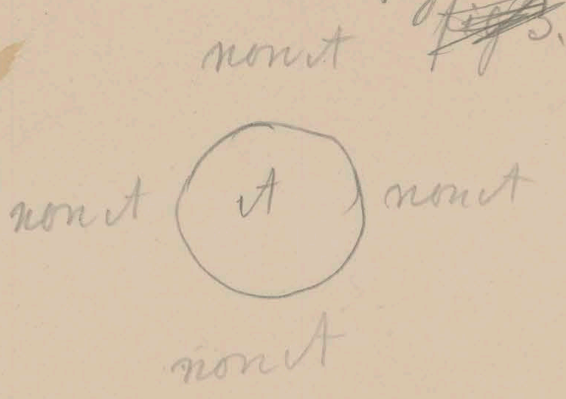
1. Wytworzenie się zakresów bezwzględnie

To wytworzenie się zakresów opiera się na drugiem prawie zasadniczem myślenia to na prawie sprzeczności (princ. contradictionis), i na [illegible] wytworzeniem w § 13, które orzekło A nie jest non A to znaczy że rzecz dana A nie może być zarazem i tem czem jest i nie tem czem jest. Z tego wynika że zakres pojęcia A wytwarza bezwzględnie pojęcia które nie wszystkie pojęcia nie są A, które są non A. (7)

(7) A i non A stanowią przeciwieństwo (oppositio) których zarazem w jednej i tej samej myśli żadnym sposobem połączyć nie zdołamy — a w [illegible] jest to przeciwieństwo sprzeczności (oppositio contradictionis, Gegensatz des Widerspruchs) pojęcia zaś A i non A są sprzeczne ze sobą (n. contradictoria).

Fig 1 symbolizuje nam ten stosunek.

Fig 1

Pojęcie dane A ma zakres wyraźny widoczny bo jego znaczenie jest dodatnie, twierdzące. Zakres non A jest nieskończenie wielki, bo wszystko co nie jest A jest non A — (8) [non A ma znaczenie ujemne, przeczy więc też nie ma nawet [illegible] zakresu — A twierdzi non A przeczy temu twierdzeniu

(8) Każda rzecz jest albo A albo non A jednem z dwojga środka nie ma, wobec prawa wyłączającego środek między dwoma sprzecznościami (princ. exclusi tertii medii § 14)

Każda rzecz jest albo A albo jest non A, bo w żadnym przypadku nie ma wedle prawa wyłączającego środka między dwoma sprzecznemi (princ. exclusi medii §14)—

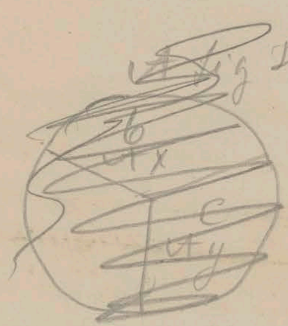
znosi, wyklucza je od siebie, na miejscu jednego stawia drugiego twierdzenia — Jest przeto przeciwległość przecząca, sprzeczna (oppositio negativa) —

§ 39

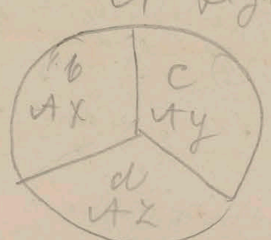
Z wyłączenia się zakresów względnie

Ten stosunek przedstawia nam fig. 5. Nie powtarzając raz wyżej wymienionych prawideł tylko że ten sam stosunek jaki zachodzi w §35 na fig 2 między pojęciem A i B zachodzi na fig 4 między pojęciem A i b, A i c, A i d. — że zatem b, c, d są gatunkami pojęcia A które jest ich rodzajem społecznym — że każdy z tych gatunków b, c, d mieści w swojej przestrzeni znak A wykazujący część ogólną składającą jego treści, która jest całą treścią rodzaju A, a która stanowi cechy rodzajowe — Oprócz tego atoli A, gatunek b oznaczony przez x wyraża część uboczną jego treści.

Fig 4

A fig. 5

Co do zakresów pojęcia b, c, d są w równym stopniu podrzędne względem A a zatem pojęcia b, c, d każde względem każdego jest współrzędnem (n. coordinatae) — Pod względem zaś treści znać ze treści każdego z tych gatunków na naszej fig 4 oznaczona jest naprzód przez A, to wyraża iż każde z nich mieści w sobie cechy wspólnego rodzaju A, a zatem spostrzegamy że według §34 są to pojęcia jednorodne (n. homogenae) — stanowiące cechy społecznego rodzaju część ogólną składową treści w każdym z tych trzech gatunków. Lecz

K W 54

Opnocz tego znalec społu et społnego im
~~[illegible]~~
~~bez~~ wszystkim tkwi, każdy z nich
odróżnia się od każdego innego ~~osobnym~~ osobnym
możeczn ~~bo liber x, albo~~ jakoż że bo to libry
x, to y, to z te libry oznaczają
~~cz w każdym~~ cześć uboczną składową
treści, to jest ~~[illegible]~~ wyrażające ~~[illegible]~~ cechy które
każdemu gatunkowi z wyłącznie
właściwe, które stanowią jego
różnicę gatunkową (differentia
specifica) a tak stają ~~się~~ powodem iż
zakresy tych gatunków nawzajem się
wyłączają, iż ~~każdy rzecz jest po żaden~~
~~[illegible]~~ żaden rzecz ~~rzecz~~ ze żadnym
z nich pokrywać się nie może —

Jest to przeciwległość przeciwieństwa
(oppositio contraria lotze, contrarie
Gegensatz des Widerstreits) a same te
pojęcia b, c, d są przeciwnemi sobie (n. contrarie)
nazywa się najwięcej rozbieżnemi ~~też rozjarne~~ (n. disjuncta)

Gdy pojęć sprzecznych ze sobą
może być tylko dwa (~~A~~, non A)
przeciwnych może być nieograniczona
wykraczać liczba (~~a~~ b, c, d).
Niechaj A = trójkąt, a tedy b jest A + x = trójkąt mający wszystkie
trzy kąty ostre, c jest A + y = ~~t~~ trójkąt mający kąt prosty, d = A + z
= trójkąt mający kąt rozwarty.

Jednakże wyłączenie się zakresów
jest wyłączeniem się względnym ~~względnem~~
~~Gdy rozumiem się gdyż jest~~
~~[illegible]~~ się
bo nie zgadzają się wcale żadnych pojęć
wcale tych pojęć które
są gatunkami społecznemi
[illegible]

§ 40
Dalszy ciąg.
Pan Feliks przepisze str. ~~129~~ 129
do wyrazów Pojęcia sobie
przeciwne — do wyrazów ~~[illegible]~~
zowią się przeciwnemi 129

Przykład str. 132 Najwięcej przytaczają wkładki do wyrazów
Kończy na ~~[illegible]~~ [illegible] str. 133

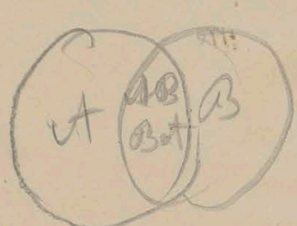
55 61 31

III Stosunek krzyżowania się zakresów

§ 41.

Widzimy z § 35 że trzecim stosunkiem pojęć co do zakresów jest ich krzyżowanie się i że temu odpowiada pod względem treści stosunek pojęć [illegible] rodzajowych, to jest takich pojęć z [illegible] które należy do innego rodzaju, które się więc [illegible] przez się [illegible] całym rodzajem (nie [illegible]) tylko [illegible] które [illegible] się najczęściej w [illegible] i mają te [illegible] (n. [illegible]) że mogą być [illegible] (n. conquenter) — [illegible], to jest że się mogą [illegible] i [illegible] w jednym i tem samem miejscu [illegible] przedmiocie.

Fig 6

Ten stosunek [illegible] fig 6

Por. Tablica [illegible] fig 7 ze strony 136 i [illegible] od [illegible] Widzimy że zakresy A i B str. 136 do [illegible] pojęć AB i BA. str. 137

Przykład np. [illegible] jabłko jest [illegible] żółte, słodkie i td. [illegible] te cechy są [illegible] zaś [illegible] bez [illegible] się [illegible] (n. [illegible]) bo każde jabłko a są [illegible] najbliższego rodzaju do [illegible] należy [illegible] słodkie, barwa, smak. — [illegible] nie [illegible] więcej niż dwa — są [illegible] a [illegible] pojęć [illegible] z tym [illegible] [illegible] dla [illegible] rzeczy [illegible] się tylko do dwóch pojęć [illegible] — Przykład [illegible] się [illegible] że [illegible] = rzeczy [illegible];

Por. Tablica [illegible] jako przykład od [illegible] Naiwny [illegible] = rzeczy [illegible] B = rzeczy [illegible] str. 137 do [illegible] (o [illegible]).

~~62~~ 56

§ ~~41~~ 42

Dalszy ciąg.

~~Z §§ 39 i 40 wiemy że pojęcia niesprzeczne a zatem takie których cechy się nie wykluczają są pojęcia do siebie podrzędne i pojęcia (n. contradictorie A non A) i pojęcie 2ch pojęcia sobie przeciwne (n. contrarie A, B, C itd)~~ *

Aby wiedzieć czyli pojęcia, których porównanie lub niezgodne ze sobą ponad wyrażeniem trzeba się zwrócić badać na ich treści i obaczyć czyli znajdujemy w treści cechy takie, które się nie ... wykluczają, a zatem co do zgody lub niezgody pojęć porównanych samo dosadzenie rozstrzyga sama forma logiczna nie wystarcza. Niekiedy atoli się zdarza że bywają pojęcia o których wiemy zaraz że one nie są zgodne, bo gdy doświadczamy myśląc zdatnemy i jednemy że w jednej i tej samej myśli okazuje się że to jest rzecz niepodobna (np. ciało a wola, duch a kwadrat, sztuka a myślenie itd). Takie pojęcia nazywają się niespółmierne (incommensurabilia); iżby je uzmysłowić nakreśliłby je przedstawić przez dwa kółka wcale odosobnione a nie objęte kołem wybiegającem ich wspólny zakres.

§ ~~44~~ 43

Układ (systemat)

Pan Szeleski przepisuje od wyrazów: Cała nauka pojęcia str. 140 do wyrazów: w jedną całość zgodnie str. 140. więc nie przepisać

§ ~~45~~ 44.

Jasność i dokładność pojęcia

Pan Sz. przepisuje tylko tekst §u 45 str. 145 do zamętu (n. confusa) wyrazów w całej naszej.. str. 146.

32

~~57~~ ~~63~~

~~§45~~

~~Katal~~ Kategorye

Pan Feliks przepisze tylko sam tekst od wyrazu 141 wydzielając wyrazy ... — do wyrazu kojarzyć dwóch pojęć str. 143. opuścić przypis

§46

Jasność i dokładność ~~pizeń~~ pojęcia

Pan Feliks przepisze tylko tekst §u str. 145 i 146 opuścić przypis na str. 146.

DZIAŁ DRUGI.

B Sąd

~~§47~~ §45 46

~~Ogól~~ Znaczenie Sądu w ogólności ~~i tworzenie sądów sądu~~

Pan Feliks od wiersza §47 6 str. 146 od wyrazu Pojęcie ma dwie strony ~~do wyrazu ma~~ ~~wiaci prawda str. 146 do~~ opierający się wyrazu na prawdzie prawda str. 147.

§48 47

Rozkład nauki o sądach

Pan F przepisze cały ~~§45~~ 47 str. 147, 148.

B Sąd pisać tą samą kaligrafią co ~~Poj~~ A pojęcie §16

64, 58

II Sąd uważany sam w sobie

§ ~~49~~ 48

a Czynniki sądu

~~79~~ 46

Z §47 wynika że każdy sąd składa się z dwóch czynników następujących

~~[illegible]~~

Pan Feliks odsyła do uwag po Pojęciu danej str. 148 do uwag [illegible] teorii nauk [illegible] str. 149 — Dalej p. Feliks przepisuje od uwagi Dla obszerniejszej [illegible] str. 149 [illegible] niezgodność do uwag to jest [illegible] str. 150.

§ ~~50~~ 49

Sądy bytności

Przepisać cały § z przypiskiem str. 152.

§ ~~51~~ 50

Materya i forma sądów

Pan Feliks przepisuje §56 na stronie 152.

b) Rodzaje sądów

95.

Ogólny pogląd.

§ 95. Orzekł[illegible] że różna formy sądu, to jest że różne wrażenie stosunku podmiotu o orzeczenia stanowią różne rodzaje sądów a zatem podstawą podziału sądów — wedle § 46 należy baczyć na treść i zakres danego pojęcia które poznać mamy, a zatem:

1. Należy nam zwrócić uwagę na treść podmiotu i orzeczenia na to jakie [illegible] wgląd na to jakie te pojęcia — stosunek wgląd (judicia quoad qualitatem s. judicia qualitatis) na ich jakości

2. Wypada mieć na względzie zakres podmiotu, to jest oba[illegible] czyli orzeczenie sądu odnosi się do całego zakresu podmiotu czyli pojęć do pewnej jego części — zatem baczyć należy na ilość rzeczy lub [illegible] zawartych tych w podmiocie części do których odnosi się orzeczenie. Jest to wgląd na ilość sądu (judicia quoad quantitatem s. judicia quantitatis).

3. Winniśmy mieć na względzie w jakim trybem odnosi się orzeczenie do podmiotu. To jest czyli orzeczenie [illegible] do podmiotu [illegible]

(8) Z tego względu wyrzekamy czyli te pojęcia z treści lub relacyi [illegible].

O do podmiotu trybem [illegible] stanowczo lub inaczej.

O zaczniemy się do podmiotu trybem stanowczym bezwarunkowym i [illegible] czyli bez warunkowym i niedorzecznym. Z tego względu wyrzekamy sądy różne co do odnoszenia się czyli co do relacyi (judicia relationis)

~~Tylem stanowczym albo nie stanowczym~~ ‡

~~Jeśli co do tego [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] [illegible]~~
~~[illegible] [illegible] pewną~~ a nieoznaczoną
~~[illegible] tylko forma, części [illegible]~~

~~[illegible] [illegible]~~ ‡ [Są to ~~formy sądu wychodzące z pewnego~~ ~~[illegible] względ~~ zachowanie się relacji do relacji orzeczenia do podmiotu (~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~) ~~[illegible]~~ (a tego względu wszystkie więc jakość relatywność).

~~[illegible] do podmiotu.~~ —

Ustatecznie względem pod którym uważać możemy sąd jest ~~względ~~ ~~[illegible]~~ względ na samą osobę sądzącą, że jest ~~na jej [illegible]~~ na sposób (modus) ~~[modus]~~ jakim ona sądzi o stosunku orzeczenia do podmiotu — jest to więc względ na sposób sądzenia ~~[illegible]~~ modus judicandi ~~i [illegible]~~ ~~[judicii modalitatis]~~), ~~[judicii]~~ judicia modalitatis)

To I ~~[illegible]~~ [illegible] male

I ~~Względ~~ ~~Sąd ze~~ względ na jakość ~~ze względu na jakość~~ sądu ~~na jakość pojęcia~~

~~853~~ 51

1 Sąd twierdzący
~~852~~ str. ~~[illegible]~~ 156 a do 1. arcbellei

Por. Teletts o[illegible] cały ~~8 str.~~ ~~[illegible]~~ wyrażony z 951 do uwagi przyczyn, Również odwołujmy itd. —

~~854~~ 52

2 Sąd przeczący
53
Por. Teletts o[illegible] cały ~~854~~ str. 186
odwracało sąd przeczący, a zaznaczył
do [illegible] wypowiedzianym [illegible]
i [illegible] II Lęgo dowiem
Dalej naważać sąd przeczący jest co do formy sądem wyjątkowym ~~[illegible]~~ w bokłu str. 156 do wyrazów ubyłego [illegible] [illegible] następczym —

Należałoby dodać jako przypis do § 53 że człowiek nie jest nieśmiertelny, — człowiek nie jest nieomylnym, człowiek nie ma się przedawać [illegible] uczy—.

Do II wypuścić małe

II Względ na ilość sądu

§ 54 53

1 Sąd ogólny

1 arabskie

Pan Tolekls [illegible] str. 158 od wyrazów Sąd ogólny (jud. universale — generale) do wyrazów pierwotny dla prawidła wyższego, zasadniczego, z opuszczeniem ustępu przekreślonego ołówkiem.

Należałoby Pan Tolekls po przepisze jako przypis str. 158

a) sądy ogólne wyrażają się utrzeciowemi wołaniem (liczna str. 158 do wyrazów zwraca się uwagę [illegible] człowiek str. 158 potem, jako drugi przypis

b) wyższy [illegible] 158 — do [illegible] w [illegible] uwagę drogą [illegible] i to str. 159.

§ 56 55

2 Sąd szczegółowy

2 arabskie

Pan Tolekls [illegible] ze str. 159 § 56 opuszczając to co jest przekreślone ołówkiem, potem przepisać do wyrazów forma natomiast wyjątkowa str. 159

Natomiast jako przypis.

a) Umocnym przykład § 160 do [illegible] miejscami, chociaż niektóre

b.) Niektóry ludzi są [illegible] uczeni [illegible] są [illegible] — niektórzy [illegible] nie są rybami —

§ 56 55

Sąd jednostkowy

Sąd jednostkowy indiwidualny (jud. singulare, individuale) odnosi się do podmiotu który jest rzeczą jednostkową, pojedynczą. Sąd ten często się wielce zdarza, nie stanowi jednak osobnego rodzaju sądu pod względem ilości. Jakoż § 27 wykazał iż jednostka ma dwojakie znaczenie. [1. albo indiwidualne, w którem się odróżnia od wszystkich innych jednostek tego samego rodzaju i gatunku, i wtedy jej odpowiada imię własne. Gdy taka jednostka będzie podmiotem w sądzie, sąd staje się ogólnym, bo orzeczenie jego odnosi się do całego podmiotu. [2. albo też jednostka będąca podmiotem sądu oznacza którakolwiek (egzemplarza), przedstawia gatunek rodzaj, a taki sąd będzie żaden szczegółowym, bo ta jednostka jest tylko cząstka choć wielce drobna tego ogółu do którego ona należy

Przypis ze str. 161. z od wyrazów szekspir — dziełka jeden człowiek ocalał > przekreślenia nic nie znaczą, nie zważać na przekreślenie

~~68~~ 62

Połączenie w sądach względu na jakość i ze względem na ilość

§ ~~58~~ ~~57~~ 56.

Ogólny przegląd

z §§ 52 i 53 wiemy że dwa są sądy, które występują ze względu na jakość, a z §§ 54 i 55 wiadomo że dwa sądy zachodzą ze względu na ilość, z kombinacji tych ostatnich rodzajów sądu wychodzą cztery formy sądów, które tak są ważne i tak często przy zastosowaniu bywają w logice że dla skrócenia zwykle je oznaczają samogłoskami a, e, i, o.

51 52
53 54

1. samogłoska a wyraża sąd ogólnie twierdzący zatem sąd wszystkie S są P — ten sąd w skróceniu: SaP.

2 samogłoska e oznacza sąd ogólnie przeczący, nie sąd żadne S nie jest P, SeP.

3 i oznacza sąd szczegółowo twierdzący — niektóre S są P czyli SiP.

4. O jest znakiem sądu szczegółowo przeczącego — niektóre S nie są P czyli SoP.

Przypis

Filozofia scholastyczna wymyśliły te cztery samogłoski jako symbolizowanie tych czterech form sądów — a gdy obie formy twierdzące to a oraz i oznaczają twierdzenie, gdyż oba w niej odpowiadają słowu affirmo, podobnie obie formy przeczące e oraz o zatem zawarta w słowie nego — scholastyka też utworzyła wierszyk dla pamięci Asserit a negat e sed universaliter ambo
Asserit i negat o sed particulariter ambo

Sposób przestawania przyczyn ostatecznych form zdań

§ 58 57 —

Mając poznać dokładnie cztery formy zdań (a, e, i, o), to jest zależnie zachowanie się w każdej z nich podmiotu i orzeczenia, należy wyjaśnić przyczyny, które wywołują te formy zdań.

Podstawą dla nas w tym miejscu nie byłaby nauka (od § 32 do § 43) o stosunkach wzajemnych pojęć (od § 32 do § 34), z której powodu nie łatwo odwoływać się będziemy do tej nauki, ale nadto dla umocnienia teorii jest podstawą tworzenia się zdań o stosunkach pojęć, jest podstawą tworzenia wyjaśnić tych zdań w tych stosunkach, [illegible] które nam stąd wynikają. Gdy atoli wzajemny stosunek podmiotu (S) i orzeczenia (P) w zdaniu wyjaśnia się do ostatka przez odwrócenie, to jest przez postawienie orzeczenia na miejscu podmiotu i naodwrót, przeto też przy każdej z tych czterech form a, e, i, o odwrócenie zdań miało na [illegible] co może w dalszej kolei stanowić podwaliny nauki o wnioskach bezpośrednich.

oznaczają atoli już obecnie rozstające wyjątki pojęcia wzajemnem przez P, S

64

~~859~~ 58

A. Sąd ogólnie twierdzący

~~Sąd formy A wyrażający dwojakim sposobem~~

~~sobie;~~

1° ~~gdy według fig 7~~

Sąd formy A wszystkie S są P, sąd P z dwojakiego względu zachodzi w takie wyrażony dwojakim sposobem według fig 7.

× Gdy zakresy pojęć S, P wystają do siebie, ~~a treść ich jest razem~~ a gdy co do treści są równoważne (są aequipollentes (831. fig 2) – Bo wtedy gdy także S a P. ~~naówczas P a S~~ ~~naówczas prawdziwe jest~~ naówczas P a S. nie także sądy odwracają się w prost (conversio simplex) bez żadnej zmiany. ‡

2° według fig 8. Gdy cały zakres S objęty w zakresie P, bo wtedy także S a P. Comp. 835 fig 3. Ten sąd nie może być odwrócony w prost bo nie mamy oznaczenia P a S. Jeżeli sąd odwrócony ma być prawdziwym to musi być zamieniony na P i S, ~~wtedy~~ że tylko niektóre P ~~są~~ ~~tylko objęte w zakresie~~ są S, to jest tylko te P ~~które objęte~~ są S, które objęte w zakresie S, to jest te P które są także S. – Gdy zatem sąd A prosty

ad 1. fig 7 każdy trójkąt równokątny S jest także równoboczny – i nawzajem każde $10^2 = 100$, każde ~~100~~ $100 = 10^2$

ad 2 fig 8 – każda roślina S jest organizmem P, niektóre organizmy P są roślinami S – wszystkie kwadraty S są prostokątami P, niektóre prostokąty P są kwadratami S.

fig 7

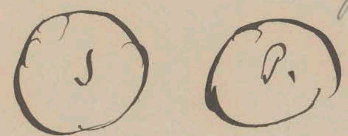
‡ Takowe sądy zowią się ~~na~~ sądami naprzemian zamiennymi (judic. reciproca aequipollentia).

fig 8

‡ Tym drugim sposobem odwrócenia odbywa się w mniejszej ilości (conversio per accidens).

fig 9

E te przesłanki są przeciwległe (n. oppositae)

fig. 10

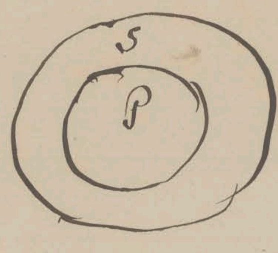
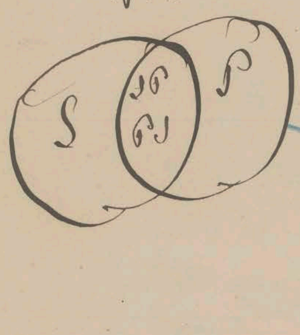

fig 11

B. Sąd ogólnie przeczący, sąd formy E zatem S nie jest P, S e P, przedstawia się na fig 9 w którym zakresy pojęć S, P nie ~~są wspólne~~ [E] a zatem są nawzajem wyłączające się, tak S e P, tak też P e S — sąd formy E odwracany być może wprost, czyli bez zmiany (conv. simplex)

§60

C. Sąd szczegółowo twierdzący, sąd formy I niektóre S są P, S i P ~~[illegible]~~ są ~~[illegible]~~ może mieć dwojakie znaczenie.

[Pierwsze znaczenie. Gdy wiemy i wnosimy, że tylko niektóre S są P — a zatem że niektóre inne S nie są P — sąd i mający takie znaczenie formy z dwojakiego zakresu więcej powstać dwojakim sposobem ~~fig 10. Tu [illegible]~~ niektóre

1o wedle fig 10 — Tu niektóre S są P, bo te niektóre S które także są objęte w zakresie P, ~~Taki sąd formy I odwracany być może wprost (conv. simplex)~~ (inne zaś niektóre S nie są P, to jest te inne S które mieszczą się w zakresie S ~~albo~~ ale poza zakresem P, to jest między kołkiem P a kołkiem S.) — Taki sąd formy I odwracany być może wprost (conv. simplex), bo również prawda że niektóre P są S, bo właśnie P są S — Jakoż owe wszystkie P są S, bo właśnie P są S — dlatego i niektóre P są S.

2o wedle fig 11. Tu niektóre S są P, (to jest S.P.) te niektóre S które są objęte w przestrzeni wspólnej obu zakresów (tu szczegółowe [illegible]) — Inne zaś niektóre S nie są P, to jest te inne S które mieszczą się w przestrzeni zakreślonej przez S to jest w księżycu po lewej stronie.) Taki sąd jest formy I odwracany być może wprost (conv. simpl.) bo również prawda że niektóre P są S, to jest te niektóre P które są objęte w przestrzeni PS wspólnej (w ~~[illegible]~~ szczegółowe)

66

~~Drugie znaczenie sądu formy I~~

Znaczenie drugie. Sąd formy I (E)

~~że może mieć to znaczenie że ... wiadomo~~

~~że fałszywie niektóre S są P~~

~~że wszystkie S są P~~

może mieć jeszcze to znaczenie

że niektóre S są P dla tego że

wszystkie S są P, a zatem że z powodu
prawdziwości sądu tak
i sąd tak jest fałszywy
sąd S i P. – W takim

razie S i P jest ... zdania S a P

i rodzi z tym samym ... wszystkich

których powstał sąd a.
jak
3ce ze wszystkich zakresów fig 7

fig. 7

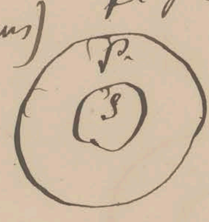
~~4° ze wszystkich zakresów wedle fig 8 – jakoż gdy S a P zatem też S i P. a ...~~
~~... odwrócony sąd będzie okaże się~~

Gdy S a P zatem też S i P. – Gdy P a S

zatem też P i S. zatem S i P nie

będzie wprost odwrócony (jako sąd ... reciprocans)

fig 8.

4° ze wszystkich wedle fig 8. – Bo
a przeto
gdy S a P ~~tem samem~~ S i P
sam
a odwrócimy S a P ~~wedle~~ ...

okaże się że P i S.

Widzimy przeto że są cztery sposoby

według których powstaje sąd formy I, a

~~każdy z tych sądów o ... z tych~~

~~...~~ a w każdym z tych

czterech ~~razy~~ przypadków sąd ten

wprost odwrócony ~~ni~~ może

conversio simplex. |

dobre — 67

ad 1. fig 10. nie które organizmy S są roślinami P – wszystkie rośliny P są organizmami S, więc też niektóre ~~organizmy P~~ rośliny P są organizmami S.

ad 2. fig 11 niektóre rzeczy pachnące S są kwiatami P, niektóre kwiaty P pachną, S

ad 3 fig 7 wszystkie ciała organiczne S są żyjące P, ~~za~~ naodwrót wszystkie ciała żyjące P są organiczne S, a tem samem niektóre ciała organiczne S są żyjące P. — i niektóre żyjące ciała P są organiczne

ad 4 fig 8 – wszystkie rośliny S są ciałami organicznemi P, a ~~sama fig 8 obłączy~~ a tem samem niektóre rośliny S są ciałami organicznemi P, sama figura wskazuje że tylko niektóre organizmy P są roślinami S

§ ~~62~~. 61

D. Sąd szczegółowo przeczący

sąd formy O: niektóre S nie są P. S o P wyraźnie tylko dwojakie znaczenie

Pierwsze znaczenie gdy chcemy wypowiedzieć że tylko niektóre S nie są P, a zatem, a niektóre inne S są P. – sąd formy I w takim znaczeniu powstaje dwojakim sposobem.

sąd według fig. 10, jest S o P (sąd ma na myśli te części S które są zewnątrz zakresu P) – ~~wyrażenie~~ odwrócimy ten sąd w przypadku wszystkie P są S. ‡ zatem zadwrócenia powstanie sąd formy A – gdy ~~zatem przez~~ z § 61

~~sąd sąd że sąd jak wiemy z § 61 że sąd formy A wynika sąd formy I zatem spostrzegamy że sąd S o P wynika iż obecnie gdy prawda jest że P a S oraz P i S. – zatem odwrócenie niektóre jest niepodobne~~

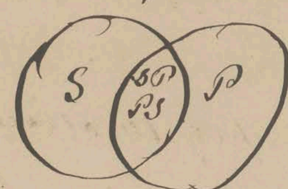
fig 10

‡ Zatem widzimy że ten sąd formy O zwadiany tym typem nie może być odwrócony tworzony należnie, gdy jak wiemy z § 61 że sądu formy A wynika tylko sąd formy I zatem nie że zadwrócenia sądu formy O ~~wynikać~~ powstać może tylko sąd formy I – Zatem pokazujemy iż że sąd formy O który wypływa z zasadami fig 10 odwróconym być nie może

Z uwagi fig 9 S o P. (sąd ma na myśli że S które mieszczą się w kwadracie po lewej stronie) — Odwrócony ten sąd S o P wypadnie P o S (że niektóre P nie są S które mieszczą się w kwadracie po prawej stronie) widzimy że gdy S o P [illegible] z tego wszystkiego [illegible] przy odwróceniu daje na wypadek sąd takiej formy O.

fig 11

Drugie znaczenie sąd formy O może mieć jeszcze to znaczenie że niektóre S nie są dla tego P, bo żadne S nie jest P. 3° zaś to więc tworzenie się sądu formy O według fig 9, z której powstaje sąd formy e [illegible] fig 9 — Tak mało S o P odwrócony [illegible] stąd iż w prawdzie P o S ale ten sąd P o S ma ukryte znaczenie P e S.

fig 9

Tak sąd formy O wszystkiego nie da się wyjaśnić z rozmaitego stosunku zakresów pojęć S, P. i przy odwróceniu w ścisłym odwróceniu może dać na wypadek sąd formy a, i, o, e

Z tego [illegible] ścisłego prawidła ogólnego na odwrócenie sądów formy O

ad 1mum fig 10 – niektóry ludzie S nie są uczeni P, odwracając ~~bezwzględnie~~ wprost bezwzględnie na zasadzie zastrzeżeń ~~[illegible]~~ wskazany przez fig powiedzielibyśmy niektórzy uczeni nie są ludźmi – fig 10 okazuje że wszyscy ~~ludzie~~ uczeni P są ludźmi – ~~ad~~ a zatem że niektóry ~~ludzie~~ uczeni są ludźmi (bo wszyscy)

ad 2 fig 11. niektóre rzeczy pachnące S nie są kwiatami P niektóre kwiaty P nie pachną S.

~~ad 3 fig 9. Niektóry ludzie [illegible] S nie [illegible] P – odwrotnie P nie są~~

~~ad 3 fig 9 niektóry ludzie uczeni S nie kłamcy P są ludźmi kłamcami P, nie którzy ludzie nie kłamcy P są ludźmi uczonymi S, oba te sądy w formie O a wyrażają całe prawdę, która wtedy dopiero będzie wypowiedziana gdy wystąpią oba na jaw w formie e. – Lecz o tem, tylko tej dowiadujemy z materyi tej zaś z samej formy sądu. Sama zaś forma S o P, P o S nie daje nam żadnej wskazówki o sposobie którym one się odwracają.~~

ad 3. fig 9 Niektóre wyrazy mają końcówki P. Ten sąd jest wyjątkowe sądu formy e [illegible] ~~[illegible]~~ S nie mają końcówki P. – Poniżej dokładniej wytłumaczymy [illegible] o odwracaniu sądów –

III Sąd [illegible]

na [illegible] relacyi pojęć, czyli na ~~[illegible]~~ [illegible] relacyi

§ ~~63~~ 62

Ogólny pogląd

Podług § 51. [illegible] z którego ~~wynika sądu~~ wynika [illegible] sądów jest relacya (i [illegible]) ~~jest~~ albo Sąd tym [illegible] sąd [illegible] ~~[illegible]~~ albo

1. ~~kategoryczny~~ albo

2 warunkowy albo na [illegible]

3 rozjemczy.

70

1. Sąd stanowczy ~~czyli~~

~~§ 64~~

~~przedyczny i z~~ 63

§ 64.

Sąd stanowczy pojedyńczy

Sąd stanowczy czyli kategoryczny (jud. categoricum) orzeka ~~stanow~~-wprost ~~ze~~ bez warunku i w sposób ~~ona~~ a zatem rozstrzygający trybem stanowczym i orzeczenie należy przyjąć podmiotowi lub ze niego należy odmówić. W pierwszym razie sąd jest twierdzący zasadza ~~opiera~~ się na prawie tożsamości i zgody - w drugim zaś jest przeczącym i zasadza się na prawie sprzeczności.

Z trzech rodzajów sądów wedle relacyi sąd kategoryczny jest sądem pierwotnym, prawidłowym.

~~Sąd~~ Sąd kategoryczny jest pojedyńczy ~~i~~ jest wtenczas gdy w związku tylko jeden podmiot i jedno orzeczenie.

~~Sąd stanowczy~~

~~§ 65.~~

Sąd stanowczy złożony

~~§ 65.~~ 64.

Gdy sąd kategoryczny pojedyńczy zawiera w sobie tylko jeden podmiot i jedno orzeczenie, przeto taki sąd niedostarczy do ~~[illegible]~~ ścisłego i wszechstronnego oznaczenia podmiotu. Zatem potrzeba sądu złożonego celem pojedyńczych sądów by dokładniej ~~[illegible]~~ ~~podmiot~~ i wszechstronniej podmiot określić.

~~wymienionego~~
Do wymienionego zaś oznaczenia pojęcia ogólnego przedmiotem, służą ~~następujące~~ zdania zdania złożone następujące

a) sąd łączący
b) sąd rozłączny
c) sąd podzielający
d) sąd rozkładający —

~~Uwaga~~ Uwaga gdy uważać rozkładać ogólny sąd a) b), c) ~~stanowili~~ ~~są one rozłożone wyjątkowo~~ określeniem do wyjaśnienia tych dwóch rodzajów sądów złożonych ~~można~~ § a zatem do wytłumaczenia ~~p~~ do pojęć w tych sądach mowa był § 39 i 45.

~~a) sąd łączący~~
§ ~~66~~ 65

a) sąd łączący

Sąd łączący (judic. conjunctivum) mieści w sobie jeden podmiot a większą liczbę orzeczeń np. S jest m + n + o — a zatem jest to sąd ~~złożony~~ który się złożył z kilku sądów pojedynczych ~~które~~ które wszystkie mają wspólny podmiot S, a każdy z nich inne orzeczenie wyrażający temu S. — Są to sądy S jest m, S jest n, S jest o. Te orzeczenia m, n, o są to pojęcia zgodne a znowu ... (m. dysparatae § 42) ...

~~Uw~~ Uważamy że ~~jeżeli~~ gdy np. cecha m. oznacza cechę ogólniejszą ~~co~~ ~~tego~~ ogólniejszą, to jest cechy najbliższego rodzaju (genus proximum) a cechy n, o cechę ubocznąwłaściwą, to jest różnicę gatunkową

Definicya (specyfikacya) w tej sąd taki staje się ~~jest~~ określeniem definicyą.

~~Sąd~~ Sąd ten może mieć formę ... gdy takie orzeczenia ~~wyjątkowo~~ ... ich ... podmiotem ... S nie jest ani m, ani n, ani o.

Wtedy taki sąd łączący wyraża definicyę pod ~~nie~~ ... Twierdzimy ~~także~~ że sąd łączący jest sądem ~~w każdym razie~~ ~~wyrażającym cechy podmiotu danego~~ do wyrażenia jakiegokolwiek cech danego podmiotu.

72

Sąd taki, mający treść dookreślenia definicyi:
Kwadrat jest równobokiem (m), mającym wszystkie kąty
proste (n), i wszystkie boki równe (o)

§ ~~67~~ 66.

b. Sąd przywodzący

Sąd przywodzący (sąd inductionis)
mieści w sobie kilka podmiotów, które
są pojęciami z porządkiem, a jedno
orzeczenie które jest ogólnem (rzeczy
gatunkowym lub rodzajem) spólnem
tym podmiotom które są jednostkami
względem ogółu jako gatunki, albo gatunkami względem ogółu będącego
rodzajem.

Sądy te zowią się przywodzeniem (induc-
tio) ogół spólny.

Sąd ten może być sądzący (8) gdy powstaje z sądów pierwszych
a zatem trwa: a oraz b, oraz c jest P. a jest P, b jest P, c jest P a zatem trwa[?]
a wtedy zowie się sądem kojarzącym
(judicium copulativum), albo
wyrażający się z sądów a nie jest P, b nie jest P, c nie jest P
a zatem jako ostatni z tych sądów orzeka
a, ani b, ani c nie jest P a wtedy
zowie się sądem odrzucającym (E)
(judicium remotivum).

(E) Sąd przywodzący daje poznać
pojęcia które razem z powodem
danym należą do tegoż samego rodzaju
a tem samem wskazuje rodzaj
do którego należy lub nie
należy podmiot.

Molfey[?], niedowiarki nie twierdzą, iż są czarownicy [illegible]
ani [illegible], ani żadne ani wszyscy nie są czarownikami [illegible]

§ ~~68.~~ 67

c. Sąd podzielający

Sąd podzielający (sąd dividens, sive divisivum) orzeka
z podmiotu S
(jako rodzajem) ogólniej mieści się w jedną
część swoją w pojęciu rozpołowionym
a, drugą częścią w b, trzecią częścią w c,
(gdy zaś a, b, c są gatunkami
rodzaju S)

Ten sąd, który przedstawia sądów przedmiotem S jest a, S jest b, S jest c, twierdzi, że ten sąd rozdzielający jest względnie do pewnego całego zakresu pojęcia danego S. I ten sąd może przybrać brzmienie: pewne S nie może się mieścić ani w b, ani w c,

Spójniki podawane dla tych sądów rozdzielających jest to „albo", „albo" „lub" „czy" „częścią częścią", „to to"

Trójkąt jest częścią (to jest, przeto —) trójkątem ostrokątnym, — częścią (to jest, albo) trójkątem prostokątnym — częścią (to, jest, albo) trójkątem rozwartokątnym.

Drzewo jest to lipa, to dąb, to sosna, to ... itd.

§ ~~69.~~ 68.

d. Sąd rozkładający

Sąd rozkładający lub rozłączny (dzielący, rozczłonkowujący) (judicium partitivum) rozkłada (jako całość) przedmiot będący istotą (konkretną) na części składowe. Zatem zaznacza części, których nie mieści w sobie części całości składowej, to jest cech wyrażających nadaj do którego S należy. Każda część jest tylko ułamkiem całości — a nie przedstawia ...

dotąd przepisał p. Telik[illegible] d. 28/X 874

Trójkąt składa się z trzech boków, i z trzech kątów —

Drzewo składa się z korzenia, pnia, konarów, gałęzi itd.

Ciało ludzkie składa się z kadłuba, z którego wyrastają ...

74

2 Sąd warunkowy

§ 70 69.

Sąd warunkowy (judic. hypotheticum conditionale) jest drugim rodzajem sądów relacyi. W tym sądzie przyznaje podmiotowi (S) orzeczenie P, lub odmawia mu go zależnie od okoliczności możliwej która może mieć miejsce albo też może nie mieć miejsca.

Z czego wynikają cztery sądy warunkowe, bo dwa twierdzące a dwa przeczące

Jeżeli X jest (jeżeli istnieje X), wtedy S jest P

Jeżeli X jest, wtedy S nie jest P

Jeżeli X nie jest, wtedy S jest P

Jeżeli X nie jest, wtedy S nie jest P.

Sąd warunkowy opiera się na prawie zasadniczem powodu (princ. rationis).

Jeżeli Piotr jest uczciwy (jeżeli X jest) wtedy Piotr (S) jest poważany (wtedy on jest P)

Jeżeli Piotr jest uczciwym (jeżeli X jest) wtedy Piotr (S) nie jest lekceważonym (wtedy on nie jest P)

Jeżeli Piotr nie jest uczciwym (jeżeli X nie jest), wtedy Piotr (S) jest lekceważonym (wtedy on jest P)

Jeżeli Piotr nie jest uczciwym, (jeżeli X nie jest) wtedy Piotr (S) on nie jest poważany (wtedy on nie jest P).

§ 70

Części składające sąd warunkowy.

Sąd warunkowy składa się z dwóch części.

Pierwszą część jest owa okoliczność warunku (X). ta zowie się *poprzednikiem*

(antecedens), ta część jest przeto przypuszczeniem które czynimy, jest powodem, warunkiem naszego zdania, jego warunkiem (hypothesis, ratio, conditio).

Druga część (w której jest P) jest następnikiem (consequens), jest następstwem powodu, warunku, jest uwarunkowaniem, tego co wynika z poprzednika (consequentia, conditionatum, thesis).

Aby sąd był prawdziwy potrzeba aby zachodził ścisły związek (ścisła zawisłość) między poprzednikiem i następnikiem (nexus logicus). Ten związek wyrażają partykuły jeżeli, aby, w który, natenczas i to (particulae consecutivae).

W niektórych logikach znajdujemy zdanie jakoby każda z tych dwóch części sądu warunkowego była osobnym sądem, i z tego powodu ci autorowie nazywają sąd warunkowy sądem złożonym. To zdanie atoli jest mylnym bo żadna z tych dwóch części osobno wzięta nie jest zupełnym sądem, obie razem wzięte składają dopiero jeden sąd, co one osobno wzięte, [illegible] pojedynczo znaczenia nie mają,

76

d. 14 Paź.

§ 71

Połączenie jakości i ilości w sądach warunkowych

Z § 70 wiemy że sądy warunkowe mogą, czy to co do jakości mogą czy też obie co do ilości ocenić i rozróżnić. A tak sądy warunkowe podobnie jak kategoryczne mogą przybrać owe formy a, e, i, o. – wyrażają one według podanego w § 70 wypadku

Zawsze (wszędzie) jeśli X jest, i jest P – forma a

Nigdy (nigdzie), jeśli X jest, nie jest P – e

Czasem (gdzieniegdzie) jeśli X jest i jest P – i

Czasem (gdzieniegdzie) jeśli X jest nie jest P – o.

Przykład: Zawsze gdy słońce świeci to jest dzień (a) – nigdy gdy jest noc słońce nie świeci (e) – czasem gdy deszcz pada zjawia się tęcza (i) – niekiedy gdy deszcz pada nie zjawia się tęcza – (o)

§ 72.

Sądy warunkowe na przemian zamienne

Sądy warunkowe na przemian zamienne (judicia hypothetica reciproca) są te w których poprzednik i następnik są równoważne (aequipollentia). Bywa to wtedy gdy powód (przyczyna) jest zarazem następstwem (skutkiem) a następstwo (skutek) czy zarazem powodem (przyczyną). Z § 59 wiemy ze sądy kategoryczne na przemian zamienne mogą być wprost odwrócone i podobnie odwrócone wprost czy mogą (sądy

11

warunkowe nie przesądza żadnej
bo nie mówi, że któreś poprzednika
(powód) następuje następnika
(następstwo), i na odwrót,

~~Każdy krytkat warunkowo~~
~~Gdy~~ Jeżeli krytkat jest warunkowy wtedy jest także krytkat
warunkowym – i na odwrót, albo bez odwrócenia [illegible]
być nabrać tej formy żaden krytkat [illegible] warunkowy
nie jest ~~niewarunkowy~~, i
Jeżeli wszystkie organizmy są jednakowe,
Nie wszystkie [illegible]
organizmami – zatem żaden organizm nie jest
martwym –

~~§ 74~~ wyjaśnienie
Sąd warunkowy
pojedynczy i złożony.
nie jest jednakowo [illegible]

~~§ 74~~ § 73.

Sąd warunkowy
pojedynczy i złożony

~~1 Sąd~~
1 Sąd warunkowy jest pojedynczy
niezłożony (hyp. hypotheticum
simplex), gdy mieści w sobie
tylko jednego poprzednika i jednego
następnika,

2 Sąd warunkowy jest złożony (sąd
hyp. comp.) gdy zawiera w sobie
1. albo więcej, niż jeden poprzednik
2 albo więcej niż jeden następnik
3 albo więcej niż jeden poprzednik
a zarazem więcej niż jeden następnik

~~Forma może być dwo~~
~~ale forma może~~
Forma może być dwojaka albo
sąd warunkowy jest takiego rodzaju
że z których [illegible]
[illegible] wszystkich poprzedników

78

a ostatnie pojęcie (ostatnie ogniwo) jest wstecznie niebezpośrednikiem [illegible] a jest, w którym jest także b, jeżeli b jest w tym jest także c i t. d.

a każde poprzednie pojęcie jest zkolei niebezpośrednikiem względem wyprzedzającego, a poprzednikiem względem następującego w niem pojęcie. Jeżeli a jest

albo też forma sądu warunkowego którego wcale oznaczać i wiele ~~poprzedników i [illegible] wiele [illegible]~~ wiele poprzedników spółcześnie stają się powodem ~~na~~ jednego ~~lub~~ następstwa lub wiele następstw np. jeżeli jest a ~~[illegible]~~ i zarazem jeżeli jest b, i zarazem jeżeli jest c w tym jest także x a zarazem jest y i zarazem jest z.

3 Sąd rozjemczy

74

Trzecim rodzajem sądów ze względu na relacyą jest sąd rozjemczy (jud. disjunctivum sive disjungens) który wypowiada że podmiotowi z naliczy przypisać jedno wyłącznie z [illegible] zorzeczeń przynależnych w sądzie ale sąd nie rozstrzyga które jest to samo jedno orzeczenie [illegible] ma właśnie przynależeć podmiotowi, a tylko samym sądem rozstrzyga które to są te inne orzeczenia, które [illegible] podmiotowi od niewiadomej być [illegible]. Gdy jedno tylko z tych orzeczeń ma być przypisane podmiotowi wyłącznie z wszystkich innych zatem widać że te orzeczenia przynależne wzajemnie się wykluczają (się opierają) a dla tego (mało rozjemczemi) [illegible] z których każde

~~[illegible]~~ sąd [illegible] zorzeczeń przynależnych w sądzie ale sąd nie rozstrzyga które to orzeczenie przypisać wyłącznie podmiotowi, a zatem które nie rozstrzyga od niewiadomej być miały.

SW 79

z których każde wytwarza każde i od każdego jest nawzajem wytwarzane (§)

Tu ~~będziemy~~ mówili o tych sądach rozjemczych, w których przecząc rozjemnie ~~[illegible]~~ się wyrażający ~~[illegible]~~ — i takowe też sądy rozjemcze są najczęściej [illegible] i najczęściej [illegible] Przecież [illegible] też sądy rozjemcze, w których ~~[illegible]~~ przecząc rozjemnie obejmuje ~~[illegible]~~ (np. albo a, albo b, albo c jednem z trojga jest S) się podmiotu, ~~[illegible]~~ [illegible] my, że [illegible] z sądów [illegible] [illegible] następujące [illegible] podmiot. Gdy zatem taka forma sądu rozjemczego jest [illegible] [illegible] [illegible] ~~nie będziemy się zajmowali nią w niniejszym~~ 98.

(S jest albo a albo b albo c jednem z trojga) ~~[illegible]~~ takież sądy ~~[illegible]~~ będą, między wykładowymi w naszej [illegible]

Te przęsła zwią się członkami rozjemczemi sądu (membra disjuncta). Sąd rozjemczy opiera się na prawie zasadniczem wyłączonego środka §14 (ob. 76 przyp. 6)

z których wszakże każde wytwarza każde inne, i nawzajem jest od każdego wytwarzane (§ 39).

Pan Edmund ~~[illegible]~~ będzie uważał jako przypis ustęp zaczynający się od wyrazów: a) mówiąc o sądach rozjemczych — aż do wyrazów: a nie rozstrzyga któremu z nich ~~[illegible]~~ str. 80.

Będzie to pierwszy przypis.

a) — Drugi przypis b) ustęp ze strony 80 Mellera logiki do wyrazów „od będą wzajem wytworzone”

a) Mówiąc ~~tu~~ o sądach rozjemczych, ograniczamy się do tych sądów, w których przecząc rozjemnie nie mieszamy się w wnioskowaniu, to jest ~~[illegible]~~ mówić będziemy wyłącznie o sądach ~~[illegible]~~, w których wypowiadamy, że jedno z kilku orzeczeń rozjemczych należy przypisać podmiotowi, ~~[illegible]~~ ale nie rozstrzygamy ~~[illegible]~~ któremu z nich przypisać należy (S jest albo a albo b, albo c jednem z trojga). ~~[illegible]~~ Takież sądy rozjemcze są najczęściej [illegible] się będziemy w 33 [illegible]

80

Jednakże bywają i inne sądy rozjemcze w jest także w których pojęcie rozjemcze ~~stawia~~ stają na miejscu pod niem (np. albo a, albo b, albo c jedno z tych trojga jest S.) w takim razie sąd ~~[illegible]~~ uprowadza zrównanie (S) ma być przyjmowane jednemu z podmiotów (a, b, c) a nie rozstrzyga którem innych. —

~~76~~ §75.

Podział sądów rozjemczych

Gdy w sądzie rozjemczym orzeczenia ~~[illegible]~~ jako rozjemcze są pojęciami przeciwległemi (~~[illegible]~~ n. opposita) a takowe mogą być ~~albo sprzeczne albo~~ ~~albo~~ dwojakie więc i sądy rozjemcze są dwojakie

1° ~~Gdy~~ Pojęcia przeciwległe w orzeczeniu ~~są~~ są sprzeczne ze sobą (n. contradictoria, opposita) S jest albo a, albo non a, [illegible]

2 Pojęcia przeciwne ~~[illegible]~~ (n. contraria) są ~~[illegible]~~ przeciwne jako dwa (n. opposita contraria) S jest albo a, albo b, albo c.

a) ad 1. Ta linia jest albo prosta albo nie prosta.

ad 2. ~~Ten~~ Trójkąt jest albo ostrokątny, albo prostokątny, albo rozwartokątny.

Wszakże w samej pojęcie przeciwległe w sądzie rozjemczym rozstają się całkowicie rozjemczemi (membra disjuncta)

Przypis do §76.

b) Niektóre logiki uważają jakoby sąd rozjemczy być sądem złożonym — Tymczasem jest mylnem bo wiemy że S jest albo a, S jest albo b, S jest albo c nie możemy uważać za trzy całości osobne, to jest za trzy odrębne sądy one dopiero należą [illegible] łącznie stają się całością, całą myślą gdy razem [illegible] równie [illegible] —

~~Pojęcie rozjemcze [illegible]~~ ~~za jedno ogólne pojęcie~~

Pojęcia rozjemcze będące jedne przeciwne drugim uważać okazują się że jedno ~~ogólne~~ ogólne pojęcie ~~[illegible]~~ ogólne (rodzaj) rozpatrzone jest na pojęcia szczególne (gatunki) a celem że S należy do tego ogółu (rodzaju) należy do jednego z tych szczegółów (gatunków) a, b, c, ale sądem [illegible] do którego nich —

77

~~Jakość i ilość~~ sądów ~~rozjemczych~~ rozj.

b) §75 powiedziano że sąd rozjemczy opiera się na prawie [illegible] wyłączenia trzeciego — Gdy ~~[illegible]~~ sąd rozjemczy mieści w sobie pojęcia ~~[illegible]~~ sprzeczne ze sobą (contradictorie) w tedy to jest prawo S jest albo a albo non a, to prawo odwrotnie [illegible] — Gdy sąd rozjemczy zawiera w sobie pojęcia przeciwne to prawo ~~[illegible]~~ równe [illegible] okazuje — S jest albo a, albo b, albo c jednem z trojga — więc S jest albo a albo non a jeśli jest ~~non a~~ jest non a w tedy jest b, albo non b jednem z dwojga, jeśli [illegible]

§ 77 76.

Sąd rozjemczy może być i formy przeczącej: S nie jest ani a, ani b, ani c żadnem z tych trojga. — Jeśli sąd wskazuje że gdy S nie należy do żadnego z gat. składających z trzech gatunków (a, b, c) składających razem ogólny, tem samem nie należy do tego ich rodzaju.

§ a) polemika — C sadu rozjemczego. Cecha przecząca sądu rozjemczego słowo jak w każdym sądzie właściwie (in copula).

Przypisy

a) Kryształ nie jest ani minerałem, ani rośliną ani żadnem zwierzęciem. — Z tego wnosimy że kryształ nie należy do ogólnego (do rodzaju) ciał żyjących.

b) Uważamy iż gdy w sądzie rozjemczym przeciw rozjemczemu przeciwieństw wynika ze sprzeczności przeto ze sobą S jest albo a albo non a, to wtedy taki sąd nie może być formy przeczącej nie można bowiem S nie jest ani a, ani non a. — Bo S musi być koniecznie albo a, albo non a jednem z dwojga. — Stosownie do prawa zasadniczego wyłączonego środka (§ 14)

§ 77

Jakość i ilość sądu rozjemczego

Poczem w § 77 widzimy na uwadze sąd rozjemczy twierdzący ale on może przybrać i formę przeczącą np. S nie jest ani a, ani b, ani c żadnem z trojga. — Jeśli sąd orzeka że S nie należy do żadnego z gatunków ich społecznie składających w rodzaj, składa nie należy tem samem do tego ogólnego rodzaju.

Sąd rozjemczy może też być co do ilości to sądem ogólnym to sądem szczegółowym.

Sądem rozjemczym ogólnym będzie gdy powiemy wszystkie S są albo a, albo b, albo są c, jednem z trojga — wyrażenie wspólnie że „wszystkie S" ma znaczenie że (jako jednostka) każde S ze sobna uważane jest albo a; albo b, albo c —

Z tego wynika że niektóre S (niektóre jednostki S) są albo a, albo b, albo c. a zatem że sąd rozjemczy może też być szczegółowy

82

§ 78 77.

Dokończenie nauki

o sądach rozjemczych.

Gdy członki rozjemcze w tym sądzie są dwa i tylko i każdy z nich oddziela wszelki związek od drugiego, a każdego z nich 1° członkowi rozjemczemu nie mogą być pojęcia równoważne przyporządkowane, bo te bywają zatem z naprzemian się nie wykluczające, zgodne jedne z drugiemi (np. człowiek zdrowie, pewny wiek, zdolność nauka, mianowicie malarska i t. d.)

2° Pomiędzy z tego wynika w sądzie rozjemczym zawsze, że gdy jedno z tych pojęć rozjemczych jako orzeczenie wyznane jest podmiotowi, zatem to przyznanie jest (w ogólności) fałszem, dla którego temuż podmiotowi odmówione być musi wszelkie inne pojęcie rozjemcze przeciwne jako orzeczenia w sądzie — i na odwrót gdy podmiotowi wszelkie pojęcia odmówione są prócz jednego w sądzie rozjemczym przeciwnem, to przez to samo tem samem to odmówienie nie jest prawdą (w ogólności) dla którego owo jedno pojęcie przyznane być musi podmiotowi.

Z tego wypływa i, że każdy sąd rozjemczy może być rozebrany na dwa sądy kategoryczne [illegible]

§ Sąd w którym członki nie są rozjemcze ale równoważne, nie jest żadnym rozjemczym ale raczej sądem łączącym (jud. conjunctivum) o którym była mowa w § 65.

sobie odpowiednich sądów warunkowych będą sądami przemiennymi (jud. hypoth. reciproca)

Uważamy też że dwa sądy warunkowe które wypływają z każdego przeciw-rozjemnego będą sądami warunkowemi na przemian zamiennemi (jud. hypoth. reciproca)

sądy warunkowe ... sąd rozjemczy ma ... rozjemczych.

Niechaj będzie sąd: S jest albo a, albo b albo c, z którego wypływają sądy warunkowe

1 Jeżeli S jest a wtedy S nie jest ani b, ani c. –

2 Jeżeli S nie jest ani b ani c wtedy S jest a – oba te sądy są nawzajem zamienne bo można je wzajem odwrócić

Następnie z powyższego sądu rozjemczego wypływają z przeciw-rozjemczego b dwa sądy warunkowe na przemian zamienne z których pierwszy: Jeżeli S jest b wtedy S nie jest ani a ani c i t. d.

102 96 84
98

Sąd warunkowo rozjemczy

981 80 979 979 78

Gdy do poprzednika (antecedens, ratio) sądu warunkowego do dodany w następniku atoli rozjemcze wtedy powstaje sąd warunkowo rozjemczy

Jeżeli X jest, wtedy jest (istnieje) albo a, albo b, albo c, jedno z trojga

Jeżeli X jest, wtedy nie istnieje ani a, ani b, ani c żadne z trojga

Jeżeli X nie jest, wtedy istnieje albo a, albo b albo c jedno z trojga

Jeżeli X nie jest, wtedy nie istnieje ani a ani b, ani c żadne z trojga

Sąd warunkowo rozjemczy jest zawsze rodzajem dylematycznego (lemmatowego dylemmatów) Niżej przytoczymy przykłady do tych sądów.

Sąd ten nie stanowi osobnego rodzaju, należy do sądów rozjemczych ... przewraca

IV Sąd ze względu na sposób naszego sądzenia

982 81 980 79 79

Sądy które pochodzą z naszego sposobu (modus judicandi) bez naszego sądzenia o tem ... odnoszenia do przedmiotu swoje wchodzenia sądami sposobu (modus judicandi; judicia modalitatis.

85 99 103 48

Rożne sposoby sądzenia są także rozmaici stopniowi pewności które mieć może sądzący o stosunku orzeczenia do podmiotu – Ten rożny stosunek jest widomy także z tego względu że rożni sądzą że rożne sądzą

Te są następujące:

1. Sąd z przypuszczenia
2. Sąd z pewności
3. Sąd z konieczności

§ 83. 80

1 Sąd z przypuszczenia

Pan Tetikes przenieść § 84 str. 208.

Pan T. przenieść § 84 str. 205 ...

zasadza się jedynie na możliwości, (posse) na prawdopodobieństwie

Potem dowiedz ... umrzeć –

Obecnie jest pogoda – Piotr ...

§ 81

2 Sąd z pewności

Pan Tetikes odpowie § 82 ... str. 206 aż do esse str. 207 ...

nie zważać na przyjście ... ołówkiem do ... na boku ...

... jest pogoda – Piotr ... umarł –

~~104~~ ~~100~~ 86

~~1885 XI 88~~ 82. 182.

3 Sąd z konieczności

Nr 83 Nr. 207 od zwykłego sąd z konieczności, czyli sąd dowodu

Przypisać należy od początku ~~dowodowo~~ do zwykłego faktycznym musi być ~~mogą~~ ~~wyłączny~~

Do P. Feliks doda

Ten sąd opiera się na konieczności, na dowodzie

(necesse, oportere).

Człowiek umrzeć musi – Trzy kąty w trójkącie koniecznie równają się dwom kątom prostym – Istnieją z konieczności wielkie prawdy moralne niezależne od dowolności ludzkiej –

Pan Edmund napisze bez tytuł kaligrafią jak tytuł II Sąd uważany sam wysokości litery 58 – nad 847.

II Sąd uważany w stosunku do innych sądów

~~§84~~ §8[illegible] 83

Ogólny pogląd

~~§84.~~

~~Ogólny pogląd~~

Mając dwa sądy i wiedząc z pewnością że jeden z nich jest prawdziwy porównywamy go z drugim sądem, aby się przekonać ~~oba te sądy są prawdziwe~~ czyli ~~ten drugi sąd jest także prawdzi~~ i ten drugi sąd jest prawdziwy ~~czy fałszywy~~ — ~~czyli to jest~~

W tem porównywaniu można dochodzić i dziwny [?] stosunku zachodzącego między temi dwoma sądami.

Gdy zaś ~~nie~~ możemy porównywać ~~wg jej wiadomości~~ rzeczy które są w illuzoryczne [?] można też wtedy tylko możemy dochodzić stosunku sądów ~~sądy~~ nie ~~ty~~ się odnoszą do tych samych rzeczy do tych samych pojęć a zatem gdy ~~oba~~ są też samej ~~mowy~~ ~~mowy~~ ~~pojęcia~~ materyi — Zatem widać że dochodzenie stosunku zachodzącego między sądami może się jedynie odnosić co do ich formy to jest co do

jakości i co do ilości sądów

Pod tym względem przedmiotem naszego badania będą,

Ze litery a b, c, d drukowane

a Sądy równoważne

b Sądy równoważne

c Sądy ze względu na odwrócenie (conversio)

d Sądy ze względu na sposób zdania (quo ad modalitatem)

Sądy równe w treści które przeto porównywane być nie mogą, — Takie są wszystkie — stosunku nie mają między sobą żadnym stosunkiem — wolne wola

Do pana Edmunda
Ze a małym drukowane
i takie same jak było § 47.
czwórki sądu—

a Sądy równoważne
§ 84

Sądy równoważne (iud. aequipollentia) mają równe znaczenie a to z dwojakiego powodu — bo albo z powodu materii albo z powodu formy.

Z powodu materii gdy podmioty sądów są jednakie a gdy przytem ich orzeczenia są przeciwne nam co do treści a zatem przeciwieństwo co do ilości w takim razie które wyraża § 33 — albo tak gdy że orzeczenia nawzajem się wykluczają —

II 2 y Z powodu formy sądy są równoważne gdy oba sądy są równe co do ilości ale różne co do jakości – To jest gdy jeden jest twierdzący a drugi przeczący, ale gdy drugi jest przeczący a to nie tylko pozornie to jest gdy przeczenie jego tkwi w łączniku według § 52. ale gdy jeszcze orzeczenie sądu przeczącego jest pojęciem sprzecznym z orzeczeniem owego sądu twierdzącego –

Wśród tych takich sądów jest

wszystkie S są P

żadne S nie są non P.

czyli że te sądy są równoważne z powodu materyi czyli z powodu formy co do ich wzajemnego stosunku w każdym razie prawdy, wtedy gdy jeden z tych sądów jest prawdziwym i drugi jest koniecznie prawdziwym, a ~~[illegible]~~ podobnie gdy pierwszy jest fałszywym i drugi jest fałszywym

§ w § 104 uzupełniamy ~~podajemy~~ teoryę sądów równoważnych z powodu formy.

Sądy równoważne z powodu materyi Ten trójkąt S jest równokątnym P.
Ten trójkąt S jest równobocznym P.

Z powodu formy Wszystkie kwadraty S są prostokątami mającemi ~~równe~~ boki równe P — Żaden kwadrat S nie ~~jest~~ są ~~prostokątami~~ non P. Wszystkie jestestwa żyjące są ~~[illegible]~~ jestestwami organicznemi P. ~~Z~~ Żadne jestestwa żyjące nie są jestestwami nieorganicznemi non P

9^0

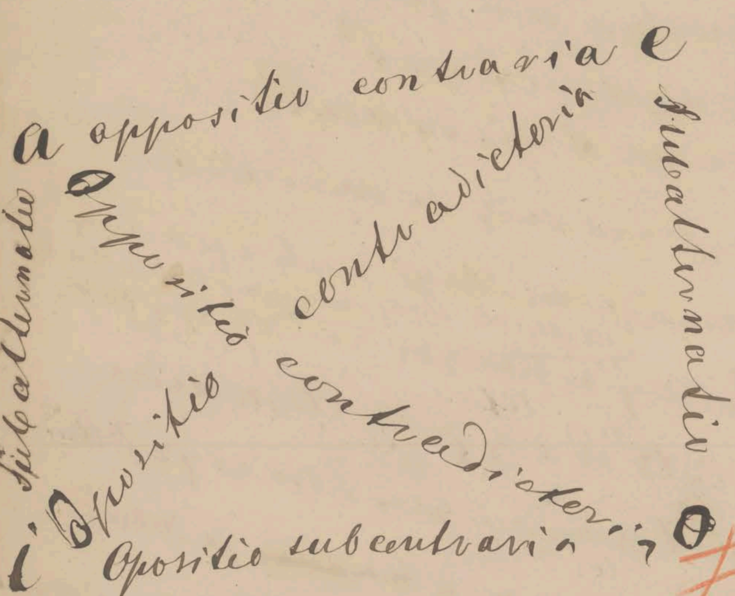
6 oznaczone wielkich ugięciem

do p. Edmunda to 6 nie być oznaczone odpowiedniej cyfrą, Z w 84, nie takie samo 6, jakie jest § 50 Rodzaje sądów.

6 Sądy równoznaczne

§ ~~86~~. 85

Sądy równoznaczne co do ~~ch~~ jakości i ilości są jak wiemy sądy form a, e, i, o; ich ~~stos~~ wzajemne zachowanie zwykle unaocznia się tak zwanym logicznym kwadratem

~~§ 87. 86~~

A Stosunek sądów jednakiej jakości a równej ilości

§ 86

W tym stosunku zostaje sąd formy a do sądu formy i, podobnie sąd e do o, i ~~jest~~ ~~sąd stosunek~~ ~~jest to~~ są to więc stosunki sądów wynikające z podrzędności sądów ~~sądów~~ sądu ogólnego do szczegółowego; ~~Sąd~~ ~~a~~ ~~sąd~~ oraz e zowie się sądem podrzędnym (judicium subalternans ~~sąd~~ albo oppositio subalternans) sądów szczegółowy i ~~sąd~~ i oraz o sądem podporządkowanym (judicium subalternatum) albo oppositio subalternatio; stosunek podrzędności [zowie się taki] a stosunek ich jest podporządkowaniem (subalternatio, subjectio) względem a ~~i~~ e.

Sądy równoznaczne są ~~IV~~ dwojakie

I Sądy zgodne, jeżeli ~~są~~ ~~tej samej~~ są jednakiej jakości ~~albo~~ a równej ~~równej co do~~ ilości, to jest gdy w jednym ~~jakościowo ogólnym~~ z nich orzeczenie odnosi się ~~do odnośnie~~ ~~się~~ do całego zakresu podmiotu, a w drugim z nich ~~jakościowo~~ tego zakresu do jednej do części jego — takie sądy zowią się zgodne (judicia consonantia)

II Sądy są niezgodne przeciwne ~~jeden drugiemu od równej co~~ ~~do jakości~~ (judicia opposita, pugnantia inter se) gdy ~~się~~ są ~~równe~~ równej jakości, takowe zaś mogą być albo równej albo jednakiej ilości.

~~§ 86~~

I Stosunek sądów zgodnych czyli jednakiej jakości a równej ilości

~~§ 86~~

zatem stosunki sądów wynikające z ich podporządkowania

§ 86

~~albo prze~~

W tym stosunku zostaje...

(~~subordinatio~~)

Prawidła wynikające z tego ~~podporządkowane~~ ~~sądów~~ co do naszego podporządkowania są następujące

1. Gdy sądy podporządkowujące jako ogólne (a, e) są prawdziwe, wtedy i sądy podporządkowane (i, o) jako szczegółowe są prawdziwe, bo cechy które się wszystkim przysługują lub, których się wszystkim S odmawia, także niektórym S przyznane lub odmówione być i mają—

2. Gdy sądy podporządkowane (i, o) są fałszywe, wtedy i sądy podporządkujące (a, e) są fałszywe, bo cechy które nie mogą być przyznane niektórym S, nie powinny być przyznane wszystkim S. — Podobnie cechy które nie mają być odmówione niektórym S, nie mogą być też odmówione wszystkim S

3. Gdy sądy podporządkujące (a, e) są fałszywe z tego jeszcze nie wynika fałsz sądów podporządkowanym (i, o) bo one mogą być prawdziwe. Jakoż cechy których nie możemy przyznać wszystkim bez wyjątku S, możemy przyznać niektórym S, niektórej ilości S; podobnie cechy których nie należy odmówić wszystkim bez wyjątku S, może powinny być odmówione niektórym S, lub niektórej ilości.

4. Gdy sądy podporządkowane (i, o) są prawdziwe z tego nie wynika jakoby i sądy podporządkujące (a, e) ~~musiały~~ musiałyby być prawdziwe, bo te sądy albo mogą być (a, e) mogą być prawdziwe

~~Fałsz może być przyznane albo też ~~lub~~ odmówione wszystkim~~

~~o lub fałszywe~~

100

~~ad 1. wszyscy ludzie mają wolną wolę P. Niektórzy ludzie~~

ad 1. a. wszyscy ludzie S mają wolną wolę P. — i. niektórzy ludzie S mają wolną wolę P. — e. Żaden człowiek S nie jest poczuwiedzący P. ~~o Niektórzy ludzie S nie są uwiedzący P.~~

~~ad 2. i Niektórzy ludzie S~~

ad 1 sąd prawdziwy a — wszyscy ludzie S mają wolną wolę P — sąd prawdziwy i — Niektórzy ludzie S mają wolną wolę P. — sąd fał. e. Żaden człowiek S nie jest uwiedzący P — sąd fał. o niektórzy ludzie S nie są uwiedzący P.

ad 2. sąd fałszywy i — Niektórzy ludzie S są uwiedzący P — ~~sąd fał. o~~ ~~Niektórzy ludzie S są uwiedzący — sąd fał. sąd fał.~~ sąd f. a wszyscy ludzie S są uwiedzący P. — sąd f. o niektórzy ludzie S nie mają wolnej woli P. — sąd f. e. Żaden człowiek nie ma wolnej woli.

ad 3 sąd fał. a — wszyscy ludzie S są zrównoważeni P — sąd prawdziwy i Niektórzy ludzie S są zrównoważeni P — sąd fał. e. Żaden człowiek S nie jest zrównoważonym P — sąd prawdziwy o. Niektórzy ludzie S nie są zrównoważeni P.

ad 4. sąd prawd. i Niektórzy ludzie S są zrównoważeni P — sąd prawdziwy o. Niektórzy ludzie S nie są zrównoważeni P. — sąd fałszywy a — wszyscy ludzie S są zrównoważeni P — sąd fałsz. e. Żaden człowiek S nie jest zrównoważonym P.

§ 88. 87

II Stosunek sądów nie zgodnych czyli przeciwległych to jest równej jakości

III Stosunek sądów równej jakości a różnej ilości

87.

I Stosunek sądów równej ilości a zarazem różnej ilości ~~czyli sądów ze sobą sprzecznych~~

czyli

Stosunek sądów sprzecznych ze sobą

W tym stosunku zachodzą, sądy formy a, o, oraz sądy e i — Każda z tych dwóch par sądów przedstawia dwa sądy ze sobą sprzeczne (judicia contradictoria)

To jest ogólny sądów sprzecznych w swoiej dwa takie sądy: Wszystkie S są P — Żadne S nie jest P. — W tym zaś razie stosunki sprzeczności mają się do siebie dwa sądy.

Jakkolwiek zaś sąd formy a znaczy wszystkie S są P; sąd o odpowiada niektóre S nie są P to jest że nie wszystkie S są P. Obie te sądy są niezgodne, przeciwstawne (jud. opposita) nawzajem się wykluczają, każdy z nich jest sprzeczny z drugim —

W tym samym stosunku zostają się sądy formy e, i — sąd e znaczy że żadne S nie jest P, to jest że wszystkie S są nie P. — sąd i znaczy że niektóre S są P, to jest że niektóre S nie są nie P, a zatem że nie wszystkie S są nie P. Ten ostatni sąd jest sprzeczny z tym pierwszym: wszystkie S są nie P.

Zatem także z dwóch sądów a, o jak i z dwóch sądów e, i wynika prawda że oba sądy ze sobą sprzeczne to jest należące do tej samej pary nie mogą oba razem prawdziwe, ale też nie mogą oba razem fałszywe być, owszem gdy jeden z nich jest prawdziwy, to drugi koniecznie fałszywym być musi, i na odwrót —

102 113

Pan Edmund mnieści przykładu ze strony 219 od wzoru od a) Gdy prawdziwym jest sąd (a) wszystkie [illegible] — do wzoru: w [illegible] wyższej które mają wady

§ 88

2 Stosunek sądów równej jakości zarazem a jednakowej ilości czyli sądów przeciwnych sobie

Takiemi są sądy [illegible] wiadomo z § 40 ze wzoru adz a, e, – jest sobie przeciwnych (contrariae) jest więcej od dwóch takowe mogą być ułożone w szeregu w którym przeciwieństwo, każdego następnego przeciw się wznaga, a w tym przypadku oba skrajne przecia jako ostateczności [illegible] dwa przeciwieństwa do najwyższego stopnia spotęgowane otoż takiemi są [illegible] ostateczności wyrażają nam sądy a, e, które z [illegible] wyrodu [illegible] sądów [illegible] różnią się sądami przeciwnemi sobie — (1

Podobnie sądami równej jakości a jednakiej ilości są sądy i, o, które różnią się sądami przeciwnemi ale pośredniemi między sądami a, e, sąd i jest podporządkowany sądowi a, sąd o podporządkowany sądowi e i dlatego sądy i, o różnią się podporządkowaniem przeciwne subcontraria, prop. subcontrarie

[illegible] (1 sądy subcontraria, prop. subcontrariae

II Stosunek sądów przeciwległych czyli równej jakości

§ 87.

1. Sądy równej jakości a tej samej ilości

#

§ 88

2 Stosunek sądów równej jakości a jednakiej ilości czyli stosunek sądów przeciwnych

Takiemi są sądy a, e, wiadomo z § 40 ze wzoru adz przeciw sobie

§ 89

Stosunek sądów sobie przeciwnych

Wiemy z § 88 że sądy a, e są sądami przeciwnemi sobie (jud. contraria propositiones contrariae)

Ze stosunku tych sądów wynikają prawidła 1. Oba te sądy nie mogą być razem prawdziwe 2. Ale oba te sądy mogą być razem fałszywe

ad 1. Dowód że sądy a, e nie mogą być oba razem prawdziwe

Jakoż przypuśćmy że prawdziwym jest sąd a dowiedziemy że sąd e musi być fałszywy. — Jeżeli sąd a jest prawdziwy to wtedy sąd o musi być fałszywy, bo gdy sądy a, o są sprzeczne ze sobą (jud. contradictoriae) więc z prawdy jednego musi wynikać fałsz drugiego według § 87. — Jeżeli zaś ten sąd o jest fałszywym więc ten sąd e jest fałszywym, gdyż ten sąd e jest podporządkującym względem sądu o, jak to wiemy z § 86 sub 2 —

ad 2 Dowód, że sądy a, e mogą być (albo nie mogą) oba razem fałszywe

Jakoż przypuśćmy że fałszywym jest sąd a, dowiedziemy że sąd e może być także fałszywy — Jeżeli sąd a jest fałszywym wtedy sąd o jako sąd jemu sprzeczny musi być prawdziwym (§ 87) — ale wiemy z § 86 sub 4 że z prawdy sądu podporządkowanego o wcale nie wynika, ażeby sąd podporządkujący e musiał być prawdziwy bo on może także być fałszywy

Pan Edmund przepisze jako przypis ze str. 222 od wyrazu a) Uważmy sąd formy a kiedy.. do wyrazów nie ustanawiamy (s. 6 —

104 890

Stosunek zdań
podporządkowanych a sobie przeciwnych

wedle § 88 takiemi zdaniami (zwykle subcontraria) ~~są zdania~~
~~i O~~ przep. subcontrariae) są zdania i i O
Co do ich stosunku wynikają prawidła
1. Oba te zdania nie mogą być razem
fałszywe — 2 Ale oba te zdania mogą
być razem prawdziwe
ad 1. Dowód że oba te zdania nie mogą
razem fałszywe, a zatem że przynaj-
mniej jeden z nich musi być prawdziwym
Przypuśćmy jakoby oba te zdania i oraz O
były fałszywe — w takim razie z fałszu zdania O
~~wypływa~~ wynikałoby że zdanie A jest prawdzi
wym, bo zdanie O oraz zdanie A są sprzeczne
ze sobą (contradictoria) a z tych jeden
musi być koniecznie prawdziwy ale oraz
i jest fałszywy wedle § 87 — ~~zaś że zdanie~~
~~jest prawdziwym albo też zdanie I musi~~
a ~~jest prawdziwym podporządkowany~~
~~być prawdziwym jako podporządkowany~~
~~zdanie A~~ wiemy zaś z § 86 uwag. że zdania
zdanie podporządkujące A jest prawdzi
wym w tedy i zdanie podporządkowane
I musi być prawdziwym — Zatem widzimy
że jest niepodobieństwem aby oba te zdania i oraz O
były razem fałszywe —
Podobnie dowieść by można że gdyby zdanie i
było fałszywym prawdziwym byłby zdanie O,
ad 2. Dowód że oba zdania i oraz O mogą
być razem prawdziwe

Uważmy teraz z kolei że oba sądy podporządkowane przeciwne i, o mogą być prawdziwe — Jakoż przypuściwszy że sąd i jest prawdziwy, dowiedziemy że zarazem także sąd o może być prawdziwym. — Bo jeżeli sąd i jest prawdziwym, musi sąd e być fałszywym, ale z fałszu sądu e nie wynika z i, [illegible] nie fałsz sądu o, bo ten mógłby także prawdziwym być jak to okazał § 86 nr. 3.

iż oba mogą być prawdziwe. Jakoż w jednym z tych sądów (i) orzeczenie odnosi się tylko do części zakresu podmiotu, której to orzeczenie przypuści należy, a w drugim z tych sądów orzeczenie odnosi się do części zakresu, której to orzeczenie należy odmówić.

a) jeden z tych dwóch sądów i lub o jest fałszywy, drugi musi być koniecznie prawdziwy — b) gdy zaś jeden prawdziwy, drugi jest albo prawdziwym albo fałszywym. #

Ponieważ fałszywy jest sąd i niektóre płatki śniegu są wonne, niektóre płatki nie są wonne, sąd O musi być koniecznie prawdziwy [illegible] sądu [illegible] gdy sąd [illegible] płatki nie są [illegible] (bo wszystkie są [illegible]). Gdy prawdziwym jest sąd i niektóre [illegible] wszystkie [illegible] nie [illegible] fałszywy jest sąd O niektóre [illegible] lecz gdy prawdziwym jest sąd i [illegible] jest teraz być prawdziwym [illegible] niektóre [illegible] nie [illegible] wtedy sąd O niektóre [illegible] [illegible] w tym przykładzie zakres podmiotu [illegible] zakres podmiotu orzeczenie, sąd O dzieli się na dwie części sąd i przyznaje orzeczenie jednej części [illegible] drugiej zaś części tegoż podmiotu [illegible] orzeczenie odmawia.

106

do p. Edmunda ...
C dra Kowal... odpowiada
a §84, i ... b §85
a zatem także ... jakie
tylko w §26.

C Stosunki sądów powstających z odwrócenia

§91

Ogólny pogląd

Każdy sąd [dany] może być przemieniony w ten sposób iż się składnik podmiotu jego na miejsce orzeczenia, a orzecznik na miejsce podmiotu, ~~tylko~~ jego do ~~nadania dopełnienia stosunku~~ stosunku ~~obu jego części~~ — Ta przemiana zowie się ~~odwróceniem (conversio)~~ odwróceniem ~~z~~ sądu (conversio) sąd dany zowie się sądem mającym być odwróconym (judicium convertendum) sąd zaś drugi powstający z odwrócenia zowie się sądem odwróconym (judicium conversum) — Przez odwrócenie nie zmienia się ze strony [innej] ~~stosunek przedmiotu~~ się ze stosunku wzajemnego ~~p~~ obu części sądu ~~[nowej] stosunek~~ ...

~~części sądów — Gdy zaś ... nie może ... tym przeniesieniem ... nie ... odwrócenie się, ... ściśle ... sposób odwrócenia ... z ... prawdziwości ... prawda sądu odwróconego ... prawdziwość sądu ... nie potwierdza ... a fałsz sądu odwróconego danego, a fałsz sądu danego ... fałsz~~

* jest to wtórne odwrócenie sądu (conver...

§ 92

Rodzaje odwrócenia.

Dwa są rodzaje odwrócenia

I. Gdy odwrócenie odzywa się bez zmiany jakości - a wtedy ~~zowie~~ jest odwróceniem wtórnem (conversio) ~~a może mieć miejsce~~ a także może mieć miejsce

1.) ~~Albo~~ Albo bez zmiany ilości a wtedy będzie odwróceniem prostem wprost (conversio pura s simplex.)

2.) albo ~~Albo~~ ze zmianą ilości a wtedy jest odwróceniem ~~nie~~ niewprost (conversio per accidens.)

II Gdy odwrócenie odzywa się ze zmianą jakości wtedy jest przeciwstawieniem (contrapositio)

Przeciwstawienie może jest także dwojakie

1.) Bez zmiany ~~ze zmianą~~ ilości, jest to przeciwstawienie proste wprost (contrapositio pura, simplex)

2.) Ze zmianą ilości - jest to przeciwstawienie niewprost (contrapositio per accidens).

~~§ 92.~~

~~Rodzaje odwrócenia sądu~~

~~Dwa są rodzaje odwrócenia sądu~~

~~1. Gdy jedynie ~~przeciwieństwo~~ miejsce ~~przez~~ podmiot zajmuje miejsce orzeczenia, a nawzajem orzeczenie miejsce a to bez zmiany jakości ~~Takie~~ * Tłkowa ta zmieniona odwraca z ... może dwojako.~~

~~a) bez zmiany ilości (conversio simplex)~~

~~b) ze zmianą ilości (conversio per accidens.~~

~~2 Gdy odwrócenie się odzywa ze zmianą jakości a wtedy zowie się przeciwstawieniem sądu (contrapositio) - które także może być dwojakie~~

~~a) bez zmiany ilości (contrapositio simplex.~~

~~b) ze zmianą ilości (contrapositio per accidens;~~

~~§ 92.~~

108

I Odwrócenie sądu

§ 93.

~~Nauka o odwróceniu jest wyjaśniona była powyżej~~

Prawidła odwrócenia sądu jest podana była powyżej w §§ od 57 do 61 to jest w nauce o sposobie powstawania czterech form sądu a, e, i, o. Zatem to tu powiedzieć należy będzie tej teoryi prostem zastosowaniem.

1 Odwrócenie sądu ~~ogólnie~~ formy a, sądy ogólnie twierdzące wedle § 58 powstają dwojakim sposobem

a) Gdy sąd formy a jest sądem na przemian zamiennym ~~wtedy odwrócenie~~ (jest reciprocum) wtedy odwrócenie się jego odbywa wprost, bez zmiany ilości (conversio simplex). § 58 subl. Zatem ~~zatem~~ gdy prawdziwym jest sąd S a P prawdziwym jest także sąd P a S, a gdy jeden z tych dwóch sądów jest fałszywym musi też i drugi również. #

b) Gdy sąd formy a S a P ~~powstał ma orzeczenie~~ ~~którego zakres orzeczenia jako większy~~ ma podmiot S którego zakres jako mniejszy orzeczenia objęty jest w zakresie ~~…~~ orzeczenia jako we większym wtedy jak wiadomo z § 58 sub 2 odwrócenie odbyć się musi ze zmianą ilości (conversio per accidens) to jest sąd S a P przez odwrócenie staje się sądem S i P. — ~~wtedy z prawdy każdego z tych dwóch sądów wynika prawda drugiego a z fałszu każdego z nich~~ Wobec gdy jeden z tych dwóch sądów jest prawdziwym, wtedy i drugi jest prawdziwym, a gdy jeden z nich jest ~~fałszywym~~ wtedy fałszywym jest i drugi.

[Uważmy że każde trafne określenie (definicya) powinno być sądem ogólnie twierdzącym na przemian zamiennym (jest reciprocum), a zatem ~~…~~ może być odwróconem wprost bez zmiany ilości —

2 Odwrócenie sądu formy e — wiadomo z § 59 że sąd ogólnie przeczący ma być odwrócony bez zmiany ilości† Żadne S nie jest P — żadne P nie jest S. Z tego zaś wynika iż gdy jeden z tych dwóch sądów jest prawdziwym, ~~to~~ i drugi musi być prawdziwym, a gdy jeden z nich jest fałszywym, wtedy i drugi jest fałszywym.

† (conversio simplex)

3 Odwrócenie sądu formy i — § 60 okazał że jakiekolwiek stosunki orzeka sąd szczegółowo twierdzący, w każdym razie powinien być odwrócony w ten sposób, to jest bez zmiany ilości (conversio simplex). A zatem i tutaj waży prawidło że gdy dany sąd szczegółowo twierdzący jest prawdą, prawdą też będzie szczegółowy sąd powstający z odwrócenia — i na odwrót, podobnie, i że gdy sąd dany jest fałszywym, sąd odwrócony będzie fałszywym i na odwrót —

4 Odwrócenie sądu formy o. Wedle § 61 wiadomo iż sąd szczegółowo przeczący nie ulega żadnym prawidłom, iż może to być sąd o odwrócony może się zamienić na sąd albo formy a, albo e, albo i, albo o — zatem po odwróceniu sądu danego formy o nic z pewnością wiedzieć nie możemy ani o prawdzie lub fałszu sądu danego o ani o prawdzie lub fałszu sądu już odwróconego —

Gdy znaki ilości sądów zowią się jak wiemy signa (quantitatis) przeto scholastyka ujęła te

prawidła przy sądzie odwrócenia w wierszu:

E, I simpliciter vertendo signa manebunt.

A sta a cum vertis, signa minora cape.

Wrzosek

± (Ⓘ)

110 II Przeciwstawienie

§ 94.

~~Przeciwstaw~~ Ogólny przegląd.

Przykłady.

ad 1. sub a) Każdy kwadrat jest prostokątem mającym boki równe — każdy prostokąt mający boki równe jest kwadratem

sub b) każdy kwadrat jest prostokątem — niektóre prostokąty są kwadratami

Odwrotnie

ad 2. Żaden trójkąt prostokątny nie jest trójkątem równobocznym — żaden trójkąt równoboczny nie jest trójkątem prostokątnym

ad 3. Niektóre prostokąty są kwadratami — niektóre kwadraty są prostokątami — bo wszystkie kwadraty są prostokątami — niektóre rośliny pachną, niektóre wśród ~~[illegible]~~ między pachnącemi są roślinami —

II Przeciwstawienie sądu —

§ 94.

Ogólny przegląd.

W § 92 powiedziano że przeciwstawienie sądu jest jego odwróceniem ze zmianą atoli jakości — z tego widać że w sądzie danym (~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ mającym być odwróconym należy jednocześnie jakość — a zatem zmienić ~~jego~~ jakość jego łącznika — Gdy atoli o to chodzi aby przez zmianę nie zmieniło znaczenie sądu danego więc zarazem znaczenie należy zmienić orzeczenie na przeciwne ~~[illegible]~~ sprzeczne ⱡ orzeczeniu danego sądu — a w tym zmienionym sąd dany ma być odwrócony ⱡ

ⱡ To odwrócenie zaś odbywa się jak wiemy to wprost, ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ (contrapositio simplex) to ze zmianą ilości (contrapositio per accidens).

§95

1. Przeciwstawienie sądu formy a.

~~Gdy dany jest sąd~~
Sąd formy a S a P ~~można być przeciw~~ wprost ma być przeciwstawiony ~~wprost~~ bez względu na dwojakie sposoby.
Którym ten sąd przestawienie: sąd wszystkie S są P, otrzymie sąd do §94 zamienia się naprzód na sąd żadne S nie jest non P. następnie ten sąd odwrócony daje żadne non P nie jest S. Bo to ~~co~~ wszystko non P nie jest S, co nie jest P, co jest poza zakresem P nie jest S.

~~Porównanie z prawdy jedna~~ ~~z tych dwóch sąd~~ ~~Porównanie~~
Gdy jeden z tych dwóch sądów jest prawdziwym i drugi jest prawdziwym, a gdy jeden jest fałszywym, fałszywym musi być i drugi.

Każde jestestwo ~~organiczne~~ żyjące jest jestestwem organicznem, ten sąd zamienia się na sąd żadne jestestwo żyjące nie jest jestestwem nieorganicznem. Po odwróceniu otrzymamy sąd żadne jestestwo nieorganiczne nie jest jestestwem żyjącem.

§96.

2. Przeciwstawienie sądu formy e.

Wprzeciwstawieniu sądu ogólnie przeczącego wcale prawidło i przeciwstawienie tego sądu dzieje się za zmianą ilości (contrapositio per accidens).
Jakoż niechaj będzie dany sąd żadne S nie jest P. zamieniony przez jakości wynikłości sąd wszystkie S są P, ~~zamieniony na omenie~~ dawniej zamieniony na wcale ~~zmienne~~ naprzeciw ~~na~~ ~~przejściem~~ ~~w~~ z wcale zmienne otrzymamy danego sądu ~~wszystkie S są nonP.~~ wszystkie S są nonP.

widzimy, że tego sądu wszystkie S są non P.
wprost odwrócić nie możemy, gdyż nie
tylko wszystkie S są non P, ale jest
[illegible] może być mnóstwo innych pod-
miotów którym przypisać należy orzeczenie non P
tak może być że także
wszystkie X są non P, wszystkie Y są non P
wszystkie Z są non P, – zatem tylko
prawda że wszystkie S są non P, ale
z byłby fałszywym sąd że wszystkie
non P są wyłącznie S. – Przeto w sądzie wszystkie
S są non P jest sądem ogólnie twierdzą-
cym w którym zakres podmiotu S
jako mniejszy objęty jest w zakresie
orzeczenia non P jako większym
jak to widzieliśmy w §93 sub 6.
a sąd taki wymaga jak wiadomo
odwrócenia ze zmianą ilości – zatem
sąd Żaden S nie jest P przemienia-
[illegible] zmieniając się na sąd niektóre
non P są S.

Żaden granit S nie jest jestestwem organicznym P – zmieniamy jakość
sądu, a zatem dawszy orzeczenie znaczenie przeciwne z orzeczenia sądu danego non P – otrzy-
mamy sąd wszystkie granity S są jestestwami nieorganicznemi non P
Lecz gdy uważamy nie tylko granity S są nieorganiczne non P. – zatem
ale także mówimy przesłanie, [illegible] itd są takimi non P. – zatem
zakres podmiotu S jako mniejszy objęty
jest w zakresie wszystkich przedmiotów non P nieorganicznych. Przeto w przedstawieniu nowe-
mamy ilości sąd a tak powstanie sąd niektóre jestestwa nieorganiczne niektóre
non P są granitami (są S.)

897.

3. Przeciwstawienie sądu formy i

Przeciwstawienie sądu szczegółowo twierdzącego nie opiera się na żadnem prawidle logicznem, a to z tej przyczyny, iż gdy jego przeciwstawienie wymaga przy odwróceniu zmiany jakości danego sądu, a gdy dany sąd jest formy i, zatem przez zmianę jakości stanie się sądem formy O. – sąd zaś O o przyodwróceniu nie ulega żadnemu prawidłowi logicznemu, jak to widzimy z 893 nr 4.

898.

4. Przeciwstawienie sądu formy O.

Przeciwstawienie sądu szczegółowo przeczącego odbywa się wprost zatem bez zmiany ilości (contrapositio simplex). – Bo gdy przeciwstawienie dzieje się przez zmianę jakości przeto sąd formy O zamienia się na sąd formy i, która w każdym razie odwraca się wprost jak to wiadomo z 893 nr 3.

Sąd niektóre S nie są P. – niektóre S są non P, zatem niektóre non P są S.

Niektóre zajęcia zabawne S nie są moralne P. – niektóre zajęcia nie moralne (non P) są zabawami (są S). – Niektóre napoje drogie S nie są zdrowe P. – niektóre niezdrowe przedmioty (niektóre non P) są drogiemi napojami (są S).

114

pan Edmund zaczyna kaligrafię jak nad § 84

d Sądy ze względu na sposób sądzenia

§ 99.

Wzajemne sądów wypływających ze sposobu sądzenia (jed. modalności) są następujące

1 Gdy prawdziwym jest sąd apodyktyczny, prawdziwy jest także sąd asertoryczny i sąd problematyczny a gdy prawdziwy sąd asertoryczny prawdziwym też jest sąd problematyczny.

2 Lecz rzecz nie ma się odwrotnie. Gdy sąd problematyczny jest prawdziwy z tego nie wynika prawda sądu ani asertorycznego ani apodyktycznego a gdy sąd asertoryczny jest prawdziwym wtedy nie ma pewności czyli sąd apodyktyczny jest także prawdziwym,

3 Gdy sąd problematyczny jest nieprawdziwym wtedy nieprawdziwy jest sąd asertoryczny i apodyktyczny – a gdy sąd asertoryczny jest nieprawdziwym wtedy także apodyktyczny jest nieprawdziwy.

4 Gdy sąd apodyktyczny jest nieprawdziwym z tego nie wynika jeszcze sąd asertoryczny i problematyczny są także nieprawdziwe a wtedy gdy sąd asertoryczny jest nie prawdziwy z tego nie wypływa aby i sąd problematyczny był nieprawdą.

59
~~115~~

To C jest wielki alfabet

C wniosek pisać tą samą kaligrafią co ~~Pojęć~~ A ~~Pojęć~~, B sąd 545. str.

C Wniosek

§ 100
~~§ 106~~

Ogólny Pogląd

Pan Edmund odpisze str. 233 od wyrazów wniosek, ~~rat~~ (syllogismus) do wyrazów, nazywa się syllogis tylko 233

§ 101.

Cel wniosku

W tworzeniu wniosku możemy mieć cel dwojaki –

1. Gdy jest sąd dany a gdy nie wiemy czyli on jest prawdziwym, to jest czyli prawdziwy ~~jest~~ ustosunek między przedmiotem a orzeczeniem wtedy ~~on~~ dla ~~on~~ sprawdzenia a ~~uzasadnienia~~ uzasadnienia go ~~wyp~~ wyprowadzamy go z jednego

lub

1. ~~Gdy jest~~ często danym nam jest sąd a ~~sąd nam dany sąd a~~ gdy nie wiemy z pewnością czyli on jest prawdziwym to jest czyli ten sąd odpowiada prawdziwemu stosunek między przedmiotem a orzeczeniem – często bywa że ~~albo to jak gdy~~ wiemy z pewnością że fałszywie prawdziwym jest ~~sąd~~ dany, nie rozumiemy atoli powodów tego fałszu zatem obóz razach pragniemy ~~to uzasadnienia~~

116

Sprawdzenia uzasadnienia danego sądu pragniemy sobie wyjaśnić prawdy, dla których on jest prawdziwy, dla których w takim a nie innym stosunku [illegible] przedmiot do orzeczenia — wszelkie zaś wyprowadzamy ten nasz sąd dany z innego lub większej liczby sądów, jako konkluzyę, których prawda jest nam już wiadoma — a które są dla nas jasne i oczywiste —

‡ W tym przypadku sąd lub sądy, z których wyprowadzamy sąd dany, są przesłankami, a sam sąd dany jest wynikiem, konkluzyą.

Z zadanego [illegible] mamy sąd dany lub większą liczbę, o których prawdzie nie wątpimy, i które dla nas są wielce jasne i oczywiste, a pragniemy z nich wyprowadzić nowy sąd, który jest nowa dla nas wiadomością — w tym przypadku sąd lub sądy dane są przesłankami, a sąd nowy z nich wyprowadzony jest konkluzyą —

Czyli [illegible] wspólnym lub drugim celem wyprowadzamy sąd w każdym zdarzeniu to, [illegible] sąd jest uzasadnieniem i odbywa się wciąż według tych samych prawideł logicznych.

§ 102.

Materya i forma wiedzy

Sądy zasadnicze czyli przesłanki nie pojęcia w nich objęte stanowią materyę wiedzy, forma zaś jego stanowi sposób, którym z tych przesłanek wyprowadzamy wynik czyli konkluzyę — zatem wiedza jest materyalnie prawdziwą, gdy przesłanki jego są prawdziwe — a jest co do formy prawdziwy, gdy konkluzya wyprowadzona jest sąd z tezy, tkwiącej w samych [illegible] przesłankach.

Sylogistyka przeto podaje nam prawidła tego ścisłego wyprowadzenia konkluzyi z premis. –

Aby sąd był prawdziwym potrzeba aby był prawdziwym tak co do materyi jak co do formy.

§103

Rodzaje czyli podział wniosków.

Widzieliśmy powyżej w §100 że wniosek jest wyprowadzeniem sądu czyli konkluzyi z jednego albo z dwóch a nawet i więcej czyli premis, z większej liczby sądów – Z tego wprost wynika najgłówniejszy bezzasadniczy podział wniosków.

dwojakiego składu wniosku

I. Wniosek wyprowadzający konkluzyą tylko z jednego sądu czyli z jednej premisy jest to wniosek bezpośredni

II. Wniosek wyprowadzający konkluzyą z dwóch lub większej liczby sądów czyli premis – jest wnioskiem pośrednim. –

Każdy z tych dwóch najgłówniejszych rodzajów wniosku obejmuje wsobie z kolei poddziały.

Wniosek bezpośredni jest rozmaity stosownie do wielu rozmaitych stosunków w których do siebie zostają sądy, według nauki powyższej o stosunkach sądów

118

(czyli wtórcowy sylogizm
Wniosek pośredni ~~[illegible]~~ pod obrzeb
ze względu na jego układ przedstawiony
można na dwa główne rodzaje.
Wniosek pośredni wyprowadzający
konkluzyę jedynie z dwóch sądów (przesłanek) też
jest wnioskiem pośrednim pojedynczym, nie złożonym. (syllogismus
simplex)
Wniosek pośredni wywodzący konkluzyę z większej liczby ~~[illegible]~~
sądów jest wnioskiem złożonym
(syllogismus compositus.
Nareszcie ~~[illegible]~~ pośredni
pojedynczy (~~[illegible]~~
~~złożony~~ jest różnorodny wedle relacyi #
Wreszcie wnioski pośrednie są
zróżnicowane wedle sposobu sądzenia
(syllog. modalitates.
Z tego wynika że
~~ogólny~~ ~~układ wniosku~~ podział
wniosków jest następujący.

Jakoż stosownie do tego czy jedna lub obie przesłanki są sądem kategorycznym, warunkowym lub rozjemczym pośredni [illegible] wniosek jest także kategorycznym, warunkowym, rozjemczym. Podobnie wnioski pośredni złożony jest także różnorodny wedle relacyi

a) Wniosek bezpośredni
I Wniosek ~~[illegible]~~
ze sądów równoznacznych ~~[illegible]~~
II Wniosek ~~ze sądów~~
z podporządkowania sądów
III Wniosek ~~ze sądów [illegible]~~ z przeciwległości sądów
IV Wniosek ~~ze [illegible]~~ ~~[illegible] ze sądu odwrócowego~~ z odwrócenia sądów;
~~sposobów sądzenia~~
V Wniosek z równego sposobu
sądzenia – (ex modalitate)

61

~~119~~

b Wniosek pośredni

I Wniosek pośredni prosty

1. Wniosek kategoryczny
2. Wniosek warunkowy
3. Wniosek rozjemczy

~~II Wniosek~~

1. Wniosek wedle relacyi

a Wniosek kategoryczny ~~który~~ wyprowadza konkluzyę na zasadzie prawa ~~tożs.~~ I

b. Wniosek warunkowy II

c. Wniosek rozjemczy, wyprowadzający konkluzyę na zasadzie prawa wyłączonego środka

2 Wniosek wedle sposobu sądzenia.

II Wniosek pośredni złożony który zaw ~~jest trojaki~~ wedle relacyi jest trojaki.

I ~~to~~ zasadniczego tożsamości i sprzeczności ~~I tożsamości~~

II wyprowadzający konkluzyę na zasadzie powodu

~~B~~ Wniosek ~~p~~ bezpośredni

§ 104.

(consequentia immediata) Ten tytuł pisać kaligrafią jak sąd uważany sam w sobie str. 58.

Ponieważ wniosek bezpośredni wyprowadza sąd będący jego wynikłością (konkluzyą) ~~tylko~~ tylko z jednego sądu przeto cała teorya wniosku bezpośredniego najściślej związana z nauki o stosunkach sądów wyłożonej w §§ 83 do § 100 ~~tam~~ przeto ~~była dostatecznie wyjaśnioną~~ teraz też podamy z niego bliższe streszczenie odwołując się do poprzedniego wykładu.

O tem niniejsze jeszcze powiemy będzie jedynie uzupełnieniem przyswojonej nauki i ściślej sam zastosowaniem jej do wniosków bezpośrednich. Nie będziemy się zaś wdawać we wyjaśnienia ~~jej~~ ~~bo przyczyn~~ i usprawiedliwienia ich odwołując się do poprzednich §§ będzie pod tym względem wystarczające

27 120 §105

I. Wnioski ze sądów równoważnych

Są to wnioski zwane conclusiones, ratiocinationes ad aequipollentem propositionem. Gdy te sądy mają równoważne znaczenie wówczas jasna że oba są albo prawdziwe albo oba fałszywe jak to powiedziano w § 84. Ograniczymy się atoli dalej do sądów równoważnych z powodu formy. Wnosimy przeto

(wszystkie bydlęta S są jestestwami rozumnemi P)

(Żaden utwór S nie jest jestestwem nierozumnem P)

120 — 62

1° Z prawdy sądu kierowniczego formy a wszystkie S są P (: wszystkie bydlęta S są jestestwami rozumnemi — wnosimy o prawdzie sądu drugiego żadne S nie jest non P (: żaden utwór S nie jest jestestwem bezrozumnem:) I na odwrót z prawdy sądu drugiego wnosimy prawdę pierwszego —

2 Sądowie z fałszu sądu ~~kierowniczego~~ formy a ~~wszystkie~~ S są organiczne S o fałszu (wszystkie kamienie są organiczne) (wszystkie kamienie są organiczne) wnosimy fałsz sądu drugiego (żaden kamień nie jest nieorganiczny) I na odwrót —

2. Z prawdy sądu pierwszego formy e żadne S nie jest P (żaden kamień nie jest organiczny) wnosimy prawdę sądu drugiego ~~wszystkie~~ wszystkie S są non P (wszystkie kamienie S są nieorganiczne non P;) i na odwrót —

Z po fałszu sądu pierwszego formy e żadne S nie jest P (żadne zwierzę S nie jest organiczne P) wnosimy fałsz sądu drugiego wszystkie S są non P (wszystkie zwierzęta S są nieorganiczne non P; i na odwrót

3 Z prawdy sądu pierwszego formy i niektóre S są P (~~niektóre jestestwa natury~~ niektóre jestestwa natury S są organiczne P) (niektóre jestestwa natury S nie są non P) I na odwrót wnosimy prawdę sądu drugiego niektóre S nie są nieorganiczne non P) (niektóre jestestwa natury S nie są ...

Z fałszu sądu pierwszego formy i (niektóre zwierzęta są jestestwami rozumnemi) wnosimy o fałszu drugiego sądu (niektóre zwierzęta nie są jestestwami ~~be~~ nie- rozumnemi) i na odwrót.

Podobnie z fałszu sądu pewnego formy O (t.j. który będzie nie są ...) wnosimy o fałszu sądu drugiego (nie który będzie są jedynie bezwarunkowe)

4 Nakoniec z prawdy sądu pewnego formy O Niektóre S nie są P (niektóre jedynie natury nie są organiczne) wnosimy o prawdzie sądu drugiego niektóre S są nie P (niektóre jedynie natury są nieorganiczne).

§106

II Wnioski z podporządkowania sądów.

Także wnioskowanie zowią conclusiones ratiocinationes subjectiones s. subordinationis a zasadzają się na nauce wyłożonej w §.86. Tam razem podaliśmy odpowiednie przykłady. Są one następujące

1. Z prawdy sądu A wnosimy o prawdzie sądu I — a z prawdy sądu E o prawdzie sądu O, ale także nie na odwrót (ob. 86 nr 1.). Jest to conclusio ad ~~2 Z fałszu sądu I o fałszu sądu A, podobnie z fałszu sądu O wnosimy o fałszu sądu E~~ subalternatam propositionem, vel conclusio ab universali ad particulare

2 Z fałszu sądu I o fałszu sądu A podobnie z fałszu sądu O o fałszu sądu E jest to conclusio a subalternata ad subalternantem propositionem (§86 nr 2) vel a particulari ad universale

3 Z fałszu sądów A oraz E nie możemy z pewnością wnosić ... że im odpowiednie a podporządkowane sądy i oraz O są także fałszywe — bo mogą być również prawdziwe — a zatem wnosić z fałszu sądu A lub E wnosić nie możemy a subalternante prop. ad subalternatam, czyli a universali ad particulare (§86 nr 3)

122

4 Podobnie z prawdy sądu i oraz o nie możemy wnosić iż odpowiedni a kterdum z nich a podporządkujący sąd a oraz e jest prawdziwy – a zatem nie wchodzi do tokim razie conclusio a subalternata a subalternantem, czyli a particulari ad universale – (§ 86 nr 4)

§. 107

III Wnioski z przeciwległości sądów

Są to wnioski zwane conclusiones sive ratiocinationes oppositionis albo ad oppositam propositionem

Te wnioski pochodzą z samej ~~pozycji od~~ natury zachodzi się na naszej jakości sądów a zasadają się na naszej wykonanej pozycji od ~~§~~ § 87 do § 90.

Tam również dotarczymy przykłady objaśniające rzecz

są one trojakie

1. Wnioski wynikające ze sądów sprzecznych (jud. contradictoria) i te zowią się conclusiones ad contradictoriam prop. –

Z prawdy sądu a wnosimy o fałszu sądu o i naodwrót z fałszu o na prawdę sądu a

Z fałszu sądu a wnosimy o prawdzie sądu o i naodwrót.

Podobnie z prawdy sądu e o fałszu sądu i i naodwrót – Tudzież z fałszu sądu e o prawdzie sądu i oraz naodwrót (ob. § 87)

2 Wnioski wynikające ze sądów ~~przeci~~ sobie przeciwnych (jud contraria) a zowią się conclusiones ad contrariam prop.

Z prawdy sądu a wnosimy o fałszu sądu e. – Lecz z fałszu sądu a nie wnosimy z pewnością o prawdzie sądu e bo ten może być prawdziwym lub fałszywym, bo również prawdziwym być może sąd i albo o.

—

—

Z wniosków wynikających ze zdania podporządkowanych o sobie prawdziwych (jak subcontraria) są to conclusiones ad subcontrariam propositionem

[Z § 90 wynika że z fałszu zdania i wnosić możemy o prawdziwości zdania O, ale z prawdy zdania i nie możemy wnosić o prawdziwości fałszu zdania O bo to może być również prawdziwe zdanie O.

Podobnie z fałszu zdania O wnosimy o prawdzie zdania i, ale z prawdy zdania O nie możemy wnosić o fałszu zdania i bo także może być również prawdziwe.

Są to wnioski zwane conclusiones ad propositionem conversam, oraz ad prop. contrapositam.

Wiadomo nam

§ 108

IV. Wnioski z zdania [illegible]

[Wiadomo nam że każdy zdany konieczny być może zmieniony a to albo przez ustawienie odwrócenie conversio albo przez przeciwstawienie contra-positio – wiemy atoli również iż ani odwrócenie ani przeciwstawienie nie zmienia wcale treści nie[illegible] zdania danego, że jedynie jego forma się zmienia – Z tego wynika że sąd dany (przed [illegible]) a sąd jaki się przez odwrócenie [illegible] się zdaniem równoznacznemi podobnie sąd dany a sąd wynikający z jego przeciwstawienia są również zdaniami równoznacznemi – a zatem zapełnić [illegible] te wszystkie prawidła na których się opierają sądy równoznaczne wyłożone w § 84 –

124

To ~~jest i oba sądy [illegible] albo~~
i ~~[illegible]~~ sąd

Z tego prawidła wynika iż z prawdy jednego i tych sądów wspomnianych wnosimy [illegible] o prawdzie drugiego i tych sądów a z fałszu jednego z nich o fałszu drugiego [illegible] się do nich wiedzie [illegible] conclusione ad prop. conversam, ~~albo~~ i ad propos. contrapositam.—

Z tego prawidła wynika iż z prawdy sądu danego wnosimy o prawdzie sądu odwróconego ~~lub~~ oraz przeciwstawnego a ~~i~~ i na odwrót — Podobnie z fałszu danego sądu wnosimy o fałszu sądu odwróconego oraz przeciwstawnego, i na odwrót. Lecz to wnioskowanie o tyle ~~jest~~ tylko jest pewnem o ile odwrócenie i przeciwstawienie odbyło się wedle prawideł prawideł podanych ~~[illegible]~~ w §§ 92 do 98

§ 109.

Wnioski

Z [illegible] sposobu sądzenia każdego są to wnioski zwane conclusiones modalitates, wypływające ze stosunku sądów wyłożonych w §§ 80, 81, 82. [illegible] z tych §§ że [illegible] za sposobem sądzenia wedle [illegible] — ~~st.~~ Pan Edmund od tych wyrazów na str. 246 praemisse ad do wyrazów ab non posse non valet consequentia — a [illegible] Edmund przepisał także cało, str. 247 ad do [illegible].

65 ~~125~~

ʒ kaligrafia jak na str. 58
II Sąd uważany sam w sobie

dokładadzalem

panu E. d. 28 Lutego

III Wniosek pośredni ʒ

ʒ Wniosek pośredni przedyński

I Wniosek pośredni przedyński według relacyi

1. Wniosek kategoryczny.

Ogólny pogląd,

§ 110

Wiadomo z § 103 że wniosek pośredni będący właściwym sylogizmem przedyński jest wyprowadzeniem wyniku czyli konkluzyi z dwóch zasadniczych czyli z dwóch premis. Aby zaś z tych dwóch premis można wyprowadzić sąd konieczny to jest konkluzyę potrzeba koniecznie aby obie te premisy zostawały w jakimś związku jedna z drugą to jest potrzeba aby każda z nich ~~obej~~ mieściła w sobie pojęcie im ~~obom~~ obydwóm spólne ~~[illegible]~~ które łączy to jedną premisę z drugą. Takie pojęcie spólne mieszczące się w obu premisach jest ~~[illegible]~~ ich ogniwem ~~[illegible]~~ pośrednim i zowie się pojęciem średniem terminus medius więc zwykle ~~[illegible]~~ oznacza się przez M. To

126

pojęcie M ~~może zaś w każdej~~ .
mieszcząc się w każdej z dwóch pre-
mis, może zajmować w każdej
z nich to miejsce podmiotu (S)
to miejsce orzeczenia (P).

Gdy atoli w każdej z tych premis
jak w każdym sądzie dwa mieszczą się
pojęcia, więc oprócz pojęcia M
każda premisa ob~~nie~~ obej-
muje w sobie jeszcze drugie
pojęcie które jest podmiotem (S)
wtedy gdy M jest jego orzeczeniem (P)
a to drugie pojęcie jest orzeczeniem (P) wtedy gdy M
jest podmiotem (S).

§ 111.

Okazuje się przeto (Dalszy ciąg) iż w każdym
wniosku pośrednim a pojedyń-
czym trzy mieszczą się pojęcia
jako: 1 Owo pojęcie średnie M –
2 Pojęcie większe (terminus major)
jest to pojęcie które jest orzeczeniem
(P) w sądzie będącym konkluzyą.
3 Pojęcie mniejsze (terminus
minor) jest to pojęcie które jest
podmiotem (S) w sądzie będącym
konkluzyą.

Widać ~~także~~ że każde z tych
trzech pojęć mieści się dwa razy
we wniosku to jest w trzech
jego sądach, bo w dwóch premi-
sach i w jednej konkluzyi.

Pojęcia w stosunku do premis
i do konkluzyi jako podmioty
i ~~orzeczenia~~ orzeczenia zowią
się czynnikami albo składowemi
wniosku (syllogismi elementa)

1. Pojęcie średnie M znajduje się w każdej z dwóch premiss — nie mieści się zaś w konkluzyi bo jego zadaniem jest jedynie łączyć obie premiss a zatem pośredniczenia między podmiotem a orzeczeniem konkluzyi —

2. Pojęcie większe (terminus major) mieści się raz w jednej z premiss a drugi raz w konkluzyi w której jest orzeczeniem — (P)

3. Pojęcie mniejsze (terminus minor) znajduje się raz w jednej z premiss a drugi raz w konkluzyi w której jest podmiotem (S).

Od pojęcia większego i mniejszego biorą też nazwy swoje premissy.

[Sądem zasadniczym większym (propositio major) jest premissa większa która wyraża stosunek pojęcia większego do M, a sto ona według się mniejszą [illegible]

[Sądem zasadniczym mniejszym (propositio minor) jest ta która wyraża stosunek pojęcia mniejszego do M, — albo premissa według się minor.

[Zwykle premissa większa, która wyrażona jest pierwsza, a poniżej jej kładzie się mniejszą, to jest w sylogizmie wyrażonym.

[illegible] mniejsza — Premissy mniejsze w których z jednej premissy są obie i nie występują na wypadek uniesienia —

[W każdym razie konkluzya będzie sądem który wyraża stosunek dwóch pojęć S i P porozdzielonych w premissach a które w konkluzyi są podmiotem i orzeczeniem.

Wzór najnaturalniejszy najprostszy czyli sylogizmu wrodzonego jest:

M — P premissa większa

S — M prem. mniejsza

S — P konkluzya.

67

Pochód rozumowania jest według tego wzoru dwojaki [iż gdy (wedle premissy większej) w zakresie pojęcia P (orzeczenia) mieści się zakres pojęcia M (będącego w tej premissie podmiotem) a gdy z kolei (wedle premissy mniejszej) w zakresie pojęcia M (które w tej premissie mniejszej jest orzeczeniem) mieści się zakres pojęcia S więc też to S mieści się w P to jest S jest P — jak to wyraża konkluzya gdy ona jest sądem twierdzącym

2re albo Pochód uniesienia możliwy następujący

Gdy (wedle premissy większej) w zakresie pojęcia P nie mieści się zakres pojęcia M (czyli gdy ze zakresu P wyłączony jest zakres M), a gdy (wedle premissy mniejszej) zakres S mieści się w zakresie M zatem ten zakres S nie mieści się w zakresie P — tego wtedy wyraża konkluzya S nie jest P będąca sądem przeczącym —

Przykład — Pamiętajmy iż sąd twierdzący S jest P znaczy że zakres S mieści się w zakresie P, że zakres S obejmuje zawarty jest w zakresie P itd.

Podobnie iż sąd przeczący S nie jest P znaczy iż zakres S nie mieści się w zakresie P, iż zakres S wyłączony jest od zakresu P, itp.

128

§ 112.

Figury wniosku

Miejsca które zajmuje pojęcia w premisach stanowi tokiem wnioskowania. Te miejsca atoli zmienić wolny od miejsca które zajmuje

Tok wnioskowania może być różny wedle miejsca które zajmuje pojęcie M w premisach. Gdy atoli dwie są premisy a w każdej z nich są dwa miejsca bo podmiotu i orzeczenia z tego wynika że M może czworakim sposobem być pomieszczane w premisach. Ten czworaki sposób wstawienia pojęcia M, w premisach stanowi cztery figury wniosku (figurae)

I^a^ figura M — P ze wzoru
S — M
―――――
S — P

pośrednie pojęcie
że M jest w premisie większej podmiotem, a w mniejszej orzeczeniem.

II figura P — M w tej figurze
S — M
———
S — P.
pośrednie pojęcie M jest orzecz-
niem w obu premisach
III figura M — P
M — S
———
S — P w tej figurze
średnie pojęcie M jest pod-
miotem w obu premisach —
Figura III jest niejako odwrotną
z drugiej.
IV. figura P — M, w tej figurze
M — S
———
S — P
zaś w tej M jest orzeczeniem w
premisie większej, a podmiotem
w mniejszej — Figura IV jest niejako
odwrotną pierwszej.

Pierwsze trzy figury wykrył już Arystoteles i czwartej się nadmienił
zawodzi, czwartą wprowadził do logiki Claudius Galenus
lekarz i filozof (ur. w r. 131 z. Chr. + 200).

§ 113

Tryby wniosku.

Gdy premisy wniosku pośredniego
są zdaniami o tem samem rodzaju
być różnej jakości i ilości bo form
a, e, i, o, zatem według
różnych form które premisy
przybrać mogą różny musi być sposób
rozumowania i różny jego wypadek
czyli konkluzya. — Te różne sposoby

wniosku wynikania wypływające z owej jakości i ilości premiss zowią się trybami wniosku (modi).

Gdy każda ~~z dwoch~~ premissa może być formy a, e, i, o a gdy tych premiss jest dwie zatem jest ~~możliwych kombinacyi~~ szesnaście możliwych kombinacyi jakości i ilości to jest szesnaście trybów.

Prem. większa a – a – a – a –
Pr. mniejsza a – e – i – o

Pr. większa e – e – e – e
Pr. mniejsza a – e – i – o.

Pr. większa: i – i – i – i
Pr. mniejsza a – e – i, o.

Pr. większa	a	a	a	a
Pr. mniejsza	a	e	i	o
Pr. większa	e	e	e	e
Pr. mniejsza	a	e	i	o
Pr. większa	i	i	i	i
Pr. mniejsza	a	e	i	o
Pr. większa	o	o	o	o
Pr. mniejsza	a	e	i	o

Obaczymy atoli że nie każdy z tych szesnastu trybów nadaje się do wniosku to jest do wyprowadzenia z nich konkluzyi ~~i do ztwo~~ ~~nie do ztworzenia konkluzyi~~

~~Jedne z tych 16 tr~~

Niektóre z tych 16 trybów nie są przydatne ~~zdatne~~ do żadnej ~~figury~~ z czterech figur, ~~inne~~ ~~nie tylko niektóre z nich~~ więc tylko niektóre z nich pozostają które ~~a oprócz tego jeszcze~~ ~~każdo~~ które mogą być użyte do stworzenia wniosku

69 131

Obaczymy atoli że nie każdy z tych szesnasta trybów nadaje się do wniosku to jest do sylogizmu to do wyprowadzenia z niego konkluzji.

Jakoż niektóre z tych trybów nie są przydatne do żadnej ze czterech figur, tak nie porodzą że tylko niektóre tryby których we wnioskach użyć możemy, ale z tych prostszych nie każdy nadaje się do każdej figury bo każda figura wymaga pewnych jej właściwych

Otem w wyliczeniu trybów —

przekonamy się poniżej — Bądźmy że

Że w tych wyliczeniach używać tylko wnioskujących zamiast trybu wniosków jak to już uczyniliśmy przy rozważaniach z rysunkami powszechny dla wiadomości że zamiast słowa zakresów pojęć a zatem powstawaniu form zdań —

Prawidła spólne wszystkim czterem formom wniosku

§ 114

Prawidło I

Przy pojęciu wniosku wniosek powiedzieć przydzielmy musi obejmować w sobie trzy pojęcia to jest ani więcej ani mniej od tych pojęć głównych.

Jakoż gdyby przesłanki obejmowały w sobie tylko dwa pojęcia to jest S, P wniosek takie byłby to wolne rodzaje wniosków — Gdyby zaś one mieściły w sobie cztery pojęcia pojęć jak w tedy zamykałyby

dwa pojęcia średnie M., a w tedy wprzód
premisie P moglobyś odnosić do jednego z tych
M, a w premisie drugiej S moglobyś odnosić
do drugiego M, ten w takim razie
nie byłoby związku między obu pre-
misami nie byłoby związku
między S i P, zatem nie koryta-
by się konkluzya – która wtedy winna
by wyrażać ten związek
S do P. – Tworzymy też
wada wszystkich obejmujących pojęcia
pojęcia zowie się quaternio termino-
rum.

Wada wszystkich obejmujących pojęcia
pojęcia zowie się quaternio terminorum
Twarzmy że gdy z powodu dwóch pojęć w premisach nie zachodzi związek
między niemi przeto każda z tych premis byłaby sądem osobnym, odrębnym
z tego powodu niektórej wadzie wyrazić.

Quaternio terminorum najczęściej zachodzi wtedy gdy pojęcie M
bierzemy we dwóch różnych znaczeniach – np. Często mówimy świat
cały to jest koło ziemskie, a drugi raz gdy bierzemy
pojęcie świat jako wszechświat jedynie stworzenie

9 115

Prawidło II

Ex mere negativis nihil sequitur to jest napis

Prawidło to orzeka że
nie ma konkluzyi gdy
obie premisy są przeczące – to jest
gdy premisy 1[od] e, e
2 e, o,
3 o, o.

70 ~~193~~

~~gdy premisy są o~~

1° albo tylko $\frac{e}{e}$, 2° albo tylko $\frac{e}{o}$ lub $\frac{o}{e}$

~~2° albo tylko~~ 3 albo tylko $\frac{o}{o}$

Co do 1^{go} tylko $\frac{e}{e}$ ten tryb:

Żadne M nie jest P

Żadne S nie jest M

Widzimy z § 59 fig 9 że w zdaniach formy e zakres obu pojęć nawzajem się wyłącza, a zatem ~~premisie~~ że w danej premisie wielkiej M wyłączone od części od P a w premisie mniejszej to samo M wyłączone od części od S – a tem samem wiadomy że M nie jest pojęciem średniem nic jest ogniwem między P i S, przeto w danej premisy nie są wzięte wzajemnem nie które wszelkiemu – ~~wedle premis~~ której żadnej jest wtedy nie wolno stosunek S do P. Jakoż wedle tych premis stosunek S do P może być [illegible] [illegible] – ~~[illegible]~~ [illegible] stosunek S do P wszelaki, jak to okazuje ~~[illegible]~~ wielce rozmaity, jak to [illegible] ~~[illegible]~~ rysunki tu przytoczone * a ~~[illegible]~~ z których każdy stosuje ~~się stosuje~~ z których każdy stosuje ~~do przypadku~~ trybu $\frac{e}{e}$ –

do ~~do przypadku~~

Figura ~~12~~ 11 S i P są porównane ~~rozmaicie~~ [illegible] zakresy względnie do siebie jak to stosunki S a P oraz P a S ~~wszystkie~~

Fig. 13 – ~~[illegible]~~ Wszystkie S są P

Fig 14 – niektóre S są P oraz niektóre S nie są P

fig 12

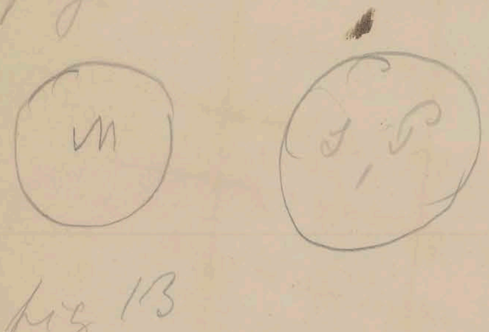

fig 13

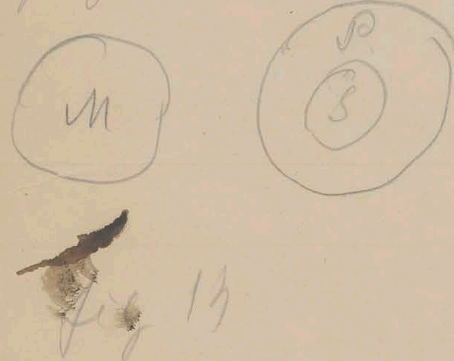
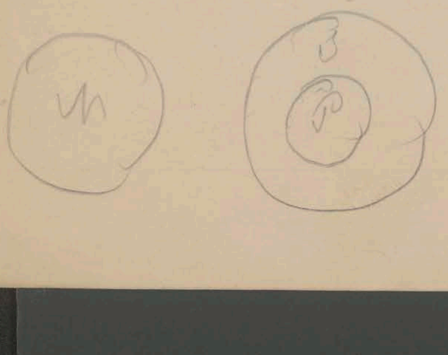

fig 14

134

fig 15

fig 16

Fig 15 niektóre S są P
niektóre S nie są P

fig 16 żadne S nie jest P.

2gie Co do dwóch trybów $\frac{e}{o}$, $\frac{o}{e}$ w których M wystawione szczególnie z jednego z dwóch przesłanek, a zdania zaś wystawione w części, także tworzą rownież nie nadają się do wyprowadzenia z nich konkluzji do których [illegible] tych trybów w ścisłem uwadze O z §61 wiadomo nam że sąd szczegółowo przeczący może także powstać ze sądu e to jest że dlatego niektóre S nie są P bo żadne S nie są P. a zatem że mając sąd o niemamy żadnej pewności iż on nie został utworzony z dwóch zdania e, a gdy druga jest już wyrażoną formą e,

Jakoż z §61 nam wiadomo iż sądy szczegółowo przeczące O

Tryb $\frac{e}{o}$ brzmi: żadne M nie jest P
niektóre S nie są M.

Tryb $\frac{o}{e}$ brzmi niektóre M nie są P
żadne S nie są M

Otóż wyprowadziliśmy ze §61 [illegible] że każdy sąd szczegółowo przeczący może mieć także znaczenie sądu e, to jest jakoż dlatego niektóre S nie są M, bo żadne S nie są M, i dlatego niektóre M nie są P, bo żadne M nie są P, a zatem widzimy iż te sądy o także mogą powstać ze sądu ogólnie przeczącego — że zatem wobec sądu o nie mamy żadnej pewności iż on nie powstał

że sądu E a zatem [illegible] O przymuszeni nam trzeba że

tryb O może mieć znaczenie trybu E

i że tryb E ~~to~~ może mieć także znaczenie

trybu E a gdy tryb E nie nadaje

się do stworzenia pewnej konkluzji

więc ani z trybu E ani z trybu

O nie zdołamy wyprowadzić pewnej

konkluzyi —

3 Co do trybu O. Gdy już przecież jeden sąd pewny O wiedzieliśmy że

w trybach E, O był powodem wątpliwości dwóch trybów

plidosci takowej z tym

niemogła być wyprowadzona

z pewnością konkluzya, a gdy z

trybu O ta wątpliwość się podwaja

zatem znać że on także nie jest

zdatnym do utworzenia konkluzyi

Praktykowany się przeto iż

~~Ale~~ stosownie do prawidła II

ex meris negativis nihil sequitur

racyja iż tryby E O E O jako niezdatne do utworzenia ~~do pewnej~~ pewnej konkluzyi

przypisy

Do str. 135

Przypisy do § 115 str. 135

Przykład do E Żadna ryba (M) nie jest gadem (P)

Żadna ~~ryba~~ rzecz wszelka nie jest rybą (M)

Tu nie ma konkluzyi

do E Żadna ryba (M) nie jest gadem (P)

O Niektóre zwierzęta wodne (S) nie są rybami (M

~~Niektóre zwierzęta~~ i Tu nie stoi się konkluzya

(mniejsza) do ~~E~~ premisa O mogła by też być Niektóre zwierzęta wszelkie nie są rybami

mieć przeto znaczenie sądu E.

a wtedy ~~żadna~~ niektóre ~~nie jest gad~~.

~~do E~~ O ~~Żadna ryba~~

O Niektóre zwierzęta wodne nie są rybami

do O Niektóre zwierzęta nie są rybami

E Żadna ryba nie jest gadem

Premisa O mogłaby mieć znaczenie E gdyby zwierzęta Niektóre zwierzęta wodne nie są rybami

O Niektóre zwierzęta wodne nie są rybami

do O. Niektóre ryby nie żyją w morzu

~~Podobnie oba te tryby ostatnie nie są zdatne~~

~~do stworzenia konkluzyi~~

W tym ostatnim przykładzie nie znaczy wcale mniejsze

premisy obie na siebie mające znaczenie sądów E. ~~trybu~~

Widzimy atoli ~~z~~ z przykładów podanych że ani

O ani z trybu O nie wyprowadzimy konkluzyi.

ani z trybu E ani z E

1^{sza} tryb $\frac{i}{i}$ 2^{gi} tryb $\frac{i}{o}$ i [illegible] oraz $\frac{o}{i}$

3^{ci} tryb $\frac{o}{o}$ –

Co do trybu $\frac{i}{i}$ Gdy pojęcie średnie M jest podmiotem w obu tych przesłankach (niektóre M są P, niektóre M są S) [illegible] wtedy samo twierdzenie (niektóre M) [illegible] że tylko jakaś część zakresu pojęcia M mieści się w zakresie P jako orzecznika, i że podobnie pewna jakaś część zakresu M mieści się w zakresie S, która w tym razie [illegible]

Lecz nam niewiadomo czyli ta jakaś część zakresu M, która mieści się w zakresie P jest tą samą częścią tego, M która mieści się w zakresie S, [illegible] mamy nie wiadomo [illegible] a która [illegible] S, P [illegible] wzajemny stosunek [illegible] w niedostatku.

2 Gdy pojęcie średnie M jest orzecznikiem w obu przesłankach – wtedy również nie możemy wnosić jaka część pojęcia M wchodzi [illegible] do podmiotów – Bo żaden sąd twierdzący tak ogólny jak szczegółowe nie wiąże w sposób pewny czyli orzecznie całym swoim zakresem do podmiotu (jak to było w § 58 w b 1 i w § 60 w b 3)

Tu są jeszcze zachodzić mogą przypadki

1. Gdy pojęcie [illegible]

która nie obejmuje S jako orzecznik. Jakoż dość przypomnieć sobie § 60. tam widzimy jako [illegible] pojęcie jest część pojęcia S (podmiotu) która się odnosi do orzecznika – Nie możemy przeto żadnej pewnej wnosić o stosunku pojęcia M do S, orzeczenia M do S a tem samem nie możemy stosunku pojęć S, P a który ma wskazać. [illegible] niedziany w konkluzji wniosku.

2 Drugi przypadek jest ten gdy pojęcie pośrednie M jest orzecznikiem w obu przesłankach – zatem ostateczne przeniesie to M raz w jednej przesłance [illegible] podmiotem pojęcie średnie miasto podmiotem pojęcie P a w drugiej przesłance pod S będzie podmiotem dla tego orzeczenia M. podobnie

W takim razie przesłanki nie będą miała zasady [illegible] wnioskowania. Bo naprzód niedość nie będziemy czyli te orzeczenie M odnosi całym swoim zakresem do podmiotu (którym jest w jednej przesłance P a w drugiej S) jakby to było w § 60 w b 3 – czyli też to orzeczenie M odnosi się tylko jakąś częścią swego zakresu do podmiotów, i a nawet w razie aby to M [illegible] wchodzi tylko jakąś częścią, nie wiemy dostatecznie [illegible] i jakby to część [illegible]

72 ~~137~~

X przeciw S

jaka to część swojego zakresu to jest
jako oznaczenie odnosi się do swojego
podmiotu, a ~~nie wiemy~~ zatem nie wia-
domo nam czyli to M odnosi się ta
sama swoja częścią do P lub racej
odnosi do S, bo być może że M inną
częścią odnosi się do P a inną do S, to jest
że mniejszy zakres M [illegible] X
~~a~~ Wiadomo nam + S bo [illegible]
i wszystkich
~~[illegible]~~ w [illegible] rad i
jak różnie [illegible] oznaczenie
do [illegible] (jako P) do pod-
miotu S.—

Z tego wynika i wnioskuje
M ~~[illegible]~~ jest dobra premisą
oznaczenie M nie możemy
wniosek [illegible] w jakim stosunku
to M jest do siebie S P [illegible]
stosunku wtedy może [illegible]
[illegible] [illegible]

3 Trzeci przypadek mogący zachodzić
w tej figurze jest ten gdy w pierwszej
premisie M jest podmiotem a
w drugiej oznaczeniem. Gdy przyjrzymy
się temu [illegible] jest nam [illegible]
jaka część [illegible] + do sądu M
gdy jest podmiotem, a w 2
[illegible] że również nie wiemy
jaka część wchodzi do sądu M [illegible]
jest oznaczeniem zatem [illegible]
nie możemy [illegible]
[illegible] to M w [illegible]
[illegible], a w [illegible]
[illegible] —

X Tu należy uzupełnić w systematyce
przez okazanie że tryby
i, o, o nie przedstawiają
ob ~~karte~~ [illegible] 5 zasad
przypadków

138

§ 116

Prawidło III

Ex mere particularibus nihil sequitur. To jest napis

Wobec niniejszego prawidła III nie stosuje się konkluzya gdy obie premissy są szczegółowe, to jest nie są przydatne do sylogizmu tryby następujące I,

1. Tryb $\overset{i}{i}$ — 2 Tryby $\overset{i}{o}$, $\overset{o}{i}$ — 3 Tryb $\overset{o}{o}$

ad 1. Tryb $\overset{i}{i}$ ~~obie premissy~~ jako twierdzenia ~~wypowiadają że tak pojęcie P jako pojęcie S przyznane jest tylko na trzeciem pojęciu, bo~~ Gdy obie te premissy są jedynie szczegółowo twierdzące zatem jedna mówi ~~wyraźnie~~ ze P ma być przyznane jakiejś części zakresu ~~tego~~ pojęcia średniego ~~trzeciego~~ M, a druga również albo wypowiada że S winno być przyznane jakiejś części zakresu tego trzeciego pojęcia M bo gdy ze samych premiss nie wiadomo czyli obie premissy odnoszą się do tej samej jednej części zakresu tego trzeciego pojęcia M czyli do rozmaitych ~~rzeczy~~ ~~przeciwne~~ więc to nie wiadomy jest którą za wiadomością jest pojęcie słownik ~~wrażenny~~ pojęć S do P. — zatem też i konkluzya jest niepodobna bo do niej należy wyjaśnienie tego stosunku pojęć S, P.

I to jest ze samych premiss nie wiemy czyli ~~nie~~ P ma być przyznane tej samej części pojęcia trzeciego M której przyznać należy S. —

ad 2 Tryby $\frac{i}{o}$, $\frac{o}{i}$ – Jedna z tych przesłanek (1')
tego trybu odpowiada że jedno z pojęć
(S albo P) ma być przyznane jednej części
zakresu pojęcia trzeciego, a druga
odpowiada że drugie z tych pojęć (S albo P)
powinno być odmówione jednej części

ad 2. tworzymy najpierw tryb $\frac{i}{o}$ –
Przesłanka większa wyraża że pojęcie
P winno być przyznane jednej
części zakresu trzeciego pojęcia M.
przesłanka mniejsza wyraża że pojęcie
S ma być odmówione jednej
części tego pojęcia trzeciego M bez
względu ze samych przesłanek nie widać
czyli część trzeciego pojęcia M której
mają być przyznane P jest ta sama
część pojęcia M której należy odmówić S
przeto przesłanki nie wskazują
bynajmniej stosunku pojęć S, P
ani z przesłanek nie wynika bynajmniej, stosunku
wyrażającego [illegible] odpowiedni
stosunek obu tych pojęć S, P.
Co zaś do trybu $\frac{o}{i}$. Przesłanka
większa wyraża że należy
odmówić P jednej części pojęcia
trzeciego M, a przesłanka mniejsza
twierdzi że należy przyznać jednej części
S pojęcia M, lecz gdy przesłanki nie
opisują i takiej [illegible] odmówienia
wyrażają czyli [illegible]
i to przyznanie odmówienia
do tej samej części M
zakresu pojęcia M, czyli ten

danonych jego [illegible] więc [illegible]
samych tych pewnie nie zdołamy
odgadnąć słownika ó, ó i ó
a tem samem nie możemy wyprowadzić
kollacyi

ad 3. Typ ó/o – Moglibyśmy spra-
wdzania bez odpowiedniego przyznania
wykazać że ten typ nie
zdolny by z niego wyprowadzić
kollacyi – lecz tak [illegible]
byłoby zbytecznem aby z ten typ
jako składający się z dwóch pewnie
przeczących raz tem samem jest niepotrzebny
wedle § 115 ad 3.

[Okazaliśmy tedy że z tego całego
do III [illegible] mają
ó ó o o [illegible]
ó o ó o nadających się [illegible] do [illegible] wy-
[illegible]
aż z nich [illegible] –

Przykłady – 1. do ó nie złożyć się kollacya pewnie
Niektóre ssaki żyją w wodzie
niektóre zwierzęta drapieżne są ssakami

do ó/o niektóre ssaki żyją w wodzie
niektóre zwierzęta drapieżne nie są ssakami.
Z tych pewnie nie powstanie kollacya

do o/ó niektóre ssaki nie żyją w wodzie
niektóre zwierzęta drapieżne są ssakami
Ten typ o/ó nie wyda kollacyi z typu o/ó
Tak samo bowiem nie powstanie kollacya z typu
niektóre ssaki nie żyją w wodzie
niektóre zwierzęta drapieżne nie są ssakami

Dotąd oddaliśmy p. Edmundowi d. 10 Grudnia

Prawidło IV

Gdy premisa większa jest sądem szczegółowym, a premisa mniejsza jest sądem przeczącym nie złoży się konkluzya

Wedle tego prawidła IV nie złoży się konkluzya z trybów $\frac{i}{e}$, $\frac{i}{o}$, $\frac{o}{e}$, $\frac{o}{o}$ natomiast co do trybu $\frac{i}{e}$ — Ten brzmi:

Niektóre M ~~nie~~ są P
Żadne S nie jest M
Z tych dwóch premis nie wynika konkluzya —

Jakoż premisa większa wypowiada że jakąś część (nieoznaczoną) zakresu M mieści w jakiejś części (także nieoznaczonej) zakresu P, — zatem lubo następnie ~~dać~~ premisa mniejsza wyraża iż cały zakres S jest wyłączony z zakresu M, ~~to~~ to z tego nie można z pewnością wnosić o stosunku S do P, który ~~bo~~ stosunek wtedy nie stanowić ma konkluzyę — Ten stosunek ~~w nie w~~ może być wielce rozmaity jak to unaoczniają figury 17, 18, 19) Do każdego z tych trzech rysunków stosuje się tryb powyższy w którym major jest formy i, a minor formy e, a z każdego z tych rysunków wynika inna konkluzya —

Z fig 17 konkluzya S a P
z fig. 18 S e P
z fig 19 S i P, oraz S o P.

fig 17

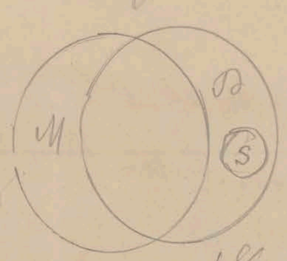

fig 18

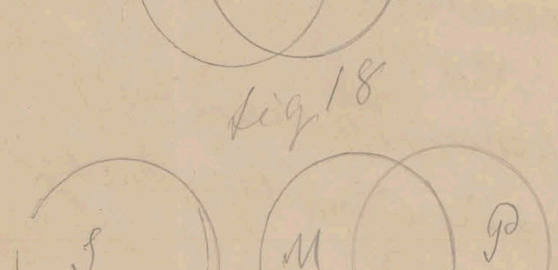
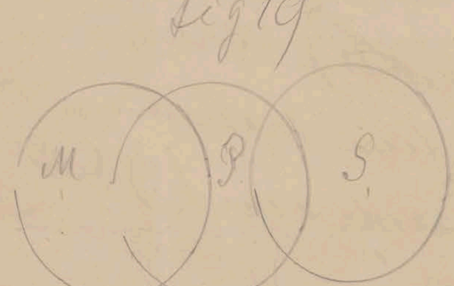

fig 19

Gdy przeto z tych premiss wynikają

sądy wszystkich czterech form bo trzy

a, e, i, o [a konsekwem,] ~~[illegible]~~ inne że z nich nie

wynikła ~~żaden~~ żadna konkluzya któraby

była pewna a niewątpliwa, a zatem

nie wypływa żadna konkluzya.

~~Zostają nam zatem jeszcze tryby~~

należy nam ~~zatem~~ jeszcze okazać że z trybów

~~zatrybu~~ $\frac{i}{o}, \frac{e}{o}, \frac{o}{o}$ nie powstaje konkluzya

bez ~~z~~ na to już dowodów nie potrzeba

bo tryb $\frac{i}{o}$ powinien być uważany

~~z~~ na sądzie [ogólnego] prawidło III, ~~tryb~~ (ex

mere particularibus i t d) ~~tryb $\frac{o}{e}$ wedle~~

a tryb $\frac{o}{e}$ zes~~ne~~ stosownie do prawidło

II (ex mere negativis i t d) jak tryb

$\frac{o}{o}$ z powodu ~~obu~~ prawidła II i III.

Tym sposobem dowiedliśmy prawdy

mocy swego prawidła IV

Przykład do fig 17. Niektóre zwierzęta drapieżne (M) są ptakami (P)

Żaden gołąb (S) nie jest zwierzęciem drapieżnem (M) — konkluzya

wszystkie gołębie (S) są ptakami (P) — s a P

Do fig 18 Niektóre zwierzęta drapieżne (M) są ptakami (P) —

Żadna owca (S) nie jest zwierzęciem drapieżnem (M) — konkl.

Żadna owca (S) nie jest ptakiem (P) s e P.

do fig 19 Niektóre ptaki (M) są zwierzętami drapieżnemi (P)

Żadne zwierzę ssące (S) nie jest ptakiem (M) — konkl.

Niektóre zwierzęta ssące (S) ~~nie~~ są zwierzętami drapieżnemi P

i wzajemnie S i P, owszem niektóre zwierzęta ssące (S) nie

są zwierzętami drapieżnemi (P) s o P.

Fig 17

Fig 18

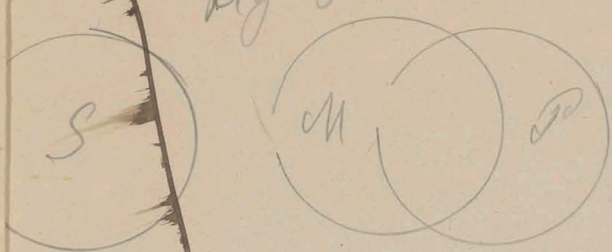

Fig 19

~~Z figury 17 wynika że wszystkie S są P.~~

~~Z figury 18 iż żadne S nie jest P.~~

~~Z figury 19 iż niektóre S są P (niektóre) iż niektóre S nie są P.~~

~~Tak z tych figur możemy wnioskować gdy wszystkie układy a, e, i, o –~~

~~Zatem nie ulega wątpliwości że z ... niewątpliwie do utworzenia ... nie zdolny do utworzenia konkluzji~~

~~Przykład: wszystkie są drzewami roślinne; żaden metal nie jest drzewem, albo) niektórzy Francuzi są żołnierzami, żaden Anglik nie jest Francuzem. podobny do przykładu nie da wyprowadzić konkluzji.~~

§118

Prawidło V.

Conclusio sequitur partem debiliorem et deteriorem (wniosek sequitur partem pejorem.)

To prawidło V ściśle mówiąc nie jest prawidłem ale raczej wypadkiem wnioskowania – Przytaczamy je atoli bo nam potrzebne do odgadywania z góry konkluzji każdego wyboru –

~~Jest debilioracja ... do szczególnej ... wolni~~

144

Premissa szczegółowa zowie się pars debilior słabsza w porównaniu z premissą ogólną jako z prawdą ogólną –

Premissa przecząca zowie się pars deterior gorsza w porównaniu do twierdzącej a w ogólności szczegółowa i przecząca premissy – ich pars pejor.

Według prawidła wynikają następujące szczególne zasady

1. Gdy jedna premissa jest ogólna druga szczegółowa (debilior) w tedy konkluzya jest szczegółowa –

2. Gdy jedna z premiss jest twierdząca druga przecząca (deterior), konkluzya jest przecząca.

3. a) Konkluzya twierdząca wynika zawsze z premiss twierdzących. b) Twierdzące premissy składają zawsze konkluzyę twierdzącą – c

4. a) Konkluzya ogólna wynika jedynie z premiss ogólnych. b. lecz z ogólnych premiss nie zawsze wynika konkluzya ogólna (w takim razie wypływa jedynie z pierwszej figury.)

Te wszystkie powyższe prawidła (Prius) ściśle scholastyka wszystkim figurom wniosków wyraźnie dla pamięci następującymi wierszykami Pan Edmund wypisze z książki ze strony 271 od wyrazów 1. Terminus esto triplex – do wyrazów ex particularibus unquam.

№ 271

§119

Tryby

nadające się do konkluzyi we wszystkich schematach.

Otóż po przekonaniu się które tryby nie są przydatne do żadnego wszystkich schematów, wybierzmy wszystkie tryby możliwe przewidziane w §113 #

a na miejsce każdego z trybów tam przywiedzionych a niezdatnego do utworzenia konkluzyi połóżmy liczbę prawidła na mocy którego ten tryb usunięty być ma

a a a a
a, e i o

e, II – e/i, II

a
i IV, III II oraz III –

a
o/a, II, III, II oraz III

okazuje się przeto że do utworzenia konkluzyi w czterech figurach nadaje się jedynie ośm trybów a/a, a/e, a/i, o/a, e/a

e/i, e/i, i/a, o/a –

Przypis!

Z wyjątkiem wszelkich możliwych układów zdań które do wniosków kolumny tworzą wprowadzą konkluzyi do rysunków

Opuściliśmy się podobnych wyrażających słownikowej. Ważniejsze bo najzwyklejszymi. Zostawiając czytelnikom wykreślenie brakujących sobie rysunków.

Lubo we wykładzie powyższym czterech figur i trybów im odpowiednich dodamy rysunki dla unaocznienia każdy tok omówienia o nie, ostrzegamy atoli że nie przy każdym trybie podajemy wszystkie możliwe rysunki które w tym wypadku się

146

§ 120

Nazwy scholastyczne trybów

Logika scholastyczna dla ułatwienia pamięci wymyśliła dla każdego trybu osobne nazwy, a to wedle różnych figur do której tryb wchodzi. Każda z tych nazw jest trzyzgłoskowa a samogłoska mieszcząca się w każdej z tych trzech sylab oznacza formę sądu (a, e, i, o); dwie pierwsze odnoszą się do formy premis, a trzecia do formy konkluzyi.

O-O sądów dwóch premis zdatnymi zawsze oznaczyć formę sądu będącego konkluzyą, zachowując prawidło V podane w § 118. patrz też wyżej w § 118

~~Obaczymy że ... mają znaczenie ...~~

~~W § 148 obaczymy bliżej ważne znaczenie tych nazw scholastycznych ... ale że nawet znaczenie mają spółgłoski i te mieszczące się po samogłosce~~

~~wyrażającą formę sądu; są to skazówki jak sobie postępować należy w sprowadzeniu trybów jednej figury do trybu odpowiedniego innej figury. Dla ważnego znaczenia tych spółgłosek, ... nie będziemy rozdzielać tych nazw na sylaby ... stosownie do prawideł gramatyki, ale raczej tym sposobem aby ... spółgłoski np. Cam-es-tres, Ba-roc-o (§ 10)~~

Przypis do § 120

148

W § 118 obaczymy że nawet litery pomiędzy tych nazw oraz spółgłoski w nich objęte mają swoje znaczenie. Z tego też umieszczając obok ~~wraz każdego boku~~ obok trzech sądów każdego trybu odpowiednią mu sylabę nazwy scholastycznej, nie będziemy rozdzielać nazw tym na sylaby wedle prawideł gramatycznych, ale tym sposobem aby każda [illegible] pełne znaczenie (np. Cam-es-tres; Ba-roc-o)

Figura I

12.

Prawidła figury I

~~Prawidła są: Sit major affirmans~~

~~2. Nec major particularis~~

~~ad 1mum sąd mniejszy ma być sądem twierdzącym~~

Gdy dla figury Iej jest wzór

$M - P$

$S - M$

$S - P.$

Z tego wzoru wynikają dwa prawidła dla tej I figury: 1. sit minor affirmans

2re Nec major particularis.

ad 1mum ~~sąd mniejszy~~ Premissa mniejsza (minor) ma być twierdzącą, bo gdyby była przeczącą, to tedy pojęcie mniejsze S byłoby wyłączone ~~odcięte~~ od oznaczenia M to jest od pojęcia średniego, a tem samem to S byłoby odcięte od P który zostaje według premissy większej w stosunku z tem samem ~~przeczenia~~ tym ~~wspólnym~~ ~~tym samem~~ średnim M. – Konkluzya mająca wyłonić sposobem wspólnym stosunek S oraz P byłaby niepodobną – ** ⁑

[⁑ Tak przeto premissa mniejsza ma być ~~a~~ albo A albo I]

ad 2. Premissa większa nie może być sądem szczególnym ale musi być sądem ogólnym

Bo gdyby była sądem częściowym [przesłanka większa M–P] wyrażała że tylko niektóre M są P, to jest gdyby wypowiadała że tylko część zakresu M mieści się w zakresie P a inna część M nie mieści się w P, wtedy pojęcie S (w mniejszej przesłance) mogłaby przypaść właśnie na tę część M która się nie mieści w P a tem samem nie leżałoby w P. a tem samem nie byłoby związku między S oraz P zatem nie byłoby konkluzyi. Zatem wszystkie ze przesłanka większa musi być sądem albo formy a albo e.

§ 122.

Tryby figury pierwszej

Wedle § 121 przesłanka większa ma być formy a albo e, a mniejsza formy a albo i a zatem rozdzielając te cztery formy na dwie przesłanki otrzymamy cztery różne połączenia (kombinacye) przesłanek to jest cztery tryby właściwe figurze I.

czterema nietylko że gdy wedle § 118 [illegible]

gdy [illegible] słowami do rozumu tych wyborów odgadnąć możemy a razem i odpowiednie formy konkluzyi tem samem otrzymamy

wszystkie te sposoby ornaczające formy wszystkich tych sądów-wniosków

więc cztery tryby.

Ale

78 140

[Cztery tryby figury pierwszej są następujące:

1. a a a Barbara 2. e a e Celarent

3. a i i Darii 4. e i o Ferio –

Spostrzegamy, że figura I-sza ma własciwość, że jej cztery składają konkluzye wszystkich czterech form sądu, bo a, e, i, o –

Już Arystoteles uważa figurę I za najdoskonalszą i przyznaje jej pierwszeństwo nad drugą i trzecią (czwartej nie uznawał) i miał w tem słuszność, bo według figury pierwszej pochód rozumowania jest najnaturalniejszym i odpowiada właśnie wzorowi uzasadnienia przedstawionemu w naszym § III – Tę doskonałość figury pierwszej jeszcze potwierdza uwaga, że ona jest jedyną ze czterech figur, w których konkluzya przybiera wszystkie cztery formy sądów a, e, i, o. Zresztą powodu

w pierwszej figurze (w następstwie przy trybach z kolei) otrzymujemy konkluzye wszystkich czterech form sądu, w innych zaś figurach pojedyncze z kolei wykazują mniej form konkluzyi

§ 123

Tryb Barbara.

Wzór: Wszystkie M są P (Bar)
wszystkie S są M (ba):
wszystkie S są P. (ra)

To znaczy: gdy w zakresie P mieści się wszystkie M, a w zakresie M mieści się wszystkie S, to konkluzya wyraża, że wszystkie S mieszczą się w zakresie P – To rozumowanie

fig. 20

unaocznia fig. 20.

[Pochód umotywowania tego trybu jest zilustrowany w § III

[Ten tryb Barbara jest najdoskonalszym ze wszystkich wniosków, bo konkluzya jest sądem twierdzącym a ogólnym, a taki jest jedynie stwierdzającym ogólnym, o tem samem jest prawdą zasadniczą –

150 a) Każde jestestwo materyalne (M) jest zmieniające (P) — wszystkie ciała ludzkie (S) są materyalne (M) — wszelkie ciała ludzkie (S) są zmieniające (P) — wszyscy ludzie (M) są ułomni (P) — każdy mędrzec (S) jest człowiekiem (M) — każdy mędrzec (S) jest ułomny (P)

6) Uwaga — W § niniejszym i w rysunku zatączonym fig 20 i w wzorze przy dwóch dodanych przykładach, wyraźnie obie premissy formy a w ten sposób iż one pochodzą z owego związku zakresów pojęć, to jest że stosunku w którym zakres podmiotu (jako mniejszy) mieści się w zakresie orzeczenia jako w zakresie większym (zatem przypuszczalnie w trybie Barbara że M mieści się w P, S zaś mieści się w M. (ob. § 58 (fig 8 i nb 2)). Rzeczywiście najczęściej rzecz tak się ma — lecz mogłaby też zachodzić i inny stosunek to jest ten wyjątkowy przypadek w którym zakres pojęć podmiotu i orzecenia przystaja do siebie, to jest gdy te pojęcia odpowiedni orzeczenia są równoważne (n. aequipollentes ob § 58 nb 1 fig 7) w trybie Barbara równoważne w takim razie wszystkie trzy mogą pojęcia M, P albo pojęcia S M albo też wszystkie trzy pojęcia M P S mogą być równoważne. Uważmy jednak iż z samego brzmienia tych premiss formy a odgadnąć nie możemy z którego z tych dwóch związków ten sąd a powstał — ale ta niewiadomość wcale nie zawadza bo w każdym z tych dwóch przypadków wypada konkluzya S a P, to jest iż każde S jest także P.

Miejmy na pamięci iż ta przestroga ma zastosowanie swoje do wszystkich premiss figurach i trybach a w jakich kolwiek się one mieszczą, które nastąpić z kolei wytoczymy — Prawda że w przypadkach w których premissa a powstaje z pojęć równoważnych zdarzać się będzie iż konkluzya która według wzoru trybu ma być formy i, wyjdzie samej powinnaby być formy a. Lecz i w takim razie konkluzya formy i nie będzie fałszywa, bo ona powstaje że (przynajmniej niektóre S są P.

Uważmy jeszcze że kreśląc figurę do trybu Barbara moglibyśmy byli i kreślić rysunki przedstawiające także ten przypadek w którym że jego premissy a powstają z pojęć równoważnych, to samo moglibyśmy uczynić przy wszystkich trybach które nastąpią wspomnianych a w których znajdować się

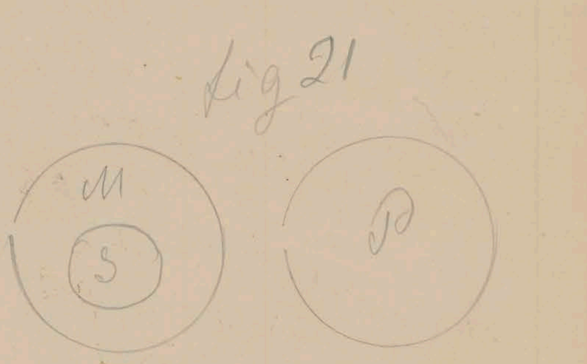
§ 124.

Tryb Celarent

Wzór Żadne M nie jest P (ce)
wszystkie S są M (la)
Żadne S nie jest P (rent)

Ten wzór wypowiada że gdy w zakresie P nie mieści się zakres M (gdy wszystkie M są wyłączone od P) major a gdy wszystkie S mieszczą się w zakresie M, (minor) więc też żadne S nie jest P, to jest wszystkie S są wyłączone od P). Tak też orzeka konkluzya.

fig 21

To rozumowanie wrazy stosowne przez figurę fig. 21. a było jak wyżej że w § 111

Konkluzya według tego trybu jest albo ogólna, więc jest również prawdą zasadniczą, ale jej znaczenie jest tylko ujemne bo przecze —

Żadne jestestwo duchowe (M) nie jest zmieniające (P) Dusza ludzka (S) jest jestestwem duchowem (M) — Dusza ludzka (S) nie jest zmieniającem (P)

Nikt z ludzi (M) nie jest nieomylnym (P) — Każdy mędrzec (S) jest człowiekiem (M) — Żaden mędrzec (S) nie jest nieomylnym (P.

80

151

§ 125

Tryb Darii

wzór: wszystkie M są P (Da)
niektóre S są M (ri)
niektóre S są P (i)

Gdy w zakresie przesłanki wyższej (major) cały zakres M, lecz gdy w tym zakresie M mieszczą się tylko niektóre S (minor) przeto konkluzya wypowiada że tylko niektóre S mieszczą się w zakresie P.

E w premissie mniejszej formy i

Unaocznienie jakim sposobem rozumujemy wedle trybu Darii potrzeba nam dwóch rysunków gdyż premissa mniejsza S i M jest rodzajem szczególnym krzyżowania, a ten jak nam wiadomo z § 60 powstaje z dwóch rozmaitych wypadków, jeden gdy orzeczenie M objęte jest w zakresie podmiotu S (ob. § 60 tab 1 fig. 10) drugi gdy w większej premissie i zakresy orzeczenia P i podmiotu S się krzyżują (ob. § 60 tab 2 fig 11).

fig 22

fig 23

Fig 22. uwidocznia tryb Darii w razie pierwszego wypadku

Fig 23 przedstawia tryb Darii gdy zachodzi drugi wypadek.

152 Wszystkie ssaki (M) mają krew ciepłą P – niektóre zwierzęta (S) są ssakami (M) – niektóre zwierzęta żyjące w morzu (S) mają krew ciepłą (P)

Każdy człowiek przestający na swojej doli (M) jest szczęśliwy (P) – niektórzy ubodzy (S) przestają na swojej doli (M) – niektórzy ubodzy (S) są szczęśliwi (P)

Uwaga. Wiadomo z § 60 iż sąd formy i powstaje całkiem sposobem 1° gdy zakres P objęty jest w zakresie S (§ 60 sub 1. fig 10) 2° gdy zakresy S, P się krzyżują, (§ 60 sub 2 fig 11.). Tam niekiedy że w obu tych razach sąd formy i ma to znaczenie że niektóre S są P z tego powodu że inne niektóre S nie są P, a tem samem że z sąda formy i zbadanego z tych dwóch stosunków zakresów spotrzeżnie wynika również sąd formy O. Lecz z tego samego § 60 wiadomo nam również że sąd formy i wynika także ze sądu formy a, a to wtedy gdy dla tego niektóre S są P bo wszystkie S są P, w takim razie sąd S i P nam znaczy że nam wiadomo że przynajmniej niektóre S są P a ale nie nam znaczy przy tem że inne niektóre S nie są P, to jest w takim razie ze sądu i już nie wypływa spotrzeżnie sąd O. – Uważmy atoli iż ze samego brzmienia sądu i nie możemy odgadnąć związku z którego on powstał przeto gdy jest możliwość że on się może zrodzić z formy a, a nie koniecznie spotrzeżnie wtedy z formy a, a nie koniecznie. sprawiamy przynajmniej to że gdy nam z przesłanek trybu wypadnie pod 1. iż przeto też gdy nam z przesłanek wynika konkluzja formy i już z przestajemy na tej konkluzji i nie udając się w to czy nie wynika także sąd O.

Tak się też stało z trybem Darii bo w nim przy tej formie i nie wynika konkluzja formy i – i przy tej formie i w których obstającym wnioski dadzą fig 22 i 23 w których S P się krzyżują (patrz sub 2) zarazem wniosek konkluzji S o P – Sądownie Konkluzja przykładu niektóre zwierzęta żyjące w morzu mają krew ciepłą na obok której sąd niektóre zwierzęta żyjące w morzu (ryby) i odwrotnie niektóre zwierzęta żyjące w morzu nie mają krwi ciepłej – i niektóre zwierzęta mają krew ciepłą żyją w morzu, niektóre zwierzęta żyjące w morzu podobnie i tak przykładzie *

* Uwaga nasza z tem wszystkiem zapamiętana konkluzja i trybu Darii w tej naszej uwadze na przykłady z innych trybów przy których z tej konkluzji formy i nie wiele będzie konkluzji formy i

(B)

Uwaga tamże wszystkie konkluzje formy i wynikające ze sądu

§ 126.

Tryb Ferio.

wzor. Żadne M nie jest P (że)
niektóre S są M – (ri)

niektóre S nie są P (o).

Pośród trybu Ferio gdy cały zakres M jest wytłoczony od zakresu P (major) gdy zaś niektóre S mieszczą się w M (minor) (i mieszczące się w M) te same niektóre S nie mieszczą się w P jak to wyraża konkluzja.

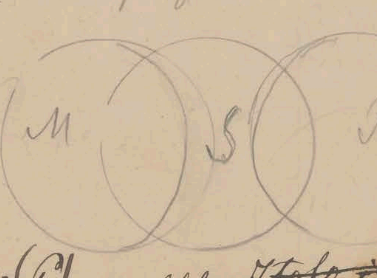
Tryb Ferio wymaga dwóch rysunków gdyż przesłanka mniejsza S i M sądów i powstaje z dwóch związków § 61, * mianowicie: jako wtedy obkaz § 61 w wszelkich wątpliwości formy i gdy orzeczenie M objęte jest w zakresie podmiotu S (ob. 61 sub 1 fig 10) 2 gdy zakresy podmiotu i orzeczenia S, M się krzyżują (ob 61 ad 2 fig 11).

Fig 24 przedstawia nam tryb Ferio gdy sąd i powstaje z pierwszego związku Fig 25 wyraża tryb gdy sąd i powstaje z krzyżowania się zakresów S, M.

Dalszy ciąg wywodu

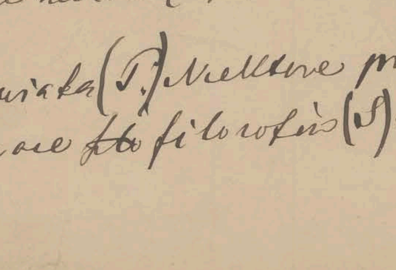
Uważmy w trybie Darii konkluzja formy i może jak widzieliśmy wynikać z skrzyżowania się zakresów i wtedy gdy konkluzja formy i wynika z sądów w takim razie z przeciwstawienia P pod S wynika że konkluzja nie tylko formy i ale również konkluzja formy O. – Gdy atoli przesłanki wcale nie wyrażają z jakiego stosunku zakresów wypływa konkluzja i bo może ona wynikać ze sądu formy a, – Przeto też wzór Darii w konkluzji wykazuje tylko konkluzję formy i – Tą uwaga odnosi się wogóle do wszystkich następujących trybów i w całości do ich wszystkich figur a z konkluzją formy i

fig 24

Oznaczony sąd kreślony i wtedy gdy w którym sąd o ogólnej z formy i

fig 25

Żaden metal szlachetny (M) nie utlenia się (P) – niektóre metale (S) są szlachetne (M) – niektóre metale (S) nie utleniają się (P).

Niedy dzieła geniuszów (M) nie giną dla świata (P) – niektóre prace filozofów (S) są dziełami geniuszów (M) – niektóre prace filozofów (S) nie giną dla świata (P)

Dotąd odczytałem Panu Edmundowi d. 13 Stycznia 874.

Figura II

§ 127

Prawidła figury drugiej

wzór P — M
S — M
―――――
∴ S — P.

Z tego wzoru wypływają dwa prawidła

1. Una negans esto;
2. Major vero generalis

ad 1 Jedna z przesłanek musi być przecząca. —

~~Jakoż gdyby~~ Jakoż gdyby obie przesłanki były twierdzące, toby znaczyło, iż ~~tak~~ zakres pojęcia P ~~~~ a zarazem zakres pojęcia S ~~~~ mieści się spólnie w zakresie pojęcia średniego M ~~które~~ w obu przesłankach jest oznaczonego — w takim razie nie widzielibyśmy jednak ~~~~ stosunku zakresów S i P — Bo nawet ~~z pewnością, jaka tych zachodzi z pewnością~~ ~~to jest stosunek~~

wzajemny pojęć S, P. — Bo nawet

bez rysunku ~~łatwo nam wyobrazić sobie~~ ~~~~ ~~zakresów M~~ ~~~~ zakresów tych ~~~~ ~~stosunek~~ ~~które by~~ ~~mogą~~ ~~być~~ S. P — mogłyby naprzód ~~~~ mniejszy — Jakoż

naprzód zakres S może być objęty w zakresie P, a w takim razie ~~~~ konkluzja byłaby S a P;

mogłyby jako w obrębie zakresu M ~~~~ przeciwnie się do siebie mają zakresy ~~~~ (koła) P, S —

albo też oba te zakresy mogą ~~mogłyby~~
nawzajem się wyłączać a wtedy wynikałby
zad S e P, albo zakres S ~~byłby~~ wewnątrz będą
objęty w zakresie S a wtedy ~~wiadomości~~
~~zad zad~~ świadczyłyby się zady S i P
wraz S o P, albo nareszcie oba
zakresy mogłyby się krzyżować i wynikałyby takie sądy
z których związku ~~wszystkich~~
~~tylko~~ sądy S i P, S o P.–

~~Jeżeli zatem twarze gdy S wraz P~~
Jeżeli więc zważę gdy S wraz P
mieszczą się wspólnie w zakresie M
konkluzyje mogą ~~się powstać~~ mieć
wszelkiej formy zdania (a, e, i, o)
~~zatem~~ wiadomo żadna z nich niekoniecznie pewną to jest ~~stanowczą~~ niezbędną
~~...~~ z tego wynika że ~~obie~~ we wnioskach
drugiej figury obie przesłanki nie
mogą być twierdzące, obie jedno
~~musi być twierdzą~~ z nich ma być
to jest albo formy e albo formy o
przeczącą – to jest że ~~przyjąć porządnie~~
jedno ~~zdanie sąd~~ z pojęć konkluzyi (albo S albo P)
~~musi~~ ma być objęte w zakresie pojęcia
średniego M (a tak utworzy się
przesłanka twierdząca) a drugie zaś
pojęcie konkluzyji (albo S albo P)
winno być wyłączone ze zakresu
pojęcia M ~~... tylko ...~~
taki jest wniosek rozumowania
bowiem następujące, jeżeli jedno
~~pojęcie~~ (S) objęte jest w zakresie
drugiego pojęcia (M), więc to
pojęcie (S)

(to jest tylko tego drugiego
pojęcia ma się ~~...~~ mieścić
poza zakresem M – a tak
utworzy się ~~sąd przeczący~~ przesłanka
przecząca)

jest wyłączone od wszelkich form innych pojęć które nie są objęte wielkości M — Jeżeli zaś pojęcie (S) wyłączone jest od zakresu drugiego pojęcia (M) więc tem samem wyłączone jest od wszelkich pojęć które objęte są zakresem pojęcia (M) —

ad 2. Drugie prawidło drugiej figury stanowi iż premissa większa musi być sądem ogólnym zatem kwestyi formy albo a, albo e. Zatem że premissa większa nie może być formy ani i, ani o.

[illegible]

i a, i o, e i, o a, i e, i a, o i — Jednakże i znosi się według prawidła IV §117 i o uzasadnienie ogólnego prawidła

Należy więc jeszcze dowieść że tryby o a nie nadają się do figury II — Jeżeli w trybie w którym Przesłanka wszystkie S są M wszystkie S mieszczą się w M wtedy też niektóre P które wyłączone są od M (major) będą też wyłączone od S, a zatem te same niektóre P nie są S —

[Dla uzasadnienia tego prawidła okażemy iż żaden tryb nie nadający się do figury II w którym premissa większa jest formy albo i albo o, a przytem mniejszy na względzie pojęć (lub I) nie odpowiada prawidłu 1. że wadliwie jedna z dwóch premis musi być sądem przeczącym to jest albo formy e albo formy o — Uważając przeto zarazem oba te prawidła takowo odgadniemy że tryby które nie nadają się do figury drugiej i których nieprzydatności wykazać nam wypada — Temi trybami są i i o, e o i, o a — Jednakże i e znosi się według ogólnego prawidła IV §117, i o według ogólnego prawidła III §116 należy…

156

Z owego trybu a^{o} zastosowanego do figury II

konkluzya niektóre P nie są S

atoli jest niedozwolona bo z konkluzyi nie wychodzi sąd i sąd być P–S od S–P.

Konkluzya ta otrzymana jest żadnym trybem o który jak wiemy z § 61 nie może być odwrócony

z przyczyny iż sąd PoS odwrócony nie może wyrażać formy a tem samem staje się wątpliwy na S–P.

Jakoż sąd PoS wynika

z prawdziwego stosunku zakresów podmiotu S i orzeczenia P

sąd Gdy zakres S objęty jest całkowicie w zakresie P, w tedy owe niektóre P które nie są S są poza zakresem S nie są S ale w tedy wszystkie S są P. Sąd PoS występuje w tedy

(jak wiemy z § 61 1, 2, 3)

1. Sąd PoS powstaje ze stosunku gdy zakres S objęty jest w zakresie P, a zatem gdy wszystkie S są P – w tedy nie są S niektóre P które mieszczą się poza zakresem S.

2. Sąd PoS tworzy się ze stosunku krzyżowania się zakresów, to jest w tedy gdy tylko jest P i S, oraz S i P, niektóre SoP

3. Sąd PoS występuje na ze sądu bo stosunku w którym zakresy S, P nawzajem się wyłączają w którym żadne P nie jest S, a żadne S nie jest P.

Gdy więc trybu a^{o} zastosowany do figury drugiej

Otóż nadaje się do oznaczenia pewnego konkluzyi S–P zatem z niej wniosek czyli wniosek–

Potwierdza się przeto drugie prawidło figury drugiej stanowiące że w tej figurze przesłanki wielka mała i osobne zakres formy a, albo e.

§ 128

Tryby figury drugiej.

~~Gdy jedna z przesłanek jest przecząca a przesłanka większa ogólna według § 127 więc nam tu przez się wynikają tryby przydatne dla figury drugiej~~

Z dwóch prawideł figury drugiej podanych w § 127 wynika że są tylko cztery tryby nadające się do tej figury

1. Tryb $\begin{matrix}a\\e\\e\end{matrix}$ Camestres, 2. $\begin{matrix}a\\o\\o\end{matrix}$ Baroco

3. $\begin{matrix}e\\a\\e\end{matrix}$ Cesare, 4. $\begin{matrix}e\\i\\o\end{matrix}$ Festino.

Spostrzegamy że konkluzya we wszystkich tych czterech trybach figury II jest zawsze przeczącą bo albo e, albo o. ~~a to stosownie do~~ a to z powodu iż jedna z przesłanek jest przecząca (ob. § 118. uw 2.) Jak konkluzya przecząca jest charakterystyczną figury drugiej.

§ 129

Tryb Camestres

Wszystkie P są M (Cam)
Żadne S nie jest M (es)

Żadne S nie jest P (tres)

To znaczy że gdy cały zakres P (major) mieści się w zakresie M a gdy w zakresie M nie mieści się żadne S (minor), więc też żadne S nie mieści się w P. — To rozumowanie przedstawia fig. 26.

Do pana Edmunda co do ⊕ tych dwóch przykładów, przykład o barwie położyć na drugiem miejscu drugi na pierwszem

fig 26.

Pan Edmund zmienił porządek ⊕

Wszelka barwa (P) jest widzialną (M) — Żaden dźwięk (S) nie jest widzialnym (M) — żaden dźwięk (S) nie jest barwą (P).

Każde jestestwo materyalne (P) jest podzielne (M), Żadne jestestwo duchowe (S) nie jest podzielne (M) — Żadne jestestwo duchowe (S) nie jest materyalne (P).

§130

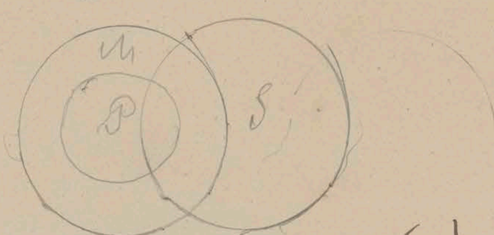
Tryb Baroco

[illegible] wszystkie P są M (Ba)
niektóre S nie są M (roc)

Niektóre S nie są P (o).

Jakoż gdy wszystkie P mieszczą się w zakresie M (major), a gdy w tem M nie mieszczą się niektóre S (minor), więc (zatem) niektóre S nie są P.

fig 27

ob. fig. 27

Kto chce zostać uczonym (P) powinien być pracowitym (M) – niektórzy uczniowie (S) nie są pracowici (M) – niektórzy uczniowie (S) nie zostaną uczonymi (P).

Wszystkie gwiazdy stałe (P) świecą własnem światłem (M), niektóre ciała niebieskie (S) nie świecą własnem światłem (M) niektóre ciała niebieskie (S) nie są gwiazdami stałemi (P).

§131

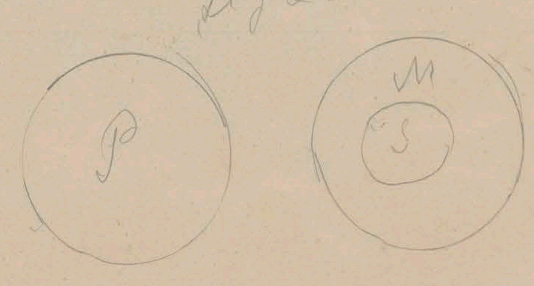
Tryb Cesare

Żadne P nie jest M (ces)
wszystkie S są M (ar)

Żadne S nie jest P (e).

Gdy cały zakres P wyłączamy od M (major)
a gdy w niem M mieszczą się wszystkie S (minor)
zatem też wszystkie S wyłączone są od P, to jest żadne S nie są P.
(jest to [illegible] [illegible] wedle Camestres).

fig 28

ob. fig. 28

Żadnemu kłamcy (P) nie wierzą (M) – każdemu uczciwemu człowiekowi S wierzą (M) – żaden uczciwy człowiek (S) nie jest kłamcą (P).

Żadna ryba (P) nie ma krwi ciepłej (M) – każde zwierzę ssące (S) ma krew ciepłą (M) – żadne zwierzę ssące (S) nie jest rybą P.

85 ~~150~~

§ 132

Tryb Festino

Żadne P nie jest M (Fes)
Niektóre S są M (ti)

Niektóre S nie są P (no)

~~Gdy bowiem mieści~~ Gdy zakres M nie mieści w sobie żadnego P (major) a gdy niektóre S (minor) mieszczą się w M, więc też te same niektóre S nie mieszczą się w P.

Gdy przesłanka mniejsza S i M, jest sądem szczegółowo twierdzącym a ten jako mniejszy [illegible] i § 60 powstaje z dwojakiego związku [illegible] sądów wzajemnie określonych, więc też wszystkie wzięte dla tego trybu Festino dwóch wypadków

~~jest to Rola mniejszej [illegible] S i P ale o ten ze [illegible] mniej nie [illegible] (ob przyp. do § 125)~~.

1° fig 29 przedstawia ~~[illegible]~~ ten związek zakresów podmiotu i orzecznika gdy zakres orzecznika M objęty jest w zakresie podmiotu S (§ 60 ust 1. fig 10.) według tego wynika wyraźnie kiedy żadne S nie jest P, ale gdy żadne S nie są P, więc i niektóre S nie są P.

Swoszczyzad i

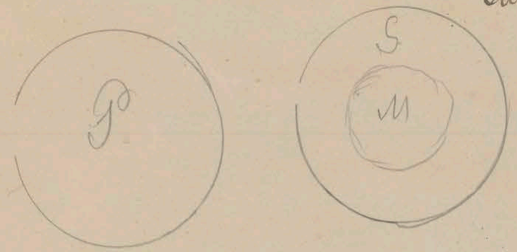

fig 29

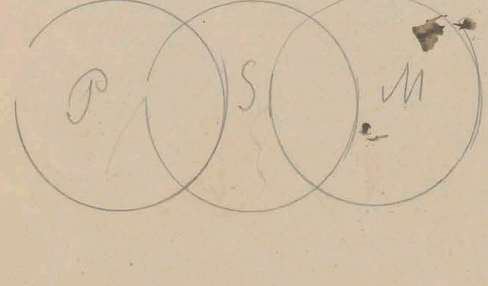

fig 30

2° fig 30 wyraża ten związek zakresów twierdzący podmiotu S i orzecznika i gdy zakresy M się krzyżują (ob § 60 ust 2 fig 11) (ob przyp. do § 125)

Przykład do 1go związku – Żaden z tych człowiek (S) nie ma spólnego sumienia (M) – wielu ludzi (S) ma spólne sumienie (M) wielu ludzi (S) nie są [illegible] ludźmi (P.)

d. 2go związku Żaden ~~zarozumiały~~ człowiek zarozumiały (P) nie jest wielkim człowiekiem (M) – niektórzy Grecy (S) byli wielkimi ~~ludźmi (M)~~ niektórzy Grecy (S) nie byli zarozumiałemi (P.)

160

Figura III

§133

Prawidła figury trzeciej

wzór M — P

M — S

S — P.

Z tego wzoru wynikają prawidła

1. Sit minor affirmans,
2. Conclusio particularis

ad 1. Premisa mniejsza ma być zawsze twierdzącą ~~więc~~ więc albo formy a albo formy i — Premisa mniejsza nie może być ani formy e ani formy O. O-O

Jakoż gdyby premisa mniejsza M—S była formy e zatem premisa większa musiałaby być twierdzącą (~~według pr. II~~) gdyż z dwie premiss przeczących nie stoi konkluzji — Tak zaś premisa (według pr. II §115) — Tak zaś premisa większa twierdząca nie może być formy i nie stoi ~~bo według pr.~~ bo byłby i e konkluzji jak to widziny z pr. II §117 — Zatem w każdym razie gdyby ~~jeśli~~ premisa mniejsza była formy e, premisa większa M — P musiałaby być formy a.

Podobnie też gdyby premisa mniejsza M — S była formy o, większa musiałaby być twierdzącą, nie mogłaby ~~wcześniej~~ być formy i, bo dwa razy szczegółowe nie utworzą konkluzji a zatem gdyby premisa mniejsza była formy o większa M — P musiałaby być formy a

O-O

Jakoż mamy i według premisa większa może wypowiadać że M a P albo że M e P, albo że M i P albo że M o P. a we wszystkich razie co tylko ~~razem~~ premisa większa wypowie o pojęciu średniem M to tylko ~~o części~~ odnosi się do S o ile ~~to~~ S samo to S zostaje w stosunku z pojęciem średniem M, to jest o ile ~~to~~ ~~M~~ w premisie mniejszej M — S, S jest wziętym z M ~~tak mieści się~~ ~~a tem razem~~ ~~premisa~~ ~~mniejsza ma być~~ ~~albo całkowicie~~ a zatem to jest o ile w tem pojęciu S albo całkowicie albo częściowo mieści się M, to jest o ile premisa ~~mniejsza~~ M — S jest albo formy a albo formy i — Zatem premisa mniejsza musi być twierdząca —

ad 2. Drugie prawidło figury trzeciej stanowi iż w każdym razie konkluzya ma być sądem szczegółowym — To prawidło nie jest w ściślejszem znaczeniu prawidłem ale raczej wypowiada jak bywa zasadniczo wynik rozumowania wedle trzeciej figury — jednak dla wyjaśnienia rozbierzemy także to tak zwane prawidło —

Uważmy że wedle figury trzeciej mogą zachodzić dwa przypadki: a) albo premisa większa jest twierdząca (bo co do premisy mniejszej tej mniejsza jest zawsze twierdząca wedle prawidła pierwszego tej figury) — b) albo premisa większa jest przecząca —

ad a) Gdy premisa większa (M—P) jest twierdząca wtedy rozumowanie nasze jest następujące — i premisa mniejsza (M—S) także twierdząca wyraża że zakres podmiotu M (albo całkowicie albo częściowo) mieści się w zakresie tej premisy S, lecz jako w zakresie S, więc ten zakres podmiotu M jest więc mniejszy od zakresu orzeczenia S, a tem samem zakres M zajmuje sobą tylko jakąś część zakresu pojęcia S, to jest zakres pojęcia M zajmuje sobą tylko niektóre S,

162

wyliczonemi stosunkami zakresu przez ~~...~~ że=

dnięgo M zamyka w sobie tylko nie=

które S — ~~jeż~~ gdy zaś sąd ścięty M—P wypo

wiada że zakres M (albo całkowicie

albo częściowo) mieści się w zakresie

P, wtedy owa pewna ilość razem z tem

zakresem M mieści się mnożą ~~te~~ w tem P, ~~z~~

że niektóre S które zamknięte są w M są.

z tego wynika że, ~~zatem~~, niektóre S są P

~~zamknięte~~

~~ad 6, Podobnie jak~~

Spostrzegamy przeto że ~~...~~

~~...~~ pojęcia S, P mają ~~...~~ części

~~...~~ jakąś część

~~...~~ swoich całkowitych

wspólną, bo tę część która mają wspólną

zakresach jest zajęta przez zakres M, —

ad 6. Podobnie rozumowanie należy

gdy przesłanka M—P ~~...~~ jest przecząca

to jest gdy ta przesłanka uważa że

~~albo~~ zakres M albo całkowicie ze zakresu P.

albo w pewnej części jest wyłączony (wedle przesłanki mniejszej)

Jeżeli zaś gdy ~~...~~ zakresu

~~zamiast~~ (jak to w niektórych) zamyka tylko

niektóre S, a ~~zatem~~ gdy wedle

przesłanki większej M zostanie

~~...~~ ze zakresu P, zatem ~~...~~ owe nie=

które S ~~...~~ mieszczą się w M ~~...~~ są wyłączone (razem z tem M)

~~wyłączone~~ ze zakresu ~~...~~ P, z czego wynika ~~...~~

~~...~~ że niektóre S nie są P.

Nam przyszło wyjaśnienie

tu z dwóch co prawidłami

dalszy ~~...~~ rozwój

... niektórzy ~~...~~ figury trzeciej

~~mniejsza przesłanka jest twierdząca ilości (a, i) a przesłanka większa ... ilości i ... jakości (a, e, i, o).~~ —

§ 134

Tryby figury trzeciej

Stosownie do prawideł figury trzeciej § 133 wyprowadzamy tryby tej figury; są one następujące:

1° (a a i) 1 a a i Darapti, ~~e a Felapton~~ 3 e a o Felapton
2 a i i Datisi
4 e i o Ferison, 5 i a i Disamis
6 o a o Bocardo. ‡

‡ Spostrzegamy że wszystkie trzy tryby figury trzeciej mają konkluzyą szczegółową, to jest właśnie charakterystyka wniosków według figury trzeciej — (ob. 133 prawidło drugie conclusio sit particularis)

§ 135.

~~wszystkie M~~

Tryb Darapti

wszystkie M są P (Da)
wszystkie M są S (rap)
niektóre S są P (ti)

Gdy cały zakres M mieści się w S (minor) ~~gdy więc tylko część~~ zakresu S, jest przy tym zakres M, to jest tylko w zakresie M mieszczą się tylko niektóre S (ob. § 133) a gdy zarazem ~~[illegible]~~ cały M mieści się w P (major) przeto zarazem ~~[illegible]~~ z tem całym M mieszczą się w P te niektóre S które zamknięte są w M, te niektóre S [illegible] wypada zakresowi M.

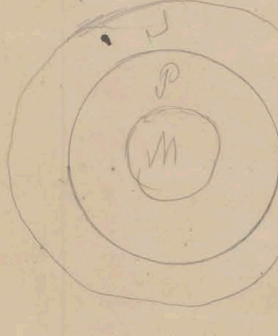

fig 31

Fig 31 wyjaśnia ten tryb gdy konkluzya formy i powstaje z pierwszego ~~[illegible]~~ zdania ~~[illegible]~~ zakresowi [illegible] zarazem z ... ~~[illegible]~~ § 60 nr 1 fig 10. to jest gdy ~~[illegible]~~ podmiot ~~[illegible]~~ jest w zakresie ... z tego samego zdania ... wyrażona ‡

‡ Konkluzya do P, ale ona nie widna z samych przesłanek — mowa w § 60

164

fig 32

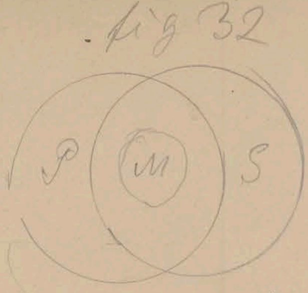

Fig 32 przedstawia ten tryb gdy konkluzya powstaje z łączenia mniejszego zakresu S, P. ob. § 60 nb 2 fig. 11. Również i tutaj wszystka konkluzya jest o P, albowiem zakres każdej z nich może sama przemienny, Spostrzegamy jeśli to w obu razach M jest częścią wspólną zakresów P oraz S

~~Przykład~~ Do fig 31. wszystkie melodye (M) są wzruszającemi (P) niektóre skalki (S) są wzruszającemi wszystkie melodye (M) są szalkami (S) wzruszeniem (P)

Do fig. 32 wszystkie dzieła doskonałe (M) są użyteczne (P) — wszystkie dzieła doskonałe (M) są przyjemne (S) niektóre rzeczy przyjemne (S) są użyteczne (P). ~~ob. przykł.~~ kiedyś w trybie Darapti M, S, P byłyby pojęciami równoważnemi mianowicie trzy ... by formy a kiedy w tekście ... to konkluzya i nie zostaje poświadczona, bo ... zatem raz konkluzya niektóre S są P, bo wszystkie S są P, ob. przypis do § 123

§ 136

Tryb Datisi

wszystkie M są P. (Da)
niektóre M są S (tis)
niektóre S są P. (i)

Jakoż gdy wszystkie M są P a tylko niektóre S są M, to jest te niektóre S

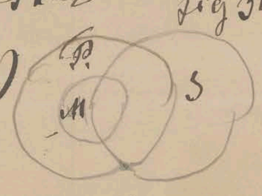
Jakoż gdy niektóre M są S, wiedząc nadawczo (convers. simplex) niektóre S są M, ~~więc~~ to jest niektóre S mieszczą się w M, gdy zaś M mieści się w P więc też owe niektóre S mieścić się muszą w P, zatem niektóre S są P.

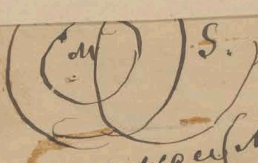
[Gdy premissa mniejsza M—S jest formy i a dlatego powstaje dwojakim sposobem zatem tryb Datisi wymaga dwóch rysunków

a) fig 33 jest tym związkiem gdy M i S powstaje z powodu iż zakres S objęty jest zakresem M (§ 60 nb 1) z tego to wniosku wynika w prawie takim sądzie orzeczenie konkluzya S a P, ale wiemy że ~~takie sąd~~ a także takie S i P

b) fig 34 przedstawia związek gdy premissa mniejsza M—S formy i powstaje z krzyżowania zakresów M, S. (§ 60 nb 2)

fig 34.

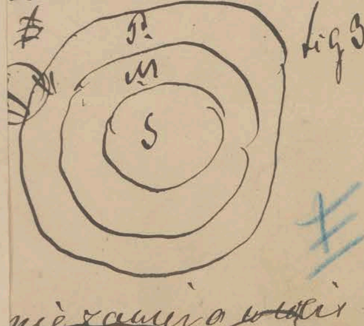
Do fig 33 każde zwierzę ssące (M) jest kręgowcem (P) niektóre zwierzęta ssące (M) są łowcami (S) — niektóre ~~kręgowce~~ łowy (S) są kręgowcami (P)

Tutaj sąd i powstaje ze sądu a bo wszystkie łowy (S) są kręgowcami P, ~~bo~~ gdyż cały zakres S objęty w zakresie P.

Do fig 34. każdy przestający na małem (M) jest szczęśliwym (P) niektórzy przestający na małem (M) są ... (S) — niektórzy ... (S) są ~~szczęśliwymi~~ P.)

ob. przypis do § 125.

fig 33

Dotąd poprawiono

164

fig 32

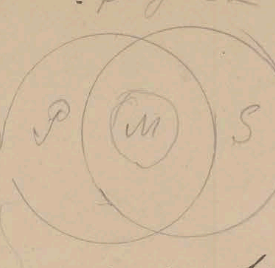

Fig 32 przedstawia ten tryb gdy konkluzya powstaje z tłumaczenia się zakresów S, P. ob. § 60 nad fig. 11. Pomimo i tutaj wszystko do P ale planem zdań formy O nie można, same pojęciowy [wyłącznie] spostrzegamy jak to w obu razach M jest częścią wspólną zakresów P oraz S.

~~Przykłady~~ Do fig 31. wszystkie wieloryby (M) są zwierzętami ssącemi (P) wszystkie wieloryby (M) są ssakami (S) niektóre ssaki (S) są zwierzętami ssącemi (P)

Do fig. 32 wszystkie ciała doskonałe (M) są wyłączne (P) - wszystkie ciała doskonałe (M) są przyjemne (S) niektóre rzeczy przyjemne (S) są wyłączne (P). ~~ob. przykł.~~

Uwaga: Gdyby w trybie Darapti M, S, P były pojęciami równoważnemi, wtedy konkluzya wyniknęłaby formy a, lecz w takim razie konkluzya i nie byłaby fałszywa, bo ~~nie każdy~~ [illegible] razie niektóre S są P, bo wszystkie S są P, ob. przypis do § 123

§ 136

Tryb Datisi

wszystkie M są P. (Da)
niektóre M są S (tis)
niektóre S są P. (i)

Jakoż gdy wszystkie M są P, a tylko niektóre S są M, to jest te niektóre S

Jakoż gdy niektóre M są S, wtedy też nadewszystko (convers. simplex) niektóre S są M, ~~wtedy~~ to jest niektóre S mieszczą się w M, gdy ~~a~~ całe M mieści się w P, więc też owe niektóre S mieścić się muszą w P, zatem niektóre S są P.

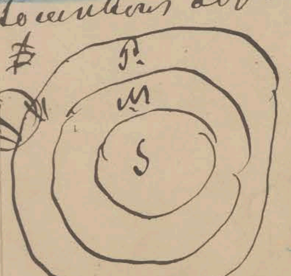
[Gdy przesłanka mniejsza M — S jest formy i ~~a~~ a dlatego powstaje dwojakim sposobem [illegible] zatem tryb Datisi wymaga dwóch rysunków

a) Fig 33 jest tym rysunkiem gdy M i S powstaje z powodu iż zakres S objęty jest w zakresie M. (§ 60 nad 1) Z tego stosunku wynika wprawdzie konkluzya S a P, ale wiemy że w takim sądzie ~~[illegible]~~ a także S i P

[illegible] ... zostania rysunku gdy przesłanka

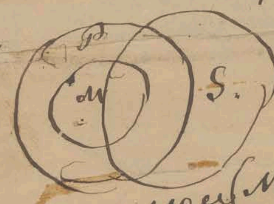
to mniej wszystko ... S a P ... samo ... przesłanka mniejsza M–S ... formy i a ten ... rysunkiem, zatem ten ... wymaga dwóch rysunków ... S objęty jest w zakresie ... konkluzya odpowiada

fig 33

~~Sa nie zawiera więcej~~

fig ~~N~~. 34 fig 34 88

Do fig 33 każde zwierzę ssące (M) jest kręgowcem (P) - niektóre zwierzęta ssące (M) są lwami (S) - niektóre ~~[illegible]~~ lwy (S) są kręgowcami (P)

Tutaj sąd i powstaje z sądu a bo wszystkie lwy (~~S~~ S) są kręgowcami P ~~Ba~~ gdyż ~~wszystkie~~ cały zakres S objęty w zakresie P.

Do fig 34. każdy przestający na małem (M) jest szczęśliwym (P) niektórzy przestający na małem (M) są mędrcami (S) - Między mędrcami (S) są ~~[illegible]~~ szczęśliwi P.)

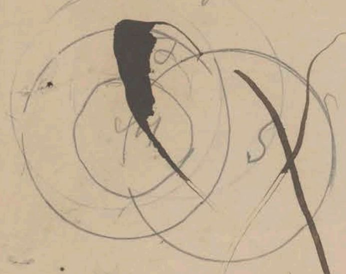
ob. przypis do § 125.

Dotąd poprawiono

21 875
I

16 5

fig 33

Niedokładny [illegible] E. d. 27/I

dotąd poprawione

d. 21/I 875.

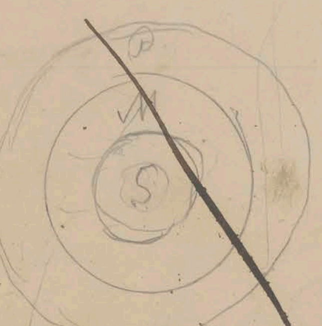
[illegible] d. 25/I

poprawione do str ~~172~~ 180 incl.

innych niektórych S. w tym przypadku konkluzya: niektóre S są P będzie mylna, bo sformułowanie że tylko niektóre a nie zaś wszystkie S są P. [Ten przypadek przedstawia fig 33

b) albo może mieć miejsce ten stosunek iż w owej części zakresu M mieszczą się wszystkie S, to jest cały zakres S. w takim razie gdy cały zakres M mieści się w P (co do przemiany większej) więc też razem z tym zakresem M mieszczą się także wszystkie S w zakresie P a zatem ~~[illegible]~~ byłaby konkluzya zatem wszystkie S są P ważna atoli i ~~[illegible]~~ że sąd i mowa mieć i [illegible] gdy wszystkie S są P więc i niektóre S są P zatem sąd i mowa [illegible] wyrażony sąd a ~~(ob. fig 34~~

fig 34

Do fig 33 Każdy przestający na małe (M) jest szczęśliwy (P) niektórzy przestający na małe (M) są [illegible] uczonemi S niektórzy uczeni (S) są szczęśliwi (P)

do fig 34 – Każde miejsce [illegible] (M) jest ograniczone P – niektóre [illegible] (M) są [illegible] (S) niektóre [illegible] są ograniczone (P) (bo wszystkie [illegible] S są ograniczonemi P).

§ 137

Tryb Felapton

Żadne M nie jest P (Fe)
wszystkie M są S (lap)

niektóre S nie są P (ton)

166

Gdy wszystkie M są S nie naodwrót niektóre S są M (to jest więcej zakresu S mieści w sobie), a gdy cały zakres M wytrwany od zakresu M, więc zaraz z tym zakresem M wytrwane są ze zakresu P że niektóre S które mieszczą się w sobie przeto wszystkie które niektóre S nie są P.—

Przy tem Telapton odpowiada

1° figura 35, gdy konkluzya będzie sądem O powstaje w ten czas gdy zakres P objęty w zakresie S jak to okazuje § 61 tab. 1. fig 10

2° figura 36 gdy konkluzya O powstaje ze skrzyżowania zakresów S, P § 61 tab. 2 fig 11

3 figura 37 gdy konkluzya formy O wynika ze sądu formy e, to jest gdy dlatego niektóre S nie są P bo żadne S nie jest P.— § 61 tab 3 fig 9.

fig 35

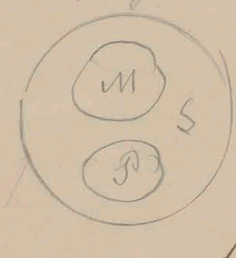

fig 36

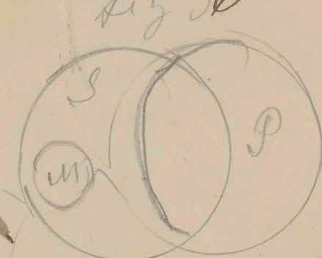
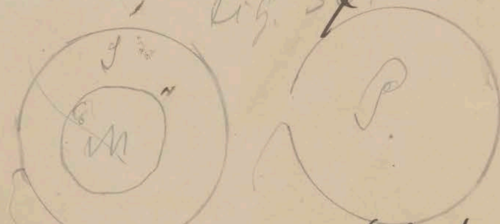

fig. 37

ad fig. 35 Żadne wieloryby (M) nie składają jaj (P).— wszystkie wieloryby (M) są kręgowcami (S) — niektóre kręgowce (S) nie składają jaj (P)

ad fig 36 Żadne kamienie drogie (M) nie są organizmem żyjącym (P) wszystkim kamieniom drogim (M) przypisywano niegdyś znaczenie cudowne (S) niektóre przedmioty, którym przypisywano niegdyś znaczenie cudowne (S) nie są organizmami P.

ad fig. 37 Żadna roślina (M) nie jest minerałem, P. wszystkie rośliny (M) są organizmami S, niektóre organizmy S nie są minerałem (P) (bo żaden organizm S nie jest minerałem P.).

§138

Tryb Ferison

Zadne M nie jest P (Fe)
niektore M są S (ris)

Niektore S nie są P (on)

Gdy ...

Tryb Ferison

Zadne M nie jest P (Fe)
~~niektore M są~~
niektore M są S (ris)

Niektore S nie są P. (on)

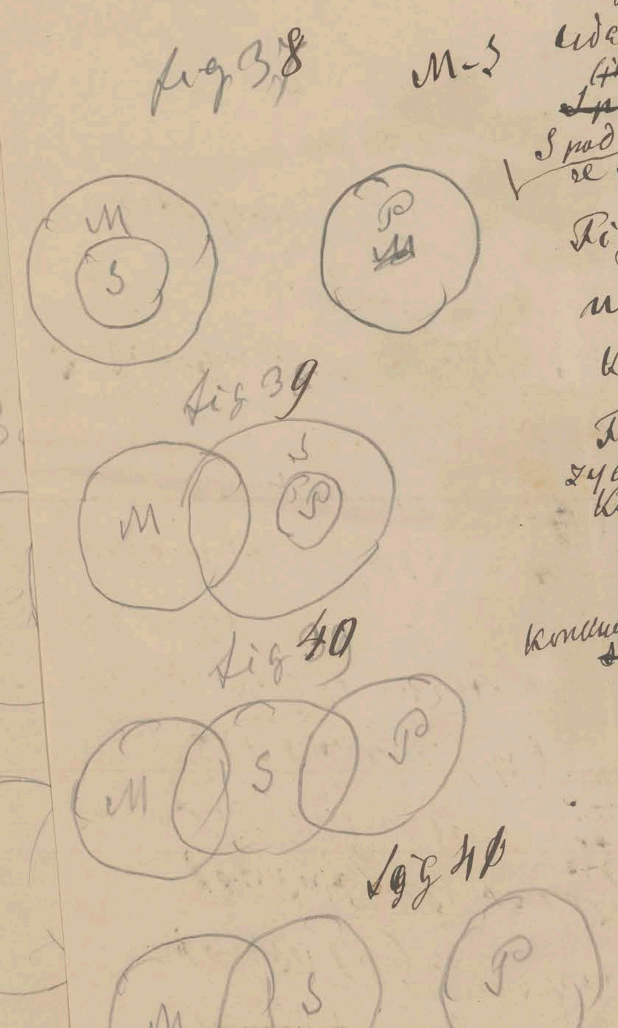
Gdy niektore ~~M są~~ M są S, i gdy nawzajem (na zasadzie odwrocenia wprost) niektore S są M, to jest niektore S mieszczą się w M, a gdy cały zakres M wyłączony jest ze zakresu P a zatem razem (są te zakresu S) ~~(od S)~~ i tem całem M wyłączone ~~są~~ że (niektore S ktore się mieszczą ~~w~~ ~~a zatem~~ w M, a zatem niektore S nie są P.

Fig 38 uwidocznia nam stosunek gdy wniosek uniwersalny przeczący wynika z poduniesienia ogólnej formy i powstaje z podporządkowania ~~S pod M~~ ~~(jako ...)~~ ~~pod M (jako osobnik) a spotrzeżenie ... S ... P ...~~ S pod M (jako nadrzędnik) a spotrzeżenie że niektore S do P powstaje ze sądu S e P.

Fig 39 Gdy premisa uniwersalna formy i stwarza się odmiennie S o P powstaje z podporządkowania ~~S, ...~~ zakresów ~~M S~~ M S, a krzyżowania P pod S, ~~...~~ zakresy

Fig ~~40~~ 39 Podobnie i takiej M S się krzyżuje, a krzyżowanie się zakresów S, P i spotrzeżenie zya S o P rodzi się wniosek z ~~krzyżuje się wniosek S, P.~~

Fig 40 Niektore M S się krzyżuje, ale ~~gdy~~ a spotrzeżenie ~~...~~ jest konkluzja S o P wynika ze sądu S e P ~~sąd~~ ~~niektore S nie są P, bo S e P.~~

Do ~~fig~~ fig 38 Zaden wyskoczek (M) nie jest godny ~~P~~ szacunku (P) niektore wyskoczki (M) ~~są ... ze ...~~ ~~są pozbawieni chciwości (S)~~ ~~Niektore ...~~ ~~sprawy~~ chciwości S nie ~~są god~~ pochodzą z nadużycia zaufania (S) – Niektore sprawy ~~pochodzenia nadania~~ będące nadużyciem zaufania (S) nie są godne szacunku (P) (bo zadne S nie są P)

Do fig 39 – Zadne dzieła ~~natury~~ człowieka (M) nie są dziełami natury (P). Niektore ~~zasługują~~ są podziwienia godne (S) podziwienia godne (S) ~~są pięknie~~ ~~(S)~~ – Niektore dzieła ~~piękne~~ ~~(S)~~ człowieka (M) ~~są piękne~~ nie są dziełami natury (P.)

Do fig ~~40~~ 39 Zaden barbarzyńca (M) nie porusza się nawiasem (P) – Niektorzy barbarzyńcy (M) ~~...~~ są mieszkańcami Ameryki (S) – Niektorzy mieszkańcy Ameryki (S) nie poruszają się nawiasem (P.)

Do fig 40.

Zaden Grek (M) nie był angielski (P) niektorzy ~~byli ...~~ Grecy (M) byli poetami (S) niektorzy poeci (S) nie byli ~~...~~ (S) ~~nie~~ angielskimi (P).

168

do fig 37. Żadne drzewo liściaste M nie jest drzewem natury P – niektóre drzewa liściaste S które drzewa liściaste M są wielkie S nie są drzewami natury P.

do fig 38. Żaden barbarzyniec M nie poważa oświaty P – niektórzy barbarzyńcy M mieszkają w Ameryce S – niektórzy Amerykanie S nie poważają oświaty P.

do fig 39. Żaden szczery szlachetny M nie czyni marnie P – niektórzy szlachetni M dbają o ukrycie S – niektórzy szczerzy dbający o ukrycie S nie czynią marnie P.

§139

Tryb Disamis

niektóre M są P (Dis)

wszystkie M są S (am)

niektóre S są P (is).

Gdy wszystkie M są S, zatem przez ogarnia niektóre S przez zakres M więc te same niektóre S przez zakres wedle mniejszej

Gdy wszystkie M są S, to jest każde M jest S, więc też każde z tych niektórych M które są P wedle mniejszej przesłanki są S

zatem niektóre S są P

Gdy każde M jest także przyczyną S, więc też każde z tych niektórych M które (major) w zakresie P jest mieszczą się w zakresie S (minor) także takiem S

a zatem niektóre S mieszczą się w zakresie P

czyli jak wyraża niektóre S są P

fig 42

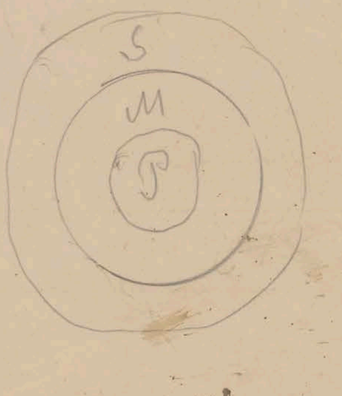

fig 40

Fig 43

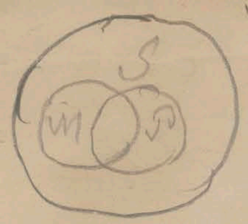

Fig 44

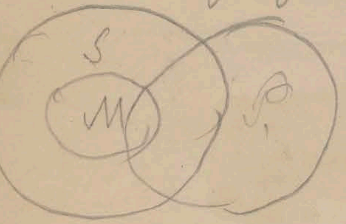

Fig 42 wyraża stosunek gdy premissa niektóra i pozostaje z podporządkowaniem P pod M. z podporządkowaniem P pod S. S i P

Fig 43. Gdy zakresu M i P się krzyżują a obejmuje objętość S P do S.

Fig 44 Podobnie M, P się krzyżują oba również S i P się krzyżują — (ob. przyp. do § 125)

Do fig 42 niektóre ssaki (M) są lwami (P), wszystkie ssaki (M) są zwierzętami (S) — niektóre zwierzęta (S) są lwami (P)

Do fig 43. Niektóre rośliny (M) są jadalne (P).
Wszystkie rośliny (M) są płodami natury (S)
niektóre płody natury (S) są jadalne (P).

Do fig 44 Niektóre rośliny (M) są trujące (P)
Wszystkie rośliny (M) są organizmami (S)
niektóre organizmy (S) są trujące (P)

§ 146

Tryb Bocardo

Niektóre M nie są P (Boc)
Wszystkie M są S (ar)
Niektóre S nie są P (do.)

Wniosek ten jest podobnie jak według Disamis § 139. Gdy wszystkie M są S, to jest gdy każde M jest także S, (minor) a gdy niektóre M wyłączone są ze zakresu P, więc też każde z tych niektórych M będąc także S wyłączone jest ze zakresu P a zatem niektóre S nie są P.

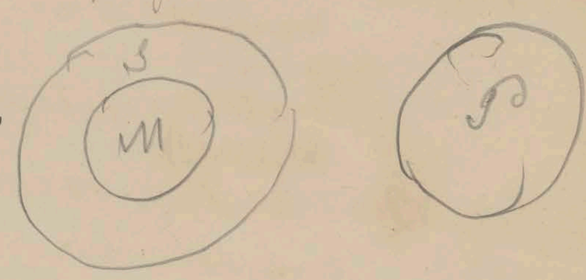
✝ ze zakresu P, więc też każde z tych niektórych M będące także S wyłączone jest ze zakresu P, a zatem niektóre S nie są P.

170

Co do rysunków mojszych uwaomić przestawienie konkluzji [illegible] sądem w Bocardo sądem zasadowo przeciwnym, przyjmowanym jako sąd formy O w § 61 radzić się na zasadzie [illegible] tylko rysunku figur 10 i 11 które unaocznią także przestawienie sądu formy i — a tem samem figury które nam unaocznią radzenie ci konkluzji formy i według Dorouis to jest figury 41, 42, 43, ; uwidocznią nam również radzenie ci konkluzji formy O w Bocardo, z których widzimy iż * tu należy nam na względzie mieć jeszcze zakresów

Lecz uważamy gdy sąd (jak wiemy z § 61 sub 3) powstaje jeszcze ze znajomości zakresów który jest wystarczającym który więc najściślej bo zgodny z sądem i gdy zakresy S, P nawzajem się całkowicie wyłączają, to jest gdy sąd O powstaje ze sądu formy E w takim przypadku tryb Bocardo wymaga jeszcze osobnego rysunku przedstawionego na fig 45

fig 45

Przykład trybu Bocardo według fig 42 — niektóre [illegible] (M) nie są twardemi (P) wszystkie [illegible] (M) są [illegible] (S) — niektóre [illegible] wszystkie (S) nie są twardemi P.

Do fig 42 niektóre rośliny M nie są jadalne P, wszystkie rośliny (M) są płodami natury (S) niektóre płody natury (S) nie są jadalne P.

Do fig 43 Niektóre rośliny (M) nie są [illegible] (P) wszystkie rośliny (M) są organizmami (S) — niektóre organizmy (S) nie są [illegible] (P).

Do fig 45 Niektóre minerały (M) nie są organizmami (P; to e) — wszystkie minerały (M) są martwe natury (S) — niektóre martwe rzeczy S nie są organizmami (P) (gdyż S e P)

Figura IV

§ 141

Prawidła figury czwartej

wzór P — M
M — S

S — P

Z tego wzoru wynikają trzy prawidła następujące

1. Major ubi affirmat generalem sume minorem.
2. Quando negans modus est, major generalis habetur
3. Si minor affirmat, conclusio sit specialis.

Do 1. Pierwsze prawidło stanowi iż w razie gdy premisa większa jest twierdząca w tedy premisa mniejsza ma być zdaniem ogólnem. [Uważmy że aby uzasadnić to prawidło ~~wystarczy~~ nie potrzeba dowodu iż tryby i i o i i oraz o i są winny, bo one ~~jako~~ już według ogólnego prawidła wniosków ~~nie~~ wyrugowane zostały ~~dotąd do rozumowania~~ Pozostają nam więc tylko tryby a oraz a i a których mamy okazać ~~nie przydatność~~ i o nieprzydatność do stworzenia ~~dosto~~ wniosku ~~konkluzyi we figurze czwartej~~ według figury czwartej

172

Dwa wzory tych trybów są

1. wszystkie P są M   a
niektóre M są S   i

2 wszystkie P są M –   a
niektóre M nie są S   o

Wobec tych trybach według premis wyższych S całkowicie się mieści w zakresie M, a zatem (jak się już często powiedziało) to P zajmuje swoim obszernym zakresem pewną część zakresu M. Że zatem premissa większa odnosi się tylko do pewnej części zakresu M, do niektórych M. Premissa mniejsza w obu trybach mówi tylko o niektórych M które w trybie a i przypisuje zakresowi S a w którym a o odmawia zakresowi S. Zatem znać że w każdym z obu tych trybów premissa mniejsza odnosi się tylko do jakiejś części zakresu M. – Gdy zaś jak okazano premissa wyższa i premissa mniejsza w obu tych trybach także odnoszą się tylko do jakiejś części zakresu M, a gdy nam w tych trybach bynajmniej niewiadomo czyli ta premissa większa odnosi się do tej samej części zakresu M do której się odnosi premissa mniejsza, przeto w obu tych trybach wątpliwe pośrednictwo pojęcia średniego M, jako ogniwa objaśniającego wzajemny [illegible] stosunek wzajemny pojęć S P a zatem [illegible] i konkluzya wątpliwa. +

+ [Gdy zaś ta wątpliwość pochodzi stąd że premissy mniejsze są zdaniami szczegółowemi bo formy i oraz formy o przeto zasadnicze jak pierwsze prawidło wymagające aby premissa mniejsza była zdaniem ogólnym

Drugie prawidło

Ad 2. [illegible] figury IV wymaga aby [illegible] ogólna premissa większa była [illegible] ogólną, gdy jedna z obu premis jest przecząca. –

Gdy w rząd ośmiu trybów które wedle § 119 nadają się do tworzenia konkluzji jeden tylko tryb $\frac{O}{a}$ jest przeciwny niniejszemu drugiemu prawidłu figury czwartej, więc [illegible] i tryb ten $\frac{O}{a}$ nie jest przydatny do utworzenia wniosku wcale do figury czwartej – i że tej [illegible] figury czwartej [illegible] niniejszej reguły [illegible]

Tryb $\frac{O}{a}$ niektóre P nie są M / wszystkie M są S.

Abyśmy mogli z tych dwóch przesłanek wyprowadzić konkluzję należy nam znać dwa stosunki następujące: 1. wypada znać stosunek M do P, 2re – stosunek S do M.

Ze znajomości obu tych stosunków wynikłby nam (za pośrednictwem M) stosunek S do P.

Lecz tryb $\frac{O}{a}$ nie wyjaśnia nam ani stosunku M do P, ani stosunku S do M [illegible]

bo pierw. Premissa większa wyraża tylko że niektóre P nie są M a z tego [illegible] wyprowadzić jeszcze w jakim stosunku zostają P do M, ale stosunek wcale nie wyświeca stosunku M do P – [illegible]

Do tego odesłane pann E. d. 28 I

O ile dla uzasadnienia niniejszego prawidła wystarczy gdy okażemy że tryb $\frac{O}{a}$

tryb $\frac{O}{a}$

~~To jest abyśmy mogli wyprowadzić stosunek M do P.~~

174

ale gdy tu sąd P–M jest sądem formy O więc jak widzimy z § 61. odwrócenie jej niemożebne, bo z odwrócenia wyłączone są sądy różnego formu. Z których przeto żaden sąd jest niewszystkości prawdy Tak że ~~sąd formy O niemożebne~~

przez tryb $\frac{O}{a}$ jak widzimy nie może nigdy nadać do wniosków figury czwartej ~~formuły~~ formy P–M znanej się nam okazać gdy sąd wielkiej jest zawsze mniejszym, bo formy O, bo w takim razie sąd on odwrócony się i może na sąd M e S ~~sąd M e S to jest~~ a tak wynikłe są zadanie nie ~~i sprzeczne~~ jest tryb figury czwartej, ~~…~~ Fesapo–)

[Takim też jest tryb figury] ist P. widzimy dopiero że ~~…~~ jaz z przyczyny premissy większej tu tryb $\frac{O}{a}$ nie może istnieć koniecznie w figurze czwartej, lecz za niemożliwości ~~…~~ tego trybu

zatrzeć się przesłanka z przyczyny ~~sąd~~ która jest formy a, jako premissy mniejszej, ~~bo~~ ~~…~~ ta premissa wypowiada że wszystkie czyli ~~bo one~~ wypowiada, M są S, ~~to~~

w całym zakresie M (jako mniejszym niż ~~w~~ ~~…~~ większym) a nie w całym S (jako ~~…~~), a zatem że tylko ~~nie~~ jakaś część zakresu S jest M, ale ~~jakaś~~ jest może zatem czyli to jest taka część ~~czyli to~~ ~~…~~ S wątpliwa, ~~jako jest~~ zakres S która jest zarazem ~~…~~ M?

#

Zatem prawdo do … okazało że tryb $\frac{O}{a}$ wyrażony być ma z figury IV a tem samem dowodzi się prawdy tego owego prawidła

Gdy res ~~po~~ ta premissa mniejsza jako twierdząca jest albo formy

Ad 3. Trzecie prawidło figury czwartej wymaga aby konkluzya była sądem szczegółowym we wszystkich przypadkach gdy premissa mniejsza ~~sąd~~ ~~mniej~~ jest twierdzącą ~~formy~~ formy a ~~to jest~~ czyli

a) Jakoż jeżeli ~~sąd~~ premissa mniejsza M – S jest ~~…~~ twierdzącą to jest ~~…~~ gdy w całym zakresie M mieści się w zakresie S, wtedy zakres M pozostaje (jak na wielkiej … ~~jeśli~~) zajmuje sobie tylko pewną część zakresu S, że tylko niektóre S są M, ~~…~~ tem samem też konkluzya Zatem M dodności się tylko do niektórych S, przeto musi równie tylko o niektórych S ~~…~~ a więc jest sądem szczegółowym

[Spostrzegamy że z figury czwartej wynikają konkluzye szczegółowo twierdzące (i), ogólnie przeczące (e), szczegółowo przeczące (o),

0-0

Możemy rozumować tym sposobem jak w trybie Barbara, gdy cały zakres P mieści się w zakresie M, a z kolei cały zakres M mieści się w zakresie S, zatem cały zakres P mieści się w zakresie S — wynika przeto konkluzya wszystkie P są S. Rozumowaliśmy jak w Barbara, w którym miejsca przesłanek [illegible] odwrotne miejscom w Bamalip. W Bamalip nie ten w konkluzyi P a S pojęcia zamieniają miejsca swoje — P a S. Konkluzya P a S atoli po odwróceniu ze zmianą ilości (per accidens) staje się zdaniem S i P.

Wszakże gdyby w Bamalip twierdzące przesłanki ogólnie twierdzące podobny z pierwszego zarazem [illegible] w którym pojęcia są zamienione (aequipollentes, § 58 tabl. fig 7) wtedy byłby wynik S a P, ale się zaś takiego wyniku konkluzya S i P (§ 60 tabl. 3).

Gdy z w Bamalip [illegible] gdy z P stanęło na miejscu pojęcia M, a S na miejscu M, w konkluzyi P stanie na miejscu [illegible] S w Bamalip będzie konkluzya [illegible] 0-3

6) Gdy przesłanka mniejsza jest [illegible] wtedy już dla tego samego powodu który przy badaniu [illegible] pod a konkluzya nie być szczegółowa, ale nadto jej może być szczegółowa na zasadzie ogólnego prawidła V conclusio sequitur partem debiliorem § 118.

§ 142

Tryby figury czwartej

Z prawideł podanych w § 141 wynika iż następujące tryby nadają się do stosowania według konkluzyi.

1. Tryb Bamalip, 2 Calemes, 3 Fesapo, 4 Fresison, 5 Dimatis.

§ 143

Tryb Bamalip

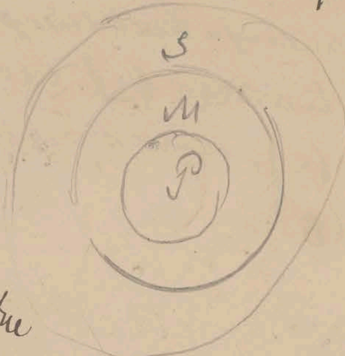
wszystkie P są M (Bam)
wszystkie M są S (a)
niektóre S są P. 0-0

Rozumowanie takie samo jak by było według trybu Barbara [illegible] wszystkie P są S, ten zaś zdanie [illegible] ilości (per accidens) niektóre S są P. § 60.

Fig 43

176

fig 46

Tych powodów fig 46 przedstawiająca tryb Bamalip, rysunek ten jest jak fig. 20, która unaocznia tryb Barbara (figury I) ale zakresy mają inaczej ułożone

wielki (P) jest mniejszy (M) (S)

Wszyscy Brytańczycy (P) są Anglikami (M) — wszyscy Anglicy (M) są Europejczykami (S). Niektórzy Europejczycy (S) są Brytańczykami (P).

Wszystkie wieloryby (P) są ssakami (M) — wszystkie ssaki (M) są zwierzętami mającemi krew ciepłą, (S) niektóre zwierzęta mające krew ciepłą (S) są wielorybami P.

§ 144

Tryb Calemes

wszystkie P są M (ca)
Żadne M nie jest S (lem)

Żadne S nie jest P (es)

W trybie Calemes takie rozumowanie odpowiada wnioskowaniu według trybu Celarent figury I. Gdy wszystkie P przypadają na zakres M, a gdy cały zakres M wyłączony ze zakresu S więc razem z wyłączonym zakresem M wyłączone są wszystkie P ze zakresu S zatem żadne P nie jest S a tem samem żadne S nie jest P. Konkluzya P e S wynikająca stąd że Calemes przez zamienioną miejsca przesłanek jest tym samym co Celarent, przekształca się w ... S e P.

Zmyślonym przykładem wielk fig 47 przedstawiającego tryb Celarent jest odwrotnego w którym fig. 21 przedstawiony ten trybu

Celarent.—

Każdy człowiek zacny (P) dopełnia sumiennie powinności swoich (M)
Żaden człowiek dopełniający sumiennie powinności swoich (M) nie zasługuje na nagany (S) — Żaden człowiek zasługujący na naganę (S) nie jest zacnym (P).

Każdy człowiek uczciwej pracy (P) dochodzi do celu pragnień swoich (M)
Żaden człowiek dochodzący do celu pragnień swoich (M) nie może się żalić na dolę swoją (S) — Żaden człowiek nie mogący się żalić na dolę swoją

Każde dzieło genialne (P) jest zarazem trwałe (M)
Żadne dzieło które jest zarazem trwałe (M) nie ginie bez śladu (S) — Żadne dzieło które ginie bez śladu (S) nie jest dziełem genialnym (P).

§ 145

Tryb Fesapo.

Żadne P nie jest M (Fes)
Wszystkie M są S (ap)

Niektóre S nie są P (o)

Gdy cały zakres M nie mieści się w zakresie S, (minor) lecz jakaś tego zakresu S, to jest gdy zakres M mieści w sobie niektóre S, (minor) gdy cały zakres M wyłączony jest ze zakresu P (major) więc bez te same niektóre S (które mieszczą się w M) zarazem z całem M wyłączone są ze zakresu P, zatem niektóre S nie są P.

[Tryb Fesapo nie ma odpowiedniego trybu figury pierwszej.

Gdy cały zakres M (…) mieści się w zakresie S (…) więc jakaś część zakresu S nie jest zajęta przez M, zatem niektóre S nie są M — gdy zaś żadne M nie jest P (major) więc też nie są P te które niektóre S nie są M. — Z tąd konkluzya S o P —

178

Jak uważamy z § 61 sąd formy O powstać może przez wyłączenie zakresu P od S (§ 61 wobec fig 10). Ten stosunek wyłączenia ilustruje O według Eulera

fig ~~47~~ 48

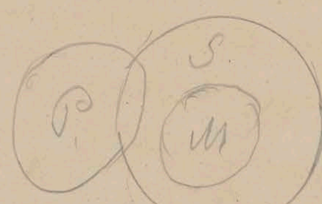
fig ~~47~~ 48

2 Drugi stosunek z którego wynikać może znany stosunek formy O jest krzyżowanie się zakresów S, P (ob. § 61 wobec fig 11) a taki stosunek ilustruje

fig ~~46~~ 49

fig ~~47~~ 49

Trzeci stosunek, z którego powstaje [illegible] czytelnik może sobie sam wyszukać [illegible] ilustruje formy O to jest gdy się sądzi w sądzie E – może być to jest gdy żaden S nie jest P.

Do fig 48. Żadne dziecko matematyczne (P) nie jest dzieckiem [illegible] (M) niektóre wielkie dziecko [illegible] (M) jest dzieckiem [illegible] (S) [illegible] (P) dziecka [illegible] (S) nie są dziećmi matematyków (M)

Do fig 49 Żaden Amerykanin (P) nie jest Paryżaninem (M) wszyscy Paryżanie (M) są chrześcijanami (S) – niektórzy chrześcijanie (S) nie są Amerykanami (P).

§ 146

Tryb Fresison

Żadne P nie jest M (Fres)

Niektóre M są S (is)

Niektóre S nie są P (on)

Rozumowanie podobne jak w Fesapo, z tą tylko różnicą że przesłanka mniejsza w Fresison nie jest a ale i [gdy tylko część zakresu M, to jest gdy tylko niektórych nadszarza [illegible] zakresu S, czyli gdy tylko niektóre M są zarazem S (minor i) a gdy wszystkie M

fig 47 58

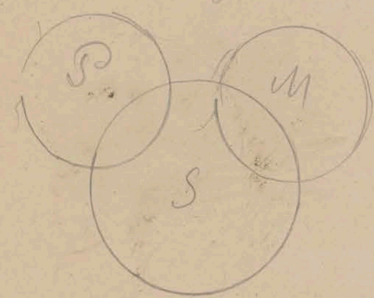
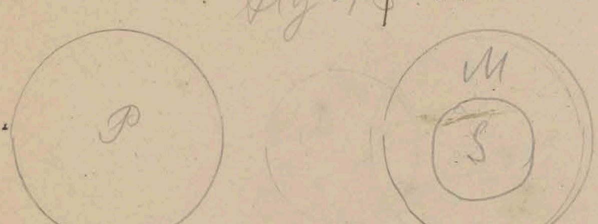

fig 48 87

wytknięte są ze zakresu P (maior) nie z wszystkimi M wytknięte są ze zakresu P i niektóre które są zarazem S – zatem niektóre S nie są P.

Fig 47 (58) przedstawia stosunki, gdy konkluzya S o P ma wszystkie swoje znaczenie właściwe –

Fig 48 (57) Gdy konkluzya o formie O jest mniej... sądu formy E, S e P

Do fig 47 Żadne jestestwo nieorganiczne (P) nie jest jestestwem żyjącem (M) – niektóre jestestwa żyjące (M) są widzialne (S) – niektóre jestestwa widzialne nie są nieorganiczne (P)

Do fig 48 Żadne papuga prawdziwy (P) nie jest naśladowcą (M) – niektóry ślepi naśladowcy ...

Do fig 48 Żaden trójkąt (P) nie jest prostokątem (M) – niektóre kwadraty (S) nie prostokąty (M) są kwadratami (S) – niektóre kwadraty (S) nie są trójkątami (P) – Bo S e P.

§ 147

Tryb Dimatis

Niektóre P są M (Dim)

wszystkie M są S (a)

niektóre S są P (tis).

Rozumowanie podobne do Darii (§ 115). Gdy niektóre P mieszczą się w części zakresu M, a ten cały zakres M mieści się w zakresie S, zatem też z całym zakresem M mieści się w S niektóre P które obejmuje – a zatem niektóre S są P –

Pojęcia P, S i M... albo też każdy z nich zajmuje w sobie cały zakres M, który im jest wspólny fig 50

Zresztą stanowi tylko przemieszczenie miejsc pojęć w Dimaris P stanęło na miejscu S, a S zajęło miejsce P –

P są S (w tej konkluzyi pojęcia przemieszczone, bo je przemieszczamy w przesłankach –) ale przez przewrócenie konkluzyi P i S obejmują w sobie jedną i tę samą część zakresu S, albo też ... fig 49, albo też ...

fig 52.

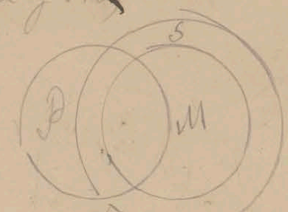

fig 53

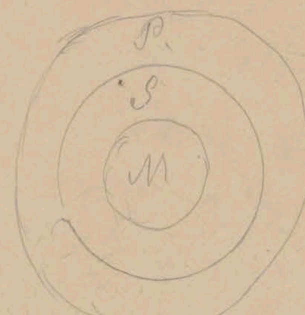

Fig 52 przedstawia stosunek gdy konkluzya (jaka sąd pozostaje z zachowaniem właściwej formy i) wypowiada że tylko niektóre S są P (to znaczy niektóre nie są P)

Fig 53 unaocznia stosunek gdy konkluzya wyraża że niektóre S są P bo wszystkie S są P.

Do fig 49 Niektóre sprawy ludzkie (P) są dziełami wzniosłemi (M) — wielkie dzieła wzniosłe (M) uszlachetniają umysł nasz (S) — niektóre dzieła uszlachetniające umysł nasz (S) są sprawami ludzkiemi (P).

Niektóre gwiazdy (P) są planetami (M) wszystkie planety (M) są ciałami obiegającemi (S)

Do fig 51 Niektóre ciała niebieskie (P) są planetami (M) wszystkie planety (M) są gwiazdami obiegającemi słońce (S) niektóre gwiazdy obiegające słońce (S) są ciałami niebieskiemi (P). Bo są P —

91

poprawione d. 25/I 875

Sprowadzenie do figury pierwszej wniosków trzech następujących figur

§ 148

danych wniosku figur nieprawidłowych do figury drugiej ....

sprowadzenie czyli redukcya wniosków (reductio syllogismorum) znaczy w ogólności tyle co przekształcenie wniosku danego na wniosek innej figury, ale zwyczajnie ma znaczenie ściślejsze bo sprowadzenie do przekształcenia drugiej, trzeciej i czwartej na wniosek jako do figury pierwszej że ta najdoskonalsza bo zasada prawidło najznakomitsze.

Aby zaś to przekształcenie [illegible] wyrażało prawdę, potrzeba, aby przesłanki tego przekształcenia, równoważne z przesłankami danego wniosku, albo były wprost ich następstwem [illegible] konkluzya tego nowego wniosku była taką samą zatem. Konkluzya tego wniosku albo była równoważna z nią, równoważną.

Redukcya odbywa się w tym celu aby z przesłanki czyli konkluzya wyprowadzona z jednej z figur nieprawidłowych (t. j. fig II, III, IV) jest trafna, jest więc redukcya dowodzeniem czyli taki wniosek po sprowadzeniu go do pierwszej figury wydaje tę samą konkluzyę —

tę samą konkluzyę

Przypis 4

Nie bez ważnego znaczenia są owe versus memoriales które scholastycy wymyślili dla zachowania w pamięci 19 trybów czterech figur:

Barbara, Celarent primae, Darii, Ferioque
Cesare, Camestres, Festino, Baroco secundae.
Tertia grande sonans recitat Darapti, Felapton,
Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison. Quartae
Sunt Bamalip, Calemes, Dimatis, Fesapo, Fresison.

Te nazwy są zarazem skazówkami jak sobie należy postępować aby sprowadzić do trybów figury pierwszej, jako najprawidłowszej, tryby pozostałych trzech figur, jako mniej prawidłowych.

1. Pamiętać należy że w każdej z tych nazw jak pierwszy dwie pierwsze samogłoski oznaczają sądy będące przesłankami — trzecia samogłoska zaś oznacza sąd będący konkluzyą.

2. Tryby trzech figur zaczynają się od liter początkowych B, C, D, F, a od tych samych czterech liter rozpoczynają się tryby pierwszej figury; mając tedy tryb jednej z trzech figur nieprawidłowych sprowadzić do trybu figury pierwszej, baczyć należy na literę pierwszą trybu danego, ona nam wskazuje że ten tryb figury należy przekształcić na tryb figury pierwszej który ma tę samą literę początkową, którą i tryb dany (np. tryb. figury drugiej Camestres i Cesare sprowadzamy do Celarent, Baroco do Barbara, Festino do Ferio i t.d.)

3. Spółgłoski s, p, m, c objęte w nazwach trybów trzech nieprawidłowych figur wyrażają sposób jakim należy postępować w redukcyi. s oznacza że sąd który wyrażony jest przez samogłoskę (a, e, i, o) a który poprzedza tęż spółgłoskę s wymaga aby ten sąd był odwrócony w sposób prosty (conversio simplex) to jest aby podmiot jego był położony na miejscu orzeczenia, a orzeczenie na miejscu podmiotu — a to bez zmiany ilości

99

[p. znaczy per accidens, wymaga salve ale sąd potórny wiedlem p. był odwrócony ale ze zmianą ilości

[m znaczy przemiane premis-mutatio praemissarum, praemissae mutandae, w ślazuje więc że przemisa większa która w trybie danym była potórna na pierwszym miejscu od góry ma być potórna niżej, ma się więc stać przemisa mniejszą a naodwrot przemisa mniejsza zamienić się ma na większą przemisę i zatem zająć miejsce pierwsze od góry.

C. wskazuje że ma się odbyć conversio syllogismi czyli ductio per contradictoriam propositionem, sive per impossibile, jest to dowód nie wprost (ductio ad absurdum) apagogiczny który polega na tem iż przypuszczamy, iż kiedy konkluzya danego trybu była fałszywa, a zatem też przypuszczamy iż kiedy sąd drugi będący z tą konkluzyą dana w sprzeczności (in contradictione) jakby prawdziwy – Bo z dwoch sądów sprzecznych jeden tylko może być prawdziwym a drugi musi być fałszywym – Jeśli przeto konkluzya danego trybu jest formy A a przypuszczamy że ona jest fałszywa, przypuszczamy, iż kiedy konkluzya formy O była prawdziwa, i na odwrot, a gdy przypuszczamy że konkluzya danego trybu E, jest fałszywa wtedy od przypuścić należy że konkluzya I jest prawdziwa

i na odwrot, –

[Dla tych skazówek podanych przez owe cztery spółgłoski stosują się następujące versus memoriales

S vult simpliciter converti, P. verte per accid(ens)

M vult transponi, C per impossibile duci.

~~185~~ 100

Innymi wykładu na Camestres podanego w § 129

[Każde jestestwo materyalne (P) jest podzielne (M – Cam)
[Żadne jestestwo duchowe (S) nie jest podzielnem (M – es)
[Żadne jestestwo duchowe (S) nie jest materyalnem (P – tres)

Stosownie do postępowania przyjętego a 1° z prawidła m potrzeba w Camestres otrzymamy z prawidł wymienionych przeciw:

[Żadne jestestwo duchowe (S) nie jest podzielnem (M)
[Każde jestestwo materyalne (P) jest podzielne (M).

Gdy z prawidła s potrzebnego po odwróceniu sylabie będzie

[Żadne jestestwo podzielne (M) nie jest jestestwem duchowem (S)
[Każde jestestwo materyalne (P) jest podzielne (M).

Rozumujemy w ten sposób gdy wszystkie jestestwa materyalne (P) należą do jestestw podzielnych (M) a gdy żadne jestestwo podzielne (M) nie jest jestestwem duchowem (S) więc też żadne jestestwo materyalne (P) nie jest jestestwem duchowem (S) – gdy zaś właściwie końcu sylaby konkluzyi będącej zdaniem końcowem miejsce zaś s przeto tę konkluzyę odwrócić wprost należy i będzie:
Żadne jestestwo duchowe (S) nie jest materyalnem (P).

Pan Edmund Leszczyński przypisze co nadobne przyjemnie jako dobry a gg przypisu do § 148

Wnioski wynikające ze zdań złożonych (kategorycznych) złożonych.

§ 149.

od § 140 mówiliśmy o wnioskach kategorycznych, powstających ze zdań pojedynczych kategorycznych (ob. § 63) teraz nam mówić o tych wnioskach które powstają ze zdań kategorycznych złożonych – ~~zastosowanie~~ ~~wyjąt~~ których my najważniejsze wnioski.

§ 150

Wniosek ze zdania twórczego (przed twierdzeniem z § 65 ze zd. twórczych (jest conjunctionum) ~~którego~~ stąd się definicya ~~oznacza~~ ~~podmiotu~~ gdy ~~ten~~ pojęcie ~~w~~ podmiotu ~~S~~ ~~oznaczenie obejmuje podmiot~~ przez orzeczenie oznaczone jest ~~oznaczone jest przez cechy ich~~ ~~przez~~

S (A)

w ten sposób iż oznaczenie ... jako w niem wyrażona oznaczająca rodzaj najbliższy (genus proximum) a inne cechy wyrażają różnicę gatunkową (differentia specifica) –

Gdy zaś pod tę definicyę pojęcia A (§ 65) podpadać ma pojęcie niektóre podda... w przeświadczeniu B rzecz dana, a gdy wśród cech B okaże się wszystkie te cechy, objęte pojęciem, wtedy wnioskujemy że B jest podporządkowane do zakresu pojęcia A definiowanego, że B jest definiowanem. – Jeśli bardzo wśród cech B brak którejś z tych cech bardzo, wtedy wnioskujemy że rzecz B nie należy do zakresu pojęcia A, że nie jest pojęciem A.

m, n, o są cechami pojęcia A
rzecz B ma cechy m, n, o
więc B jest A.

m, n, o są cechami pojęcia A
rzecz B nie ma cechy m
B nie jest A

[Spostrzegamy że w tych wnioskach ... pojęcie średnie (M) nie jest jednem pojęciem, ale ... że pojęcie średnie (M) rozdzieliło się na kilka pojęć m, n, o

Dan. Ed. to co poniżej napisz jako przypis

Przypis: Przykład (§ 65) Boki równoboczne (m) (równoboczny) kąty proste (n), boki równe (o) są cechami kwadratu (A).
Czworobok dany B ma wszystkie te cechy (m + n + o)
Czworobok dany B jest kwadratem

(ob. § 63) skoro nam mowa o tych

Pan Edmund to dopisze jako dalszy c[iąg]
przypis w do § 148

Spółgłoskę C spotykamy jedynie w dwóch trybach bo Baroco i Bocardo –
Rozbierzmy Baroco, ten tryb należy do drugiej figury a jego przesłanka szczegółowa jest B zatem ~~od~~ sprowadzony być ma do Barbara.

Baroco.	Barbara
wszystkie P są M (Ba)	wszystkie M są P (Bar)
niektóre S nie są M. (roc)	wszystkie S są M (ba)
niektóre S nie są P. (o)	wszystkie S są P. (ra)

Zat[em] spółgłoska w Baroco oznacza że ~~wyprowadzenie tego trybu Baroco należy zestawiać~~ mając się przekonać o prawdzie konkluzyi S o P ~~należy być ten~~ sprowadzić do Barbara należy użyć dowodu nie wprost. Jakoż dajemy na to że ~~ktoś przyjmie jakoby ta konkluzya [illegible]~~ ktoś tak uznaje wszystko że wyprowadzenie nosi prawdę obu premis, ale sądzi że S o P jest ~~być~~ błędnem, a zatem uznaje konkluzyę formy O ~~być~~ sąd sam że ta konkluzya formy O jest fałszywa – Przypuszczamy wie że zdanie sprzeczne ~~sąd~~ ~~[illegible]~~ jest z tym samem ale w takim razie

Otóż zamiast ~~on~~ przypuszczać powinien ~~należy~~ że konkluzya prawdziwa ~~[illegible]~~ byłaby konkluzya formy A - S a P gdyż ~~[illegible]~~ sąd formy E ~~[illegible]~~ [sąd] contradictorie sądem formy O *

Jeśli sąd A jest sądem sprzecznym z sądem formy O (i właściwie co powyżej wspomniano) ~~[illegible]~~ ~~z dwóch prawdziwości jednej jest konieczna~~ ~~a druga koniecznie fałszywa~~ – Lecz konkluzya ~~[illegible]~~ S a P zestawiona * z premisą większą P a M wymaga dowodu aby premisa mniejsza miała być S o M, ~~ale [illegible]~~ (jak to ma miejsce w Baroco) ale żąda aby ta premisa mniejsza była S a M, jak to ~~właściwie~~ przykazuje tryb Barbara – teraz ta premisa mniejsza figury nowej wymagana S a M jest sprzeczną (contradictoria) z poda[ną] premisą ~~mniejszą~~ ~~mniejszą~~ S o M mniejszą będącą ~~[illegible]~~ premisą mniejszą tej w Baroco

wije B ja...

m, n, o sa ~~at~~ cechami przecie...

czer B nie ma cechy m

B nie jest A [red: O–O]

[red: Przykład] [red: Dan Ed. to co powyżej napisze jako przykład]

Przykład (§ 65) Bolli równoboczny (m) (n) (równoboki) kąty proste, bolli

równe ~~za cechami~~ (o) za cechami

kwadratu (A).

czworobok dany B ma wszystkie

te cechy (m + n + o)

czworobok dany B jest kwadratem

w Baroco., a jeżeli się premisa SaM była z góry uznawana
za prawdziwą przez krytyka, zatem on sam przyznać
musi że premisa SaM jest fałszywą, a następnie
że konkluzya SaP jest fałszywą, a tem samem
ze konkluzya SoP musi być
prawdziwą jako sprzeczna z ową fałszywą konkluzyą
SaP —

Niechaj który przykład do absolutnego wyjaśnienia
ten sam przykład który był podany w § 130 przy trybie Baroco
wszystkie owady są to P mięsa ... światłem M
Niektóre ciała niebieskie S nie świecą własnem światłem P.
Niektóre ciała niebieskie S nie są gwiazdami stałemi P.
Mając dowieść że konkluzya formy o jest prawdziwą
przypuszczamy że ona jest błędną i że konkluzya formy a, prawdziwą jest
wszystkie ciała niebieskie S są gwiazdami stałemi P.
(... taka konkluzya a, wówczas tylko może być
... premisa mniejsza która była formy o (niektóre
ciała niebieskie S nie świecą własnem światłem) byłaby formy a
(a tem samym byłaby ona brzmieć: wszystkie ciała niebieskie S
świecą własnem światłem M) — jednakże ta forma a premisa mniejsza
byłaby ... ponieważ ... obie premisy są prawdziwe
a tem że i mniejsza premisa formy O jest prawdziwą
a tem samem że konkluzya formy a jest fałszywą, a tem samem
że konkluzya formy o, jest prawdziwą, ... co właśnie miało
być dowiedzionem —

Albo też tryb Barbara odpowiedni przykładu ze ...

Do znaku Ob

9149

przepis do 150 147

102a

Gdyby sąd mniejszy brzmiał albo że czworobok dany (B) nie ma boków lub boków równoległych, przy tem samym kwadratowym lub mniejszym, to [illegible] x B nie jest kwadratem.

§ 150

Wniosek ze sądu przywodzącego czyli wniosek indukcyjny.

Ogólny pogląd

Z § 66 wiemy że sąd przywodzący czyli indukcyjny (jud. inductivum) przywodzi kilka podmiotów (p. coordinatae) spółrzędnych i przyznaje im przez orzeczenie ~~[illegible]~~ spólny ogół; to jest wspólny gatunek wtenczas gdy te podmioty są jednostkami, a przyznaje im spólny rodzaj gdy te przedmioty są gatunkami; otóż temu sądowi indukcyjnemu odpowiada wniosek indukcyjny a celem tego wniosku jest ten ~~aby dojść~~ aby wiecej ~~cech cech~~ spólnych cech ~~do spół~~ ~~tych przez dojść do~~ służących tym ~~pojęć~~ pojęciom spółrzędnym dojść do cech samego ogółu do którego one należą, zatem do cech ich gatunku albo rodzaju.

Wniosek ind. ...

§ 150

Wniosek ze sądu przywodzącego czyli wniosek indukcyjny. ~~przywodzącego.~~

Z § 66 wiemy że ~~Jak~~ (sąd przywodzący ~~[illegible]~~ ~~(jud. inductivum)~~ czyli indukcyjny (jud. inductivum)) przywodzi kilka podmiotów ~~spół~~ spółrzędnych i przyznaje im ~~przez orzeczenie spólny ogół to~~ (genus) jest spólny gatunek lub spólny rodzaj (genus), otóż z tego sądu powstaje wniosek ~~wniosek~~ indukcyjnego ~~który~~ celem tego wniosku indukcyjnego jest ten aby dojść do ~~ogólnych~~ przez ~~przedmiotów~~ spólnych cech, to jest do cech ogółu wiedzących, do którego te ~~przedmioty~~ pojęcia należą, a zatem jeśli te ~~przedmioty~~ pojęcia spółrzędne są przedmiotowi ~~[illegible]~~ ~~jednostkami~~ aby dojść do ~~jest~~ ~~[illegible]~~ cech ich gatunku spólnego, gdy ~~zaś~~ te ~~przedmioty~~ pojęcia są gatunkami ~~a dojść do przez a cech ich rodzaju~~

Wniosek indukcyjny przeto wnosi z treści ~~[illegible]~~ wniosek, lub ze szczegółów o cechach ~~[illegible]~~ ogółu czyli o cechach ogółu do którego one należą – to jest wnosi o pojęciu spólnem nadrzędnem ogólnem wreszcie, w którem i ~~które~~ którego one są podrzędne ~~to [illegible] obejmują [illegible] je w sobie obejmujące~~ – ~~[illegible] [illegible] wniosek~~ one są objęte –

188

~~Liebe wniosek indukcyjny~~

wszy. A, B, C, D są S. (należą do ogółu P)
A, B, C, D są S (mają wspólną treść S, lub wspólne cechy)

---

zatem S jest P. to jest ~~że~~ cechy S stanowią cechy ogółu P. —

Spostrzegamy że premisa wielka jest sądem indukcyjnym — w nim A, B, C, D są pojęciami spółrzędnemi zaś ten, rozjemcami

Premisa mniejsza ~~wypowiadająca~~ ~~wspólność cechy~~ jest sądem

§ (Sąd taki obejmuje pojęcia spo rozjemcze w jedną całość jest więc syntetycznym)

Sąd jako wtórny wniosku pojęcie powiedzieć zwykle będące jednem pojęciem M ~~treść~~ tutaj ~~stało się~~ rozjemca stanowi ~~ogólna~~ wielka pojęcie

§ Spostrzegamy że premisa wielka jest sądem indukcyjnym w nim na miejscu podmiotu ~~pojęcia~~ ~~objętego~~ jest wielka ~~pojęć~~ objętych pojęć rozjemczych. § Premisa ~~albo~~ albo są mocą albo ~~mocą~~ (mniej) formę twierdzącą (wyrażającą jedn. copulativum) ~~albo formę adwersatywną~~ ~~jedn. remotivum 266)~~ a w takim razie sąd wypowiada że A, B, C, D należą do wspólnego ogółu P,

albo też są premisą mniej formę ~~będą sądem~~ ~~przeczącym~~ przeczącą (odpowiadającą jedn. remotivum 266) a w takim przypadku sąd wypowiada że A, B, C, D nie należą do ogółu P —

Premisa mniejsza w tym razie wypowiada że A, B, C, D mają wspólną treść S, a zatem wszystkie pojęcia A, B, C, D ~~zaś~~ objęte cechy np. X, Y, Z obejmuje a tej treści S — Poznajemy przeto że ta premisa mniejsza jest sądem łączącym (jedn. conjunctivum §

§

103

§ 151

Wniosek ze sądów indukcyjnych

czyli

Wniosek indukcyjny

Sądy indukcyjne (jud. inductionum) utworzone w § 66. są podstawą do odpowiedniego wniosku indukcyjnego. Wniosku tego wzór jest

A, B, C, D jest P
A, B, C, D jest S

S jest P.

Ten wniosek wypowiada: gdy A, B, C, D mają wspólną cechę P (major) a gdy zarazem są tymi samymi przez A, B, C, D należą zarazem do wspólnego zakresu ogółu którym jest S (minor) zatem sam ten ich wspólny ogół S ma cechę P.

[W tym wzorze......

ogół S ma [illegible] wiemy że gdy A, B, C, D oznaczają jednostkowe rzeczy wtedy ich ogół S jest ich gatunkiem (species) a gdy A, B, C, D oznaczają (species) gatunki wtedy ogół S jest ich rodzajem najbliższym (genus proximum) w którym przypadku A, B, C, D są współrzędnemi przeto pojęciami równorzędnemi.

III W takiem razie ani A, ani B, ani C ani D nie jest P.
A, B, C, D jest S

S nie jest P.

Widzimy że obie przesłanki tego wzoru są sądami indukcyjnemi czyli przeważnie (jakiemi je widzimy w § 66) we wzorze naszym każda [illegible] twierdzącej zatem jest sądem tego rodzaju (jud. conn-[illegible]) — jedna z przesłanek [illegible] atoli być również formy przeczącej czyli sądem odwracającym (jud. [illegible]) (§ 60)

II W tym wzorze pojęcie średnie M rozjednostkowało się na A, B, C, D, te pojęcia mają przeto znamię M, a gdy one w przesłankach są podmiotem przeto wzór przypada według figury III

Spostrzegamy przeto że wniosek indukcyjny rozpoczyna od jednostek lub szczegółów (gatunków) spółrzędnych a zatem należących do jednego ogółu S (gatunku lub rodzaju) a ukazuje wspólną im cechę P tj. treść P że cechę P mieć muszą ich całemu zakresowi ogółu S. — Zatem wniosek indukcyjny poznawszy cechę, treść pojęć podrzędnych wnosi o cechach, o treści pojęcia nadrzędnego w którego zakresie zakresy tych pojęć podrzędnych są zawarte.

Zasada rozumowania indukcyjnego jest ta iż to co przysługuje należy wszystkim lub należy wielu przedmiotom jednego gatunku lub rodzaju przysługuje też należy całemu ich gatunkowi lub całemu ich rodzajowi —

§ XXX 152

Dalszy ciąg

Wywodzenie czyli dedukcya

a

przywodzenie czyli indukcya

Indukcya wedle § 150 może przy-brać kształt sylogizmu — tu już Arystoteles uważał w tym wypadku bardzo ważną

N3

Tu przypisz do § XV 152.

Gdy w naukach empirycznych jest na doszukiwaniu operacyj rozjaśniających w przyrodzie rozpoczynamy od poznawania poszczególnych faktów a z nich dochodzimy do prawa, prawd ogólnych, więc indukcya w tych naukach jest najwyższej wagi, indukcyi bo te nauki zawdzięczają swój postęp i zasłużone uznanie—

Jakoż sylogizmu wskazany jest przechodzenie od ogółu (od rodzaju zasadniczej prawdy do ogólnej zasady) poznania (szczegółu) do szczegółów i pojedynczych a tak jest wywodzeniem dedukcyjnym,

Indukcya zaś przywodzi przypadków pojedynczych lub szczegółów od jednych poznania do ogółu ich ogólnej dochodząc do ogólnej zasadniczej prawdy)

§ 153

Dalszy ciąg.

Wniosek indukcyjny zupełny i niezupełny

1. Wniosek indukcyjny zupełny (ind. completa, s. exacta) przytacza wszystkie pojedyncze lub szczegóły stanowiące ogół (gatunek, rodzaj) do którego one należą, tak iż one całym zakresem wyczerpują, to jako suma ich (A, B, C, D) równa się (S) całemu zakresowi ogólniejszemu, za obrazem # to spełniony, więc orzeczenie (P) jest nie tylko (P) jest nie tylko przyrody tylko orzeczenia—

a tem samem A B C D jest równoważne z pojęciem P a zatem także równoważne z pojęciem S. W takim razie konkluzya S a P albo S e P jest niewątpliwa a przeto stosowana

Przy wyczerpaniu się zdarzeń w takich razach wniosek zupełny, bo czy wiemy wszystkie przypadki należy

2. Wniosek indukcyjny niezupełny (ind. incompleta) jest najczęstszy i zowie się słusznie właściwą indukcyą. Jakoż wniosek indukcyi zupełnej jest tylko wyjątkowym bo rzadko się zdarza abyśmy mogli poznać wszystkie bez wyjątku pojedyncze składające

192

in gatunek, lub wszystkie bez wyjątku gatunki stanowią rodzaj w takim razie przenosząc twierdzenie powziętych na niektórych na wiele jednostkach i wszystkie poznane przenosimy orzeczenie gatunków do którego one należą lub przenosimy niektóre lub wiele gatunków na ich ogólniejszą przenoszenie wszystkie orzeczenie rodzajowi.

Wzór jest ten sam który przedtem

151
wyłożony w § XIX, jako ogólny

A, B, C, D jest P
A, B, C, D jest S

S jest P (lub są P)
Są P (lub S są P (lub
Konkluzya: i słuszne
nie jest tu żadna uzasadnione
Bo gdy A, B, C, D są tylko niektóremi a nie są wszystkiemi wyczerpującemi gatunkami (jednostkami) rodzaj (gatunek) S.
nie mamy prawa
jakoby to
orzec że P będące cechą tylko niektórych należy pojęć A, B, C, D naraz to przypisać (lub odmówić) zatem zakresowi
orzeczenie S jako cechę
ogólne do którego one należą. #

Tej konkluzyi ogólnej S jest P a albo S nie jest P(?) sprzeciwia się nawet układ najprostszego wzoru który jest więc wcale według figury III a tej jest wedle figury III a wedle § 134 Konkluzya zaś nie być szczegółowa (i albo o)

Bezzasadność tylko przez niezupełną indukcyą (ex albo) wnoszoną formy
Z tego powodu należy być przezornym bo wnioski z takiej indukcyi wynikające łatwo zdarzyć się może iż spotkamy się z wypadkiem wbrew przeciwnym owej konkluzyi otrzymanej z indukcyi który będąc zarazem przeciw indukcyi osłabi niej wprost ją osłabi — taki zaś nazywa się w logice instancyą.

Uważmy iż gdy wzór przyjęty dla niezupełnej indukcyjnego zaś
wedle figury trzeciej iż wtedy
to wynika należy iż ta figura jest właściwie najstosowniejszą dla indukcyi niezupełnej bo jak nam wiadomo z § 134 z figury III wynikać tylko mogą konkluzye formy i lub o niektóre
S są P lub niektóre S nie są P.

> Z tworzymy następnie że im więcej przybędzie faktów z jednym z których indukcyi tem [illegible] tem wyższy stopień podobieństwa do prawdy tem więcej zbliży się do prawdy apodyktycznej.

Jednak jeżeli mimo tych wątpliwości indukcya niezupełna ma wartość swoje znaczenie przeto dwojakiego powodu

1. że ta indukcya nie rości sobie najmniejszego prawa do wątpliwości apodyktycznej nie wątpliwej ale sama uważa się za wiedzę o podobieństwie do prawdy przypuszczalnej [illegible] problematyczną prawdę — 8

2. To podobieństwo do prawdy tem więcej zbliża się do prawdy niewątpliwej tem przekonaniem że w naturze, jak w całym świecie panują prawa twórcy jednego panują prawa niezmienne, a zatem że te same prawa które się objawiają w niektórych lub we wielu przedmiotach należących do tego samego gatunku, objawiać się muszą bez wyjątku we wszystkich przedmiotach należących tego gatunku a tem samem prawami tego samego gatunku —

a) Co do indukcyi zupełnej, zarzucają jej że ona nic innego nie czyni tylko to co przez się rozumie się (prawo,) które przysługuje jednostkom wszystkim bez wyjątku przedmiotom ale przyjmować musimy że tem [illegible] Albowiem do [illegible] a posiada pełne źródła mieści w. innej — istniejąca w jednostkach (lub gatunkach) a indukcya zupełna jest to obserwacye jednostkowe (obejmujące wszystkie jednostki) (nazwana) i rozumowe na ogólne zasady na prawdy

b. Przykłady do indukcyi zupełnej.

kwaś, słodycz, przyrodzenie, smak, czucie stają się uzasadnieniem wyższego zdań — kwaś, słodycz, przyrodzenie, smak, czucie są zmysłami — Wszystkie zmysły stają się uzasadnieniem wyższych zdań —

Gazy, płyny, ciała stałe są ciężkie — Gazy, płyny, ciała stałe są materya — wszelka materya jest ciężka —

W trójkącie ostrokątnym, oraz prostokątnym oraz rozwartokątnym suma trzech kątów równa się dwom kątom prostym. Trójkąt ostrokątny, prostokątny, rozwartokątny są trójkątem w ogólności — W trójkącie (w każdym) w ogólności suma trzech kątów równa się dwom kątom prostym.

c. Przykład zarazem [illegible]. Dawniej uchodził [illegible] indukcyjny następujący. Złoto, srebro, miedź, platyna i td. są metalami cięższe od wody — Złoto, srebro, miedź, żelazo i td. są metalami — odkrycie metalu [illegible] Zatem wszystkie metale są cięższe od wody — Kalium obaliło tę konkluzyę —

d. Przykład do indukcyi niezupełnej — Merkury, Wenus, Ziemia odbywają ruch wirowy — Merkury, Wenus, Ziemia są planetami — wszystkie planety odbywają ruch wirowy —

Przykład wniosku indukcyjnego z konkluzyą przeczącą:
Ani żółw, ani jaszczurka, ani wąż nie mają krwi ciepłej — Żółw, jaszczurka, wąż należą do trzeciej gromady zwierząt. — Żadne zwierzęta należące do trzeciej gromady nie mają krwi ciepłej.

e. Powyżej składaliśmy wniosek indukcyjny ze zdań najogólniejszych indukcyjnym jako pod tym względem [illegible] bez mocy [illegible] być wyprowadzonym ze zdań podzielającego (iudicium divisum), które brzmi (według § 67) S jest częścią a, częścią b, częścią c, [illegible] jakoż a, b, c są częściami (gatunkami) całego zakresu, zatem ponieważ cechy spólne tych części, w [illegible] należą do S. Te spólne ich cechy przypisać [illegible] S.

f.) Tutaj należy przypomnieć § 39. Tam się powiedziało że cechy spólne wszystkich gatunków stanowią wtórne części składowe ich treści, a [illegible] jest cała treść po części do którego one należą [illegible] i [illegible]

Wniosek

z podobieństwa czyli z analogii

3 XII 154

Wniosek z podobieństwa czyli z analogii (analogia, exemplum, similitudo, proportio.) odbywa się wtedy gdy wiemy że A, B są spółrzędne (coordinata) a tem samym gdy wiemy że one mają 3 1 spólne istotne cechy ... pojęcia szczegółowe spólnego ogółu (gehört ...)

a gdy zarazem wiemy że pojęcie A oprócz cech istotnych ma jeszcze cechy ... właściwe — a gdy zarazem wiemy że pojęcie A ma cechy a, b, c, d, e, a pojęcie B ma cechy a, b, c.

wtedy gdy mając daną rzecz A z cech istotnych jej wnosimy o cechach istotnych rzeczy drugiej B, będącej spółrzędnej wspólnem dalej azatem podobnej do A — Twierdzimy że gdy rzecz A ma cechy istotne a, b, c, d, e, i gdy wiemy że rzecz B jest spółrzędna (coordinata) wspólnem z A, wtedy wnosimy także że w niej B będzie ... także cechy istotne a, b, c, d, e — azatem że A jest B.

wtedy gdy znamy cechy rzeczy A a wiemy zarazem że rzecz B jest spółrzędna ze rzeczą A z tego już wnosimy że cechy właściwe rzeczy A napotkamy także w niej B — jest to albo dopiero ogólna zasada analogii.

196

§ ~~[illegible]~~ 155

Wniosek z analogii

zupełnej i niezupełnej

1) Wniosek z analogii zupełnej (analogia completa, exacta) jest wniosek który powstaje gdy ~~[illegible]~~ wiemy że cechy istotne rzeczy A są a, b, c, d, e, i gdy również wiemy że rzecz B ma cechy a, b, c, d, e wtedy już (a fortiori) wnosimy że rzecz B a rzecz A są jednakie. Wtedy jest: ~~a, b, c, d,~~ a+b+c+d+e jest A

B jest a+b+c+d+e

B jest A.

Widzimy że wniosek ten utworzył się według figury pierwszej, bo może się utworzyć także według figury [illegible]. — Przecież środkiem wniosku w figur. — Przecież [illegible] M [illegible] w naszym wniosku gdy a+b+c+d+e za cechami A tokmo właściwemi będzie ~~i gdy te~~ (major) i gdy te same cechy stanowią treść rzeczy B — wtedy A jest B, ~~[illegible]~~ A = B. ‡

‡ W takim razie spostrzegamy że obejmujemy za zadaniu [illegible] (Zob. conjunctionem § 65)

2) Wniosek z analogii niezupełnej (analogia incompleta s. probabilis) jest właściwie uważany za analogią, gdy rzeczywiście służy do nabycia nowej wiadomości. — Jakoż rozumowanie zasadza się ~~[illegible]~~ na tem że gdy nam wiadomo z pewnością że np. ~~że gdy~~ rzecz A ma cechy istotne a+b+c+d+e, a gdy również z pewnością nam wiadomo że ~~[illegible]~~ rzecz B ~~[illegible]~~ (z potrzeby na względem ‡) ma cechy istotne a+b+c wtedy z podobieństwa tych dwóch rzeczy wnosimy że rzecz B będzie miała także i pozostałe cechy d+e.

Wzór $a+b+c+d+e$ jest A
B jest $a+b+c$

B jest A.

Ta konkluzya tu wyrażenie iż B jest będąc A jest tem samem zbiorem cech obu wyrażonych [illegible] rzeczy A to jest że B jest $a+b+c+d+e$ — Spostrzegamy atoli że dalsza konkluzya nie jest ściśle logicznie uzasadnioną; ~~[illegible]~~ albowiem pojęcie średnie M będące w pierwszej premisie $a+b+c+d+e$ a w drugiej $a+b+c$ nie jest jednem [jest więc quaternio terminorum] i tem samem pojęciem — w istocie gdy rzecz B i rzecz A mają tylko o ile ~~[illegible]~~ wspólne cechy $a+b+c$ które im są ~~obydwom~~ obu wspólne ~~[illegible]~~ zatem z tego nie wynika logicznie ~~[illegible]~~ aby B miała także cechy dalsze $d+e$ które tylko A ma znamionując ~~[illegible]~~ wiadomo że są cechami rzeczy A

[Jeśli uważamy że ~~[illegible]~~ pod względem indukcyi nie[illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] jak wnioskiem z indukcyi niezupełnej tak i wniosek z analogii [illegible] [illegible] prawa do konkluzyi [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] o podobień[illegible] [illegible] [illegible] uważamy atoli stąd do prawdy [illegible]

2° ~~[illegible]~~ [illegible] podobieństwo do [illegible] prawdy tem ~~[illegible]~~ [illegible] [illegible] [illegible] do prawdy gdy zważymy iż cechy wspólne dwom [illegible] (a+b+c) [illegible] [illegible] dalszym cech (d+e) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] — [causae similes] [illegible]

Z tego powodu wystrzegać się należy ~~[illegible]~~ konkluzyi niedorzecznych z analogii — gdyż zdarzyć się może iż się ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ pojawi fakt zupełnie sprzeczny z tą konkluzyą — takim faktem jest [illegible] [illegible] analogii [illegible] w [illegible] [illegible] — ~~[illegible]~~ [illegible] ~~[illegible]~~ cech ~~[illegible]~~

że to podobieństwo do prawdy wynikające z analogii tem będzie większe [illegible] im większe będzie ilość istotnych cech stwierdzonych nam za [illegible] [illegible] wnioskowania —

198

effectus similes producunt)

a) Gdy przeto indukcya ma na względzie zakresy, i [illegible] przeważnie do pojęć, a tem sposobem wnosi z zakresów pojęć podrzędnych o zakresie nadrzędnym — analogia odwrotnie baczy przeważnie na treść t. j. na cechy pojęć i z cech danego pojęcia wnosi o cechach pojęcia [illegible] którego jest odpowiednim [illegible] danego pojęcia — Indukcya ma do wywnioskowań [illegible] analogia [illegible]

b) Bywają też cechy pewnych rzeczy np. minerały niepewne, bez smaku bez zapachu, ciała niebieskie bez widocznego światła i t. d. z takich cech powstać mogą analogie pozorne, atoli wtedy mają one wartość ujemną gdy obok nich mają się cechy dodatnie

c) Przykłady. W matematyce nauka o proporcyach zasadza się na analogii — Fizyka przez analogię odgadła niejedne prawa; tak spółce z jawiskiem ciepła, z dźwiękiem i światłem — Kula z masy miękkiej wydyma się o tyle przy biegunach spłaszczona przy biegunach a wypukła przy zwrotniku, z czego wnosi przez analogię że ziemia nasza spłaszczona być musi przy biegunach a wypukła przy równiku. Po znalezieniu posągu z brakującemi członkami wszelkich szczegółów którą się członków dorabia przez analogię z całością a zatem przez analogię dochodzą myśli woty — Bieglí przez porównywanie pism z dawnych rękopisów wyrokują, który list był pisany przez te same osoby, które go przypisują — Ziemia i Mars są planetami a zatem są spółrzędne, spostrzegamy że oba te ciała niebieskie są kształtu kulistego, odbywają ruch wirowy i obiegają koło słońca, zatem są oświetlone i ogrzewane promieniami słońca, zatem są oświetlone i ogrzewane, nadto spostrzegamy że w Marsie mają pod obu przy-[illegible] bieguny, które zapewne są śniegiem na obu przy biegunach planety [illegible] lądów i śniegów [illegible]

Z do wywnioskowań z pojęć rozjemnych i wzajemnie sobie (n. dis junctae contrariae) a analogia z pojęciami równorzędnemi i zgodnemi ze sobą (n. dis parates) bez cechami —

Sąd (oda) Wnioski

Wnioski

03

jak nasza ziemia, stwierdzimy, że Mars obecnie [illegible] wody a stąd dalej wnosimy, że Mars podobnie jak ziemia nasza jest [illegible] dla życia organicznego, a nawet że podobnie jak Ziemia nasza [illegible] mieszkańców [illegible]

NB Pan Edmund ten cytat napisze jako 1 wniosek kategoryczny na str. 114

dokładniej
Panu Ed.
d. 14 Stycznia
875

2. Wniosek warunkowy

§ 155

Ogólny pogląd

Wniosek warunkowy (syllogismus hypotheticus s. conditionalis) jest drugim rodzajem wniosku wypływającym z relacyi. Gdy w tym wniosku przynajmniej 1 przesłanka a więc teraz jest zdaniem warunkowym, już jedna ta przesłanka nadaje całemu wnioskowi charakter tak warunkowy, i wtedy przesłanki i konkluzya wiąże się jako powód i następstwo (skutek) (przyczyna). Z tego powodu wniosek warunkowy opiera się na [illegible] rozumowaniu zasadzie dostatecznego powodu (principium rationis sufficientis § 15)

Wniosek warunkowy jest dwojaki

1. wniosek warunkowy zupełny gdy obie przesłanki są zdaniami warunkowemi

Z wniosek warunkowy mieszany jest ten, gdy tylko premisa większa jest sądem warunkowym a premisa mniejsza jest ~~jest sądem i kategoryczny~~ są sądem kategorycznym.

§ 156

Wniosek warunkowy czysty

Gdy w tym wniosku obie premisy i każdy są sądami warunkowemi to jest gdy ~~obie~~ ~~[illegible]~~ z nich ~~[illegible]~~ tylko pod pewnym warunkiem przypisuje orzeczenie podmiotowi ~~[illegible]~~ mu go ~~[illegible]~~ lub odmawia ~~podmiotowi~~ więc ~~[illegible]~~ także kategoryczny musi być sądem warunkowym ~~[illegible]~~ zasady ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

[Gdy atoli ważny z § 71 iż sąd podobnie jak kategoryczny warunkowy może przybrać ~~warunkowe~~ cztery formy a, e, i, o przeto i wniosek warunkowy czysty może przybrać te figury i tryby ~~wniosku~~ wniosku kategorycznego a tem samem widzimy że wszystkie mawiąc kategorycznych dotychczas ~~[illegible]~~ wytoczone wniosków mają także swoje zastosowanie do wniosków warunkowych czystych.

Sądy przykład trybów według czterech ~~warunkowej~~ figury.

Barbara: Zawsze (w niedzielę) jeżeli jest ~~[illegible]~~ M jest także P; ~~[illegible]~~

Zawsze twierdzę jeżeli jest ~~[illegible]~~ S jest także M.

Zatem

NB Pan Edmund przepisze i ako przepis stąd cztery strony

201 co oznaczone niebieskim ołówkiem

wedle Barbara

Zawsze (wszędzie) jeżeli jest M (jeżeli ma być M) jest także (także ma być) P.

Zawsze jeżeli jest S ~~wtedy~~ jest także M

Zawsze jeżeli jest S jest także P.

Celarent

Nigdy jeżeli jest M nie jest P

Zawsze jeżeli jest S jest także M

Nigdy jeżeli jest S nie jest P.

Darii

~~Zaw~~ Zawsze jeżeli jest M jest także P

[Niekiedy (czasem, niekiedy) jeżeli jest S jest także M

[Niekiedy jeżeli jest S jest także P.

[Ferio

[Nigdy jeżeli jest M nie jest P

[Niekiedy jeżeli jest S jest także M

Niekiedy jeżeli jest S nie jest P.

Podobnie stosować się mogą umiejętnie wedle innych figur

Przykłady Barbara

Zawsze (w każdym razie) jeżeli członkowie rodziny się kochają (M) to też nawzajem ~~ro~~ pomagają sobie (P)

Zawsze jeżeli rodzina jest zacna (S) członkowie jej się kochają (M)

Zawsze jeżeli rodzina jest zacna (S) członkowie jej nawzajem pomagają sobie (P)

Celarent

Nigdy jeżeli członkowie rodziny się kochają (M) nie szarpią się między sobą (P)

Zawsze jeżeli rodzina jest zacna (S) członkowie jej się kochają (M)

Nigdy jeżeli rodzina jest zacna (S) członkowie jej nie szarpią się między sobą (P) —

Ad 11. ~~A~~ Tak samo łatwo o przykłady do trybu Darii i Ferio.

202

§ 157

Wniosek warunkowy mieszany

Z § 155 wiemy że we wniosku warunkowym mieszanym premissa większa jest sądem warunkowym, a premissa mniejsza jest sądem kategorycznym ✗

co do premiss gdy premissa większa przedstawia ogólną prawdę, co ogólnie widocznie więc też zawsze być ma sądem warunkowym ogólnym, zatem albo formy a i albo formy e — więc premissa większa zawsze

Teraz rozpatrujmy się bliżej w obu premissach

1. Co do premissy większej gdy ta w sądzie warunkowym mieszanym przedstawia ogólną prawdę więc też musi być sądem ogólnym więc albo formy a zawsze jest ... albo formy e ... jest ...

Teraz rozpatrujmy się bliżej w każdej z tych premiss osobna.

1. Gdy premissa większa jest więc wymienionym sądem warunkowym, to § 70 który wyłożył że sąd warunkowy składa się z dwóch części — z których pierwsza łącząca się z poprzednikiem (antecedens) jest powodem, (racją) podstawą naszego sądzenia — część zaś druga łącząca się ✗ następnikiem (consequens) jest następstwem owego powodu wyrażonego w części pierwszej.

Zatem dla sądzenia naszego obie te części zachowują się do siebie jak przyczyna (causa) do skutku (effectus). § 69

✗ wytoczyć sądu w formie sądu warunkowego ale jeśli kolwiek on będzie w każdym razie stosunek wyrażonym obu części zawsze jest ...

Uważmy i jeszcze że gdy premisa
większa we wnioskowaniu warunkowym
mieszanym zawiera zawsze
jakieś prawo
także prawdę, zasadę ogólną, więc
też ona w każdym razie być musi sądem ogól-
nym zatem albo formy a zawsze
jeżeli jest A jest także
B – albo formy e – nigdy jeżeli
jest A nie jest B.
2° co do premisy mniejszej kate-
gorycznej ta jest sądem bytności który jak
wiadomo z § 48 wyraża
że coś istnieje faktycznie rzeczywiście lub nie istnieje
Otóż premisa mniejsza
odnosi się do większej premisy
a
w szczególności odnosi się albo
do jej poprzednika i wyraża że ten
powód (przyczyna) przez to nam
w premisie większej istnieje
rzeczywiście albo też nie istnieje
albo też premisa mniejsza odnosi
się do następnika
i wyraża że to następstwo
(skutek) przywidziane w premisie większej rzeczywiście istnieje
lub nie istnieje –
Gdy coś w każdym razie

202

przesłanka mniejsza kategoryczna
wypowiada jedynie to co faktycznie
istnieje faktycznie istnieje lub
nie istnieje zatem ona może
być sądem szczegółowym
twierdzącym formy I (np. niektóre – coś
coś bywa) albo formy O (np. niektóre
czegoś nie ma coś nie bywa.)

§ 158.

Rodzaje formy wniosku
warunkowego mieszanego
oraz jego prawidła.

Wiemy z § 157 że przesłanka mniejsza
tego wniosku odnosi się może
1. do poprzednika, do powodu (do
przyczyny) wyrażonego w przesłance
większej, a wtedy ta przesłanka
mniejsza albo twierdzi że ten wyrażony w przesłance większej rzeczywiście istnieje że jest, albo
poprzednik go zaprzecza, wyrażając że go nie ma
2. że Podobnie też przesłanka mniejsza odnosi się może albo twierdząco albo zaprzeczająco
do następnika, do następstwa
(do skutku) wyrażonego w przesłance większej
Z tego czworakiego stosunku obu
przesłanek wynikają w praktyce cztery
wnioski
ale z nich tylko dwie

Z tych rodzajów słowników obu premiss wynikają rozmaite wzory wniosków warunkowego mieszanego a te wzory stosują się również rozmaicie gdy zważymy że premisa większa może być albo twierdząca (a) albo przecząca (e)

#

A. Wnioski warunkowe mieszane gdy premisa większa twierdząca

I wzór. Jeżeli A jest, wtedy B jest.
A jest
więc B jest.

wniosek ten ma to znaczenie że jeśli widzimy iż rzeczywiście istnieje powód (przyczyna) A, przy tem we wnioskach wtedy wnosimy że z większej musi także istnieć następstwo B. [np. jeżeli Piotr ciężko zaniemógł, życie jego jest w niebezpieczeństwie. Otóż wiemy że to jest, że Piotr ciężko zaniemógł — więc wnosimy że jest B" czyli że życie Piotra jest w niebezpieczeństwie —

[Wnioskowanie wedle tego wzoru zowie się modo ponente —

Przyłożenie we wnioskach. Wnosimy z prawdy przeto (przyczyny) o prawdzie następstwa, skutku —

wzór II Jeżeli ~~jest~~ A to kiedy ~~jest~~ jest B jest

B nie jest

więc A nie jest.

wzór ten ~~wnioskowanie~~ ma to znaczenie

że jeżeli wiemy że B nie jest, to jest ~~wiemy~~ że nie ma

następstwa (skutku) przyłączonego

~~[illegible]~~ wymienione wyżej, wtedy wno-

simy że ta nie ma powodu (przyczy-

ny) wyrażonego w myśli wymienione ~~[illegible]~~

wnosimy przeto z faktu (z niebytności)

następstwa (skutku) o fakcie

powodu (przyczyny)

(np. Jeżeli Piotr jest ciężko ranny (A)

wtedy życie jego ~~[illegible]~~ jest w niebezpieczeń-

stwie (B). — wiemy atoli z pewnością

życie Piotra nie jest w niebezpie-

czeństwie (że B nie jest) więc

z tego z pewnością wnosimy że

Piotr nie jest ciężko ranny (że

A nie jest). #

[wnioskowanie według tego wzoru zowie się modo tollente-

Przecież w żadnym z tych dwóch

wypadków przedstawionych właśnie w tych dwóch

wzorach nie możemy wnosić

odwrotnie.

Jako co do I ~~[illegible]~~ wzoru — nie możemy

z niebytności A to jest z faktu powodu (przyczyny

przyłączonego we wniosku wnosić

o niebytności B o fałszu ~~[illegible]~~ następ-

stwa (skutku) — Jako tego że wiemy

że Piotr nie jest ciężko ranny nie

możemy z pewnością wnosić że życie

jego nie jest w niebezpieczeństwie

bo to niebezpieczeństwo może pochodzić i z innych powodów ~~(taktowanie)~~, widać przeto że w takim razie modus tollens nie powinien być zastosowany—

Podobnie i wzór II nie może być uważany za wniosek z bytności B, na odwrót—Jakkolwiek bowiem z bytności powodu następstwa (skutku) wnioskować wolno, to ~~nie wolno z powodu~~ przy tem wnosić nie możemy o bytności powodu, to jest, że ~~powodu~~ gdy B następstwo A (skutek) B może pochodzić z innego powodu a nie z owego, o którym mowa.—Jakkolwiek z faktu że życie Piotra jest w niebezpieczeństwie (że ...) nie możemy wnosić że ... iż ... jest niebezpieczeństwo może pochodzić z innych powodów (przyczyn) Zatem spostrzegamy że i w tym przypadku modus ponens nie ma zastosowania.—

~~XXX~~

~~Dalszy ciąg~~

B. Wnioski wzajemne nie ... gdy ... jest ...

III wzór. Jeśli A jest, to jest B, jeżeli A jest—
B nie jest.

206

27 Przemiana wiksza jest sądem przeciwnym

Jeżeli A jest wtedy B nie jest

spotrzegamy z takim sądzie bytności

poprzednika A jest powodem wytrzymym

że następnika B nie ma, a nawzajem niebytność poprzedni e

A jest wytrzymym powodem. bytności następnika B —

i naodwrót — w takim razie tylko albo A albo B

jedno z dwojga jest prawdziwym.

Prawda to jest bytności jednej

z tych dwoch części zdania jest

powodem wytrzymym drugiej to

jest niebytności drugiej strony i na odwrót.

Jeżeli A jest wtedy B nie jest

A jest

B nie jest.

(np. Jeżeli Piotr jest uczciwym (A) wtedy Piotr nie jest kłamcą (B) — Piotr jest uczciwym (A) więc nie jest kłamcą (B).

Jest to rozumowanie wiodo ponente, wnoszące z prawdy (bytności) poprzednika (miano) o fałszu następnika (o niebytności) następnika —

Jeżeli A jest wtedy B nie jest

B jest

A nie jest

(np. Jeżeli Piotr jest uczciwym (A) wtedy Piotr nie jest kłamcą (B) Piotr jest kłamcą (B), Piotr

nie jest uczciwym (A)

Jest to rozumowanie wiodo tollente

wnoszące z prawdy następnika

(z bytności) następnika o fałszu

(o niebytności) poprzednika —

i t. p.

NB Pan Edmund napisze sam tytuł jako tytuł na str. 114 „Wniosek kategoryczny” i jako tytuł nad § 155 ~~Wniosek~~ Wniosek warunkowy.

Nauka o wniosku rozjemczym zasadza się na nauce o sądzie rozjemczym, o którym w § 74 i nast.

Ⅎ do pojęć przeciwległych (n. opposita) to jest do członków rozjemczych ~~wyrazu~~ (membra disjuncta ob § 74) zmieniających wypowiada, jest albo ~~sądem twierdzącym~~ albo sądem twierdzącym ~~albo wypowiada byt~~ albo sądem przeczącym.

3) Wniosek rozjemczy

§ 160.

Wniosek rozjemczy (syllogismus disjunctivus) jest jednym [illegible] w którym rozjemczy ~~wniosku~~ wniosku wykazują cząstki z relacyi.

Przesłanka większa we wniosku rozjemczym jest sąd rozjemczy (jud. disjunctivum) który nadaje całemu wnioskowaniu charakter wnioskowania [Nauka #

Przesłanka mniejsza odnosząca się do członków rozjemczych ~~disjunctiva~~ (membra disjuncta ob § 74) ~~stanowi~~ wypowiada ~~co do~~ o bytności (istnieniu, prawdzie) albo wypowiada o ~~tem co do ich~~ niebytności (nieistnieniu, fałszu) –

Przesłanka mniejsza może przeto trojaka być.

[ad 1. Gdy przesłanka mniejsza jest sądem twierdzącym, w którym ona wypowiada bytność rzeczywistą ~~jednego z pojęć przeciwległych~~ (istnienie, prawdziwość) jednego z pojęć przeciwległych to jest jednego z członków przytoczonych rozjemczych w przesłance większej, w takim razie

Koniunkcja orzeka niebytności (niedorzeczność, fałsz) innych pojęć przeciwległych, a tonkiem rozjem. ajem przy tworzących w premisie większej – ale nie wyrażonych w premisie mniejszej

wzór.

S jest albo A albo B albo C (jednem z trojga. (major)

S jest A (minor)

S nie jest ani B ani C (żadnem z dwojga (konkl.)

Rozumowanie tego sposobu które na zasadzie bytności jednego z pojęć wnosi o niebytności innych wyszczególnionych w premisie większej pojęć zowie się modus ponendo tollens.

Wzór. na ponendo tollens

S jest albo A, albo B albo C jednem z trojga (major)

S jest A (minor – ponens)

S jest A

S nie jest ani B ani C (żadnem z dwojga), (concl. tollens)

[ad 2 Gdy premisa mniejsza jest sądem przeczącym w tym ona może być dwojaka

a) albo ta premisa wypowiada że ostatki rozjemcze przytoczone w premisie większej prócz jednego z nich (o którym nie wspomina, ta premisa mniejsza) nie mają bytności. Że są fałszywe) w takim razie

ad 2 Gdy premisa mniejsza jest sądem przeczącym, w tym razie może być dwojaka:
a) albo ta premisa mniejsza wypowiada ostatków rozjemczych przytoczonych w premisie prócz jednego z nich o którym nie wspomina, w takim razie

Konkluzya orzeka bytność (= prawdziwość) właśnie tego członka którego przemilcza premisa mniejsza —

Jest to więc rozumowanie według modus tollendo ponens, bo we wszystkich zaprzecza członków prócz jednego wnosi o bytności tamtego jedynego członka.

II wzór na modus tollendo ponens

S jest albo A albo B albo C jednem z trojga

S nie jest ani A ani B żadnem z dwojga (tollens)

∴ S jest C (ponens.)

b) albo też premisa mniejsza przeczy tylko że jeden z członków rozłącznych nie ma bytności a o dwu innych zaś nic nie wspomina w takim razie konkluzya orzeka że jeden z tych członków rozłącznych nie wymienionych w premisie mniejszej jest prawdziwy ale nie rozstrzyga który mianowicie jest tym członkiem prawdziwym

i w tym przypadku także ma miejsce modus tollendo ponens, ale konkluzya jego też nie jest stanowczą bo sama staje się zdaniem rozjemczem

III wzór dla [illegible] na modus tollendo ponens

S jest albo A albo B albo C jednem z trojga

S nie jest A (tollens)

∴ S jest albo B albo C, jednem z trojga.

210

Spostrzegamy przeto iż gdy premissa mniejsza jest twierdzącą konkluzya jest przeczącą (modus ponendo tollens) — Gdy zaś premissa mniejsza jest przecząca konkluzya jest twierdząca (m. tollendo ponens)

Przykłady do I trybu (ponendo tollens) Ten dany trójkąt jest albo trójkątem ostrokątnym, albo prostokątnym albo rozwartokątnym — jednym z trojga.

Ten dany trójkąt jest ostrokątnym — więc ten dany trójkąt nie jest ani prostokątnym, ani rozwartokątnym — żadnym z dwojga.

[do II trybu — tollendo ponens Ten dany trójkąt jest albo trójkątem ostrokątnym — jednym z trojga albo prostokątnym, albo rozwartokątnym. Ten trójkąt dany nie jest ani trójkątem ostrokątnym ani prostokątnym, żadnym z dwojga

Ten trójkąt dany jest trójkątem rozwartokątnym

do III trybu także tollendo ponens Ten dany trójkąt jest albo ostrokątnym, albo prostokątnym, albo rozwartokątnym — Ten trójkąt — Ten dany trójkąt nie jest ostrokątnym — Ten trójkąt dany jest albo prostokątnym, albo rozwartokątnym, jednym z dwojga —

§ 161

Gdy we wniosku rozjemczym premissa większa jest sądem rozjemczym, a członki jego rozjemczego są przeciwnie przeciwstawne (m. oppositae) a gdy natomiast są ich przeciwległość ... albo ... — wtedy sądzie pochodzić mogą ... (jak to już widzieliśmy w § 75)

[Premissa większa musi być w każdym razie sądem twierdzącym bo gdyby była przeczącym nie wystąpiłaby konkluzya. ... do ... Obacz na dole znak #

Jakoż w takim razie sąd wielkiej wypowiadający że S nie jest ani A, ani B, ani C żadnym z trojga, to jest że S nie należy do żadnego z tych szczegółów (gatunków) składających ogół (rodzaj) sam ... wyrazić ... że S nie należy do tego ogółu, rodzaju. (Jak to powiedziano już w § 76)

Dotąd przepisano
[illegible] ad zeszyt Pan
Felix d ~~[illegible]~~ 2 [illegible]

zatem też wnioski rozjemcze są dwojakie —

z dwojakiego powodu to jest
iż te pojęcia rozjemcze ~~[illegible]~~ są
albo sprzeczne ze sobą (n. contra-
dictoriae)
albo też te pojęcia ~~[illegible]~~ są przeciwne sobie
(n. contrariae) #

W pierwszym razie dopóty zachodzi
~~[illegible]~~ sprzeczność (contradictio)
~~[illegible]~~ przemija niektóra wiedza
rozjemczego obejmie tylko dwa
atoli rozjemcze, wnet ‡
~~z których jedno z nich~~ wiadomo ~~[illegible]~~ z
~~[illegible]~~ prawdy ~~[illegible]~~ (z prawdy)
jednego z tych dwóch pojęć
wypływa koniecznie fałszywość
~~[illegible]~~ (fałsz) drugiego —

‡ z których każdy z dwóch
sprzeczny, i dla tego jest
nam wiadomo z

W drugim razie gdy te pojęcia
rozjemcze są sobie przeciwne
(n. contrariae) może ich być
dwa, albo trzy (A, B, C) jak to widać
więcej w trzech wyrazach
w § 166 albo nawet ich liczba
może być jeszcze większa —
~~Prawidło~~ Zasada trzecie która koniecznie
zachowaną być ma we wiedzach
rozjemczych gdy ich pojęcia
przeciwległe są przeciwne ~~[illegible]~~
jest prawidło aby w przesłance
większej były przywiedzione

bezwzględnie pojęcia wzajemne to jak wszystkie rozmaite (gatunki) stanowiące ich wspólny ogół (nadrzędny). Bo gdyby cząść jaką z tych pojęć było oznaczonem wniosek byłby niepewny, boby się zdarzyć mogło, że S należy właśnie do tego pojęcia wzajemnego, do swego rozmiaru (gatunku) który był oznaczony w premisie większej.

Wiele podobnym do wniosku wzajemnego jest wniosek w którym premisa większa nie jest sądem wzajemnym ale sądem podzielającym (jud. dividens, s. divisum) który twierdzi S jest albo A, albo B, albo C, taki sąd wyraża jak wzajemny że A, B, C są gatunkami wspólnego rodzaju S jak to wszystko się było wykazało w § 67. Lubo sąd podzielający w istotnem znaczeniu swojem wielce się różni od wzajemnego, jednak wniosek zasadzający się na sądzie podzielającym jako na większej premisie wzięty się podobnie ma i rozwój i wzory podobne do rozwoju i wzoru wniosku w znaczeniu ściślem wzajemnego.

Wniosek warunkowo=wzajemny czyli lematyczny.

§ 162 Ogólny pogląd

We wniosku warunkowo=wzajemnym premisa większa jest sądem warunkowo=wzajemnym z § 78, a premisa mniejsza

odnosi się albo do poprzednika
to jest do powodu (do przyczyny)
wyrażonego w premisie większej
i bytność prawdę jego to potwierdza
to znosi zaprzecza czyli znosi — albo też
mniejsza ma odnosić
się do następnika wyrażonego
w premisie większej to potwierdza
bytność prawdę jego
to ją zaprzecza czyli
znosi — Stosownie
do powyżej oznaczonego a rozmai-
tego toku wnioskowania kon-
klucya wypaść musi to przecząca
to twierdząca.

Uważmy atoli że kiedy pre-
misa większa nie zawiera
przesłanki rozjemczej, to jednak
z powodu poprzednika warun-
kowego ta premisa nie także
cechy sądu warunkowego a więc
ten warunkowo-rozjemczy
z powodu wielkiego podobień-
stwa swego z wnioskami
warunkowymi
mieszanymi tym samym
co i one ulega prawidłom

214

Przypominamy że prawidła podane dla wniosku warunkowego mieszanego podane w § 15 8 a stosujące się także do wniosku warunkowo rozłącznego są dwa następujące

I Z bytności, z prawdy powodu (przyczyny) wynikać musi mocą wytłumaczenia wniosek o bytności o prawdzie także przytoczonego w tej przesłance większej następstwa — (skutku), to jest tollendo ponens jest to modus ponens

Wzór wniosku warunkowo=rozłącznego prawdziwego jest następujący:

Jeżeli jest X wtedy jest albo A, albo B, albo C jedno z trojga

X jest

Atedy jest także albo A, albo B albo C jedno z trojga

II Z niebytności następstwa (skutku) przytoczonego w przesłance większej wnosimy z pewnością o niebytności powodu (przyczyny) przytoczonego w przesłance mniejszej — jest to modus tollens

Wzór. Jeżeli X jest wtedy jest także albo A albo B albo C jedno z trojga,

Ani A jest, ani B jest, ani C jest, żadne z trojga nie jest

zatem X nie jest

Wnosimy także z § 15 8 że nie możemy z niebytności wnioskować na odwrót. Jednak nie możemy z niebytności powodu (przyczyny) wnosić o niebytności

NB To wszystko dobrze ale nie przepis

o niebytności następstwa (skutku) wyrażonego w przesłance większej, ani nam wolno wnosić z bytności następstwa (skutku) ~~ani nam wolno nie możemy wnosić~~ o bytności powodu (przyczyny) wypowiedzianego w tejże przesłance większej.

[E] Wobec uwag podanych przy pojęcia rozpoz-nane A, B, C były uważane za następstwo (skutek) powodu (przyczyny) X. ~~Gdy atoli~~ możemy atoli brać rzeczy na odwrót to jest możemy przyjąć rozpoznania A, B, C uważać za powód (przyczynę) X zaś uważać za ich następstwem (skutkiem).

a w takim razie ~~sąd~~ przesłanka mniejsza będzie: jeżeli jest albo A albo jest B, albo jest C, jedno ~~z dwojga~~ z trojga to też jest także X

Uważmy że wniosek warunkowo-rozjemczy jest właściwym, czyli jest ~~to jest~~ w ścisłem znaczeniu wnioskiem lematycznym gdy jego konkluzya jest przecząca — a zatem gdy jedna jest przecząca

Z tego też powodu wnioski warunkowo-rozjemcze dzielą się na:

1. Właściwe to jest w ścisłem znaczeniu lematyczne [E] ~~który~~

[E] który posiada ~~mając~~ konkluzyę przeczącą, a ~~przez~~ właściwie zaprzecza konkluzyą ~~[illegible]~~ to jest nie przyjmuje powodu (przyczyny) nie stwierdzenie, a tak obala zasadę wyłożoną w przesłance większej. —

Z jego przesłanek (czyli konkluzya) jest sądem warunkowo-rozjemczym, a druga przesłanka jest sądem przeczącym, odnoszącym (jud. wniosków (§ 66))

2. ~~W~~ Na wnioski lematyczne w niewłaściwem czyli obszerniejszem znaczeniu, które ~~mają potwierdz.~~ mają konkluzyę twierdzącą, i ~~prze~~

§ 163.

Wnioski lematyczne w ściślejszem znaczeniu [above the line: właściwie czyli]

(Dilemma, trilemma itd.

Gdy premisa większa wniosku lematycznego w ściślejszem znaczeniu zawiera w sobie dwa pojęcia rozjemcze, wtedy zowie się dilema (dilemma, syllogismus bicornis, w dawniejszych polskich dwurożny, dwuszpiczasty) gdy trzy pojęcia jest były wtedy zowie się trilema (takim utworem II w § 162); gdy (i trilemma, syll. trójrożny, tricornis) gdy cztery tetralema (quadricornis) a w ogólności gdy ich więcej polilema (wielo multicornis) a w ogólności wniosek lematyczny zowie się sylogizmem rogatym (syllogismus cornutus). —

ku temu aby twierdzenie, zasadę, myśl przeciwnika obalić to jest aby okazać że to jego przypuszczenie jest fałszywe — Toć się ustku=

§ 164

Dalszy ciąg

W ogólności wniosek lematyczny w systemie znaczeniu służy ku....

twierdza tym sposobem iż w premisie większej obok twierdzenia przeciwnika (X) kładzie się we formie rozjemczej, że wszystko co tylko sądzi się w związku z tem twierdzeniem przeciwnika — a następnie w premisie mniejszej znosimy [illegible] że wszystkie rozjemne wykluczające się niebytności, a wskutek tego znosimy w konkluzyi samo to twierdzenie przeciwnika. —

~~§ Niechaj np. przeciwnik twierdzi że X jest zasadą prawdy, wtedy układamy następujący [illegible]. Jeżeli X jest prawdą, (jeżeli X ma cechę) wtedy także było prawdą, że bytność albo A albo B jedno z tych dwojga (między) lecz ani A~~

~~[Tenże powyższy wzór jest wzorem głównym wszystkich sceptycznych dowodzeń~~

§ Niechaj np. przeciwnik twierdzi że X jest prawdą, czyli że X jest przyrodzeniem [illegible] przedmiotem, wtedy dla obalenia tego twierdzenia jego układamy dylemat według następującego wzoru

wzór I

Premisa większa: Jeżeliby X było to prawdą wtedy także albo A, albo też B jedno z tych dwojga byłoby prawdą, to jest albo A albo B miałoby bytność.

Premisa mniejsza: Ale ani A ani B żadne z tych dwojga nie jest prawdą, to jest ani A ani B żadne z tych dwojga nie ma bytności

Konkluzya: więc też X nie jest prawdą, nie ma bytności.

do str. 217

Tutaj jak widzimy z niebytności (z braku) następstwa (skutku) A, B wnosimy o niebytności (o braku) powodu (przyczyny) X. —

Powyższy wzór jest wzorem głównym, zasadniczym wszystkich sceptycznych wniosków — [Widzimy atoli z § 159 że są niektóre warunkowe mieszane z premisą większą przeczącą, wypowiadającą, że bytność przedmiotu jest powodem wytrwałym, że [Przeciwnik twierdzi że X jest w takim razie [illegible]] nietrwałą nie ma. Drugie dilema w takim układzie zowiemy w ścisłem znaczeniu mające premisę większą przeczącą, według następującego wzoru

wzór II

Prem. w. Jeżeliby X było (istniało) przyczynowo przeciwnika niebyt (bytność) wtedy nie byłoby ani A ani B żadnego z dwojga.

Prem. mn. ale albo A albo B jedno z dwoga ma bytność

Konkl. zatem X nie ma bytności — X jest [illegible]

Ob. przykłady do § 165. —

218

§ 165

Wnioski lematyczne w obszerniejszem znaczeniu

Gdy zaś się zdarza że przymierzenie przeciwnika jest zdaniem przeczącem, to jest iż zaprzecza […] zasady, jakiegoś twierdzenia dla osobolenia jego przeczenia w takim razie utorzy nam wniosek lematyczny z konkluzyą świadczącą zdaniem twierdzącem. Oto mówiąc przeciwnik niechaj przeciwnik orzeka że zasada X jest nie prawdziwą, w tedy układamy wniosek formy następującej:

Prem. w. Jeśliby X nie było prawdziwe, toby nie miało być trzeci wtedy ani A ani B, żadne z dwojga nie byłoby prawdziwe nie miało by bytności.

Prem. mn. Lecz albo A albo B jedno z tych dwojga jest prawdziwe, ma bytność, skutkiem tego X jest prawdziwe to jest ma bytność.

W tym wniosku z bytności następstwa (skutku) A albo B wnosimy o bytności powodu (przyczyny X) uważanej, atoli że choć nam wolno sposób wnioskowania nie wolno, też przecież że wnioskowanie będzie w takim razie niezasadne.

Gdy następstwo (skutek) wyrażone alternatywnie rozjemczo albo A albo B a powodu X nie mogą być następstwem innego, jak tego powodu tylko, musi być wtenczas następstwem jednego powodu X.

Wnioski lematyczne nie wykładać wedle ścisłej reguły, złożone przeciwnych wnioskom zatwierdzeniu. Gdy w przesłance większej ogłaszamy A, B, i t. d. które są naprzemian, rozjemczo następstwem jednego powodu a X będzie ich następstwem. — np. wedle wzoru:

Jeżeli albo A jest, albo B jest, wtedy także X jest.
Albo A jest albo B jest tylko jedno z dwojga jest
więc także X jest.

120

W § 78 pisz to czyliśmy cztery formy sądów warunkowo rozjemczych, każda z nich na daje się na przemian większą wniosków lematycznych [illegible] wego czyli w obszerniejszym znaczeniu – [Nauka o wnioskach lematycznych ponieważ wytworzonych jest dostateczny aby stosownie do takich prawideł wyciągać wtórzy i wnioski stosowne

Przykłady do wniosków warunkowo rozjemczych, tak do właściwych wniosków lematycznych jak od [illegible]

Przykłady – Do § 163, wzór I. Jeżeliby kryształ był organizmem, wtedy musiałby być albo rośliną albo zwierzęciem, ale kryształ nie jest ani rośliną ani zwierzęciem, zatem i tych dwojga – nie kryształ nie jest organizmem – Gdyby Bóg nas zwodził to czynił albo dla tego że albo prawdy nie zna, albo jej objawić nam nie chce – bez pierwsze przypuszczenie sprzeciwia się jego o mądrości, a drugie jego nieskończonej miłości – więc ani jedno ani drugie nie jest prawdą – zatem Bóg nas nie zwodzi –

wzór II § 163 Jeżeliby duch nasz był materyą, wtedy niematerialny ani świadomości świętej o naszej osobie, ani nie miałby świadomości o jaźni naszej i o tożsamości, ale duch nasz ma świadomość o naszej osobie i wiedzę o [illegible] swojej i o tożsamości – zatem duch nie jest materyą

Jeżeliby człowiek nie miał przyjść li za samą radą organizmu swojego – wtedy nie miałby ani pomysłu dobrego i złego ani wolności wyboru między dobrem i złem – zatem [illegible]

Lecz człowiek ma pojęcie dobrego i złego, i ma wolność wyboru między dobrem i złem — zatem człowiek nie jest zmuszony nadawać się żadnym organizmem

Do § 165 Gdyby człowiek nie miał wolnej woli toby nie miałby wolności wyboru między dobrem a złym — a nie mógłby być sędzią własnych czynów swoich, lecz aby ~~[illegible]~~ ma wolny wybór własnych czynów swoich, lecz stać się sędzią własnych czynów — przeto człowiek jest wolnej woli —

~~Jeśli~~ Gdyby ten chciejący nie mówi ~~[illegible]~~ prawdy (o sympathiam fallere) to albo dla tego ~~że prawdy~~ że albo prawdy nie zna, ~~albo~~ dlatego że jest nie chce wypowiedzieć — lecz on jako naoczny świadek faktu ~~[illegible]~~ zna prawdę a jako ~~[illegible]~~ mający chce prawdę powiedzieć — zatem ten chciejący mówi prawdę —

~~Przykładem trylematu i~~

Leibniz podał przykład trylematu dowodząc optymizmu stanowi, ~~[illegible]~~ objaśniając jako ten rzeczywiście istniejący świat jest najlepszym ze wszystkich światów które istnieć mogły

Jakoż powiada Leibniz — Jeśliby ten rzeczywisty świat nie był najlepszym ze wszystkich możliwych światów toby trzeba przypuścić ~~że Bóg~~ albo że Bóg nie znał najlepszego świata — albo że Bóg nie chciał stworzyć najlepszego świata — albo że Bóg nie mógł stworzyć najlepszego świata — Lecz pierwsze przypuszczenie sprzeciwia się wszechmądrości Bożej — drugie jest przeciwne dobroci nieskończonej Boga — a trzecie przypuszczenie sprzeciwia się wszechmocy Bożej — A zatem świat rzeczywiście istniejący jest najlepszym ze wszystkich możliwych światów.

~~§166.~~

~~Prawidła wniosków ~~[illegible]~~ w systemie znaczeniu tematycznym~~

~~ad Powinien każdy [illegible] między poprzednikiem (przedem) a następstwem (następstwem) [illegible] mniejszej.~~

§166

Prawidła dla wniosków w systemie znaczeniu tematycznym

Z przytoczonych [illegible] wynikają następujące prawidła dla wniosków tematycznych w systemie to jest w [illegible]

1° Powinien zachodzić największy zakres między ~~poprzednikiem~~ przedem (przyczyną) a następstwem w mniejszej

~~2re Potrzeba aby w przesłance większej przytoczone były wszystkie pojęcia rozjemcze nie mogące albo niewłaściwe, albo w warunkach przyrodzenia wyprowadzane w tej przesłance mniejszej. —~~

3 Należy aby przesłanka mniejsza

2re Potrzeba aby w przesłance większej przytoczone były w sposób najmniejszy pojęcia rozjemcze, to jest aby w tej przesłance były przytoczone wszystkie rozjemcze mogące być ~~[illegible]~~ przy- ~~[illegible]~~ pierwszeństwa —

3 Należy aby przesłanka mniejsza odnosiła się do wszystkich tych przez rozjemczych uczonych w przesłance większej — a powinno się do nich odnieść przeczące jeśli mądrość przyniesie przeciwnika ~~[illegible]~~ zależy od ~~[illegible]~~ być ~~[illegible]~~ potrzeba tych przez przesłanka ~~[illegible]~~ mniejsza ma się odnosić do tych przez rozjemczych twierdzących, to jest powinno owe im potrzeba aby ~~[illegible]~~ mądrość ~~[illegible]~~ przyniesienia przeciwnika zawisła od nieobecności tych niżej — Jak to okazał nr II § 163

Jakto przedstawia nr I § 163

222

Przypis do §166

a) Oprócz powyżej wyłożonych wniosków całej sylogistyki, mogą być jeszcze innego rodzaju wnioski otrzymywane z kombinacyi sądów kolejnych (tak przedyswiecanych, jak i ~~z~~ warunkowych rozjemnych, jednak takowe są mniej ważne, a zresztą czytelnik zrozumiawszy dokładnie całą naszą teoryę wniosków sam bez trudności zdoła sobie niemi poradzić— #

4 Czyli też premissa mniejsza będzie się odnosić tylko tworzenia albo ~~lub~~ przyczyną do pojęć rozjemnych wymienionych we większej premisse w której z nich konkluzya będąca sądem przeczącym ~~w~~ ~~każdym~~ jest obalaniem przypuszczenia przeciwnika

Do pana Edm. Przypisy do §166 dołącza się tym przypisem:

b) Tak wyłożywszy teoryę wniosków pośrednich, pojedynczych wedle trzech kolejności, należy wspomnieć ~~jeszcze~~ ~~nie~~ o wnioskach przez substytucyę czyli przez podstawienie— Jest to wniosek podobny do posługiwania zwanego w matematyce zrazu podstawieniem a polegającym na tem, aby we formule na miejsce jakiejś ogólnej podstawić ~~liczbę~~ ~~jaką~~ pewną oznaczoną liczbę— W logice wniosek przez podstawienie ma to znaczenie iż mając dany sąd zasadniczy ~~na nim~~ na miejsce jego ~~przedniego~~ pojęcie tego albo na miejsce podmiotu albo orzeczenia albo też obu tych pojęć wstawić nowe pojęcie ~~któ~~ które by zastąpiło pojęcie ~~pojęcie~~ sądu danego (zasadniczego) a tak powstanie sąd nowy będący konkluzyą wyprowadzoną z danego sądu.

~~Otóż~~ [1] Niewątpliwie prawidłowo się logicznie postępowanie jest tem ~~podstawienia~~ aby pojęcia nowe mieszczące się w konkluzyi miały się jak do ~~tych~~ drugiego w tym samym stosunku, w jakiem odnośnie ~~dwa~~ pojęcia ~~wchodzące~~ w sądzie danym zasadniczym. ~~Zatem~~ ~~potrzeba~~ ~~aby~~ ~~pojęcie~~ ~~nowe~~ ~~mające~~ ~~zastąpić~~ ~~pojęcie~~

122

Ten warunek zaś dopełniony być może dwojakim sposobem

~~1. Gdy na miejscu pojęcia (~~sądu zasadn~~ fo fo obiektywnego w sądzie zasadniczym) danego pojęcia może być zastąpione potocznym pojęcie nowe mające je zastąpić~~

1. Gdy pojęcie dane (sądu zasadniczego) zastąpione będzie przez pojęcie o takim zakresie mniejszym lub w owym pojęciu danem, to jest gdy pojęcie nowe zastępujące będzie jedynie częścią owego pojęcia zastąpionego. Bo w takim razie ten sam stosunek w jakim zostawało dane pojęcie ~~zastosowane~~ zastąpione, staje się także stosunkiem nowego pojęcia zastępującego, bo już to samo co było przyjmowane lub odmawiane ogółowi musi też być przyjmowane lub odmawiane jej części.

Wszystkie zwierzęta ssące mają krew ciepłą

wszystkie wieloryby mają krew ciepłą

~~Żaden wieloryb~~

Żadne zwierzę ssące nie jest rybą

Żadne zwierzę ssące nie jest ptakiem

~~albo wielo~~ albo

~~Żaden~~

Żadne zwierzę ssące nie [illegible]

Żaden wieloryb nie jest [illegible]

W tym obrębie przez kładzie podstawienie na miejsce w podmiocie i w orzeczeniu

2re Ów warunek dopełni się także wtedy, gdy pojęcie [dane] w sądzie zasadniczym zastąpimy ~~innem pojęciem~~ ~~nie wprawdzie nowem~~ wprawdzie innem, nowem pojęciem, ale mające to samo znaczenie, które niż to pojęcie dane w sądzie zasadniczem, a przyznać musi, jaka zachodzi między danem a nowem pojęciem, jest to że tylko wyrażone jest innemi wyr.

Niektóre ciała niebieskie są ciemne

Niektóre ciała niebieskie ~~są stałe~~ [są gwiazdami stałemi] i świecą własnem światłem —

Ale przeczyć że wnioskowanie może podsta... nie zastępuje na uwagę, jednak ~~uznać~~ z drugiej strony uznać należy, iż rozumowanie według przyjętej wyłącznie tylko opierające się na formach przez Arystotelesa [i na stosunkach ich zakresów] jest niedawno wyżej przekonywające, bo nam umożliwia jasno poznać naszego myślenia.

II Wniosek pośredni przedmiotowy według sposobu sądzenia (modalitatis)

§ 167.

Powyżej w § 109 wytoczyliśmy wnioski bezpośrednie według sposobu sądzenia, otóż bywają atoli [także] wnioski pośrednie według sposobu sądzenia (ex modalitate).

Pan Edmund ten tytuł [kaligrafię] napisze jak tytuł na stronie 114 II Wniosek pośredni przedmiotowy według relacji

Wiadomo nam z §79 że sądy
ze względu na sposób naszego
(~~judicia modalitatis~~) twierdzenia
przekonania — zatem judicia mo=
dalitatis) pochodzą z różnego
stopnia pewności które może
wywrzeć sądzący o prawdzie wypo-
wiedzianego przez niego sądu

Jasna rzecz że gdy przesłanki
wniosku będą ~~wyrażały tylko~~
~~stopień pewności~~, tak samo
sądami więc i stopień pewno-
ści w nich objęty ~~wyłącznie~~
na stopień pewności
konkluzyi i ~~na konkluzyę~~
~~samą~~ wyrażony — w samej konkluzyi
Z tego wynikają następujące
prawidła dla wniosków
~~wyłącznie~~ przechodzących ze sposobu wa=
~~wynikających~~

dzenia —

np. Jeżeli obie przesłanki
są ~~tem~~ również sądami stwierdzenia
pewności konkluzya będzie
również sądem stwierdzenia
stwierdzenia — a zatem

a) Z dwóch przesłanek będących
sądami z przypuszczenia pro-
blematycznemi — konkluzya
będzie także ~~[illegible]~~ problematyczną

b.) Z dwóch sądów ~~asertorycznych~~
~~[illegible]~~ z pewności — asertorycznych
wynika konkluzya asertoryczna
wyrazu —

c) Z dwóch przesłanek apodyktycznych wynika jest będącemi zdaniami z konieczności — wynika konkluzja apodyktyczna.

2 Jeżeli przesłanki są rozmaitego stopnia pewności konkluzja stosownie w odniesieniu do przesłanki mniejszego stopnia zajął do tej która jest słabszej pewności — a zatem

a) Gdy jedna przesłanka jest apodyktyczna a druga asertoryczna — konkluzja jest asertoryczna

b) Gdy jedna przesłanka jest apodyktyczna a druga problematyczna wynika konkluzja problematyczna —

c Gdy jedna przesłanka jest asertoryczna a druga problematyczna wynika konkluzja problematyczna

~~b wniosek pośredni przydzielczy.~~

b wniosek pośredni złożony.

§ 168.

~~Łańcuch wniosków~~

Ogólny pogląd. § 110

Dotychczas zajmowaliśmy od ~~§ 110~~ wykładaliśmy naukę o wnioskach pośrednich przydzielczych (syllogismus simplex, monosyllogismus) wiemy

Do p. Edmunda trzeba — pisz tylko odpowiedni co do kaligrafii tytułów Nr 114 Z. wniosek pośredni przydzielczy — więc b. dokładnie

124

uczymy atoli z § 103 iż są także wnioski pośrednie złożone o których nam teraz mówić przychodzi.—

Wniosek złożony (polysyllogismus) składa się najmniej z dwóch albo najczęściej z większej liczby wniosków pojedyńczych pośrednich, które razem tworzą całość tak ściśle powiązaną, iż z nich wszystkich wynika ostateczna konkluzya.—

Gdy we wniosku złożonym wypowiedziany jest dokładnie każdy wniosek pojedyńczy do # taki wniosek zowie się łańcuchem wniosków (syllogismus concatenatus, Schlusskette (Schlussreihe))

do składu jego wchodzący (to jest sądy wypowiedziane są wszystkie trzy sądy stanowiące każdy wniosek pośredni będący częścią składową wniosku złożonego tylko....

Gdy zaś wnioski pojedyncze stanowiące wniosek złożony są tylko wyrażone w skróceniu to jest w sposób skrócony w takim razie wniosek złożony nazywamy wnioskiem łańcuchowym (sorites, Kettenschluss)

228

§ 169.

Łańcuch wniosków

Wnioski pojedyncze wchodzące
do składu łańcucha wniosków
nazywają się ~~ogniwami~~ ~~[illegible]~~
jego ogniwami, i wiążą się ~~z sobą~~
~~[illegible]~~ nawzajem na mocy
prawa zasadniczego powodu (prin-
cipium rationis § 15.) to jest
~~[illegible]~~ te ogniwa zostają do siebie
w stosunku powodu (przyczyny)
do następstwa (do skutku) — Tak
~~[illegible]~~ widzimy iż wniosek poprze-
dzający jest zawsze uzasad~~niającym~~ niającym
(powodem) następującego wniosku
(jako następstwa) [Ów poprzedzający
uzasadniający wniosek zowie się też
wnioskiem poprzednikiem prosylo-
gizmem (prosyllogismus) — ów
zaś drugi, następny wniosek, to jest uzasadniony
nazywamy wnioskiem następnikiem
~~epidylogizmem~~ episylogizmem (episyllogismus)

To zaś kolejne uzasadnianie, ~~i ścisłe powiązanie ogniwa~~
~~ow~~ i ścisłe powiązanie ogniw
tym trybem się dzieje iż konkluzya
~~wniosku poprzednika, prosylogizmu~~ prosylogizmu czyli wniosku poprzednika,
uzasadniającego staje się jedną z premiss
episylogizmu ~~to jest~~ czyli wniosku
następnika, uzasadnionego — staje się zaś
~~[illegible]~~ ta konkluzya albo premissą,
~~[illegible]~~ większą albo mniejszą

9176

Rodzaje łańcucha wniosków

1° Gdy łańcuch składa się z wniosków pośrednich prze-dzących zatem łańcuch sam podobnie jak wnioski przedzący może być różny wedle relacyi – zatem łańcuch wniosków jest albo ~~kat~~ 1 kategoryczny 2. albo warun-kowy 3 albo rozjemczy – 4 albo X

X może się też składać z wniosków rozmaitych co do różnej relacyi – 2° Podobnie jak każdy wniosek przedzący układa się wedle jednej z czterech figur tak i wnioski przedzące będące ogniwami łańcucha mogą należeć do różnych figur – ~~łącz~~ Łańcuchy których wszystkie ogniwa są jednej i tej samej figury nazywają się łańcucha-mi jednostajnemi (~~ausgleiner~~ reine Schlussketten) gdy zaś wnioski ~~z~~ przedzące składające łańcuch należą do różnych figur wtedy taki łańcuch wniosków jest niejednostajny (unreine ~~[illegible]~~) – ~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

~~[illegible]~~

230

~~nie od naszej dowolności~~ zas-

zależy ~~zgadzać~~

~~gdyż sylogizm jego nie może być~~
~~dowolnie~~
~~którego według figury innej~~
~~gdyż następstwo wniosków równych~~
~~figur rodzi.~~

Uważmy że mając prosylogizm
którego według jednej figury
~~nie możemy~~ do ~~rodzaju~~
nie nie możemy
epizylogizm ~~według~~
dowolnie innym zaczynać
episylogizmu ~~epizylogizm~~ lecz
którejkolwiek ~~innej~~
figury następstwo
~~w~~ wniosków ~~więcej~~
równych figur atoli
zasadą prawidłową—

Jakkolwiek pojedyncze wnioski według pierwszej figury są najnaturalniejsze zatem i łańcuch składający się z wniosków pierwszej figury jest najnaturalniejszy i najczęściej używany, i w nim się najłatwiej ~~się~~ wyjaśnić ~~może~~ organizm ~~ławicy~~ łańcucha wniosków wyżej wykładając poniżej rzecz o łańcuchu wogóle będziemy mieli z tego powodu ~~rozumny~~ ~~prawie~~ ~~mając~~ na względzie łańcuch ~~z wniosków~~ ~~rzecz~~ ~~o łańcuchu~~ do którego wchodzą wnioski według pierwszej figury ~~rzec~~ ~~łańcuchu~~ ~~o~~ ~~łańcuch~~ ~~składały~~ łańcuchem więcej się nam ~~zatem~~ Taki łańcuch ~~pierwszej~~ ~~się~~ ~~z wniosków~~ ~~figury~~ ~~rozumie~~ ~~może~~ ~~jest~~ ~~wyjaśnić~~ ~~zarówno~~ ~~rozpa-~~ ~~może~~ ~~jest~~ ~~wniosków~~ rozpoczynające się nadaje iż on ~~rozpoczynając~~ się od wniosku pierwszej ~~wyżej~~ wszystkie następujące figury może mieć dalej wnioski tejże pierwszej figury — a zatem może być łańcuchem ~~wyż~~ jednostajnym—

~~Łańcuch wniosków~~

~~ze Trzeciem względem z którego wynikają ... rodzaje trzech łańcucha wniosków~~

ze Trzech rodzaje łańcucha wniosków wynikają ze względu na różny pochód myśli nadrzej w tworzeniu łańcucha — Jakoż możemy

Dotąd oddane Panu Feliksowi D. 5/IV Zasadowi

a) rozpoczać od pojęć ogólniejszych i postępować stopniowo do pojęć coraz mniej uszczegółowionych jest to łańcuch postępujący (syllogismus concatenatus progressivus) albo też

b) odwrotnie możemy rozpocząć od pojęć mniej uszczegółowionych a cofać się ~~do pojęć coraz~~ stopniowo do pojęć coraz ogólniejszych, jest to łańcuch (syllogismus concatenatus ~~progressivus~~ — cofający się regressivus)

§ 171

Ogólny pogląd

Istota łańcucha ......

Łańcuch wniosków

1. Kategoryczny —

(determinatio, specificatio) # Łańcuch wniosków postępujący § Tutej §171

~~§ 171~~

(syllog. c. progressivus)

Istota łańcucha postępującego (~~progressivus~~) w tem jest zasadniczo z nauką utworzoną w § 30 w którym była przez o stopniowem ~~oznacz~~ oznaczaniu, ~~uszcz~~ uszczegółowianiu pojęć #

232

jest to więc porządek od ogółnych, nadrzędnych, więcej mających zakres większy a treść uboższą do coraz więcej uszczegółowionych podrzędnych, mniej mających zakres coraz szczuplejszy a treść coraz większą [illegible] dzieje się przy dodaniu do przesłanek z terminów coraz więcej cech. Jest to jak wiemy postępowanie wywodowe dedukcyjnem, nie przechodem a przedziwiś od prcincipiata ‡

(ob. §30) [illegible] w §169 że

Takie [illegible] więc i tożsamość od najogólniejszych prawd ... do coraz bliższych naszych szczegółów ... od najogólniejszych zasad prawd do szczegółów coraz więcej szczegółowym ○

#

---

§172 ad. 232

Bliższa charakterystyka [illegible] organizm tańczenia posiłkującego [illegible] w §169 wchodzące [illegible] do tańczenia, jakkolwiek on będzie [illegible] tym sposobem mają się ściśle wiązać jedne z drugiemi, aby zawsze [illegible] stała się [illegible] (prawo logiczne) następnika [illegible] logiczna, a zatem albo większą albo mniejszą przesłankę [illegible]

Z tego atoli co się [illegible] w teście ... o tańczeniu posiłkującym [illegible] wnioskowanie zawsze [illegible] wniosek konkluzya następnika [illegible] w [illegible] konkluzya ma się stać przesłanką ... we wniosku następnika [illegible]

Jest to zasada tańczenia posiłkującego

○ Jest więc drogą wywodu dedukcyjnego, a [illegible] bo prawa [illegible] od ogólnych prawd aż do [illegible] rozumowych [illegible] które do szczegółów ulegają, a które są [illegible] wypadkami [illegible] prawd ogólnych będących podstawą [illegible]. Z tego powodu tańczeniem posiłkującym [illegible] tańczeniem prosylogistycznym —

Należy przepisać

całą § 70 – zaznaczyć aby

ustęp uzupełniony słowami

na stronie 151 – wpisany

był do strony 149 – po słowach

[illegible] [illegible]

podobnie przepisać należy

to co przedtem na stronie

148.

$$
\begin{array}{r}
2456 \\
1234 \\
\hline
3690
\end{array}
$$

$$
\begin{array}{r}
2456 \\
1234 \\
\hline
1222
\end{array}
$$

ona też sprawia iż w każdym z wniosków pojedyńczych wchodzących do trójczłonka wyraża się postępowanie stopniowe od pojęć nadrzędnych większego zakresu do pojęć nadrzędnych, do pojęć mniejszego zakresu.

Dla jaśniejszego przedstawienia weźmy wniosek figury I.

M — P
S — M
———
S — P

Ten wzór będzie zarazem jako zasadniczy dla nas wskazówką do utworzenia wniosku we wnioskach następujących (postępującego) ten wzór wchodzi zarazem.

Może postawić za pierwszy wniosek (więc za wniosek zasadniczy) znający trzeci, wszystkie wnio- dający stosunek do pierwszej zasady.

Konkluzya S—P może stać się przesłanką wniosku dla nas następującego, a wzór wskazuje że przesłanka a większa

to jest ma wyrazić stosunek pojęcia średniego (M) do orzeczenia wniosku (P) więc

więc to pojęcie S które jest (pierwszego wniosku) podmiotem w konkluzyi, winno stać się w przesłance niższej wniosku następującego pojęciem M, (owe S) ma, w tej przesłance przybrać znaczenie pojęcia średniego

winna mieć znaczenie M — P (przesłanka nadrzędna) [illegible]

Spostrzegamy przeto że we wniosku poprzednim to samo S które było (we wzorze) pojęciem jego najniższem, to jest mającem zakres najmniejszy,

z poprzedzających trzech pojęć wniosku poprzedniego, teraz logicznie

pp. str. 234

jest pojęciem najmniejszym zakresu w przesłance, ale jest pojęciem średniem co do zakresu, nie staje przed tym względem na drugiem miejscu

Tym sposobem sąd będący konkluzyą we wniosku poprzednika S — M. Dostając też przesłankę mniejszą we wniosku następnika nabiera w niej znaczenia zatem M'(S) — S;

Tym sposobem przez myśl widzimy jak to z każdym wnioskiem następującym postępuje od pojęć ogólniejszych od pojęć ... do jestniejszych co do zakresu do pojęć z zakresem mniejszym, a treścią większą.

Zatem nie trudno przewidzieć we wniosku następnego w przesłance mniejszej, która, dobierając do owej konkluzyi już przesłanki większej M'(S) — S; będzie zawierała w sobie pojęcie jeszcze ściślej określone podrzędniejsze jeszcze niż zakresie

faktycznie teraz ... zakresu swojego staje się we wniosku następującym pojęciem średniem, a zatem staje wielkość względnie ... na drugiem miejscu w rzędzie trzech pojęć wchodzących do następującego wniosku

‡ Tutaj M'(S) znaczy że w tym wniosku następniku jego pojęcie średnie wyrażany przez M' albo co do zakresu. faktycznie ocenia ... we wniosku poprzedzającym.

Odgadujemy też iż jak konkluzya pierwotnego wniosku staje się przesłanką większą następnego wniosku, a tym samym pojęcie S będące podmiotem tej konkluzyi staje się dla następującego pojęciem średnim — zawsze podmiot S kiedy konkluzyi stanie się pojęciem średnim dla wniosku następującego. Tym sposobem

Jakoż wedle przyjętego zasadniczego wzoru przesłanka mniejsza ma być S — M, zatem widzimy że w tej przesłance podmiot S mieści się w swoim zakresie M jako we wnętrzu swojem, gdy zas to M stało się w następującym wniosku pojęciem ciaśniejszym bo M'(S), zatem w przesłance mniejszej wniosku następnego, nowy ten dawniejszy podmiot S, musi stanąć pojęcie podmiotowe nowe, a tak małego zakresu aby się mieścić mogło w wnętrzu swojem M'(S) który jest tak równy co do zakresu ze pojęciem S (podmiotem powtarzającego wniosku) zatem widzimy że to pojęcie podmiotowe nowe ... niż znaczenie podmiotów w wnętrzu

S (lub wyrażenie mniejszej wniosku następnego niż mniej zakres nie równy od zakresu mniejszy od zakresu danego S. aby się mieścić mogło w zakresie obu orzeczenia M'(P), zwłaszcza iż to M'(P) jak już okazało jest tego samego zakresu którego było dane S. — Nazwawszy zatem ten nowy podmiot przedmiot mniejszy (wniosku następnego) przez S' otrzymamy tymczasowy wzór łańcucha postępującego z dwóch następujących ogniw

orzeczenie M'(S) gdy zaś to pojęcie M'(S) jest równe co do zakresu orzeczeniu S (niemożliwego przedmiotu) nie znać że to pojęcie nowe mające stać się podmiotem (przesłanki mniejszej sylogizmu) nie obejmie nie równe mniejszego zakresu aby się mieścić mogło w orzeczeniu swojem M'(S).

M — P
S — M

S — P

M'(S) — P
S' — M'(S)

S' — P.

Z tego co się powiedziało w § niniejszym wnosimy sobie, którzy wzór ogólny łańcucha wniosków postępującego, w tym wzorze widocznie bez dodania liczby, jest pojęcie średnie im pierwszego wniosku (wniosku logicznego) — podmiotem tego wniosku jest M' — oznaczyliśmy go przez M' bo on 2. się stanie pojęciem średniem. we wniosku 2. jako wcześniejszym — w tym wniosku 2 podmiotem jest M², również oznaczony przez M2 co ma być pojęciem średniem we wniosku 3. we wniosku zaś 3 jako ostatnim podmiot jest oznaczony właściwym znakiem S. Widzimy przeto że pojęcia podmiotowe M' M², S stopniowo mają mniejszy zakres a treść większą. —

1.
$$\frac{M - P \quad M' M}{M' - P}$$

2.
$$\frac{M' \; P \quad M^2 - M'}{M^2 - P}$$

3.
$$\frac{M^2 - P \quad S - M^2}{S - P}$$

§ 173

Łańcuch wniosków postępujący utworzony według I figury.

Gdy łańcuch postępujący ma być utworzony według I figury wniosków, stąd iż zachować należy oba prawidła figury I — wytworzone § 121, a ułożenie postępującego

1. Premissa większa ma być sądem ogólnym względem formy a albo e

2. Premissa mniejsza ma być sądem twierdzącym zatem formy a albo i.

[Obaczymy więc ile każdy z czterech trybów figury pierwszej Barbara, Celarent, Darii, Ferio nadaje się do tworzenia łańcucha postępującego. Rozpatrzymy się najprzód w dwóch trybach z konkluzyą twierdzącą Barbara, Darii

238

Następnie zbadamy dwa tryby Celarent i Ferio mające konkluzję przeczącą

§ ~~XX. 173~~ 174

Łańcuchy wniosków postępujące według trybów Barbara i Darii

1. według Barbara.

wszystkie M są P
1. wszystkie M' są M
wszystkie M' są P

2. wszystkie M' są P
wszystkie M² są M'
wszystkie M² są P

3. wszystkie M² są P
wszystkie S są M²
wszystkie S są P. i t.d.

Widzimy że według trybu Barbara
utrzymujemy łańcuch postępujący
o dowolnej ilości ogniw. ~~Bo~~ Jakoż
~~gdy każda kl~~ gdy każdy wniosek
~~według Barbara~~
~~ma~~ konkluzyę ogólną A zatem tyż
ona nadaje się ~~ale~~ na przesłankę większą dla
wniosku następnego ~~ogólnego~~
~~ogólnego~~ który jako wniosek
według przesłanki pierwszej mający
przesłankę mniejszą ogólną.

2 według Darii.

Inaczej rzecz ma z trybem Darii
A ~~według tego trybu~~ wniosek taki
~~wiązać wniosek pierwszy~~ byłby ~~taki~~

byłby wszystkie M są P
niektóre M' są M
niektóre M' są P.

± Przypuśćmy że dwa wnioski 1 i 2 są według Barbara a 3ci zaś ~~według~~ według Darii ~~otrzymamy~~ to mamy pierwszy wniosek będzie
3 wszystkie M² są P
niektóre ~~M~~ S są M²
niektóre S są P.

S i P

Konkluzya ta ~~[illegible]~~, jako szcze-
gółowa nie nadaje się ale tylko
przesłanką większą ~~sylogizmu~~ wniosku następnika
bo ta przesłanka ma być ogólną.
Widać przeto że wniosek wedle
Darii nie może być pierwszym, mam.
posługującego się wniosek ~~bo wniosku~~
sylogizmem tym ~~[illegible]~~.
~~[illegible]~~ następujący jest ta jaw nie wydoczny –
Jeżeli zaś ~~jako przypuszczono wyżej~~ ~~sylogizmu~~, ~~bo jest~~ wniosek poprzednik wniosek
wedle Barbara, to tedy ~~szczegółowy~~
~~może być~~ następujący wedle Darii, ~~bo tego~~ bo
Z ~~bo~~ Barbara powstaje konkluzya
ogólna a zatem ona może być
przesłanką większą wniosku wedle
Darii, bo ten tryb wymaga zawsze
aby przesłanka większa była takową, a
~~Ale wniosek wedle Darii~~ ma konkluzyą twierdzącą ale szczegółową
a zatem ~~[illegible]~~ wskazuje już sądzi[?] końcem [illegible]
postępującego –

Przypis do § 174

P. P.

Przypisy do § 174

a) Dla unaocznienia porządku trójczłonowego posługujemy się ułożonego wedle trybu Barbara fig. 54, która jest tylko dalszem rozwinięciem fig. 20, którą nam posłużyła w § 123 do przedstawienia wniosku pośredniego a orzekającego wedle Barbara

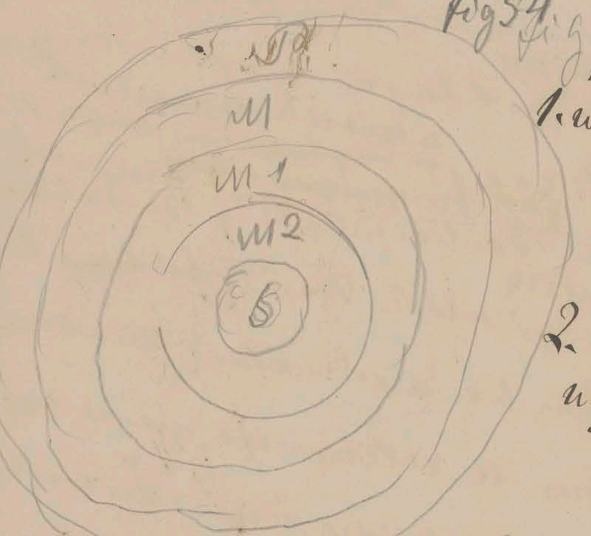

fig 54 ... do tej figury zastosujemy następujący sylogizm:

1. Wszystkie czworoboki M są wielobokami P
Wszystkie równoległoboki M' są czworobokami M
Wszystkie równoległoboki M' są wielobokami P

2. Wszystkie równoległoboki M' są wielobokami P
Wszystkie prostokąty M² są równoległobokami M'
Wszystkie prostokąty M² są wielobokami P.

3. Wszystkie prostokąty M² są wielobokami P
Wszystkie kwadraty S są prostokątami M²
Wszystkie kwadraty S są wielobokami P.

b) Łańcuch postępujący wedle trybu Barbara najwyraźniej uwydatnia § 172 ... i organiczne łańcuchowa postępowa ... w tym ... nad ... Tam, widzimy że pojęcie które we wniosku było podmiotem tego sylogizmu (równoległoboki M'), a zatem które było w tym wniosku pojęciem najwęższem ze wszystkich trzech pojęć do niego wchodzących (M, P, M'), we wniosku 2 staje się pojęciem średniego zakresu, zostaje pośrednim, choć jest tem samem podmiotem. Podobnież podmiot sylogizmu we wniosku 2 (prostokąty M²), staje się pojęciem średniem we wniosku 3. Podobnie ... (na dole)

§ ~~174~~ 175

Łańcuchy wniosków postępujące wedle Celarent i Ferio.

wedle Celarent

1. Żadne M nie jest P
Wszystkie M' są M
Żadne M' nie jest P.

2. Żadne M' nie jest P
Wszystkie M² są M'
Żadne M² nie jest P.

3. Żadne M² nie jest P
Wszystkie S są M²
Żadne S nie jest P.

Znać przeto że jak wedle Barbara tak również wedle Celarent ... atoli trzy sylogizmy postępujące ... w dowolnej ilości ... jednorodnych.

Podobnie każdy podmiot wniosku z kolei się ściśnia stopniowo, zmniejsza swój zakres a powiększa treść (M', M², S), a musi on zmniejszać swój zakres, aby się mieścić (co prawda coraz mniejszej) w pojęciu średniem jako w orzeczeniu swojem, a także ~~co do zakresu~~ jest ... a to pojęcie średnie ... co do treści i jest faktycznie ... podmiotowi wniosku poprzedzającego.

C Jak wyżej określiliśmy w ... się że łańcuch postępujący jest rozumowaniem, które rozpoczyna od rodzajów najwyższych, ogólniejszych, od pojęć najpierwotniejszych, od prawideł i przyczyn najodleglejszych, a stopniowo postępuje aż do szczegółów a gatunków najściślej oznaczonych, do zjawisk pojedyńczych, do następstwa skutków najbliższych — dalej § 175

133 ~~241/235~~

~~gdy każdy wniosek wedle Celarent~~
Albowiem
Gdy z każdego wniosku wedle
wedle Celarent powstaje konkluzya
ogólna co formy E, nic też ona
ni nadaje aby została przesłan-
wszelkiej dla
kończącego ~~[illegible]~~ wniosku

2. wedle Ferio

Przesłanka większa z którym Ferio
według tego tylko ogólna [illegible]

wniosek	żadne M nie jest P	
	niektóre M są M	
	niektóre M nie są P	

~~konkluzya M o P~~ # tylko
szczegółowa nie jest przedtem
aby się mogła być więc, jako
przesłanka większa, w następnym
wniosku ~~[illegible]~~ gdyż ona ma
być ogólna — Zatem wniosek ze
wniosek wedle Ferio już nie może
~~[illegible]~~ przy [illegible]
~~być [illegible]~~
widzimy że
jego, jednak wniosek wedle
Ferio może być [illegible]
gdy poprzedzający go [illegible]
jest wedle Celarent — ale w takim
razie już wniosek wedle Ferio
będzie ~~[illegible]~~ końcem tworzenia
kończącego go.

8 Jakoż przypuściwszy
że wnioski 1, i 2 są
wedle Celarent 3ci
~~[illegible]~~ może być wedle
Ferio — ten 3 wniosek
będzie zaś ~~[illegible]~~

Żadne M2 nie jest P
niektóre S są M2
niektóre S nie są P
ta konkluzya S o P #

9 już nie może mieć
po sobie żadnego wniosku ~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~Bo [illegible]~~
~~[illegible]~~ Jakoż tylko
wniosek wedle Ferio
może nastąpić po wniosku
wedle Celarent — ale już
tylko Ferio kończy tworzenie
cały —

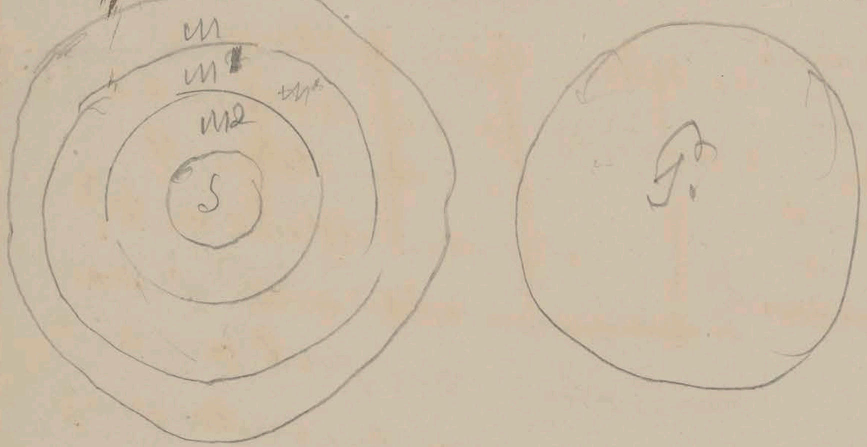
249

Przypis do §175

a) Aby uprzedzić tutaj zarzutu prostszego wedle drogi Celarent skreślony w fig (55) która jest tylko dalszem rozwinięciem fig. 21 która nam posłużyła w §124 do uwydatnienia wniosku pośredniego wedle Celarent

~~fig~~ fig. 55

Na tej fig. okazujemy wywód następujący

1. Żadne badanie przedmiotów natury M nie ma być także ważne P.
Wszystkie organizmy M¹ są przedmiotami natury M
Żadne badanie organizmów M¹ nie ma być także ważne P

2. Żadne badanie organizmów M¹ nie ma być także ważne P
Wszystkie zwierzęta M² są organizmami M¹
Żadne badanie zwierząt M² nie ma być także ważne P

3. Żadne badanie zwierząt M² nie ma być także ważne P
wszystkie modły najdrobniejszych robaczków S są zwierzętami M²
Żadne badanie modły najdrobniejszych robaczków S, nie ma być także ważne P.

I tak przekonywamy się jako podmioty konkluzji (M¹ organizmy M² zwierzęta) stają się dla następujących wniosków pojęciem średniem.

Dalszy ciąg przypisów do § 175

c. W pierwszego wykładu tańcuchów postępującego stosunku na wzór figury I wynika już dalej uzupełnienie jego prawideł wytknięty w § 172. —

X 1) Jakoż [...] iżnie [...] Darii [...] dzącym a

X 1) W tańcuchu postępującym pierwsza premissa każdego wniosku położonego na początku od góry ma być ogólna, może zaś być albo formy a albo formy e. Gdyby ta premissa jest premissa większa, zatem według prawidła figury pierwszej ma być ogólna, wszystkie zaś inne premissy mają być twierdzące bo te premissy są premissami mniejszemi a te wedle figury pierwszej winny być twierdzące. Co więcej te premissy mniejsze twierdzące nie mają być ogólne (a) bo gdyby były szczegółowe konkluzyi z nich wynikającej byłyby szczegółowe a więc byłyby nie przydatne by iż ostatnia premissa większa następnego wniosku, która ma być ogólna — ostatnia atoli premissa musi wprawdzie być twierdząca ale może być szczegółowa (i) bo tylko z niej wynikać konkluzya szczegółowa, która jako ostatnia nie ma się stać premissą większą następnego wniosku, bo tego już nie ma. c Spostrzegamy...

X 1) Prawidło główne tańcuchów każdego przywiedzonego [...] ma się stać premissą większą [...] ogólnym może zaś być [...] (jak w Barbara Darii)

Darii (Ferio) — [...] zatem może być ostatnią w tańcuchu.

Do str. 243. Dalszy ciąg przypisów do § 175

zatem być ostatnią jego premissą.

c Spostrzegamy, że w tańcuchu postępującym ilość (quantitas judicii) ostatecznej konkluzyi jest tą samą która jest ilością ostatniej premissy. Tak w Barbara § 174 konkluzya ostateczna wszystkie S są P jest ogólna bo ostatnia premissa wszystkie S są M jest ogólną. Podobnie w Celarent gdy ostatnia premissa S a M jest ogólna zatem i konkluzya S e P jest ogólna (§ 175). — W Darii § 174 premissa ostatnia (S i M) jest szczegółowa przeto i konkluzya ostateczna S i P. Podobnie i we Ferio. — Co zaś tyczy jakości (qualitas judicii) tańcucha postępującego ostatniej konkluzyi ta zależy od jakości premissy pierwszej tańcucha. Jakoż w tańcuchu wedle Barbara (§ 174) pierwsza premissa M a P jest twierdząca, zatem i konkluzya ostatnia S a P jest twierdząca — podobnie w Darii (§ 174) pierwsza premissa M a P (a) jest twierdząca zatem i ostateczna konkluzya S i P jest twierdząca. Podobnie w tańcuchu postępującym wedle Celarent (§ 175) pierwsza premissa M e P jest przecząca zatem i konkluzya ostatnia S e P jest tej samej jakości. — Również w tańcuchu kończącym się na wniosku Ferio (§ 175) pierwsza premissa M e P jest przecząca przeto i ostatnia konkluzya S o P jest przecząca —

244

Łańcuch wniosków cofający

§176

O Ogólny Rozgląd.

Szkoła tenencka wniosków cofającego się (syllog. c. regressivus) wynika wprost z nauki wyłożonej w §29 w którym była mowa o tworzeniu odrywaniem a zatem o stopniowem uogólnianiu pojęć (abstractio et generalisatio) — jest to więc pochód myśli od pojęć podrzędnych mających mniejszy zakres a większą treść najpodrzędniejszych a zatem to jest od pojęć najściślej uszczegółowionych do pojęć nadrzędnych mających zakres coraz większy, a treść stopniowo co raz mniejszą

coraz mniej uszczegółowiających się, jest zatem pochodem do pojęć coraz ogólniejszych coraz nadrzędniejszych — a więc jak się rzekło w §29 postępowaniem

postępowaniem, w którym §29 rozbiorowem (analitycznem) jest a zatem pochodem myśli a principiatis ad principia, bo rozpoczynając od następstw (skutków) najbliższych a dochodzący stopniowo do powodów (przyczyn) najdalszych — od szczegółów najwięcej uszczegółowionych do zasad prawd najogólniejszych. Tą drogą jest podstawą nauk ze doświadczeniem wiedzą empiryczną opartych

Tego powodu zowią także łańcuch cofający się tenencem prosyllogistycznym tokiem postępowania nazwą indukcyi — (porów. §171)

dowe

Gdy pochód Tanceuka cofającego się jest wręcz odwrotny pochodowi Tanceuka postępującego zatem ogólne możemy ze prawidła obu tych typów Tanceuków są sobie odwrotne.

Co wynika już z ogólnej charakterystyki takiego Tanceuka ona opiera się na zasadzie iż konkluzya

Bliższa charakterystyka (organizm) Tanceuka cofającego się

Iż konkluzya każdego wniosku pośrednika stając się przesłanką mniejszą następującego po nim wniosku i tym właśnie sposobem w Tanceuku cofającym się dzieje że wszystkie wnioski pojedyncze wiążą się ściśle jedne z drugiemi jako ogniwa jednej całości — Ta zasada jest powodem iż w każdym z tych nawet pojedynczym wniosków objawia się zosobna stopniowe cofanie się od pojęć nadrzędnych mniejszego zakresu a wielkiej treści do pojęć nadrzędnych mających przeto większy zakres a mniejszą treść —

Połóżmy sobie na ową wartość sobie za wzorem zasadniczym jej wzór;

M — P

S — M

S — P

Gdy wedle zasady powyższej konkluzya S — P ma się stać we wniosku następnym przesłanką mniejszą, a ta wedle wzoru ma mieć znaczenie S — M, z tego widać iż oczywiście konkluzyi w którem jest P ma się stać w następnym pojęciem średniem,

Ten wzór będzie zarazem wzorem zasadniczym co do ułożenia mniej więcej wniosków Tanceuka a zarazem postępującym za pierwszy cofającego się rozpoczynający Tanceuk.

Spostrzegamy przeto że w pojęciu P które jest we wzorze powyższym z trzech wniosku jest pojęciem najobszerniejszem mającem największy zakres a najmniejszą treść jest najniższem jedynie pojęcia średnie

(czyli)

do Hr. 246

211 6

~~że jest iż pojęcie średnie wszystko~~
~~gicznie mające ten sam zakres które~~
to jest iż ~~wniosku logicznym~~ pojęcie
mające ten sam zakres które ma
w prosylogizmie pojęcie jego najobszer-
niej istniejące przeto więcej na tre-
ści największym stosunku) ~~wprost~~ w epi-
sylogizmie
to jest iż pojęcie będące to samo w prosylogizmie
pojęciem najobszerniejszym, mającym
największy zakres
~~pojęcia średniego~~
~~to~~ jest iż to samo pojęcie P które jest
we wniosku poprzednim
~~w prosylogizmie~~ najobszerniejszym
~~które przeto~~ najogólniejszem pojęciem które
przeto więcej odznacza się największym
zakresem, w następującym wniosku ~~[illegible]~~ jest
pojęciem średniem a tu to P zachowuje ~~[illegible]~~
~~ten sam~~ faktycznie
~~to~~ dawniejszy swój zakres teraz
staje co do zakresu na drugiem ~~[illegible]~~
miejscu w rzędzie trzech pojęć wcho-
dzących do ~~episylogizmu~~ tego wniosku następującego
samej
Zatem z utworzenia premissy mniejszej
wniosku następującego
~~[illegible]~~ już znać co ~~[illegible]~~ się
myśli do pojęć ogólniejszych, nadrzędnych
— [Tym sposobem konkluzja
S — P jako premissa mniejsza
wniosku następującego ~~obecnie wniosku~~
~~episylogizmu~~, ~~[illegible]~~
S — M′(P) — Tutaj ~~[illegible]~~
M′(P) wyraża że we wniosku
następującym ~~episylo-~~
~~gizmie~~ nastąpiło nowe pojęcie
średnie M′ równające się
co do zakresu pojęciu P
które było najobszerniej-
szem we wniosku poprzednim ~~w prosylogizmie~~
[Zatem

szym —
Łatwo odgadnąć że premissa większa
~~episylogizmu~~ (mająca się faktycznie
(S — M(P)) z premissą jego ~~[illegible]~~
mniejszą jednakowo ogólniejszą) będzie
w sobie zawierać pojęcia jeszcze
ogólniejsze jeszcze po nadrzędnie
~~[illegible] mieszczących się w premissie~~
~~mniejszej~~ Dla tego pochodzimy
myśli

we wniosku następują-
~~cym~~

naszej od przesłanki mniejszej
S — M'(S) do przesłanki większej
okaże dalsze cofanie się do
pojęcia ogólniejszego. — Zatem dla
unaocznienia dalszego tego cofania się którykolwiek
[illegible] [illegible]
w terminach cofających się [illegible]
tę mniejszą na pierwszym
miejscu (od góry) ponad większą
większą, która powinna (od dołu)
miejsce swoje zajmuje. Takowe
przestawienie przesłanek uważa bo jak
się rzekło w § 111 nie wpływa na
wypadek rozumowania.

Dobierzmy obecnie przesłankę większą
do przesłanki mniejszej wynalezionej:
S — M'(S) pierwszej wynalezionej.
Wzór wskazuje że przesłanka większa
ma być M — P to jest ma
jako podmiot wyrazić że pojęcie średnie musi
mieścić się w orzeczeniu — W tym atoli
wniosku najbliższym średniem pojęciem
jest już pojęcie nie równie ogólniejsze
od pojęcia średniego we wniosku
poprzedzającym jakoż pojęcie to nowe średnie M'(P)
jest faktycznie zakresu z orzeczeniem P
wniosku poprzedniego; a z niego
to nowe pojęcie średnie M'(S)
mieści się w orzeczeniu to orzeczenie
[illegible] mówi się tem Pokrewnem
[illegible] [illegible], ale nowe orzeczenie [illegible]
jeszcze raczej jest ogólniejszem
pojęciem.

248

Po orzeczeniu nowe nazwawszy P'

[Przekonywamy się więc iż ta sama metoda która możemy utworzyć pewny wniosek następnik cofającego się łańcucha także zarazem możemy utworzyć wniosek następny drugi, trzeci i td. Chodzi tylko o to aby konkluzya poprzedniego wniosku stała się premissą mniejszą następnego a zatem aby pojęcie będące orzeczeniem w tej konkluzyi było pojęciem najobszerniejszem niż wniosku poprzedniego stało się w tym wniosku następnym jego pojęciem średniem, za tem przeto iż we wniosku następnym premissa większa winna mieć orzeczenie w tym wniosku jedno nowe (P')

otrzymany tymczasowy wniosek cofającego się złożony z dwóch wniosków pierwszym z nich jest sam ów wniosek w którym atoli premissie zostały porządek premiss.

S — M
M — P
S — P
S — M'(P') (= S — P)
M' — P'

S — P'

Przekonywamy się przeto iż w łańcuchu cofającym się orzeczenie konkluzyi wniosku poprzedzającego ma się stać pojęciem średniem wniosku następującego

§ 178

Łańcuch wniosków cofający się utworzony według I figury.

Odwołując się do § 173 w którym wypowiedziałem prawidła wniosków według I figury, odgadnąć możemy że jedynie te jej tryby nadają się do utworzenia ciągu logicznego cofającego się z których wynika konkluzya twierdząca bo gdy ta konkluzya ma się stać premissą większą według prawidła tych trybów

~~przesłanka drugiego figury~~
~~albo formy ... i~~
~~wniosku tyż twierdzący (takim~~
~~trybem jest Barbara, Darii)~~
~~Z tego samego powodu nie sto-~~
~~sujemy epizyllogizmów z trybów~~
~~z których przesłanka~~
~~mniejsza (takim trybem jest~~
~~Celarent, Ferio) ponieważ skutku~~
~~którego konkluzya jest prze-~~
~~cząca, a zatem jeśli konkluzya~~
~~wniosków ... ich się tylko~~
~~tyczą, przecząca ten wniosek,~~
~~już musi być ostatnim~~

§178

Łańcuch wniosków
cofający się obejmuje
według trybów figury I
według Barbara i Darii
~~według Barbara jest to~~

~~Łańcuch~~
Łańcuchowi cofającemu się
według Barbara służy formuła
podana w §174, jako wzór
dla łańcucha postępującego
według Barbara. — Dla odwrotności
w łańcuchu cofającym się
przekładu myślowego nam
następstwo premiss tam za-
chowane odwrócić i rozpoczy-
nać od premissy ostatniej
wszystkie S są M2 bo ~~ta~~ ona
jest premissą mniejszą wniosku ostatecz-
nego ostatniego

250

Trybie Barbara

1. wszystkie S są M^2
wszystkie M^2 są M^1

---

wszystkie S są M^1

2. wszystkie S są M^1
wszystkie M^1 są M

---

wszystkie S są M

3. wszystkie S są M
wszystkie M są P

---

wszystkie S są P.

Znać iż według trybu Barbara
możemy ułożyć łańcuch cofający
się dowolnie cofając ogniwo — Bo
gdy każda konkluzya jest ~~ogólna~~
twierdząca nie może się nadać na pre-
(wtórna od ogniw)
missę mniejszą następnego
wniosku; a gdy premissa większa (wtórna od dotych.)
jest ogólna ~~nie~~ ~~z~~ wówczas jest
przydatną by weszła do łańcucha
cofającego się, Jakoż te premissy odpowiadają prawidłom figury I^szej.

Według Darii

~~Znać~~ ~~sylogizmu~~ Tryb ten wskazuje że
premissa mniejsza ~~mała~~ (ść)
~~w której przesłanko twierdząca~~
Jeśli w niższym wniosku
wśród szczegółowo twierdzących
orzeczeniem tyczetomy jest także
~~[illegible]~~) konkluzya nie
tak jako twierdząca nadaje się
~~[illegible]~~
żeby była się stała premissa mniej-
sza we następującym wniosku.

a premissa większa jako forma a jest ogólna, ~~a tem~~; a tak obie premissy odpowiadają prawidłom figury I.

1. Niektóre S ~~nie~~ są M^2
wszystkie M^2 są M^1
———
Niektóre S są M^1

2. Niektóre S są M^1
wszystkie M^1 są M
———
Niektóre S są M

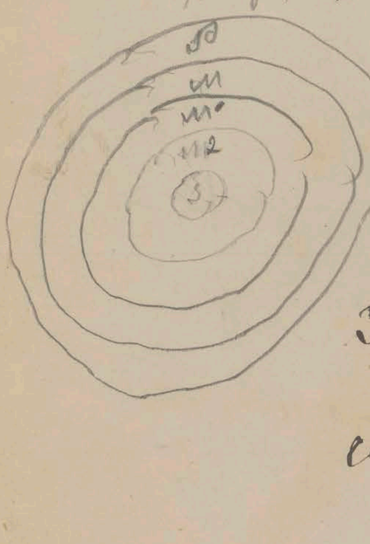
3. Niektóre S są M
wszystkie M są P
———
Niektóre S są P. i t. d.

Tak przeto tylko Darii wystarcza do utworzenia dowolnej liczby wniosków w tym łańcuchu cofającym się.

Przypis do § 178.—

~~Użyjmy~~ a) Dla unaocznienia prawidłowości łańcucha cofającego użyjmy z którego wniosku utworzonego wedle Barbara użyjmy fig 54 która nam w § 174 posłużyła do ułożenia łańcucha postępującego wedle Barbara, nawet ~~wy~~ do Darii użyjmy tego samego przykładu — (rozumie się że tak figura mi nie daje ...

Fig 54

1 wszystkie kwadraty S są prostokątami M^2
wszystkie prostokąty M^2 są równoległobokami M^1
———
wszystkie kwadraty S są równoległobokami M^1

2 wszystkie kwadraty S są równoległobokami M^1
wszystkie równoległoboki M^1 są czworobokami M
———
wszystkie kwadraty S są czworobokami M

3 wszystkie kwadraty S są czworobokami M
wszystkie czworoboki M są wielobokami P
———
wszystkie kwadraty S są wielobokami P.

b) Łańcuch cofający się wedle Barbara najwidoczniej charakterystyczny dla
i organizm cofającego się trzeciego a zatem treść §177 — Najprzód
spostrzegamy że gdy konkluzya pierwszego wniosku „wszystkie
S są M", musi stać przesłanką mniejszą wniosku następnego
(drugiego) wniosku, a zatem orzeczenie tej konkluzyi M (równoległo-
boki) które w tem pierwszym wniosku jest pojęciem naj-
obszerniejszem ze wszystkich trzech pojęć tego pierwszego
wniosku — nie ma już tej w drugim wniosku pojęciem
najobszerniejszem ale staje się pojęciem średniem
pod względem zakresu na miejscu drugiem — Podobnie
M (czworoboki) będąc orzeczeniem w konkluzyi drugiego
wniosku staje się pojęciem średniem we wniosku trzecim

Podobnie i orzeczenie staje się stopniowo coraz ogólniejsze w przesłance większej
że, bo gdy pojęcie średnie wówczas, nie znać
musieć się ma pojęcie średnie przy tem niższa niżeli
że zmiany jak pojęcie średnie stopniowo coraz wyższe, że
zakres, w tej samej mierze przechodzi
kiej orzeczenie (M równoległoboki, M czworoboki, Pwielo-
boki)

C - Tak przeto spostrzegamy że trzeciego cofający się jest
rozumowaniem które rozpoczyna od szczegółowszej od gatunków najniższej
oznaczonych, od gatunków przez tkwiących, od składników
a następstwem najbliższych a dochodzi stopniowo do rodzajów najpierwotniejszych
najogólniejszych, do przyczyn najdalszych
do przyczyn a prawideł najodleglejszych —

§179

Łańcuch wniosków cofający się
wedle
Celarent i Ferio.

Gdy oba te tryby mają konkluzye
przeczące (e, o) przeto te łań-
cuchy w łańcuchu cofającym się nie mogą stać się dla nas lżejszych wniosków
przesłankami mniejszemi

Pan Felix zważy w rękopisie ~~[illegible]~~ poprawionej ołówkiem – gdyż dla choroby leżałem w łóżku

które wedle figury I mają być twierdzące ~~[illegible]~~ wniosku ~~[illegible]~~ cofającym się Celarent i Ferio mogą, ~~bo~~ nastąpić po wnioskach wedle innych wyboru. II^ej figury wniosek wedle Celarent może nastąpić po wniosku wedle Barbara, bo konkluzya w Barbara jest formy a, tyże samej formy jest premisa mniejsza wedle Celarent

1. wszystkie S są M²
wszystkie M² są M¹
---
wszystkie S są M¹

~~wszystkie S są M¹~~
~~żadne M¹ nie jest M~~
~~żadne S nie jest M~~

wniosek wedle Ferio może nastąpić po wniosku wedle Darii Bo Darii ma konkluzyę formy i tej samej też formy i jest premisa mniejsza wedle Ferio.

1 Niektóre S są M²
wszystkie M² są M¹

Niektóre S są M¹

[illegible] są M¹

do str. 253

wniosek II^go rzędu wedle Darii
I wedle Ferio który po obu stronach wniosków otrzymamy, bo konkluzya formy O nie może stać się premisą mniejszą wniosku następującego bo takowa musi być twierdząca

~~cofającym się konkluzya ostateczna~~

2 wszystkie S są M²
wszystkie M¹ są M
---
wszystkie S są M

3 wszystkie S są M (ba)
Żadne M nie jest P (ce)

Żadne S nie jest P (rent)
wniosek 1. 2 wedle Barbara 3^ci wedle Celarent, który w kierunku musi trzecim cofający się – Bo konkluzya formy e nie może się stać premisą mniejszą następującego wniosku bo ta ma być twierdząca, stosownie do prawideł II drugiej figury I

Też wniosek drugi figury wtórnej wedle Celarent [illegible] cofający –

Co do ~~jakości~~ ilości stosuje się do pierwszej premisy, jeżeli ta jest ~~twierdząca~~ ogólna (jak w Barbara ~~Darii~~ Celarent) więc i konkluzya jest ~~twierdząca~~ ogólna jeżeli zaś pierwsza premisa jest ~~[illegible]~~ szczegółowa

2. Niektóre S są M¹ (Di)
wszystkie M¹ są M (Da)

Niektóre S są M (ri)

3. Niektóre S są M (ri)
Żadne M nie jest P (Fe)

Niektóre S nie są P (o)

254

Wnioski do § 179

a) Z powyższej nauki o łańcuchu cofającym się wynikają dalsze uzupełnienie jego prawidła wyłożonego w § 177.

1. Od Powtarzamy (z § 177) prawidło główne, iż w łańcuchu cofającym się konkluzya każdego wniosku poprzedzającego ma się stać przesłanką mniejszą następującego wniosku — Ta zaś przesłanka mniejsza stosownie do prawidła figury I musi być sądem twierdzącym, może być jednak albo formy A (jak w Barbara) albo formy I (jak w Darii)

2. Druga zaś z porządku przesłanka jako mająca ma [illegible] przesłanki większej musi być podług prawideł figury I sądem ogólnym a nadto musi być sądem twierdzącym — a to dla tego aby konkluzya każdego z wniosków stała się twierdzącą, bo ta konkluzya [illegible], zawierającym wniosku mając przesłanka mniejszą ktora twierdzącą — W ostatnim wniosku łańcucha nie może być przesłanka cofającej się przesłanka większa [illegible] bo tego z ostatniego wniosku wynika konkluzya przecza, ale ta już nie ma się stać przesłanką mniejszą następującego wniosku bo tego wniosku już nie ma =

do str. 254 dotyczący [illegible] do § 179

141

3. W łańcuchu cofającym się stosunek przesłanki ostatniej konkluzyi do przesłanki ostatniej i pierwszej łańcucha jest wręcz odwrotny stosunkowi który ma miejsce w łańcuchu postępującym wyłożonemu w uwagach 4 do § 175.

Jakoż co do ilości konkluzyi ta jest ta sama która jest ilością ostatniej przesłanki, a przesłanki — quantitas judicii (qualitas judicii)

Konkluzya co do ostatnia! stosuje się do ilości do pierwszej przesłanki. W Barbara § 178 pierwsza przesłanka S a M² jest ogólna, i konkluzya § 179 S a P jest ogólna; w Celarent pierwsza przesłanka S a M², konkluzya S e M są sądami ogólnemi — W Darii § 178 pierwsza przesłanka S i M² i konkluzya S i P są sądami szczegółowemi podobnie we Ferio § 179 pierwsza przesłanka jest S i M² konkluzya S o P są sądami szczegółowemi —

Konkluzya w łańcuchu cofającym się stosuje się w łańcuchu wedle co do jakości (qualitas judicii) do ostatniej przesłanki. w Barbara § 178 ostatnia przesłanka M a P jest twierdząca, twierdzącą też jest konkluzya S a P. — Podobnie w Darii § 178 ostatnia przesłanka M a P, konkluzya S i P są sądami twierdzącemi — W Celarent i we Ferio ostatnie przesłanki M e P są przeczącemi i konkluzya są przeczące S e P (w Celarent) oraz S o P (we Ferio) — [Spostrzegamy tedy że łańcuchy cofające się stosują się do ilości i jakości konkluzyi [illegible]

b) Z § 170 wiadomo że wnioski przedstawiające wchodzące do łańcucha (tak postępującego jak cofającego) mogą należeć do różnych figur, w przyrodzeniu najczęściej atoli spotykamy się z łańcuchami tylko wyłącznie w łańcuchach cofających się składającym się wyłącznie z wniosków należących do figury pierwszej. Jakoż tak właśnie łańcuchy

są najnaturalniejszy, mię e najpierwsze miejsce — jednak łańcuch to także złożony być może z wniosków należących do różnych figur — łańcuch do którego wchodzą wnioski jednej i tej samej figury zowie się łańcuchem przystającym (reine Schlusskette) gdy zaś zawiera w sobie wnioski różnych figur zowie się łańcuchem nieprzystającym (unreine Schlusskette)

Powiedzieliśmy wyżej już że do jednego i tego samego łańcucha wchodzić mogą wnioski różnych figur, lecz z tego nie wynika aby dobieranie tych wniosków zależało od naszej dowolności — Owszem logicy podają pod tym względem ściśle prawidła wyszczególnione na istotnej rzeczy —

My ograniczamy co do tej rzeczy dwoma ale najważniejszymi prawidłami — mające na baczność wyłącznie do łańcucha postępującego — bo czytelnik bez trudności zdoła zastosować te same prawidła do łańcucha cofającego się —

Najprzód przeważ konkluzya prosylogizmu ma się stać premisą większą episylogizmu, zatem ten episylogizm ma być takiego trybu aby jego premisa większa była tej formy to jest tej samej ilości i jakości (a, e, i, o) której jest owa konkluzya prosylogizmu —

Powtóre należy baczyć na miejsce które zajmuje pojęcie średnie w prosylogizmie to samo miejsce powinno zajmować pojęcie średnie w premisie większej episylogizmu — widać wtedy że niniejsze prawidło odnosi się już nie do trybu ale do figur prosylogizmu i episylogizmu — Z tego wynika że po prosylogizmie wg Barbara może nastąpić episylogizm wedle Barbara lub Darii, a po prosylogizmie wedle Celarent episylogizm wedle Celarent lub Ferio

we wszystkich tych trybach jako należących do figury pierwszej w premisie większej pojęcie średnie zajmuje miejsce podmiotu — Gdy zaś we figurze trzeciej pojęcie średnie staje podobnież na miejscu podmiotu w premisie większej, zatem wniosek wedle figury III może być episylogizmem następującym po prosylogizmie wedle figury I a w szczególności po prosylogizmie wedle Barbara może nastąpić episylogizm figury III Darapti Datisi, a po Darii może mieć miejsce episylogizm wedle Disamis, po Celarent nastąpić może Felapton

Ferison a po Ferio nastąpić może Bocardo —
Powyższe wskazówki, tak ogólnikowo przez nas podane znajdują w tych kilku słowach, wyrażenie ... przez nas ... Do wszystkich figur, i ich trybów, dodajemy tylko to, gdy przyjęliśmy ... łańcuchu ... tak wydatnie ... cofający się

256

Łańcuch wniosków warunkowy

§180

Wnioski z §155 o wnioskach [illegible] są dwojakie bo

~~wnios~~ 1° zupełne gdy obie przesłanki są sądami warunkowemi ~~[illegible]~~

2° wnioski warunkowe mieszane w których przesłanka większa jest sądem warunkowym a mniejsza sądem kategorycznym. Zatem też mamy z tej strony łańcuch warunkowy może być łańcuchem warunkowym czystym albo mieszanym — a każdy z tych dwóch rodzajów łańcucha warunkowego może być albo postępującym albo cofającym się E

[W następujących uwagach przez ... zamieniony przez najogólniejsze E zaś najściślej uszczegółowione

E W ogólności rzec należy że łańcuch zupełny warunkowy różni się tylko wyrazem warunkowem od łańcucha kategorycznego —

§181.

~~Wzór łańcucha warunkowego~~ zupełnego postępującego (dalsze)

Jeżeli B jest wtedy A jest
Jeżeli C jest wtedy B jest
Jeżeli C jest wtedy A jest

Jeżeli C jest wtedy A jest
Jeżeli D jest wtedy C jest
Jeżeli D jest wtedy A jest

Jeżeli D jest wtedy A jest
Jeżeli E jest wtedy D jest
Jeżeli ~~A~~ E jest wtedy A jest.

wzór łańcucha warunkowego ~~[illegible]~~ postępującego ~~(warun. §172)~~

~~Jeżeli M jest wtedy P jest~~
~~Jeżeli M' jest wtedy M jest~~
~~Jeżeli M' jest wtedy P jest~~

~~Jeżeli M' jest wtedy P jest~~
~~Jeżeli M² jest wtedy M' jest~~
~~Jeżeli M² jest wtedy P jest~~

~~Jeżeli M jest wtedy P jest~~
~~Jeżeli S jest wtedy M jest~~
~~Jeżeli S jest wtedy jest P.~~

144

~~257~~

Wzór ~~łańcucha~~ warunkowego zupełnego a cofającego się

~~Ewentualnie~~ D

Jeżeli E jest wtedy D jest
Jeżeli D jest wtedy C jest

Jeżeli E jest wtedy ~~jest~~ C jest

Jeżeli E jest wtedy ~~jest~~ C jest
Jeżeli C jest wtedy ~~jest~~ B jest

Jeżeli ~~E j~~ E jest wtedy B jest

Jeżeli E jest wtedy B jest
Jeżeli B jest wtedy A jest

Jeżeli ~~A~~ E jest wtedy A jest

~~Przepis~~

~~[E] W tym wzorze E oznacza przesłankę najściślej oznaczoną gotowe mające miejsce~~

§ 182.

~~Wzór łańcuch~~
~~Łańcuch wniosków~~
~~mieszany~~

Łańcuch wniosków warunkowy mieszany

Przypominamy ~~wniosek~~ § 158 w którym wykazano że wniosek warunkowy mieszany może być albo modo ponente albo modo tollente zatem i łańcuch warunkowy może wnioskowi temu dwojakie formy

~~Łańcuch~~
~~tworzą może~~
Uważmy atoli że zwykle to ulatwia ~~dowód~~ łańcucha mieszanego przesłanki kategoryczne ~~przed~~ jest pewnik a mniej się określenia

258

Kładziemy od góry a zatem na miejscu zwykle zajmowanem przez przesłankę ~~na miejsce pierwotnem od góry~~)
większą przesłankę warunkową która jest
przedewszystkiem którą dawniej
od dołu zatem na miejsce wniosku
prawidłowo zachowujemy dla zwyczajnej
przesłanki mniejszej — ta przesłanka
miejsce dla przesłanki [illegible] z powodu
i tym sposobem otrzymujemy
więcej ogólnym [illegible] Modo ponente

1 Jeżeli A jest B jest
A jest
B jest. (B istnieje jest faktem)

2 Jeżeli B jest, C jest
B jest
C jest.

3 Jeżeli C jest, D jest
C jest
D jest.

Pierwszy wzór jest [illegible] modo tollente

1 Jeżeli C jest D jest
D nie jest
C nie jest (C nie istnieje [illegible])

2 Jeżeli B jest C jest
C nie jest
B nie jest.

3 Jeżeli B jest, D jest
B nie jest
D nie jest.

3 Jeżeli A jest B jest
B nie jest
A nie jest

Ten wzór jest [illegible] [illegible] możemy go [illegible] na [illegible] od [illegible] [illegible]

Łańcuch wniosków rozjemczy

§ 183

Aby okazać że łańcuch wniosków składał się z wniosków rozjemczych (rzecz zwyczajnie przeważa niestety w wypadkach) należy wziąć za podstawę wniosek z konkluzyą twierdzącą (bo gdy konkluzya jest negatywna z niej nic nie wynika) a nadto ta konkluzya twierdząca ma być sądem kategorycznym więc pewnym i oznaczonym.

Z tego widzimy iż z wytoczonych (w § 160) wzorów wniosku rozjemczych wzór I jako ponendo tollens nie mający konkluzyi twierdzącej nie nadaje się do łańcucha rozjemczego.

Również nie nadaje się do tego celu wzór III który lubo jest według tollendo ponens przecież konkluzya jego jest sama twierdząca sądem ale przytem sądem rozjemczym więc nieoznaczonym.

Zostaje nam tylko wniosek rozjemczy według wzoru II rodzaju który jest tollendo ponens [illegible] w § 160. z konkluzyą twierdzącą a kategoryczną

260

Kładąc tu wzór II rozumiemy go także

1. S jest albo A, albo B, albo C jednem
z trojga

S nie jest ani A ani B żadnem
z dwojga (tollens)

S jest C.

2. S będąc C (jako rodzaj, jako ogól. rzecz) jest albo D, albo E albo F

S (jako szczegół, gatunek) nie jest ani D ani E.

S jest F.

3. S będąc F jest albo G albo H albo J.

S (jako jednostka) nie jest G ani H.

S jest J.

Dalszy ciąg tekstu

Widzimy więc jako w powyższym przykładzie myśl do swoich do pojęć coraz więcej oznaczonych coraz ściślej wyznaczonych jest więc podkład postępującej

Tu jako przykład wpisać ów który znajduje się na stronie 450 i 451 i oznaczony czerwono.

(Potem dopisać:) Widzimy jako w tym przykładzie że z każdą konkluzyą podmiot S staje się pojęciem coraz więcej wyznaczonem coraz ściślej oznaczonem, jest więc podkład tego ruchu postępującego.

Łańcuch złożony z wniosków różnéj relacyi

§184

W §§ach poprzednich wystawiliśmy rzecz o łańcuchach najprzód kategorycznych, następnie warunkowych a wreszcie rozjemczych a to stosownie do relacyi wniosków pojedyńczych z których się łańcuch składa — wszakże możemy utworzyć łańcuch ~~z~~ do którego wchodzą wnioski różnej relacyi jak to okazują wzory następujące.

ad 1 M jest P
S jest M
———
S jest P

2 Jeżeli S jest, wtedy także P jest
Jeżeli A jest wtedy także S jest
———
Jeżeli A jest wtedy także P jest

3 Jeżeli A jest wtedy także P jest
A jest
———
P jest

262

4e S który jest (~~[illegible]~~) ~~jest~~

~~jest albo~~ B albo C

B nie jest ~~[illegible]~~

C jest ~~[illegible]~~

wniosek pod 1 jest kategorycznym z nim łączy się wniosek pod 2 który jest wnioskiem warunkowym [illegible] stają się z kolei przesłanką wniosku p. 3 będącego wnioskiem warunkowym mieszanym, a z tym z nim ~~[illegible]~~ wiąże się wniosek p. 4 który jest rozłącznym.

Wniosek łańcuchowy
§ 185.

a. Ogólny pogląd

~~Wię~~ Wykładach poprzednich mówiliśmy o wniosku złożonym (polysyllogismus), który jest łańcuchem wniosków (~~[illegible]~~ s. concatenatus, Schlusskette), obecnie wypada nam przejść o naukę o wniosku łańcuchowym (~~Ketten~~ acervus, syllogismus acervatus? (sorites, Kettenschluss) ~~d. Atak~~)

Wiemy albo z § ~~170~~ 168 iż wniosek łańcuchowy tę ma właściwość iż ~~wnioski do składu, wyrażone~~ wnioski ~~w nim [illegible], stworzony [illegible] przeto że wniosek łań~~cuchowy ~~jest i z doły swojej łańcuch~~

[Wniosek łańcuchowy jest przeto wnioskiem składającym się z niedomówień wzajemnej [illegible] łańcuchowej [illegible] Gdy wiele [illegible]

Który się jedynie różni od łańcucha wniosków tem, gdy łańcuch zawiera w sobie jako ogniwa całkowite i wyraźnie wypowiedziane wnioski ~~[illegible]~~ (obie przesłanki i konkluzję). wniosek łańcuchowy składa się z wniosków skróconych — niewypowiedzianych całkowicie. Co do sposobu tego skrócenia zwraca [illegible] uwagę następujące: mając zamienić łańcuch wniosków na wniosek łańcuchowy należy opuścić konkluzje wszystkich wniosków a ~~[illegible]~~ ~~zarazem należy opuścić przesłanki~~ ~~powstające~~ bo konkluzji bez trudności domyślić się można a tem zarazem należy także owe opuścić przesłanki które są powtórzeniem tej konkluzji w następującym wniosku (to jest należy przemilczeć wniosek w łańcuchu poprzedzającym, a mniej się w łańcuchu następującym się) ##

Gdy zaś ~~łań~~ wniosek łańcuchowy jest z istoty swojej ~~łańcuchem~~ skróconym łańcuchem wniosków zatem znać

~~wniosków~~, a teraz samem znać [above line: zatem znać] ~~(że jak tamtych wniosków przy~~ bierzmy być może na wniosek terażniejszy tak ten znów rozwijać się może na teraźniejszy wniosków ~~we-wszystkim każdy wniosek przy-dyżury wspiera się dowiesz samej i konkluzya.~~

§ 186

Rodzaje wniosku teraźniejszego (Sorites, Kettenschluss)

Gdy wniosek teraźniejszy jest jak [above line: jeden] wieńczy streszczonym tamtem wniosków ~~więcej podających prawidło według którego to streszczenie się odbywa. Otóż mając z mnie-dany teraźniejszy wniosków na konkluzyą teraźniejszy wniosków posiadając wszystkim wniosków pośrednich a zatem słabiej otrzymać ją możemy~~ ~~przystająca z tych konkluzyj~~ ~~Ado~~ Bierzmy sobie za podstawę wzór teraźniejszego wniosków kategorycznego postępującego podany w § 174 i wzór takiegoż wniosku kategorycznego cofającego podany w § 178. i zastosujmy teraźniejszy na wnioski teraźniejsze według sposobu podanego w § 188. ~~a otrzymamy ... Sorites Goclenianda i Aristotelesa~~

przeto widać iż te same prawidła na których polega teraźniejszy wniosków są ~~takie~~ [above line: zarazem] prawidłami dla wniosków teraźniejszych. Że przeto te same rodzaje które wytworzyliśmy w teraźniejszych znajdą się również we wnioskach teraźniejszych. Zatem że wniosek teraźniejszy jest postępujący i cofający się i rozmaicie wnioskowany według rodzaju.

§ 187

Wniosek teraźniejszy kategoryczny postępujący i cofający się

Bierzmy sobie za podstawę—

264

8

~~Wniosek~~ ~~toczący~~ ~~postępujący~~ (~~Progressivus~~) ~~Sorites~~ ~~Wzór~~ 9174.

wszystkie M są P

wszystkie M' są M

wszystkie M² są M'

wszystkie S są M²

---

wszystkie S są P. #

~~Spostrzegamy że przez ogniwa pośrednich konkluzyi nie posiadamy których się około takiej. Domyślić można, że rozumowanie sublijne staje się rozciągłością, bo gdyż pojęcia średnie M, M', M² łączą nawzajem też do siebie bezpośrednio się ze sobą łącząc zbiorowe. Spostrzegamy również iż w konkluzyi stoją do siebie w stosunku dwa pojęcia z których jedno (S) z ostatniej premisy a drugie (P) jest pojęciem w pierwszej premisie – zupełnie tak jak to widzieliśmy w toczącym wnioskow~~

8

Wniosek toczący postępujący (Sorites progressivus ~~ob. wzór 8174~~) czyli Goclenius

ob. wzór 9174.

Jest to Sorites według Barbara a wszystko co się przepisuje ~~w toczącym trybem~~ o toczącym wnioskowaniu ~~w~~ postępującym według innego trybu najściślej ma zastosowanie do ~~Soritesu Gocleniusa~~. Soritesu postępującego

~~Sorites~~

Wniosek toczący cofający się (Sorites regressivus czyli Sorites Arystotelesa) ob. wzór w 9178.) #

* wszystkie S są M²

~~wszystkie M² są M'~~

~~wszystko~~

wszystkie S są M²

wszystkie M² są M'

wszystkie M' są M

wszystkie M są P

---

wszystkie S są P.

Goclenius

148 ~~265~~

Uważamy że wniosek łańcuchowy cofający się (~~postępujący~~) (sorites regressivus) zowie się wnioskiem łańcuchowym Arystotelesa bo mędrzec ten ~~już~~ ~~postępującego~~ ~~zajmował się tym soritem~~ — albo zapamiętał[?] wniosek łańcuchowy postępujący (~~cofający się~~) powinien go [illegible] — Pierwszy który wystąpił wśród o łańcuchowo wnioskowaniu postępującym był Rud. Goclenius który jako prof. Fil. ~~[illegible]~~ w Marburgu umarł r. 1628 — Z tego powodu wniosek łańcuchowy postępujący zowie się Gocleniusza, ~~gocle~~ Gocleniańskim —

[margin:] !! ~~postępujący~~ wznoszący się od pojęcia najniższego[?] i wznosząc[?] do pojęcia ogólnego [illegible] się tym soritem zajmował ale ///

a) Przykład do sorytu ~~postępującego~~ czyli Gocleniańskiego przerobiony z przykładu Przerobionego wniosku podanego ~~w~~ ~~[illegible]~~ do § 174. ~~[illegible]~~

wszystkie równoboki M są wielobokami P.
wszystkie równoległoboki M' są równobokami M
wszystkie prostokąty M² są równoległobokami M'
wszystkie kwadraty S są prostokątami M²

wszystkie kwadraty ~~[illegible]~~ S są wielobokami P

Do sorytu cofającego się bb. czyli Arystotelesa przykład podany do § 178

wszystkie kwadraty S są prostokątami M²
wszystkie prostokąty M² są równoległobokami M'
wszystkie równoległoboki M' są równobokami M
wszystkie równoboki M są wielobokami P

wszystkie kwadraty S są wielobokami P.

b) Spostrzegamy iż przez opuszczenie pośrednich konkluzyi i im odpowiednich premis ~~[illegible]~~ pojęcia średnie M, M' M² ~~stają się~~ ~~[illegible]~~ stają się bezpośrednio, jako wyrazami ~~[illegible]~~, zatem rozumowanie staje się ściślejszem

266

zwięźlej się ... i coraz więcej naoczniej ... Powyższe jasno nam

ukazuje gdy nasze wzory wniosków ... tak postępowanie

opisującego ... 2 podanej pod §§

174 i 178.

Widzimy ... Sorytu ... podobnie jak ...

Konkluzya taneczka wniosków jest ...

... rozstawiać owe dwa części z których jedna mieści się w pierwszej

przesłance a drugie w przesłance ostatniej.

c) Gdy jak się powyżej wniosek taneczkowy jest tylko skrócony

taneczkiem, zatem te same prawidła na których polega

Konkluzya taneczka mają pełne swoje zastosowanie

do Konkluzyi Sorytu. Zatem należy

nam tu jedynie treściwie przypomnieć owe prawidła wszystkie

b) 4 do §175. Z tego widzimy że w Sorytesie Goclenianskim ta

jest postępującym Konkluzya co do ilości ... stosuje się do

ostatniej przesłanki, co do jakości (Konkluzya zaś ...

... zależy od jakości pierwszej przesłanki, ... zaś ... sorytu

... [co do Sorytu Arystotelesa czyli ...

... a) 3 do §179] wyprowadzony zasadę

... tego Sorytu co do ilości stosuje się do pierwszej

przesłanki, a co do jakości Konkluzya zależy od jakości

ostatniej przesłanki

~~Łańcuch~~

Wniosek taneczkowy

warunkowy zapętrny.

§ 188

Sor~~ites Arystotelesa zatem~~

Sorites Goclenusza to jest postępujący zatem jego wzorem będzie wzór taneczkowy skrócony

wzór taneczka podany w §181.

... wyższych ... przeszedł ...

jest najogólniejszym a ... przesłanek

najpodrzędniejszym ...

Jeżeli B jest wtedy (tedy) A jest
Jeżeli C jest wtedy B jest
Jeżeli D jest wtedy C jest.
Jeżeli E jest wtedy D jest.

Jeżeli E jest wtedy A jest

To
wzór sorytu wstecznego
to jest Arystotelesa (ob. wzór podany w § 181)
Jeżeli E jest wtedy D jest
Jeżeli D jest wtedy C jest
Jeżeli C jest wtedy B jest
Jeżeli B jest wtedy A jest

Jeżeli E jest wtedy A jest

§ ~~XX~~ 189

Wniosek łańcuchowy warunkowy mieszany

Ob. wzory podane w § 182 (b)

Modo ponente ~~[illegible]~~
Jeżeli A jest wtedy B jest
Jeżeli B jest wtedy C jest
Jeżeli C jest wtedy D jest
(b) A jest

Jeżeli A jest wtedy B jest
Jeżeli B jest wtedy C jest
Jeżeli C jest wtedy D jest

D jest —
Powyższy wzór jest sorytem
~~Modo tollente~~
Gocleniusza zaś postępującym
od najściślejszego do najogólniejszego ... (ɸ)
... gdy przechodzimy do przesłanki cofając się
czyli Arystotelesa
jako od najmniej ...
D jest wtedy konkluzya będzie
A jest. (E)

(E) D jest
Jeżeli C jest wtedy D jest
Jeżeli B jest wtedy C jest
Jeżeli A jest wtedy B jest

A jest

(Przeciwstawnego D)

268

Modo tollente

D nie jest

Jeżeli C jest wtedy D jest
Jeżeli B jest wtedy C jest
Jeżeli A jest wtedy B jest

A nie jest

~~Jeżeli … …~~
~~A nie jest jako pierwszej przesłanki~~

a ~~…~~ wiec … na modus tollens
jest sorites … arystotelesa bo
cofając się zaś … … przesłanki
od jego ~~…~~ konkluzyi A nie jest
jako od … pierwszej ~~konkluzyi~~ przesłanki a … …
na D nie jest jako na konkluzyę
wtedy ten … … się soritesem
… … Goclenii …

Modo tollente

Sorites w uwarunkowanej … wedle Goclenija

A nie jest

Jeżeli A jest wtedy ~~jest~~ B jest
Jeżeli C jest wtedy B jest
Jeżeli D jest wtedy jest C

D nie jest

Sorites w uwarunkowanej … wedle Arystotelesa

D nie jest

Jeżeli C jest wtedy D jest
Jeżeli B jest wtedy C jest
Jeżeli A jest wtedy B jest

A nie jest.

~~…~~

Wniosek tranzytywny rozjemczy

§190

W §183 ~~…~~ rozbierając tranzytywny
wniosek rozjemczy widzieliśmy
~~jako pierwszy wniosek~~ jako
z pierwszego wniosku wypływa
konkluzya ~~…~~ przypisująca podmiotowi S
S pojęcie C będące jednym z pojęć
rozjemczych przytoczonych w pierwszej
wniosku wyłącznie z pierwszego wniosku

Wniosek drugi w konkluzyi
przyznawał podmiotowi S pojęcie F
R będące jednem z pojęć rozjemczych
… się ~~…~~ owem pojęciu C.

Wniosek taki podaje z kolei w konkluzyi przypisuje podmiotowi S pojęcie Z będące jednem z pojęć rozjemnych zamkniętych w pojęciu F.

Tak przeto takiem rozjemnym rozumowaniem uczyć można pewną ciągłość między konkluzyami dochodzącą do coraz ściślejszego ~~ozna~~ a szczególniejszego określenia podmiotu S.

Gdy raz wedle prawidła ogólnego dla wniosku rozjemczego należy w nim opuszczać wszystkie konkluzye ~~wniosku pośrednie~~ pośrednie kolejno, mając ciągłość w samej sobie rozjemczym nie może już powiedzieć ze wszelkich konkluzyi ale ~~już~~ ze wszelkich pojęć rozjemnych przytoczonych w premissie większej ~~wniosku~~ pierwszego wniosku rozjemnego.

Wzór jest następujący

S jest ~~A~~ albo A albo B.
A jest albo C albo D, — B jest albo E albo F
C jest albo G albo H, — E jest albo I albo K.
D jest albo L albo M — F jest albo N albo O

Zatem S jest albo G, albo H, albo I albo K, albo L albo M, albo N albo O ~~jednem~~ × S jest jednem z tych ośmiu pojęć —

Wniosek łańcuchowy złożony z różnych relacyj

§191

Może on być bardzo rozmaitym, podajemy tu tylko jeden z ~~pośród~~ wielu możliwych wzorów

A jest B (sąd kategoryczny)

Jeżeli B jest, wtedy jest także C (warunkowy)

C jest albo D albo E jednym z dwojga — (rozjemczy)

D oraz E razem wzięte stanowią F (jako gatunki składają rodzaj wyższy F.) ~~[illegible]~~ (sąd kategoryczny złożony)

A jest F —

Wnioski skrócone

§192.

Wszystkie przytoczone wnioski ... nawet w umiejętności nie używamy ~~wniosków~~ ~~[illegible]~~ sylogizmów zupełnie wyrażonych, to jest we wszystkich porządku dokładnie każdej z dwóch premis wyrażonych ... z nich konkluzyi

Pan Felix w następujących §§ nie będzie pisał Entymema, Epicherema (1. przyp. l. p.) ale Entymemat, Epicheremat

~~ale wnioskujemy~~
bo byłoby to pedanterią, ~~nudnym~~ ~~wymadrzaniem~~ i nudnym formalizmem — ale wnioskujemy w sposób skrócony, rozumiejąc często ~~wnioski~~ szereg wniosków nawet nie wysłowionych — a prawdziwych sylogizmów. — Takowe skrócenie wniosków [jest] ~~nie tylko~~ ~~przyzwoite~~ nie tylko dozwolone ale nawet potrzebne. —

Stawiamy ~~Stajemy~~ się zwykłym sposobem mówienia

Trzy zaś są główne rodzaje wniosków skróconych używanych ~~w~~ w mowie potocznej — jako

1. Entymemat 2 wniosek ściągnięty — 3 Epicheirema 4

Każdy z tych rodzajów zosobna rozbierzemy —

Jak np. kiedy są entymemata ~~[illegible]~~ ta i wniosek ściągnięty okazuje nas kwitnąca przyroda — Dziś piękna droga da pójdziemy na przechadzkę — Tobo myśla pilnie naukowe dzieła zatem nabędzie wiele wiadomości — Paweł często na zdrowiu szwankuje bo nie żyje umiarkowanie — Ziemia jest ciałem kulistem bo rzuca cień okrągły na tarczę księżyca.

§193

Entymemat

Entymemat (syllogismus enthymematicus, enthymema) jest wnioskiem w którym jedna z premiss jest opuszczona bo drugiej łatwo jej domyślić się możemy.

1. Gdy premissa większa jest opuszczona wtedy jest entymemat pierwszego rzędu (primi ordinis)

Ponieważ S jest M
więc S jest P (konkluzya)

W powyższym wniosku opuszczona premissa większa, to jest: M jest P, której się łatwo domyślić możemy.

2. Gdy premissa mniejsza jest opuszczona wtedy jest entymematem drugiego rzędu (secundi ordinis)

Ponieważ M jest P
więc S jest P;

~~Nie należy mieć~~

Tu opuszczona premissa mniejsza S jest M — której bezwłocznie umysł dodać możemy.

[Entymemat jest przeto także sylogizmem ~~ale niezupełnie wyrażonym~~ pozostałe, nie dlatego że nie jest wyrażonym w całej pełni

[Może być też entymemat warunkowy, rozłączny] Przypis

Odkraski niebieskie przypisy do §193

a) [Mimo wielkiego podobieństwa entymematów nie należy mieszać entymematów z wnioskowaniem bezpośredniem. Jako wniosek bezpośredni jak wiemy z §104 obejmuje tylko dwa pojęcia i takowych używa do rozumowania; tymczasem entymemat jest prawdziwym wnioskiem pośrednim do którego wchodzą rzeczywiście trzy pojęcia główne ale jedno z nich nie jest w premissach wypowiedziane.

Niechaj będzie np. wniosek (pośredni pojedyńczy czy zupełny) ~~[illegible]~~ któremu [?]

~~nadaj~~ nadany kształt entymematyczny

wniosek pośredni pojedyńczy zupełny

Wszystkie piękne kwiaty ~~są~~ (M) są przyjemne (P)

Róże (S) są pięknemi kwiatami (M)

Róże (S) są przyjemne (P)

Entymemat pierwszego rzędu

Róże (S) są pięknemi kwiatami (M)

~~Roż~~ S Róże (S) są przyjemne (P)

Entymemat drugiego rzędu

wszystkie piękne kwiaty (M) są przyjemne (P)

Róże (S) są przyjemne (P)

Ten sam przykład w kształcie wniosku bezpośredniego

Wszystkie piękne kwiaty (M) są przyjemne (P)

---

niektóre piękne kwiaty (M) są przyjemne (P).

Ten ostatni wniosek jest bezpośredni do niego wchodzą tylko dwa pojęcia M i P, a w szczególności jest wnioskiem bez średnim z podporządkowania (ratiocinatio, [illegible] subordinationes, z prawdy sądu a wnosimy o prawdzie sądu i, jest to conclusio ad subalternatam propositionem — jak o tem wszystkiem wiemy z § 106. p. 1.

Enty~~mema~~memat warunkowy

Jeżeli róża z barwy swojej jest pięknym kwiatem wtedy róża jest przyjemna — Jeżeli cała tarcza ~~jest~~ księżyca jest oświetlona słońcem, więc jest pełnia

Entymemat rozjemczy

~~To ciało~~ Ten płód natury nie jest ani rośliną, ani zwierzęciem więc jest ciałem anorganicznem —

274

§194

Wniosek ściągnięty

Wniosek ściągnięty (syll. contractus) jest wnioskiem który wypowiada konkluzyę, dodając jedynie pojęcie średnie M, oznaczające stosunek pojęć S, P obydwu tych w konkluzyi. A zatem i tutaj nie trudno domyślić się z tego wniosku mając dane wszystkie trzy jego pojęcia S, P, M — P pojęcie M jest uzasadnieniem konkluzyi, może więc mieć miejsce albo przed konkluzyą albo może być położone po niej.

Piotr (S) zasłużył na karę (P) bo jest zbrodniarzem (M) — Ponieważ Piotr jest zbrodniarzem (M) więc Piotr (S) zasłużył na karę (P) — Dusza (S) nie ulega zniszczeniu (P) bo jest niezłożona i jednolitą (M). Miłość bliźniego S jest godna czci (P) bo jest cnotą (M)

§195

Epicheremat

Epicheremat (w retoryce Kwintyliana znajdujemy nazwę aggressio) także zwany wnioskiem podwójnym, jest wnioskiem składającym się z wniosków ściągniętych o których mówiliśmy w §194.

~~Z czego wypływa że premisy epicheremy są~~

Z czego wypływa że premisy mają epicheremata (są) konkluzyjami wniosków domyślnych a uzasadniającemi premisy. Wniosek ten domyślny bywa wskazany przez dodanie jako powodu przyczyn słowa do jednej lub do obydwóch premis. (ob. § 114)

1 Gdy to przecie słowie jako powód uzasadniający premisę dodany jest do premisy większej wtedy powstaje epicheremat pierwszego rzędu (epich. primi ordinis)

2 Gdy to przecie dodane jest do premisy mniejszej wtedy zowie się epicheremat(em) drugiego rzędu (secundi ordinis)

3 Gdy zaś to przecie dodane jest do obu premis wtedy epicheremat(em) trzeciego rzędu staje się (tertii ordinis)

Epicheremat jest przeto rodzaj polysylogizmu skróconego, a le tym się różni od Sorytu, iż gdy w tym ostatnim wnioski pośrednie usuwają się jeden z drugiego

Premisy epicheremy są przeto jedynie konkluzyjami domyślnego a uzasadniającego ich wniosku ~~a każda z nich ma dodane przeczącego ich wniosku~~ ~~albo jedna~~

Z Ten wniosek domyślny bywa ~~wskazany przez~~ z którego wypływa premisa jako jego konkluzya, bywa wskazany przez dodanie do tej premisy wyrazu zwrotnego do owego wniosku domyślnego

276

§ 196

Epicheiremat pierwszego rodzaju

~~A~~ wszystkie M są P z powodu X
wszystkie S są M
wszystkie S są P.

Przesłanka większa wszystkie M są P
~~[illegible]~~ jest konkluzyą wniosku
którego średnim jest X
a zatem wniosek ~~X~~ wszystkie X są P
wszystkie ~~M~~ M są X — M są X
wszystkie ~~M~~ M są P — M są P

Epicheiremat drugiego rodzaju
wszystkie M są P
wszystkie S są M z powodu Y
wszystkie S są P

Przesłanka mniejsza S są M jest kon-
kluzyą wniosku ~~[illegible]~~ domyślnego
którego średnim jest Y:
wszystkie Y są ~~P~~ M
wszystkie S są Y
wszystkie S są M.

[Epicheiremat trzeciego rodzaju
będzie można uzasadnić ~~[illegible]~~ ~~obie~~
~~przesłanki [illegible]~~ każdą ze swoich
przesłanek przez swój wniosek ~~[illegible]~~
jeden oparty na pierwszym średnim
X drugi na pierwszym średnim Y.

[Z tego widzimy że epicheiremat jest
mieszaniną wniosków złożonych
(polysylogizmem) jakoż epicheiremat

8196

154

W § 183 widzieliśmy jako [illegible]
[illegible] rozpoczętym pierwszy
wniosek który się kończy
przyznająca
podmiotowi S jedno z przesz
rozpoczętych (to jest C) przytoczonych w
pierwszej [illegible] — Drugi
wniosek wyprowadza końcowy
przyznająca z kolei temuż
podmiotowi S orzecznik T który był
jednem z przesz
rozpoczętych mieszczący się
w owem orzeczniku C
które było
przyznane S orzeczeniu w końcowym
pierwszego wniosku — Tak podobnie
trzeci wniosek przyznaje podmiotowi
S orzeczenie T które było jednem
z przesz rozpoczętych mieszczący
się w orzeczeniu F. Tak spostrze-
gamy i w trzecim wniosku

tak niższego jak drugiego
rzędu składa się z dwóch wnio-
sków z których jeden bo dany jest
jawny a drugi opuszczony domyślny.
Epicheremat trzeciego rzędu składa
się z trzech wniosków z których
jeden bo dany jest jawny a dwa
opuszczone — bo nie wypowiedziane
Lecz właśnie nacznie
dla tego że w epicheremacie
wnioski pośrednie są opuszczone —

przeto epicheremat jest pod wzglę-
dem streszczonym podobnym
do sorytesu

Lecz zachodzi między niemi
ta różnica że gdy w sorytesie
odbywa się jakiby streszcze-
nie przez opuszczenie wniosków
w epicheremacie opuszczone wyra-
żą cało wnioski ten przez
dodanie średniego
pojęcia opuszczonego wniosku
ten bez trudności w myśli
utworzyć być może.

~~Z tego się powiedzieć to przekona-~~
~~wanie się iż każdy wniosek~~
~~poprzedzający wyłożony jest dołączony~~
~~warunkowy czyli zajęciem, wtedy~~
~~takowe może przybrać kształt~~
~~epicherematu — gdy do jednej~~
~~lub drugiej przesłanki lub do~~

~~Dodajmy jeszcze środkie wniosku~~
~~który jest uzasadnieniem tej premissy~~

~~a) Epicheremat trzeciego rzędu~~

~~Wszyscy filozofowie (M) mylić się mogą (P) (bo wszyscy filozofowie M~~

~~Sokrates (S) był wielkim filozofem (M) (bo Sokrates stanowi epokę we filozofii (Y)~~

~~Sokrates (S) mógł się mylić (P)~~

~~wniosek uzasadniający premissę większą M—P~~

a) Epicheremat trzeciego rzędu

Wszyscy filozofowie (M) mylić się mogą (P) (bo wszyscy filozofowie (M) są ludźmi (X)

Sokrates (S) był wielkim filozofem (M) (bo Sokrates (S) stanowi epokę we filozofii (Y)

Sokrates (S) mógł się mylić (P)

Wniosek uzasadniający premissę większą M—P

Ludzie (X) mylić się mogą (P)

Wszyscy filozofowie (M) są ludźmi (X)

Wszyscy filozofowie (M) są ludźmi (P.

Wniosek uzasadniający premissę mniejszą S—M.

Kto stanowi epokę we filozofii (Y) jest wielkim filozofem (M)

Sokrates (S) stanowi epokę we filozofii (Y)

Sokrates (S) był wielkim filozofem (M)

6) Z tego co się wyżej powiedziało o epicheremacie znać, że każdy wniosek pojedynczy czyli on będzie kategorycznym, czyli warunkowym, czyli rozłącznym może stać się epicheremat[em] gdy do jednej lub obydwu jego przesłanek dodany przy czem wniosek skrócony który jest tych przesłanek uzasadnieniem —

Dokończenie

Znaczenie sylogistyki

8/94

Skończywszy całą teoryę wniosków nie będzie rzeczą zbyteczną wskazać naukowe jej znaczenie, zwłaszcza że nie brak takich którzy wątpią o wartości całej tej nauki.

Jednak dość sobie przypomnieć Arystotelesa który jeszcze na 400 lat przed Chrystusem był twórcą sylogistyki od tego czasu wszystko zgoła zmieniło się — a mimo wszystko który przetrwała teorya Arystotelesa wpośród tego całego przewrotu dziejów świata. Ludzie myślący od czasów Arystotelesa aż do naszych chwil nie przestali się zajmować tą teoryą wniosków jako przedmiotem wielce ciekawym i wysokiego znaczenia. Ta uwaga nie dość nam wystarczy do przekonania się gdy dziś niektórzy z lekka oceniają sylogistykę, sami ci sędziowie nie są być wolni lekkiego umysłu

Jeżeli dla każdego powaźniej
szego cztowieka jest rzeczą wielce
zajmującą zrozumienie bliższe
tyich spraw ~~cie~~ ~~cielesnego~~
organizmu które nam są spólne

dwa[illegible]

rodu ludzkiego przetwo[illegible]

przetrwały bolesne wywroty

olbrzymie państwa rozsy-

pały się w gruzy ~~[illegible]~~ a na

ich miejscu wzrosły nowe

potęgi odmładzające

świat duchowy, z uwagą

ze zmienianiem uwagą wzroku, słuchu, oddychania, trawienia tem więcej nas zajęte powinna sprawa myślenia która jest jedynie samemu człowiekowi właściwa — Sylogistyka rozświeca nam w całym organizmie rzekłbym całym tajemniczym mechanizmie wielkiego rozumowania — A uważny iż sylogistyka dopełnia tego zadania z całą prawdą i ścisłością matematyczną — tak dalece że w całym obszarze filozofii nie znajdziemy już drugiej dzielnicy któraby poszczycić się mogła równą wyrazistością a pewnością niewątpliwą jak sylogistyka —

w szczegółach nawet najmniejszych

Lubo uwagi powyższe dostatecznym są dowodem wysokiego znaczenia teoryi wniosków, jednak stanowczym tego dowodem jest wykazanie korzyści praktycznej która wprost wynika ze zachowania w rozumowaniu naszem prawideł sylogizmów.

Jakoż jest to rzecz wielce ważna jeżeli mając przesłanki to jest mając albo pewne fakta, albo zasady albo prawa z nich wyprowadzamy ściśłem niemylnem rozumowaniem nowe fakta albo nowe zasady, nowe prawa

a ta niemyślność rozumowania wyprowadzającego konkluzye [illegible] z sądów danych wtedy będzie miała miejsce gdy się ściśle [illegible] trzymy do prawideł sylogistyki — [illegible] Bacząc już z tego względu

już uznać musimy ważność tej nauki, zwłaszcza gdy jak wiemy często zdarza się w życiu potocznem a nawet naukowem iż z przesłanek danych [illegible] wnioski fałszywe, [illegible] niedokładne —

Fałszywych najmądrzejszych wywodzeń [illegible]

[I] Powyższe nasze wykłady sylogistyki atoli okazują że ona wyłącznie ma za przedmiot formę abstrakcyjną to jest że ma jedynie na względzie łączność [illegible] wniosków a nie wdając się bynajmniej w treść to w znaczenie czyli w materyą wniosków i konkluzyj [II] [illegible]

[illegible] dopełniające tego warunku nazywają formalnem myśleniem [illegible], a wypadek wynikający z takowego rozumowania formalnego nazywają prawdą formalną — (Porównaj powyższe niniejszej Książki § 6)

[B] Dlatego że sylogistyka jest nauką czysto formalną. Stąd też niedbale wielkiej ilości tak zw. logików które się same zowią formalnemi logikami a to z powodu iż one trzymają się twardo zasady iż przedmiotem każdej logiki być powinno wyłącznie formalne myślenie, bez względu jedynie na formę naszego rozumowania, to jest na to, aby to nasze rozumowanie [illegible] w swoim nie było sprzeczne z sobą samem, Myślenie

Nie dziwno przeto że te logiki formalne nie oglądając się na myślenie materyalne ani na prawdę materyalną to jest wcale nie pytając czyli przesłanki konkluzyi w treści swojej zgadzają się z prawdą, to jest czyli zgadzają się z rzeczywistością stosowną czyli nasze

wyobrażenie rzeczy, pojęcie które mamy o rzeczy zgadza się z tą rzeczą samą, czyli rzecz jest tém za co ją mamy. Ta zgoda stanowi właśnie prawdę materyalną. Logiki formalne przeto twierdzą że dochodzenie prawdy materyalnéj nie powinno być zadaniem logiki, ale że badanie téj prawdy jest rzeczą umiejętności szczególnych do których należy przez badania faktów dochodzić do ogólnych zasad, z których, jako z premis można wyprowadzać konkluzye wedle prawideł konkluzyi.

Na podobne zapatrywanie logiki formalnej zgodzić się nie możemy. Bo gdyby do logiki jedynie należało wywodzenie ściśle z premis konkluzyi, bez względu na to czyli te premisy są prawdziwe czyli fałszywe, w takim razie uchodziłoby za [illegible] najdziwaczniejszych

najpotworniejszy wywodzić konkluzyi
najdziwaczniejsze najpotworniejsze
którymi wypadało się zadowolnić
byleby to wywodzenie odbyło się
wedle prawideł sylogistyki. Gdyż
w takim razie cała ta nauka
a robota była taką wyrocitaby nam
wyklęcia, a nawet bałamutna, a
tez sesy scholastyki tak
misternej baraniej się w tamiqtowskiej
bezrozumnie –
My jest obstajemy najusilniej
przy zdaniu że logiki zadaniem
jest zajmować nie tylko prawdą formalną ale i zarazem prawdą ucale-
niową, bo usiłować winna aby przecie
sądy zatem przemądry były prawdzi-
we i zgodne ze rzeczywistym światem
Bo lubo te przecie sądy i prawdy
jako ogólne prawdy zostają
za sprawą i wdrzelnicach umiejętności specyal-
nych to przecież te umiejętności zdobywając
sobie te prawdy mają sobie posługiwać
stosownie do metody, i prawideł logiki F
Logika tym umiejętnościom podaje
prawidła ścisłej metody z za którymi one
iść powinny, aby dorobić się zasad
i prawd niewątpliwych – z których by
dopiero dalsze konsekwen-
cyje z pewnością wysnuć można –

F Jeśli umiejętność
jakakolwiek specyalna zdoła
sobie zdobyć prawdę zasadę
ścisłe wedle
warunków logiki, wtedy
rzeczywiście ta prawda
i zasada nie tylko będzie
prawdą formalną
ale i prawdą materyalną – to
prawda będzie miała
znamię prawdy apodyk-
tycznej niewzruszonej
Przecież jedna tylko ma-
tematyka która jest wzorem
wszelkiej umiejętności po
szczycić się może że jej prawdy
są apodyktycznie ścisłe

i ściśle zgadza się z wymaganiami
Logiki — albowiem tylko nowa umiejętność

~~Przeto jest prawdą że w~~
~~umiejętności~~ specyalne wyjątkowo
jedynie dorobić się zdołają takiej
prawdy zasady, jaką nie wymaga
tej filozofii — owszem każda
umiejętność ciągle się rozwijając
i opostępując zmienia te zasady
swoje a tem samem przekształca
cały system swój — Bo zasady
których się dorabia umiejętność jakaś
w pewnym czasie są zawsze odpo-
wiednie stanowi i stopniowi spostrzeżeń
na którym ona zostaje w tym czasie.
Zatem dla ugrunto-
wania tej zasady
używa wypadków otrzymanych
najnowszych swoich spostrzeżeń
do swych dociekań z całego zapasu
powszechnie uznanych prawd
a jeszcze nie obalonych
i uzasadnionych wiadomości.
Prawda iż najściślej cały ten
wywód nie wystarczy jeszcze
aby ta zasada nowa mogła być
ugruntowaną
według wymagań logiki, a zatem
nie wystarcza aby tej zasadzie nadać
znamię prawdy materyalnej
apodyktycznej wartości. Lecz
nawet w zasadzie nie będą
przewrócone gdy
umiejętność specyalna

wypowiedzą jakąś nową zasadę, o tedy mając przed oczyma warunki logiki uznać ~~albo że ta zasada jako~~ ~~nie ściśle odpowiada a wtedy~~ ~~przypisza jej prawdę materyal-~~ ~~na, ugruntowana – albo ter widząc że~~ że ta zasada nie jest ściśle logicznie ugruntowana nie będzie jej uważała za ostatnie słowo badań, ale za zasadę tworzącą tem czasowo za przypuszczenie – a zatem gdy z premis będziemy jedynie tylko przypuszczeniem uprawdopodabniać według sylogizmu tylko konkluzyę równie tę konkluzyę za twierdzenie tymczasowe za przypuszczenie uważać będzie – ~~twierdząc przeto~~

Twierdzimy przeto że myślenie formalne bez materyalnego – że prawda formalna bez materyalnej obejść się nie może, że należy koniecznie obie te strony jako nawzajem się uzupełniające zostały ściśle połączone

Z tego znów wynika że Sylogistyka jako ta nauka formalna o ile tylko należycie swojego wielkiego oryginalnego znaczenia dla poznania prawdy mieć się z równocześnie badaniem prawdy materyalnej premis i konkluzyi –

Wstęp do Logiki.

§. 1.

Logika jest umiejętnością, mającą za przedmiot poznanie myślenia i praw jego, wedle których nam myślić należy.

Wyrazy główniejsze, wchodzące do tej definicyi znajdą w §§. następnych wyjaśnienie znaczenia swojego; co do wyrazu „umiejętność" odsyłamy czytelnika do §. 219. i nast.

§. 2.
Myślenie.

Gdy przedmiotem logiki jest myślenie, zatém dopiéro cały rozwój tej umiejętności wykaże dokładnie znaczenie myślenia. W tém miejscu atoli już powiedzieć możemy, że myślenie jest czynnością naszego rozumu, dążącego do poznania prawdy a zarazem jest środkiem do tego celu.

Gdy myślenie jest tylko środkiem do poznania, a zatém myślenie a poznanie nie jest bynajmniej jedno i to samo. Możemy długo myśleć nad jakąś rzeczą, a często wypada nam w końcu wyznać, żeśmy tej rzeczy nie poznali. Z tego wynika, że lubo jesteśmy zawsze najsilniej (w głębi duszy) przekonani o prawdzie, którą nasze myślenie poznało, jednak z tego możemy wnosić, jakoby to nie było prawdą, czegośmy myśleniem, to jest rozumem poznać nie zdołali.

§. 3.
Sprawa myślenia.

Sprawa myślenia będąc środkiem poznania — w ogólności

mówiąc jest rozróżnianiem przedmiotu danego od innego przedmiotu. Lecz mając te przedmioty rozróżnić, trzeba je jeszcze koniecznie porównywać jedne z drugimi. Zatém, gdy poniżéj mówić będziemy o rozróżnianiu, tém samém już mamy na myśli porównanie rzeczy danéj z innémi rzeczami. Obaczmy teraz już w szczególności tę czynność poznającego myślenia.-

Do sprawy myślenia, jako czynności poznania wchodzą dwie strony odwrotne:

I. Osoba, mająca za pomocą myślenia poznać rzecz daną, tę osobę zowiémy podmiotem poznania [subiectum].

II. Rzecz, która ma być poznaną a którą zowiémy przedmiotem poznania [obiectum].

Co do strony osoby poznającej, to jest: co do podmiotu, jeszcze rozróżnić z kolei należy dwa stósunki.-

a. Stósunek podmiotu [to jest osoby poznającej] do przedmiotu-

b. Stósunek tegoż podmiotu do siebie samego.-

ad a. Stósunek podmiotu do przedmiotu.-

Pod tym względem spotykamy dwojakie rozróżnienie.

1. Naprzód osoba, mająca poznać dany przedmiot, winna mieć świadomość swojéj czynności, to jest, swojego zadania, ma więc z całą przytomnością przystępować do poznania danego przedmiotu, to poznanie ma być przeto jéj sprawą umyślną; sama ta osoba więc do siebie mówić powinna: „otóż w obec mnie jest przedmiot, który ja mocą myślenia zamierzam poznać. Tak widzimy, że ~~podmiot poznający winien~~ ta osoba poznająca ma siebie ~~samego~~ sama rozróżnić od przedmiotu, który ma być poznanym. Jestto więc pierwsza sprawa rozróżnienia, na której polega poznanie.-

2. Drugim warunkiem poznania jest także rozróżnianie, to jest: podmiot winien porównywać dany przedmiot z in-

nymi przedmiotami i odróżnić go od nich. Podmiot bowiem wtedy dopiero poznaje dany przedmiot, gdy go zdoła od innego odróżnić.

Uważmy jeszcze, iż przez to porównywanie i odróżnianie przedmiotów podmiot nie tylko poznaje, czém i jakim jest przedmiot dany?, ale poznaje jeszcze, czém i jakim jest ów przedmiot drugi, od którego odróżniał ten przedmiot dany.

<u>a</u>. Osoba poznająca ma z całą przytomnością myśli przystępować do poznania przedmiotu, ma to czynić z umysłu, to jest: winna rozróżnić myślenie i poznanie swoje od tego przedmiotu. Człowiek zatopiony np. w marzeniu, dumaniu może zwrócić oczy na jakąś rzecz, może na nią patrzyć a przecież może jej nie widzić, bo myślenie jego jest obcém względem téj rzeczy. Taki człowiek nie ma świadomości téj rzeczy, nie odróżnia siebie samego od przedmiotu. ~~W takim podobnie stanie bez świadomości znajduje się człowiek, który może nie słyszy, a tém mniéj rozumie rozmowy obok niego się toczącej.~~

<u>b</u>. Spostrzegamy w oddaleniu przedmiot, ale nie możemy rozróżnić, czyli to jest osoba czyli np. słup, więc też nie poznajemy tego przedmiotu, bo dopiero rozróżnienie ~~jest~~ staje się poznaniem.

<u>c</u>. Niechaj przedmiotem danym będzie rzecz A czerwona a odróżniamy ją od rzeczy B zielonéj; wtedy nie tylko barwa czerwona rzeczy danéj A wystąpi z całą dobitnością jéj właściwą, ale również barwa zielona przedmiotu B uwydatni się z całą dobitnością. Zatém barwy obu tych rzeczy porównywane jedna z drugą i rozróżniające się jedna od drugiéj służą

do dokładnego poznania ich. Tak przez porównanie i rozróżnianie nie tylko poznajemy, czém jest barwa czerwona, ale również, czém jest barwa zielona?.-

d. Wszelkie poznanie nasze rozpoczyna się za pośrednictwem zmysłów, więc od spostrzeżenia rzeczy materyalnych, które są jednostkowe. Tak pierwsze wiadomości o świecie rzeczywistym dziecię pobiera za pomocą wzroku, słuchu, czucia itp.- Późniéj dopiero przedmiotami poznania naszego stają się przedmioty ogólne, wyobrażenia a pojęcia ogólne,- i przedmioty zrodzone myślą naszą.-

§. 4.

Dalszy ciąg.

W §. 3. powiedziano pod b., że w sprawie poznającego myślenia należy zwrócić uwagę na stósunek, w jakim zachować ~~winien~~ winna osoba poznająca (podmiot) do siebie samej ~~podmiot do siebie samego~~.-

Pod tym względem powiedzmy, że osoba poznająca (podmiot) powinna mieć świadomość siebie, a to pod dwojakim względem.-

Naprzód podmiot poznający ma znać usposobienie swoje osobiste, to jest stan swój psychiczny. Jakoż w duszy naszéj oprócz czynności myślenia przebywają jeszcze inne czynniki różne od myślenia. Takimi czynnikami są np. fantazya, uczucia, pragnienia, skłonności, żądze, wstręty, odrazy, itp. pierwiastki psychiczne; gdy atoli samo myślenie jest, jak wiémy - środkiem do poznania prawdy, z tego wynika warunek, aby osoba, mająca poznać przedmiot była świadomą siebie, aby przeto ściśle rozróżniała myślenie swoje właściwe od owych wszystkich czynników psychicznych, które nie są myśleniem a równie przebywają w duszy naszéj - i mięszają się do myślenia.-

Z tego przeto wypływa, iż podmiot poznający ma strzédz

myślenia swojego, aby było czystém a nie zostawało pod działaniem, pod naciskiem owych psychicznych pierwiastków, różnych od myślenia, aby myślenie nie było spaczone, zabarwione przez wpływy tych obcych mu potęg. Zatem potrzeba, aby podmiot całą świadomością siebie, to jest: świadomością własnego usposobienia swojego odgarniał od myślenia owe pierwiastki fałszujące prawdę poznaną. Bo w przeciwnym razie przedmiot nie będzie poznany w prawdzie swojéj, ale przedstawia się on w barwach i spaczeniach pochodzących od działania jednego lub wielu z owych czynników psychicznych.

2. Z potrzeby, aby podmiot poznający miał świadomość siebie, wypływa atoli jeszcze następujący warunek poznania. Jakoż nie wystarczy, abyśmy zachowali niezawisłość myślenia od ubocznych, psychicznych wpływów, i nie dość, aby myślenie [było samo przez się czyste, wolne, ale potrzeba jeszcze, aby to myślenie] w poznaniu przedmiotu postępowało sobie sposobem, trybem właściwym, to jest wedle prawideł logicznych myślenia i żeby wiedziało o tym trybie właściwym i z całą przytomnością stósowało się do niego.

Tu więc chodzi o to, aby myślenie zwracając baczność na siebie, dokonywało sprawy poznania stósownie do swojéj istoty własnéj – do prawideł myślenia. Tu również widzimy, iż zachodzi potrzeba, aby osoba mająca poznać przedmiot odróżniała, czynność poznawania prawidłowego od czynności bezprawidłowéj, samowolnéj, swawolnéj.

a) Często się dzieje, że to nazywamy myśleniem, co nie jest myśleniem czystém, we właściwém znaczeniu, ale myśleniem zamąconém, bo pomięszaném

z owymi pierwiastkami psychicznymi, które są obce myśleniu. Z tego wynika, że nie poznajemy przedmiotu, jakim on jest w prawdzie swojej, ale przedmiot przedstawi się nam takim, jakim go uczyniło to osobiste nasze psychiczne usposobienie. Dzieje się to zawsze wtedy, gdyśmy nie zachowali warunku podanego w §. 3. a. - to jest, gdyśmy nie rozróżnili nas samych od przedmiotu mającego być poznanym.-

W śnie, w gorączce nie mamy prawdziwego sądu o rzeczach, które nam się marzą, bo one są utworami naszej duszy - nie rozróżniamy tych rzeczy od nas samych.

6) ~~Podobnie~~ Nie mamy trzeźwego, to jest: jasnego sądu o rzeczach, gdy nami miota namiętność, jak gniew, przestrach, trwoga, gwałtowna żądza itp.-

Osoby złudzone niekiedy ślepą miłością rodzicielską inaczej się na dzieci swoje zapatrują od osób obcych, bezstronnych.

) Często zdania wielu osób o jednym i tym samym przedmiocie są zupełnie różne, a zdarza się nawet, że ani jedno z tych zdań nie jest prawdziwe. Pochodzi to ztąd, że żadna z tych osób nie widzi tego przedmiotu takim, jakim jest, ale raczej każda widzi go w barwach swojego własnego usposobienia a zatém każda zna w obec siebie inny przedmiot.-

Prawa myślenia.

§: 5.

Z §. 1. wiémy, że przedmiotem Logiki jest poznanie praw myślenia, wedle których nam myślić należy; wytłumaczymy bliżej istotę tych praw.-

Prawa myślenia są wrodzone samemu myśleniu naszemu, tkwią w niém i władają stałecznie, jako fakty rzeczywiste, ciągle mu obecne i kierują myśleniem instynktowo, to jest: nawet bez

naszéj jasnéj wiedzy o nich. Gdy te prawa wynikają ze samej istoty naszego myślenia, z tego wypływa, iż gdybyśmy z jakiegokolwiekbądź powodu od nich zboczyli, już to myślenie nasze byłoby błędném a poznanie stałoby się mylném, niezgodném z prawdą.

Z tego widzimy, że człowiek myśleniem poznając przedmioty, nie powinien odstępować od tych praw, jednak człowiek może, czyli raczéj jest w stanie od nich odstępować, jakoż zdarza się często, że myślenie rzeczywiście od nich zbacza, co ztąd pochodzi, iż człowiek ma wolną wolę, a zatém, że się powodować może [choć nie powinien] wpływami psychicznymi, to jest: usposobieniem osobistém, o którém mówiliśmy w §. 4. – Podobnie są zasady moralności, od których człowiek odstępować nie ~~[illegible]~~ powinien, ale od których odstępować już umie [illegible]

~~Dlatego też powiedziano w końcu §. 4., że czynność myślenia jako poznająca, odbywać się winna z całą świadomością siebie, że winna baczyć na tryb i sposób własnego postępowania swojego w poznawaniu przedmiotu, aby więc dokonywała sprawy poznania stósownie do swojéj własnéj istoty, więc do praw myślenia.~~

Przyp.: Tak wszystkie prawa myślenia są [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] – [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

Powiedzmy, czém są prawa w ogólności. Każda siła, każda bytność [każda rzecz, każdy przedmiot] wyraża, objawia się wedle wewnętrznéj istoty swojéj, zatém te objawy odbywają się statecznie, bo w pewnych jednostajnych, niezmiennych sposobach. Te stateczne sposoby wyrażenia się nazywamy prawem téj siły, téj bytności, która się niémi objawia. W naukach przyrodniczych znajdujemy wielką ilość praw, władających w różnych dzielnicach natury [np. prawo ciężkości, ciążenia powszechnego, prawa Keplera, prawa światła, dźwięku, prawa elektryczności, prawa chemiczne organizmów itd.] Te prawa są konieczne, od nich odpowiednie im zjawi-

ska natury odstępować nie mogą.- Podobnie i myślenie odbywa się wedle praw jemu właściwych, które mimo wiedzy naszéj, zatém instynktem w nas władają; z tą atoli różnicą, iż materyalne przedmioty, że siły natury nie mogą zboczyć od swoich praw, jestestwa natury ulegają z koniecznością tym prawom, człowiek zaś w myśleniu odstąpić może od tych praw myślenia, jakto się rzekło w niniejszym §.- Podajemy tu kilka przykładów tych praw myślenia, nam wrodzonych. Nie możemy pomyślić, jakoby rzecz jedna i ta sama była tém, czém jest a zarazem nie była tém, czém jest. Myślenie nasze wnosi, że z dwóch pojęć ze sobą sprzecznych, tylko jedno może być prawdziwém, np: linia dana może być tylko albo prostą albo nieprostą, jedno z dwojga. Jeżeli jest prostą, nie może być nieprostą, jeżeli jest nieprostą, nie może być prostą. Gdy spostrzegamy zmianę, która zaszła w przedmiocie danym, wnosimy koniecznie, że ta zmiana musiała mieć jakiś powód, jakąś przyczynę. Jeżeli wiémy, że pewną cechę wypada przyznać całemu rodzajowi jakichś stworzeń, to jest: wszystkim stworzeniom należącym do tego samego rodzaju, więc też z koniecznością wnosimy, iż tę samą cechę wypada przyznać również niektórym stworzeniom, należącym do tego samego rodzaju itd. [np. jeżeli wiémy, że wszystkie ptaki znoszą jaja, więc też z koniecznością wnosić musimy, że i wróble, i orły, i kawki znoszą jaja]- i na odwrót.-

Jeżeli np. wiémy, że rzecz jakaś składa się z części, więc też wnosimy, że cała ta rzecz równa się wszystkim częściom swoim razem wziętym, i że rzecz ta cała większa jest od każdéj ze swoich części, wziętéj z osobna.-

Prawa a prawidła myślenia.
§. 6.

Z §. 5. wiemy, że prawa myślenia są nam wrodzone, że tkwią w istocie naszego myślenia, choćbyśmy o nich nie wiedzieli. Nam te prawa w myśleniu zachować należy, gdyż inaczej byłoby ono przeciwnem własnej swojej istocie, a tem samem stałoby się myśleniem błędnem, spaczonem, niedorzecznem, bo swawolnem.-

A tak te prawa i prawa z nich wysnute mają dla nas samych praktyczne znaczenie prawideł, do których myślenie nasze stosować mamy, od których nam więc odstępować nie wolno.-

Obaczymy poniżej, iż są pewne prawa, które, są zasadniczemy prawami myślenia, bo z nich, jako z zasad a z pierwotnego źródła wynikają inne następcze prawa i prawidła, które stanowią - w ogólności mówiąc - formy naszego myślenia.-

Te prawidła a formy myślenia stanowią treść logiki formalnej.-

§. 7.
Logika a psychologia.

Gdy logika i psychologia są do siebie pozornie podobne, przeto należy obie te umiejętności rozróżnić jednę od drugiej, co tem jest konieczniejszą potrzebą, iż niekiedy niewłaściwie wprowadzają do logiki psychologiczne poglądy.-

Psychologii przedmiotem są wszystkie objawy, wszystkie czynności [siły] duszy - ta umiejętność opisuje więc wszelkie tryby i sposoby, któremi te zjawiska w duszy powstają, jak się rodzą, jak one nawzajem ze sobą spływają, przedstawia ich wzajemne działanie, ich potęgowanie się i zni-

kanie - sposób postępowania - psychologii jest przeto ten sam, jakiego używają badacze przyrody, bo z obserwacyi faktów ta umiejętność wyprowadza prawa, wedle których odbywają się faktycznie te objawy i czynności duszy - te prawa zowią się prawami psychicznémi. - Gdy zaś myślenie jest także jednym z tych objawów duszy, przeto psychologia opisuje również sposoby, jakimi się faktycznie w nas rodzą myśli, wyobrażenia, jak one się kojarzą jedne z drugiémi lub z innémi siłami duszy [np. z wyobraźnią, uczuciem, pragnieniem itd.] - Psychologia przeto jest nauką opisującą opisując jedynie faktyczne myślenie, jako zjawisko - nie wchodzi w to, czyli to myślenie [wyobrażenia i zdania] jest prawdziwém, czyli błędném - czyli te myśli są objawem mędrca, czyli marzeniem obłąkańca, w każdym razie wszystkie te objawy będą dla psychologa równie ważne. -

Odwrotnie logika nie jest umiejętnością opisową, ale prawodawczą. Ona nie zajmuje się zjawiskami myślenia i jak się odbywają te zjawiska, ale zajmuje się tém, jakiém myślenie być powinno. - Zakres logiki jest ciaśniejszy, bo zajmuje się wyłącznie myśleniem, nie wdając się w inne objawy duszy naszej - ale zato wskazuje, jakiém ma być to myślenie, aby było prawdziwém. Logika nie zajmuje się owymi sposobami, którymi się zwykły kojarzyć myśli (bo to jest także przedmiotem psychologii), lecz wskazuje prawidła, wedle których one się ze sobą łączyć powinny w umyśle sobie przytomnego człowieka, logika wyświeca tryb, którym należy z jednej myśli wyprowadzać rozumowo następne - aby myślenie nie było zwodném, ale zgadzało się z prawdą. -

I dlatego logika właśnie - jak się to rzekło w §. 4. obstaje, abyśmy od naszego logicznego myślenia odgarnęli, odsunęli wszystkie owe moce a pierwiastki, tworzące nasze usposobie

nie osobiste, a będące raczej przedmiotem właściwym dla rozbiorów psychologii.–

§. 8.

Korzyści wypływające z Logiki.

Gdyśmy w §. 1. powiedzieli, że przedmiotem logiki jest poznanie praw myślenia, wedle których nam myślić należy – a gdyśmy w §. 5. wykazali, że te prawa są wrodzone naszemu myśleniu (że władają niém instynktowo, bo bez naszéj jasnéj wiedzy o nich) toćby uczynić nam można zarzut, jakoby logika była umiejętnością zbyteczną, jakoby nas uczyła poznania praw, które i bez téj nauki kierują naszém myśleniem. Jednak przypominamy, żeśmy w tym §. 5. również powiedzieli, iż myślenie ludzkie
lubo nie powinno zbaczać od tych praw ale ma możność i
jest w stanie zboczyć od ~~tych praw~~ nich i wyłożyliśmy przyczyny tego zboczenia.– Z tego się nietylko okazuje, że logika nie jest nauką zbyteczną, ale wielce potrzebną. Poznanie prawd logicznych właśnie strzeże nasze myślenie, by się nie spaczyło pod wpływem osobistego naszego usposobienia; to jest: pod naciskiem owych pierwiastków psychicznych, jakimi są wrojenia wyobraźni, uczucia, chęci, pragnienia itd. Poznanie tych praw logicznych, wedle których myślić mamy, nadaje myśleniu hart, swobodę i samodzielność, bo przekonanie, że myślenie nasze nie jest skrępowaném lub zwichniętém obcémi mu potęgami psychicznémi.–

Co więcéj – znając prawa myślenia, możemy z całą ufnością ich użyć, jako środka do dochodzenia całéj, zupełnéj prawdy i przezwyciężyć trudności, które się

opierać mogą poznawaniu przedmiotów. Zachowując prawa myślenia nabywamy niezachwianą pewność, że nasze poznanie jest prawdziwém i niezwodném - nadto dostępujemy się tego podniosłego przekonania, żeśmy postępowali wedle praw rozumu, który jest wyłącznie posagiem człowieka - żeśmy poznali żywot i sprawy rozumu, co nierównie jest wyższą wiadomością od poznania, choć wielce ważnéj i zajmującéj teoryi wzroku, słuchu, trawienia i innych funkcyj ciała naszego.-

Gdy atoli logika podaje środki do poznania prawdy przedmiotów, z tego widać, iż logika jest nierbędną dla każdéj jakiejkolwiekbądź nauki lub umiejętności.-

Jakoż lubo każda umiejętność stósować musi badania swoje do przedmiotu [do materyi], który należy do jéj dzielnicy, a ten przedmiot jest w każdéj umiejętności inny a inny, przecież, gdy każdego badania warunkiem jest myślenie, przeto ogólnym warunkiem wszystkich umiejętności jest zachowanie prawideł logiki. Logika jest przeto umiejętnością przygotowawczą dla wszystkich innych.

A nadto gdy, jak obaczymy później, logika wskazuje, jakim trybem mamy wiązać szczegółowe wiadomości w całość organiczną, umiejętną, zatém wątpić nie możemy, że logika jest i pod tym względem nierbędną, dla każdéj prawdziwéj i w ścisłém znaczeniu umiejętności.-

§. 9.

Części logiki.

Powyższe §.§.[7] wyjaśniły nam każdy wyraz, który obejmowała definicya logiki, podana w §. 1., przeto zrozumieliśmy w ogólności istotę téj umiejętności. Zatém też już łatwo pojmiemy podział logiki - to jest z jakich części ta umiejętność się składa. Części głównych jest dwie:

1. W pierwszej części wyłożyć należy rzecz o zawiązkach myślenia, jako o pierwotnych jego utworach, i tę nazwiemy nauką o zawiązkach myślenia. (+) (zwykle zwane logika elementarna.)
2. Część druga logiki wyjaśni rzecz o sposobie [metodzie] łączenia tych zawiązków myślenia w jedną całość organiczną, systematyczną, a to w celu, aby z nich utworzyć umiejętność. Tą drugą częścią jest przeto systematyka, a nazwiemy ją, jak się to czyni zwykle metodologią.–

Część pierwsza logiki

O zawiązkach myślenia.

§. 10.

Podział tej pierwszej części.

Ta część pierwsza logiki ma za przedmiot naukę o zawiązkach myślenia. Te zaś zawiązki są dwojakiego stopnia, zatém dwojakiego rodzaju. Pierwsze są wrodzone naszemu myśleniu, władają niém faktycznie a instynktowo, bo nawet bez naszej jasnej o nich wiedzy – są więc warunkami wszelkiego myślenia i

---

(+) ~~Tę część logiki, którą my zowiémy nauką o zawiązkach myślenia, autorowie niemieccy zwykle nazywają Elementarlehre [jako obejmującą rzecz o elementach, o pierwiastkach myślenia] – my zaś unikamy wyrazu odpowiedniego „nauka elementarna", bo jest dwuznaczny, boby mógł oznaczać także naukę dla początkujących, oraz początki nauki, – ale pod tym względem cała nasza niniejsza logika a nietylko jedna z ich części jest elementarną nauką. Czy-~~

pierwotnym jego zawiązkiem. Wiemy atoli z §. 5., że tymi zawiązkami pierwszego rodzaju są prawa myślenia. Zawiązkami drugiego stopnia są te, które powstają na podstawie pierwszych, to jest stósownie do praw myślenia, lecz te zawiązki myślenia drugiego stopnia powstają już z wiedzą a wolą naszą, więc za przyłożeniem się naszego myślenia przytomnego sobie. Są to sprawy pierwotne myślenia naszego, które je utworzyło z całą świadomością siebie.-

Z tego wynika, iż pierwszym działem téj pierwszej części logiki winna być nauka:

O prawach zasadniczych myślenia.

Dział drugi obejmie w sobie już właściwe zawiązki myślenia, już utworzone przez myślenie, a to na podstawie pierwszego działu, bo stósownie do praw zasadniczych myślenia.-

Zatém temu drugiemu działowi damy napis:

„Utwory myślenia".-

Tych utworów atoli są trzy rodzaje, które się mają do siebie, jako trzy z kolei coraz wyżej stopniujące się zawiązki myślenia. Każdemu z tych trzech stopni poświęcimy osobny rozdział.-

Tak przeto w tym drugim dziale pierwszej części logiki mieścić się będą trzy rozdziały następujące:

1. Rozdział mówić będzie o pojęciu.-
2. Rozdział wyłoży rzecz o stósunku wzajemném pojęć, to jest o sądach.-

---

nimy tu uwagę dla naszych młodszych czytelników, którzy pragną czerpać wiadomości jeszcze z logik, skreślonych w języku niemieckim.-

3. Rozdział rozwinie naukę o stosunku wzajemnym sądów, to jest o wyprowadzeniu sądu ze sądów, czyli naukę o wnioskach.-

Dział pierwszy.

Prawa zasadnicze myślenia.

§. 11.

§. 5. wyłożył, że prawa myślenia są nam wrodzone i władają myślą naszą, choćbyśmy o nich nie wiedzieli, jednak tam powiedzieliśmy również, iż myślenie ludzkie jest wprawdzie w stanie zboczyć od tych praw, ale tego czynić nie powinno. [§. 5. i §. 8.]-
Jedne z tych praw są zasadą wszystkich innych bez wyjątku prawideł logicznych, są to prawa zasadnicze myślenia. One są prawdami bezpośredniemi, to jest prawdami, które już nie wymagają żadnego pośrednictwa, nie wymagają żadnego wywodu lub dowodu, bo one są pewnikami, które same przez się tkwią w myśleniu a przekonaniu naszém. Jeżeli więc logika zajmuje się ich wyłożeniem, to nie dzieje się z powodu, by je udowodnić, ale dlatego, aby je wyjaśnić.-
Tych praw zasadniczych myślenia jest cztery:
I. Prawo tożsamości.
II. Prawo sprzeczności.-
III. Prawo [tak zwane] uchylające środek.-
IV. Prawo powodu.-

§. 12.

I. Prawo zasadnicze tożsamości.

Prawo zasadnicze tożsamości [principium identitatis] wyraża się formułą $A = A$, czyli A jest A. Ta formuła znaczy, że każda rzecz jest tém i jest taką, czém jest i jaką jest; czyli, że gdy uznamy, że jakaś rzecz jest $= A$, należy ją w myśleniu brać w tém samém znaczeniu, to jest za A, czyli za jedno i to samo.- Gdy zaś ta sama rzecz może się zmieniać, a zatém mieć różne znaczenie wedle różnego czasu i miejsca; zatém prawo tożsamości odnosi się wyłącznie i najściślej do jednéj i téj samej chwili w czasie; zatém to prawo nakazuje, abyśmy uznawszy, iż jakaś rzecz jest taką, pewną rzeczą w pewnéj chwili i w pewném miejscu, uważali ją statecznie za tę samą rzecz, jaką jest lub była w téjże samej, owéj chwili i w témże samém, owém miejscu.-

Z tego prawa wypływa wniosek, że gdy uznamy, że rzecz A, jako całość składa się z części lub cech $a + b + c$, należy uznać, że zbiór tych cech lub części [ich synteza] równa się rzeczy A, że zbiór ten jest to samo, co rzecz A, a zatém, że $A = a + b + c$.-

To prawo w dalszym rozwoju staje się prawem, czyli prawidłem zgody [principium convenientiae], które wskazuje, że danej rzeczy A możemy przypisać dalsze cechy własności, które się zgadzają z uznaną już ~~istotą~~ to jest z cechami istotnemi téj danéj rzeczy a są téjże ~~istoty~~ tych cech istotnych następstwem. ~~Te dalsze cechy, własności nie znaczą wprawdzie jedno i to samo, co ta dana rzecz, z któréj je wyprowadzamy, lecz znaczą zawsze z nią łączą lub z niéj wypływają.~~-

~~a/ Wedle prawa tożsamości nie należy np. brać~~

Przyp. Np. cechami człowieka jest cielesność i duchowość, dalszą wynikającą z prawa zgody cechą jest że człowiek z powodu cielesności może być zdrowym, chorym, że jest śmiertelnym, dalszą cechą duchowości że nim [illegible] naukowo ulega prawom moralności i t.d.

rzeczy w znaczeniu rzeczywistém, a drugi raz w znaczeniu przenośném np. wawrzyn - raz jako roślinę, drugi raz jako godło chwały wojennej, - skrzydła ptaka a skrzydła fantazyi - światło słoneczne a światło nauki. - Nadto nie możemy brać tego samego człowieka - raz, gdy był dziecięciem - drugi raz, gdy jest mężem dojrzałym. -

b. - Gdy powiémy, ten kwiat jest piękny, czerwony i wonny; tutaj wedle prawidła zgody przypisujemy kwiatowi temu cechy piękności, barwy czerwonéj i woni, - te cechy zgodne są z istotą tego kwiatu i z niéj wypływają, ale nie znaczą, aby one i ten kwiat znaczyły jedno i tosamo. Bo jak z jednéj strony kwiat oprócz tych trzech przytoczonych własności ma jeszcze wiele innych cech, tak z drugiéj strony jest jeszcze wiele innych rzeczy pięknych prócz tego kwiatu i jest wiele innych rzeczy, które są czerwone lub wonne. -

§: 13.

II. Prawo zasadnicze sprzeczności. -

Prawo zasadnicze sprzeczności [principium contradictionis] wyraża się formułą: A nie jest nie A, czyli A nie jest non A. To prawo drugie wynika wprost z pierwszego i różni się od niego tylko tém, iż, co pierwsze wypowiada trybem twierdzącym, drugie wypowiada to samo we formie przeczącéj. Bo znaczy, że żadna rzecz nie może być i tém, czém jest - a zarazem nie tém, czém jest, że żadna rzecz nie może być w sprzeczności ze sobą samą. A i non A są w sprze-

czności ze sobą [contradictoria, widersprechend].- A twierdzi,- jest dodatnie [res ponitur], non A przeczy,- jest ujemne, znosi, uchyla [res tollitur].-

Widzimy, że prawo tożsamości i prawo sprzeczności nawzajem ze siebie wypływają i nawzajem się uzupełniają.-

Gdy zaś jedna i ta sama rzecz A może się zmienić wedle różnego czasu lub miejsca, zatém to A zmieniwszy się, może poprzestać być tém A,- może się stać jakiémś nie A, non A; przeto, gdy powiémy A nie jest non A, już wtedy odnosimy to A i to non A do jednéj i téjże saméj chwili i do tegoż samego miejsca; zatém i do tego prawa stósuje się owo zastrzeżenie, o którém była mowa przy prawie prawie tożsamości §: 12.-

Z tego prawa sprzeczności wynika, gdy uznamy, że rzecz jakaś jest A, wtedy nie możemy orzéc, iż taż sama rzecz jest non A, bo z dwóch tych sądów jeden tylko może być prawdziwym a drugi musi być fałszywym.-

Te dwa sądy nawzajem się znoszą i uchylają, bo jest niepodobieństwem, aby twierdzenie i przeczenie obok siebie ostać się mogły. Twierdzenie się znosi przeczeniem, a przeczenie znosi się twierdzeniem; a zatém A i non A nie jesteśmy w stanie zjednoczyć w jednéj i téj saméj myśli - A i non A są niezgodne.-

Następnie z tego prawa wypływa prawidło logiczne, iż rzeczy, która jest A, nie wolno przypisywać cech, które są non A, które są w sprzeczności z tém A, z jéj istotą, które z tą rzeczą są sprzeczne [condradictoria].-

a. Przeciw prawu sprzeczności zgrzészy ten, który np. w mowie lub w piśmie zrazu twierdzić będzie, że rzecz jest A, a w dalszéj mowie

Pojęcia ze sobą sprzeczne (n. [illegible] [illegible]) nie mogą się łączyć w jednej i tej samej myśli. Przykład: Pojęcia sprzeczne są np. [illegible]

str. 19

uznaje, że ta rzecz jest non A, będzie to tak w ogólności zwana contradictio in adiecto.

c. Aby już w tém miejscu dokładniéj obeznać czytelnika ze znaczeniem sprzeczności, uważmy, że dwa wyobrażenia, dwa pojęcia, które nie mogą być połączone, pogodzone w jednéj i téjsaméj myśli, nazywają się w ogólności przeciwległémi [oppositae n., entgegengesetzt], a ich stósunkiem wzajemnym jest w ogólności przeciwległość [oppositio, Gegensatz], która może pochodzić z dwojakiego powodu, bo 1. dlatego, że dwa wyobrażenia mogą być sprzeczne ze sobą [n. contradictoriae, widersprechende Begriffe], o takich mówi właśnie nasz §.-

Stósunek ich zowie się przeciwległością sprzeczności, albo wprost sprzecznością [oppositio ~~contradictoria, contradictio, der Gegensatz des Widerspruchs~~]. ~~Takie pojęcia~~ Pojęcia ze sobą sprzeczne nie mogą ~~się jednoczyć w jednéj i téj saméj myśli - Wyraża~~-

żają się jak [wzór] formułą A i non A np. mężczyzna, niemężczyzna,- prosty, nieprosty,- żyjący, nieżyjący,- dobry, niedobry,- okrągły, nieokrągły,- słodki, niesłodki,- czerwony, nieczerwony,- złoto, niezłoto,- lato, nielato.-

Widzimy przeto, że pojęcia sprzeczne tę mają właściwość, że jedno z nich twierdzi, drugie zgoła przeczy temu twierdzeniu, ale nic nie kładzie na miejscu zaprzeczonego twierdzenia; jestto przeciwległość ujemna [oppositio negativa].-

2. Przeciwległość może atoli pochodzić jeszcze z powodu, że gdy jedno pojęcie twierdzi, dru-

Obaczymy poniżej jeszcze że są inne pojęcia których także nie możemy razem pomyśleć w jednej i tej samej myśli są to pojęcia przeciwne sobie (notiones contrariae, widerstreitende) np. mężczyzna kobieta — prosty krzywy — żyjący martwy — czerwony zielony żółty — złoto ołów — [?] — lato, jesień zima, itd.

Przypis: Pojęcia sprzeczne są np. mężczyzna, niemężczyzna których nie mogą ująć razem w jednej i tej samej myśli

str. 19

gie nie tylko mu przeczy, ale na miejscu zaprzeczonego twierdzenia kładzie również twierdzenie ale już różne od zaprzeczonego.- Jestto więc przeciwległość dodatnia [oppositio positiva.]. Jeden sąd orzeka, iż pewna rzecz jest A, drugi sąd twierdzi, że ta sama rzecz jest B; jestto przeciwległość dodatnia [oppositio positiva].- Takie pojęcia są również przeciwległe sobie [n. oppositae, entgegengesetzte B.]; lecz stósunek ich szczegółów zowie się przeciwległością przeciwieństwa [oppositio contraria, der Gegensatz des Widerstreites], np. mężczyzna, kobiéta; - prosty, krzywy, - żyjący, martwy, - dobry, zły, - okrągły, trójkątny, kwadratowy, - słodki, gorzki, słony, kwaśny, - czerwony, żółty, błękitny, zielony, - złoto, srebro, żelazo, ołów, miédź, - lato, jesień, zima, wiosna.-

Pojęcia sprzeczne ze sobą, są więc takie, iż, jak rzekliśmy - co jedno z nich twierdzi, drugie zgoła zaprzecza, nie kładąc żadnego pojęcia na miejscu zaprzeczonego, - zatém widać, że sprzeczność [contradictio] może zachodzić jedynie między dwoma pojęciami.- Gdy jedno z tych dwóch pojęć jest tylko gołém zaprzeczeniem, więc tylko w myśli przebywającém; więc sprzeczności niéma w świecie rzeczywistym.- Pojęć zaś przeciwnych sobie może być i większa liczba od dwóch, i tak też najczęściej bywa, gdyż pojęcie przeciwne drugiemu, nietylko mu przeczy, ale twierdzi, więc dodatnio wypowiada; że jakieś inne pojęcie jest prawdą.- Pojęcia przeciwne sobie, jako dodatnie, znajdują się w świecie rzeczywistym.-

Co więcej [illegible] wyliczni jest nawet mniej użyteczne [illegible] starać się o udowodnienie zasad wiary, mniej rozumowania — jedynie obowiązującą zasadą „Credo ut intelligam" [illegible] ligam — To jest zasadą [illegible] głęboko [illegible]

nadtym wszelkim [illegible]

Poruczajmy się zdaniu Anzelma z Canterbury (ur. 1033 w Piemoncie) „Chrześcijanin niechaj nie podąża przez wiarę ku pojęciu prawdy, ale niechaj nie dąży aby przez poznanie [illegible] odwrotnie do wiary — gdy nie zdoła nic zrozumieć prawdy objętej we wierze, niechaj się nie oddala od wiary — lecz niechaj się modli."

To credo ut intelligam stało się hasłem scholastycznej filozofii. Dziś filozofia oświadcza [illegible] zasadę że bo intelligam a credam — to jest [illegible] wiarę [illegible] prawdziwej rozumowania [illegible] ze prawda wyrozumiana [illegible] jest wiarą

171

Do Pana Feliksa

Przyjść odsyłaczem (Arystoteles) Otóż właśnie zwalczam str. 501. do wyrazów największego greckiego filozofa str. 504.—

Potem zaraz przyjść jako dalszy ciąg odsyłaczem wyjaśnienia dział Arystotelesa w uniwersytecie str. 506. do wyrazów Universitatis studii Cracoviensis etc. a 1500 str. 509

Przyjść także odsyłacz dodany do str. 507

Przebiegliśmy pojęcia bardzo ogólnie prace i nad ostatecznie dzieje logiki od czasów Arystotelesa do końca piętnastego stulecia — więc dla uzupełnienia [illegible] dodajmy jeszcze ogólne uwagi o [illegible] przypadach które stanowią partyjce szczy do rozwoju [illegible] owego [illegible] najważniejszym zawsze będzie prawda religii i jako prawdziwa filozofia zawsze twierdzenia ze sobą, a [illegible] i dogmatami [illegible] udowodnienia zasady Kościoła [illegible] mocą rozumu, [illegible]

Po pierwsze filozofia scholastyczna [illegible] najścilszej filozofii [illegible] najściślejszej filozofii scholastycznej zajmowali się prawdy teologiczne ze stanowiska

2.

Otóż takie zapatrywanie się nadało filozofia scholastyczna. Zadaniem jej było udowodnić wyłącznie samej wyższości nadprzyrodzonej osnowę teologii.

Celujący filozofowie scholastyczni trzymali się co do treści filozofii Platona lubo wielce zmienionej po idee za przykładem św. Augustyna na idee Platona uważali jako myśli twórcze Boga. # Co zaś do formy zaś trzymali się jak dotychczas [illegible] rozumowania scholastycznej Organonu Arystotelesa [illegible] trzymali się jako teorii [illegible] tylko chcąc dowodzić rozumowo prawd wiary.

Nie dziw przeto że w szkołach [illegible] uczona organona Arystotelesa jest i że logika czyli jak ją nazwano dyalektyka należała do septem artes liberales będące wówczas przedmiotem nauki szkolnej.

Lubo przewodniczyła logistyka czyli sztuka dowodzenia była jedynie środkiem dla filozofii scholastycznej aby ugruntować dogmatyczne twierdzenia teologii i w tym głównie……

Wogóle możność cechą charakterystyczną scholastycznej filozofii jest ta że ona nie dodała sama ze siebie treści swojej ale pożyczała ją już to z teologii chrześcijańskiej, już to z tradycyi naukowej dawnych wieków

i w tym głównie celu scholastycy zajmowali się teoryą sylogistyki. Więc też nie dziwnego że w śród nich bywali i tacy którzy rozwinięcie i udoskonalenie samej tej teoryi, to jest samą formę dowodzenia obrali sobie za wyłączny przedmiot swoich badań — Do rzędu takich pracujących w tej dziedzinie należą wyraźnie przytoczeni przez nas przy tworzeniu —

Z tego powodu dbając jedynie o formę zewnętrzną rozumowania nie oglądali się wcale na jego treść a tak ich badania stały się gołym formalizmem — Więc wytwarzali swoje sylogizmy z przesłanek niczem niedowiedzionych, z najdziwniejszych dowodów i z nich wyprowadzali tem dziwniejsze tezy: baczący jedynie jest o to aby konkluzya była wysnuta wedle najściślejszych prawideł sylogistyki.

Takowe postępowanie musiało się stać po niedługim czasie przyczyną zaniechania całej tej roboty. Bo gdy później świat ruszył naprzód, gdy zaczęto [illegible], wtedy też świat zażądał owoców rzeczywistych z pracy naukowej, a odwrócił się ze wstrętem od tych trudów a jałowych ogółowi zwiedzionym.

Lecz nie sam postęp czasu położył koniec filozofii scholastycznej i jej subtelnościom przyborom lecz w samej osnowie tej filozofii wylęgnął się zarodek jej przyszłego schyłku.

4

Jakoż przy pierwszych stóleciach
średnich wiekach zradziło się pomiędzy
stwo ~~w filoz~~ w średniowiecznej filozofii
scholastycznej. Jakoż powstały dwie
~~partyi~~ szkoły od wręcz sobie adwersarze jedni
~~bo zwało się realistami a drudzy~~

bo realistami, nominalistami
Realiści zaś drudzy się nazwie

~~że co jest w myśleniu naszem temu~~
~~to odpowiada przedmiot [illegible]~~
się ~~a zatem~~ że nasze ogólne pojęcia ~~[illegible]~~
~~rodzaje gatunki~~ universalia np.
gatunki rodzaje nie tylko znajdują
w wnętrzu a też w naszem myśle-
niu ale mają odpowiednią rzeczy-
wistość w przedmiotowym świecie
to jest w myśli naszej (nazwie idee) ~~[illegible]~~
~~nasze~~ takie znaczenie realne. Nomina-
~~liści~~ liści zaś przeciwnie obstawali za
tem że universalia istnieją tylko
w nas; a wobec rzeczywistości
są tylko nazwami przez ~~[illegible]~~ czynności umysłowe, a zatem
że myśleniu naszemu ~~naszym~~ [illegible] ideom nie odpo-
wiada żadna rzeczywistość, któraby istniejąca
czym zasadzie = Bo rzeczywistość
~~Zasada adwersarza [illegible]~~
~~[illegible]~~ istnieją po istniejącej
~~tylko~~ ~~pojedyńczo~~ w naturze przedmiotów istniejących tylko
umysłowe jedności
Widzimy ~~przeto~~ że w średniowiecznej
Wielkach ~~[illegible]~~ wyraz realista nie
[illegible] inne [illegible] dziś ~~[illegible]~~ znaczenie ~~[illegible]~~

bo niegdyś realistą był ten co uznawał że idea, myśl ma być zgodną z rzeczą, a dziś tego zowiemy realistą, który właśnie co niedowiarzy wytłumaczyć ale widocznym, ale który ma się umysłowego do niedowiarzy faktów pozazmysłowych, których się on dotknąć może —

Zaraz nominalizm miał niewielu stronników, ale co najpotężniejsze 14 wieku umysły nad [illegible] z przewagającą nad realistów potęgą, i ogarnął prawie wszystkie umysły — [illegible] zarazem tryumf jego upadkiem filozofii scholastycznej. Gdy albowiem wszystkie umysły przystąpiły do nominalizmu, nabyły przekonania z jednej strony że myśli nasze trzeba [illegible] z drugiej strony że [illegible] odpowiadają sobie wiedzą, że myśleniu a istnienie nie są wzajemnie sobą, że zatem ze sobą myśleniem [illegible] do wyrozumienia sobie rzeczywistości [illegible] nie tego bynajmniej nie wypływa, że w myśleniu że jest zgodną prawda ta bytności i świata. Musiała upaść filozofia scholastyczna na której właśnie miała to zadanie aby wyprowadzić mocą myślenia prawdę twierdzeń [illegible].

6

Lubo takiż zwrot myśli ludzkiej podkopał podwaliny scholastyki, przecież nie obalił jej — zmieniała jakoż i wymieniała zwolna objawiały [illegible] owalki przewodzącego w czasie — a pomagały potężnie temu przewodzeniu wszelkiego znaczenia odkrycia, a zwłaszcza nadewszystko jak wiadomo [illegible] niedbalsze są ze światem stworzenia treści klasycznej —

Ostatecznie nastała chwila gdy duch myśli wolny który wzrósł do tego czasu przeminął, w głowach ludzkich, z których ustąpił i przemówił jasnym językiem w osobie Fr. Bakona z Werulamu (1561+1626.) Bako wiedzę wprowadził do wiedzy zwrot, bo indukcję, to jest metodę wysnuwającą analizę i doświadczenia, w miejsce [illegible] szczegółów coraz ogólniejsze zasady i prawdy —

Wszakże widać, że już dech nowej nadchodzącej epoki owiał naszego Jana z Głogowy, a Grzegorz nasz z Sanoka wyprzedził [illegible] Bakona nawiązując czasu spółczesną mu filozofią [illegible] —

Lubo indukcyjnej metodzie dał początek między Sokrates, przecież ona przez całe średnie wieki poszła w zapomnienie, a choć już [illegible] wiele naj- [illegible] badań zapomnianej nie można też [illegible] ze spółczesnych Bakona

już używali tej metody w badaniach
wiedzy, jednak należy
wspomnieć tę wielką zasługę Ba-
kona, że on pierwszy jasno w
świat wystąpił
jako z teoryą z metodą induk-
cyjnej i że
wypowiedział
nowy kierunek badań wszelkich

Pan Zieliński przeciwstawia teraz w chorej
505 od wzoru literaturę polską
do wzorów a prawidła nauczyciela
str. 506.—

Obok Bakona staje Kartezyusz jako
jako
uzupełnienie jego — Kartezyusz
w tem przeciwny Bakonowi, iż Bako(n)
że nie opiera się na
faktach prostych zmysłowych
szuka ale we własnej szuka
w intuicyi bezpośredniej idei
praw niewzruszalnych.
Ale uczy że dwojaka jest meto-
da logiczna do dochodzenia prawdy
Pierwsza analityczna która
od prostych faktów
podanych przez doświadczenie
wznosi się do ogólnych praw
i zasad
druga syntetyczna która
drogą dedukcyjną
od ogólnych praw zstępuje
do zasad szczegółowych szczególnych

8

~~Fob. porządki~~ §

O owytych metodach nauki będzie obszerniej w metodologii tymczasem odwołujemy się do nauki przez uogólnianie i uszczegółowianie wyżej wyłożonej w §§ 28 do 30.-

~~Poza Filozofia nowożytnej~~

Po Bakonie i Kartezyuszu filozofia została nowemi torami, z czasem też miej... zajmować się wyłącznie... formami. Jednak nie zapominano o nich, owszem wielki Leibnic (ur. 1646 ~~+ 1716~~ + 1716)

~~wielki...~~

Pan Żeleński przepisze ~~pisze~~ dalej ze strony 509 do wyrazu aż dopiero Kant odrodził ją nowym wywodem w końcu zeszłego stulecia ~~...~~ 509

Potem pisze uważając, wyrazu wyrwanie wyrwanie Kraj... uważanie wyrażenie prawidłowych str ~~5...~~ 500 do pedantycznej formuły ~~...~~

§ 11 – Potem ~~...~~ Koniec Pan Żeleński pisze dalej

[Zatim dodać należy że niestosownie ~~...~~ jacy tacy wobec sylogistyki zadziwiają nieda nazywając ją starożytnem lubo ~~...~~ rupieciem; ~~...~~ za naukę

w których oni zgoła nie potrze-
bowaliby im się samym przeda-
wać, ~~bo by~~ ~~bo gdy~~ jednak gdyby
oni ~~[illegible]~~ zachowali
~~owe~~, ~~stosowniejsze światło~~
~~światło i uważne~~ ~~światło~~ i ~~[illegible]~~
owe stosowniejsze prawidła ~~w [illegible]~~
~~[illegible]~~
i ~~[illegible]~~ ich własne [illegible] i
~~[illegible]~~
~~[illegible]~~ ~~więcej tedy~~ ~~więcej~~
~~systematyczności i tedy~~
~~więcej~~ ~~[illegible]~~
~~a odznaczały się~~ i więcej
odznaczały by się ~~[illegible]~~
wyższą systematycznością i mniej by
więcej ~~[illegible]~~ i tedy

Honorarium ———— 1200
Druk 800

2000 fl. a.

Gdybym własnym kosztem drukował nie miałbym 2000 fl. wa.

Ileby mi trzeba sprzedać egzemplarzy aby mi się wróciły te 2000 fl.?

Rab. 33% księgarzowi — Gdyby przeto egzemplarz 1. sprzedawać się po 2 fl. czyli po 200 kr. — Rabat od egzemplarza byłby $\frac{200}{3}$ to jest licząc równo 66 kr od 1go egzempl.

$$200 : 3 = 66\tfrac{2}{3}$$

Zatem z każdego egzemplarza zostałoby dla mnie 1 fl. 34 to jest 134 kr

~~2000.00 f~~

Gdy strata honor. i druk wynosi 2000 fl. więc tyle egzemplarzy musiałbym sprzedać ile razy 134 kr mieści się w 200000 kr

$$200000 : 134 = 1492$$

Sprawdzenie

Musiałbym więc sprzedać najmniej 1492 egzem.

Na każdym exempl. miałbym czystego 1 fl. 34.

zatem miałbym —— 1492 + 1492 X 34 kr.

$$1492 \times 34 = 507{,}28$$

$$1492 + 507 = 1999 \text{ fl.}$$

177

27 arkuszy bez etyki

Druk. 1 arkusz garmontem 13 fl. 20. - 500 exempl.
dalszy 1000 po 2 fl. za odbijanie -
dalsze 500 fl. 1
zatem druk ~~po~~ 1.20 arkusza we 2000 egz.
po 16 = 20. ~~[illegible]~~
20 stron [illegible] = 16 stron -

Papier. najwięcej ryza po 5 fl.
1 arkusz [illegible] po 2000 egzemplarzy 4 ryze -

Co obrachowanie na format i druk [illegible]
[illegible] format. Przekładu [illegible]
[illegible] 27 stron [illegible] na 16 stron druku -
— [illegible] papier [illegible]
druk o 3 fl. więcej niż [illegible] 19 fl. 20.

[illegible]

A.) B [illegible]

Jako profesor
20%

I, II [illegible]
a.) b.) ~~dwa~~ [illegible] razy [illegible]
dwa razy we
I 1. 2.
a, b. [illegible]

Co do różnych ćwiczeń w intytulacyach może być pomocnym spis logiki Greitha -

24 odr. 160 = 19
26
380
400
780

~~4000~~

20
20
400

[illegible]

178

1391
2

2 7,82

28' – 72
27 – 82

" 90

800 – 7
7
56.

2000
4000.
300

2700
800

1900 fl

56.

1300.

179 ~~189~~

Tytuł

Początki logiki –

We wstępie opuścić §9

Potem opuścić napis „Część pierwsza logiki", a zostawić tylko napis: „Zawiązki myślenia"

Potem wszystkie liczby porządkowe §§ zmniejszyć o jeden podobnie i paragrafy w tekscie przytaczane wyłączywszy 8 §§ pierwszych!

Wszędzie opuścić powoływanie części II, której nie ma